

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

Innhold

Del I	Innledende del	9	6.3	Hovedmål: Et sikkert og seriøst arbeidsliv	93
1	Regjeringens mål for arbeids- og velferdspolitikken	11	6.3.1	Fleksibilitet og trygge rammer i arbeidslivet	93
2	Profil og satsingsområder	14	6.3.2	Seriøse og anstendige arbeidsvilkår	95
2.1	Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier	14	6.3.3	Innsats mot arbeidslivs-kriminalitet	97
2.2	Satsinger og hovedprioriteringer ..	16	6.3.4	Sikkerhet i petroleumssektoren ...	98
3	Sysselsetting, levekår og utviklingen i sentrale inntektssikringsordninger	25		<i>Programkategori 09.00 Administrasjon</i>	100
3.1	Innledning	25	Kap. 600	Arbeids- og sosialdepartementet ..	100
3.2	Situasjonen i arbeidsmarkedet	25	Kap. 3600	Arbeids- og sosialdepartementet ..	101
3.3	Arbeidsmiljøtilstanden	29	Kap. 601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	102
3.4	Levekår/lavinntekt	30	Kap. 3601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	108
3.5	Helserelaterte ytelser	33		<i>Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken</i>	109
3.6	Pensjon	37	Kap. 604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	109
3.7	Utvikling i folketrygdens utgifter ..	41	Kap. 605	Arbeids- og velferdsetaten	111
3.8	Kommunale stønader	44	Kap. 3605	Arbeids- og velferdsetaten	118
4	Anmodningsvedtak	47	Kap. 606	Trygderetten	119
5	Oversiktstabeller	61		<i>Programkategori 09.20 Tiltak for bedrede levekår mv.</i>	121
5.1	Utgifter og inntekter fordelt på kapitler	61	Kap. 621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	121
5.2	Bruk av stikkordet kan overføres..	65	Kap. 3621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	128
Del II	Budsjettforslag	67		<i>Programkategori 09.30 Arbeidsmarked</i>	129
6	Arbeids- og sosialdepartementets budsjettforslag for 2019	69	Kap. 634	Arbeidsmarkedstiltak	129
6.1	Hovedmål: Et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting...	69	Kap. 3634	Arbeidsmarkedstiltak	136
6.1.1	Bidra til et velfungerende arbeidsmarked med god utnyttelse av arbeidskraften	70	Kap. 635	Ventelønn	136
6.1.2	Innsats for å motvirke frafall fra arbeidslivet	73	Kap. 3635	Ventelønn mv.	137
6.1.3	Inkludering av utsatte grupper på arbeidsmarkedet	77		<i>Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>	138
6.2	Hovedmål: Økonomisk og sosial sikkerhet	82	Kap. 640	Arbeidstilsynet	140
6.2.1	Inntektssikring for de i yrkesaktiv alder	82	Kap. 3640	Arbeidstilsynet	143
6.2.2	Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne	84	Kap. 642	Petroleumstilsynet	144
6.2.3	Pensjon	86	Kap. 3642	Petroleumstilsynet	146
6.2.4	Det sosiale sikkerhetsnett	89	Kap. 5571	Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet	146
			Kap. 643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	147
			Kap. 646	Pionerdykkere i Nordsjøen	148
			Kap. 648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.	149
			Kap. 649	Treparts bransjeprogrammer	150

<i>Programkategori 09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse</i>	151	<i>Programkategori 29.90 Diverse inntekter</i>	216
Kap. 611 Pensjoner av statskassen	153	Kap. 5701 Diverse inntekter	216
Kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse	154	<i>Programkategori 33.30 Arbeidsliv</i>	219
Kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden	160	Kap. 2541 Dagpenger	219
Kap. 614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	161	Kap. 5705 Refusjon av dagpenger	223
Kap. 3614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	163	Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.	223
Kap. 5607 Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	163	Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	225
Kap. 615 Yrkesskadeforsikring	164	Del III Omtale av særlege tema	227
Kap. 3615 Yrkesskadeforsikring	164	7 Fornye, forenkle og forbedre ...	229
Kap. 616 Gruppelivsforsikring	165	8 Innsats mot fattigdom	231
Kap. 3616 Gruppelivsforsikring	165	9 FN sine berekraftsmål	236
Kap. 2470 Statens pensjonskasse	166	10 Likestilling og mangfold	237
Kap. 5470 Statens pensjonskasse	171	11 Omtale av klima- og miljørelevante saker	246
<i>Programkategori 09.60 Kontantytelser</i>	172	12 Samfunnssikkerheit og beredskap	248
Kap. 660 Krigspensjon	172	13 Grunnbeløp, særtillegg og stønader	250
Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn	174	14 Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemdar – STAMI	253
Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)	176	15 Arbeidstakarrettar og like konkurransevilkår i global samanheng – Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO)	257
Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år	178	Forslag	260
<i>Programkategori 29.20 Enslige forsørgere</i>	181		
Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far	181		
<i>Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet</i>	184		
Kap. 2650 Sykepengar	185		
Kap. 2651 Arbeidsavklaringspengar	188		
Kap. 2655 Uførhet	191		
<i>Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.</i>	198		
Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	198		
<i>Programkategori 29.70 Alderdom</i>	206		
Kap. 2670 Alderdom	206		
<i>Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn mv.</i>	211		
Kap. 2680 Etterlatte	211		
Kap. 2686 Stønad ved gravferd	214		

Figuroversikt

Figur 3.1	Sysselsatte i pst. av befolkningen 15–74 år og 15–24 år. Indeks; januar 2014 = 100. Sesongkorrigerede månedstall	26	Figur 3.8	Utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden. Tusen. Historiske tall 1980–2017. Framskrivninger 2018–2050	37
Figur 3.2	Arbeidsledighet i pst. av arbeidsstyrken. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og registrert ledighet. Sesongkorrigerede månedstall	26	Figur 3.9	Utgiftsvirkning av pensjonsreformen målt i fast G. mrd. 2017-kroner (G = 93 281 kroner)..	38
Figur 3.3	Nettoinnvandring etter statsborgerskap. Utvalgte EØS-land, 4 kvartalers glidende gjennomsnitt	27	Figur 3.10	Lønnstakere etter alder. Pst. av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60–74 år. 2. kvartal 2010–2018	39
Figur 3.4	Utviklingen i NEET-raten. Unge i alderen 15–29 år som ikke er i jobb, utdanning eller annen opplæring. Pst. av alle i aldersgruppen	28	Figur 3.11	Realvekst i median samlet inntekt etter skatt. Pst. 2006–2016	40
Figur 3.5	Estimat på antall tapte årsverk knyttet til mottak av helse-relaterte ytelser (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–66 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. Årsgjennomsnitt 2001, 2005, 2009–2017	33	Figur 3.12	Utgifter til økonomisk sosialhjelp og antall stønadsmottakere gjennom hele året. Antall i tusen. Utgifter i mrd. i faste 2017-kroner. 2002–2017	45
Figur 3.6	Antall mottakere av helse-relaterte trygdeytelser 18–66 år (venstre akse) og mottakere som andel av befolkningen 18–66 år (høyre akse), korrigeret for at man kan motta mer enn en ytelse samtidig. Antall i tusen. Andel i pst. Tall ved utgangen av året 2001–2017	34	Figur 6.1	Arbeids- og sosialdepartementets mål for sektoren	69
Figur 3.7	Mottakere av helse-relaterte ytelser som andel av befolkningen i alderen 18–66 år. Bosatte personer født i Norge og alle bosatte. 2001–2017. Pst.	36	Figur 6.2	Forventet yrkesaktivitet i årsverk etter fylte 50 år	77
			Figur 6.3	Utvikling i antall pensjonister i Statens pensjonskasse	157
			Figur 6.4	Antall sykepengedager betalt av folketrygden utover arbeidsgiverfinansiert periode per lønnstaker per år. Ikke justert og justert for sykepengegrad. Årstall 2001–2017	186
			Figur 6.5	Mottakere av uføretrygd. Antall ved utgangen av året (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–67 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. 2001–2017	193

Oversikt over bokser

Boks 2.1	Regjeringens viktigste prioriteringer i arbeids- og velferdspolitikken	17	Boks 3.1	Lavinntekt som indikator på fattigdom og levekårsproblemer ..	31
----------	--	----	----------	---	----

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

*Tilråding fra Arbeids- og sosialdepartementet 21. september 2018,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledning del

1 Regjeringens mål for arbeids- og velferdspolitikken

Høy sysselsetting og lav arbeidsledighet er sentrale mål for regjeringens økonomiske politikk og er avgjørende for å sikre et bærekraftig velferds-samfunn. Regjeringen fører en aktiv arbeids- og velferdspolitik for at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet.

Det er fastsatt følgende overordnede mål for arbeids- og velferdspolitikken:

1. Et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting
2. Økonomisk og sosial sikkerhet
3. Et sikkert og seriøst arbeidsliv

Gjennom arbeids- og velferdspolitikken legger regjeringen til rette for at flest mulig skal delta i arbeidslivet. Arbeidsmarkedspolitikken skal bidra til et velfungerende arbeidsmarked med omstillingsevne og fleksibilitet for arbeidstakere og arbeidsgivere. Regjeringen har tatt initiativ til en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere som står utenfor arbeidslivet kommer i arbeid.

Økonomisk og sosial sikkerhet gjennom gode velferds- og inntektssikringsordninger er viktig både for den enkelte og for arbeidslivets omstillingsevne. For å trygge gode velferdsordninger, må vi lykkes med å inkludere flere av de som står utenfor arbeidslivet. Gode arbeidsinsentiver er avgjørende for å sikre høy sysselsetting. Utenforskap svekker ikke bare velferdsstatens bærekraft, men forsterker også fattigdomsproblemer og gir varige integreringsutfordringer.

Aldring av befolkningen gir markert høyere utgifter til pensjoner og det blir færre til å bære kostnadene. Avgangsalderen fra arbeidslivet må økes, samtidig som sysselsettingen for alle i yrkesaktiv alder må opp. Regjeringen vil trygge framtidens pensjoner gjennom en ansvarlig økonomisk politikk og fullføre pensjonsreformen med et pensjonssystem som bidrar til at flere står lenger i arbeid.

Regjeringen legger til rette for et arbeidsliv med trygghet og fleksibilitet for arbeidstakere, seriøse arbeidsgivere og et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid. Regjeringen styrker sin innsats mot arbeidslivskriminalitet. Dette er nødvendig for at seriøse virksomheter ikke skal tape i konkurranse med useriøse. Et seriøst og

godt arbeidsliv er en forutsetning for helsefremmende arbeid og for å inkludere flere.

Et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting

Det er viktig med et arbeidsmarked som tilpasser seg endringer i etterspørselen etter arbeidskraft. Arbeidsgivere må ha tilgang til etterspurt kompetanse, og ledig arbeidskraft må få tilgang til ledige stillinger. Alle som kan jobbe må få muligheten til det. Arbeidsmarkedspolitikken skal bidra til et velfungerende arbeidsmarked med god utnyttelse av arbeidskraften. Det må legges til rette for opplæringstilbud som bl.a. sikrer tilgang på arbeidskraft med yrkesfaglig bakgrunn.

Regjeringen arbeider for bred deltakelse i arbeidslivet. Inkluderingsdugnden legger til rette for at flere med nedsatt funksjonsevne og/eller hull i CV-en skal kunne delta. Samarbeid med relevante aktører og bruk av virkemidler som gjør det enklere for arbeidsgivere å ansette personer i målgruppen, er en del av dette arbeidet.

For å ivareta et velfungerende og omstillingsdyktig arbeidsliv, legger regjeringen til rette for en heltidskultur. For både å bevare flest mulig i arbeid og sørge for inkludering av de som står utenfor arbeidslivet, er et godt arbeidsmiljø en forutsetning. Høy arbeidsmiljøstandard gir både virksomheter et konkurransefortrinn og bidrar til økt inkludering og redusert frafall.

Enkelte grupper opplever særlige utfordringer med å få innpass i arbeidslivet og har behov for bistand som styrker deres muligheter til å komme i jobb. For å sikre tett oppfølging av de som trenger det mest er det viktig å automatisere og digitalisere arbeidsoperasjoner som egner seg for dette. Et brukervennlig nav.no og en målrettet satsing på IKT i etaten vrir flere ressurser til hjelp som er tilpasset den enkeltes behov og som bidrar til raske overgang til arbeid.

Regjeringens ungdomsinnsats bidrar til at unge som har behov for bistand fra NAV, raskt får hjelp til å komme i arbeid eller utdanning. Regjeringens integreringsløft skal bl.a. legge til rette for at innvandrere kommer i jobb og blir aktive deltakere i samfunnet.

Arbeidsmarkedspolitikken må ses i sammenheng med andre politikkområder som helse- og utdanningspolitikken, og er en viktig del av den økonomiske politikken.

Økonomisk og sosial sikkerhet

Gode velferdsordninger og inkludering av flere i arbeid må spille sammen. En forsterket arbeidslinje og krav til aktivitet i velferdsordningene er viktige virkemidler for å stimulere til økt arbeidsinnsats i befolkningen. Dette demper økningen i framtidige kostnader og bidrar til å sikre mer bærekraftige velferdsordninger.

En stor andel av de som står utenfor arbeidslivet mottar en helsereelatert ytelse. Særlig bekymringsfull er veksten blant personer under 30 år. De siste års endringer i inntektssikringsordningene understøtter muligheten til å kombinere trygd med arbeid. Ny uføretrygd innført fra 2015 gjør det enklere å kombinere uføretrygd med arbeidsinntekt og gir bedre insentiver for uføre til å utnytte sin restarbeidsevne. Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år ble innført i 2017. Endringene i regelverket for arbeidsavklaringspenger, som trådte i kraft 1. januar 2018, skal gi bedre og mer målrettede stønadsløp, øke insentivene for arbeid og gjøre overgangen tilbake til arbeid enklere.

Behovet for å sikre velferdsordningene gjennom inkludering av flere i arbeidslivet forsterkes av en utvikling der en aldrende befolkning vil føre til en lavere andel yrkesaktive og økte utgifter til pensjon, helsetjenester og omsorgstjenester.

Norge er og skal være et land med små økonomiske og sosiale forskjeller. Regjeringen vil redusere fattigdom og bidra til sosial mobilitet ved å inkludere flere i arbeidslivet og redusere risikoen for at levekårsutfordringer går i arv. Arbeid gir inntekt og bedrer levekårene og livsmulighetene til enkeltpersoner og familier. Kompetanse og utdanning øker mulighetene på arbeidsmarkedet. Regjeringen vil legge fram en melding til Stortinget om sosial bærekraft og ulikhet.

Mange som står utenfor arbeidslivet har levekårsutfordringer knyttet til helse, bolig eller andre sosiale forhold. De trenger samordnet bistand fra arbeids- og velferdsforvaltningen og andre hjelpeinstanser. Det sosiale sikkerhetsnett skal bidra til at alle får nødvendig bistand til å kunne delta i arbeidslivet og på andre arenaer i samfunnet. Innsatsen mot fattigdom og for et sterkere sosialt sikkerhetsnett omfatter også tiltak under andre departementer.

Ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører er viktige aktører med ulike virkemidler som gjennom sitt mangfold bidrar til å løse sosiale utfordringer i samfunnet, bl.a. ved å få flere inn i arbeidslivet og hindre at mennesker faller utenfor sosiale arenaer.

Regjeringen vil sikre alle en trygg og verdig alderdom, og folketrygdens alderspensjon skal gi et rimelig inntektsnivå i forhold til tidligere inntekt og med en god minstesikring. Et arbeid med å reformere pensjonssystemet har pågått siden Pensjonskommisjonen ble nedsatt i 2001.

Fra 2006 er det lovfestet obligatorisk tjenstepensjon til alle arbeidstakere, som tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Det er viktig at også tjenstepensjonene er utformet slik at de støtter opp under målene med pensjonsreformen samt legger til rette for mobilitet mellom privat og offentlig sektor. Det er oppnådd enighet med partene i arbeidslivet om nye pensjonsordninger for offentlig ansatte, som innebærer at også offentlig sektor i framtiden fullt ut vil være omfattet av pensjonsreformen. En viktig del av pensjonsreformen er dermed fullført.

Pensjonssystemet skal fortsatt ha en god fordelingsprofil med god minstesikring i form av en garantipensjon. For å sikre økonomisk bærekraft i velferdssamfunnet og et robust og forutsigbart pensjonssystem, må hovedprinsippene i pensjonsreformen ligge fast over tid.

Et sikkert og seriøst arbeidsliv

Regjeringen arbeider for et arbeidsliv som gir trygge rammer for både arbeidstakere og seriøse arbeidsgivere. Regjeringen vil vektlegge og bygge videre på et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid.

Regjeringen fører en aktiv politikk for å bekjempe arbeidslivskriminalitet. Dette er avgjørende for at seriøse virksomheter ikke skal tape i konkurranse med useriøse, og for at arbeidstakere skal ha forsvarlige arbeidsforhold. Innsatsen mot useriøse aktører i utsatte bransjer skal intensiveres i nært samarbeid med bransjene selv, og et styrket myndighetssamarbeid bidrar til en helhetlig innsats mot arbeidslivskriminalitet. Regjeringen vil også videreutvikle samarbeidet på europeisk nivå.

Arbeidslivet er mer mangfoldig enn før. Regjeringen fortsetter arbeidet med å modernisere og tilpasse regelverket til framtidens arbeidsliv. Regjeringen legger til grunn at hovedregelen er og skal være fast ansettelse i norsk arbeidsliv. For at arbeidsmarkedet skal fungere hensiktsmessig,

er det likevel viktig at virksomhetene har mulighet til å dekke fravær og uforutsette arbeidstopper gjennom midlertidig ansettelse og innleie av arbeidskraft.

Norge har og skal ha en høy arbeidsmiljøstandard. Et mer målrettet og kunnskapsbasert forebyggende arbeidsmiljøarbeid i virksomhetene

vil bidra til et helsefremmende arbeidsliv, som samtidig ivaretar et viktig konkurransefortrinn for norske virksomheter. Dette bidrar til et godt og ryddig arbeidsliv for alle, og er viktig for å nå de samfunnsmessige målene om økt inkludering og redusert frafall fra arbeidslivet.

2 Profil og satsingsområder

2.1 Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier

Betegnelse	mill. kr		
	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
<i>Programområde 09 Arbeid og sosiale formål</i>			
09.00 Administrasjon	486,3	488,5	0,5
09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken	12 556,1	12 550,6	0,0
09.20 Tiltak for bedre levekår mv.	339,6	363,4	7,0
09.30 Arbeidsmarked	9 018,0	8 962,0	-0,6
09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet	1 084,2	1 126,2	3,9
09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse	5 119,9	3 047,4	-40,5
09.60 Kontantytelser	2 831,0	3 090,0	9,1
Sum før lånetransaksjoner	31 435,1	29 628,1	-5,7
Lånetransaksjoner	3 400,0	5 900,0	73,5
Sum Arbeid og sosiale formål	34 835,1	35 528,1	2,0
<i>Programområde 29 Sosiale formål, folketrygden</i>			
29.20 Enslige forsørgere	3 175,3	2 905,9	-8,5
29.50 Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet	164 576,7	167 445,3	1,7
29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.	10 207,9	10 131,4	-0,8
29.70 Alderdom	223 060,0	232 098,0	4,1
29.80 Forsørgertap m.v.	2 206,3	2 181,3	-1,1
Sum før lånetransaksjoner	403 226,2	414 761,8	2,9
Lånetransaksjoner	0,0	0,0	0,0
Sum Sosiale formål, folketrygden	403 226,2	414 761,8	2,9
<i>Programområde 33 Arbeidsliv, folketrygden</i>			
33.30 Arbeidsliv	14 143,0	11 197,0	-20,8
Sum før lånetransaksjoner	14 143,0	11 197,0	-20,8
Lånetransaksjoner	0,0	0,0	0,0
Sum Arbeidsliv, folketrygden	14 143,0	11 197,0	-20,8
Sum Arbeids- og sosialdepartementet	452 204,3	461 486,9	2,1

Arbeids- og sosialdepartementets samlede budsjettforslag for 2019 er på 461,5 mrd. kroner. Budsjettforslaget innebærer en samlet vekst i utgiftene inkludert lånetransaksjoner på om lag 9,3 mrd. kroner, eller 2,1 pst. sammenlignet med Saldert budsjett 2018.

Budsjettforslaget for 2019 for de G-regulerte ytelsene inkluderer anslått effekt av reguleringen av folketrygdens grunnbeløp per 1. mai 2019 og overhenget fra trygdeoppjøret fra 2018. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med til sammen 10,5 mrd. kroner.

Endringene sammenlignet med Saldert budsjett 2018 påvirkes av at utviklingen i 2018 har avveket noe fra det man la til grunn for budsjettforslaget for 2018. Dette skyldes flere forhold, bl.a. at veksten i grunnbeløpet i 2018 ble lavere enn det som ble lagt til grunn i budsjettet, og at antall mottakere og gjennomsnittlig ytelser har hatt en annen utvikling enn det som ble anslått. For å illustrere dette sammenligner tabellen under forslaget til budsjett for 2019 med siste anslag på regnskap for 2018 for utgifter til folketrygden.

Utgifter under folketrygden i mill. kroner¹

Betegnelse	Saldert budsjett 2018	Anslag på regnskap 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19 fra saldert budsjett	Pst. endr. 18/19 fra anslag på regnskap
<i>Sosiale formål, folketrygden</i>					
Sykepenger	42 626,4	40 155,4	42 043,7	-1,4	4,7
Arbeidsavklaringspenger	35 494,3	33 550,0	32 324,6	-8,9	-3,7
Uføretrygd	86 456,0	87 817,0	93 077,0	7,7	6,0
Alderspensjon	223 060,0	220 970,0	232 098,0	4,1	5,0
Annet ²	15 589,5	15 252,6	15 218,6	-2,4	-0,2
<i>Dagpenger</i>	13 348,0	10 820,0	10 307,0	-22,8	-4,7
Sum	416 574,2	408 565,0	425 068,9	2,0	4,0

¹ Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. er ikke inkludert i denne oversikten.

² Annet inkluderer stønad til enslig mor og far, grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv., etterlatte og stønad ved gravferd.

En oversikt over realveksten for sentrale ytelser i folketrygden under Arbeids- og sosialdepartementet er gitt i tabellen *Utviklingen i folketrygdens*

ytelser etter stønadstype 2009–2018 under punkt 3.7.

2.2 Satsinger og hovedprioriteringer

Det overordnede målet for arbeids- og velferds politikken er høy sysselsetting og et omstillingsdyktig arbeidsliv. Gode inntektssikringsordninger understøtter omstillingsevnen, og gir samtidig økonomisk trygghet for den enkelte. Ordningene bidrar til å utjevne inntektsforskjeller. Inntektssikring og trygghet for dem som står utenfor arbeidslivet, må avveies mot gode insentiver til arbeid. Et sikkert og seriøst arbeidsliv er en forutsetning for at seriøse virksomheter ikke skal tape i konkurranse med useriøse. Regjeringen vil gjøre det enklere for de seriøse aktørene i arbeidslivet og bekjempe arbeidslivskriminalitet.

Arbeids- og sosialdepartementets budsjettforslag bygger opp under et velfungerende arbeidsmarked og et mer inkluderende arbeidsliv som skal stimulere til arbeid og selvforsørgelse.

Regjeringens tiltak og virkemidler skal møte utfordringene knyttet til å

- Øke sysselsettingsgraden
- Skape et mer inkluderende arbeidsliv
- Sikre gode velferdsordninger

Tiltak under Arbeids- og sosialdepartementet skal bidra til økt verdiskaping gjennom at flere

kommer i arbeid. Regjeringen prioriterer tiltak og virkemidler som fremmer arbeid, aktivitet og omstilling. Et sentralt mål med pensjonsreformen er at flere står lenger i arbeid. En fullføring av pensjonsreformen er derfor viktig. Det er iverksatt en inkluderingsdugnad for å få flere av dem som har utfordringer på arbeidsmarkedet inn i arbeid. Regjeringen har satt ned et ekspertutvalg som skal vurdere tiltak for å øke sysselsettingen. Videre er det startet en prosess med partene i arbeidslivet om mulig innretning i en eventuell ny IA-avtale.

Velferdsordningene må moderniseres for å være bærekraftige, og utformes slik at de gir gode insentiver til inntektsgivende arbeid for dem som helt eller delvis kan arbeide. Forvaltningen må effektiviseres og gjøres mer brukerorientert gjennom digitalisering. Gjennom modernisering av IKT-systemene blir det utviklet gode digitale tjenester til brukerne, og det kan frigjøres ressurser til å gi individuell bistand til dem som trenger det.

I det følgende gis en overordnet omtale av de viktigste satsingene og prioriteringene for 2019 på Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde.

Boks 2.1 Regjeringens viktigste prioriteringer i arbeids- og velferdspolitikken

- Regjeringen iverksetter en inkluderingsdugnad for å få flere med nedsatt funksjonsevne og/eller hull i CV-en inn i arbeidslivet. Innsatsen under inkluderingsdugnaden foreslås styrket med 125 mill. kroner i 2019. Styrkingen inkluderer også tiltak på Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementets områder.
- For å sikre at flere brukere får tilbud om varig tilrettelagt arbeid (VTA), foreslås bevilgningen til VTA styrket med 22,5 mill. kroner i 2019. Satsingen inkluderer personellressurser.
- Innenfor bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak skal flere personer med rusproblemer tilbys tiltaksplass. Isolert sett øker bevilgningen knyttet til denne gruppen med 20 mill. kroner. Satsingen inkluderer personellressurser.
- Utsiktene for arbeidsmarkedet i 2019 tilsier at det totale omfanget av arbeidsmarkedstiltak kan reduseres. Bevilgningen sikrer et fortsatt godt tilbud til personer med nedsatt arbeidssevne og andre utsatte grupper.
- Det foreslås bevilget 423,5 mill. kroner til Prosjekt 3 i IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten. Arbeidet med å tilpasse Arbeids- og velferdsetatens systemløsninger til nytt folkeregister fortsetter. Regjeringen foreslår en bevilgning på 40 mill. kroner til formålet i 2019, en økning på 5 mill. kroner fra 2018.
- Bevilgningen til Statens pensjonskasse foreslås økt med 50 mill. kroner slik at arbeidet med å implementere nye samordningsregler, herunder IKT-utvikling mv., kan fortsette.
- Innsatsen mot arbeidslivskriminalitet styrkes med 20 mill. kroner, fordelt mellom de samarbeidende etatene Skatteetaten, politiet, Arbeids- og velferdsetaten og Arbeidstilsynet.
- Petroleumstilsynets bevilgning foreslås økt med 7 mill. kroner, finansiert gjennom sektoravgifter, til styrket oppfølging av sikkerheten i petroleumsvirksomheten.
- Det gjøres endringer i grunnstønad for ekstraavgifter til fordyret kosthold ved glutenfri diett. For personer med cøliaki reduseres stønaden fra sats 4 til sats 1. For personer med non-cøliaki glutenintoleranse faller stønaden bort. Endringene er anslått å gi innsparinger på til sammen 410 mill. kroner i 2019. Det gjøres også enkelte andre endringer i grunnstønadsordningen som til sammen er ventet å gi merutgifter på i størrelsesorden 17 mill. kroner i 2019.
- Permitteringsregelverket foreslås tilbakestilt til hovedregelen med maksimal periode med fritak fra lønnsplikt på 26 uker for nye tilfeller. Utgiftene til dagpenger reduseres med 80 mill. kroner i 2019.

2.2.1 Regjeringens satsingsområder i Jeløyeklæringen

Jeløyeklæringen trekker fram seks store utfordringer som Norge står overfor. Tre av disse utfordringene berører arbeid og velferd i særlig grad; å skape et mer inkluderende arbeidsliv, sikre gode velferdsordninger og en målrettet innsats for dem som rammes av fattigdom og utenforskap.

Regjeringen vil møte disse utfordringene gjennom et bredt sett av virkemidler. Økt sysselsetting og bred deltakelse i arbeidslivet er den viktigste faktoren for å trygge velferden, men regjeringen styrker også innsatsen på en rekke andre områder som vil bidra til et bærekraftig velferdssamfunn med muligheter for å leve gode liv. Nedenfor

omtales noen sentrale satsinger i arbeids- og velferdspolitikken, samt tiltak under andre departementer knyttet til utfordringene.

Jeløyeklæringen trekker også fram utfordringen med å omstille norsk økonomi for å skape vekst, nye arbeidsplasser og sikre flere ben å stå på. Det er flere forhold som bidrar til god omstillingsevne. Det overordnede målet for arbeids- og velferdspolitikken er høy sysselsetting og et omstillingsdyktig arbeidsliv. Tiltak under Arbeids- og sosialdepartementet skal bidra til økt verdiskaping gjennom at flere kommer i arbeid. I løpet av perioden 2014–2017 er det iverksatt ulike tiltak som øker arbeidsinnsatsen. For budsjettåret 2019 fremmer regjeringen i denne proposisjonen flere tiltak som skal fremme arbeid,

aktivitet og omstilling. For en omtale av den brede næringspolitikkenes betydning for omstilling, se Meld. St. 1 (2018–2019) *Nasjonalbudsjettet 2019*.

Skape et mer inkluderende arbeidsliv

Regjeringen har iverksatt en inkluderingsdugnad for å få flere av dem som står utenfor arbeidslivet inn i arbeid. Inkluderingsdugnaden innebærer et samarbeid mellom ulike aktører, både offentlige og private. Gjennom felles innsats er målet å få flere med nedsatt arbeidsevne og/eller hull i CV-en over i ordinære jobber. Ved å mobilisere denne arbeidskraftressursen, blir vi også bedre rustet til å møte framtidige behov for arbeidskraft.

Inkluderingsdugnaden retter seg hovedsakelig inn mot tre innsatsområder: i) innsats rettet mot arbeidsgivere som ansetter fra dugnadens målgrupper ii) innsats for å kvalifisere flere til arbeid og iii) innsats som kombinerer helse- og arbeidsrettet oppfølging, særlig for personer med psykiske helse- og/eller rusproblemer.

Inkluderingsdugnaden foreslås styrket med 125 mill. kroner til følgende satsinger i 2019:

- markedskontaktfunksjonen i Arbeids- og velferdsetaten styrkes med 25,2 mill. kroner under kap. 605, post 01, Arbeids- og sosialdepartementet. Dette er en videreføring av satsing i 2. halvår 2018.
- individuell jobbstøtte styrkes med 50 mill. kroner til ansettelse av jobbspesialister under kap. 634, post 01, Arbeids- og sosialdepartementet.
- samarbeidsprosjektet Ringer i vannet 2 styrkes med 3,5 mill. kroner under kap. 605 post 01, Arbeids- og sosialdepartementet. Arbeids- og velferdsetaten får en koordinerende rolle med å koble arbeidsgivere og arbeidssøkere.
- fem pst. av nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en. Tiltak og verktøy som kan støtte virksomhetene i dette arbeidet styrkes med 5 mill. kroner. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- kompetansepluss-ordningen styrkes med 10 mill. kroner. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.
- forsøk med modulstrukturerte opplæringsløp for voksne styrkes med 26,3 mill. kroner. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.
- individuell jobbstøtte styrkes med 5 mill. kroner. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Regjeringen gjør også endringer i arbeidsmarkeds-tiltakene lønnskudd og opplæring, for å legge til rette for enklere og mer effektiv bruk av disse ordningene. Det vises til nærmere omtale av inkluderingsdugnaden under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Et sikkert og seriøst arbeidsliv bidrar til å skape et mer inkluderende arbeidsliv gjennom å sikre trygge rammer for arbeidstakere og arbeidsgivere. Regjeringen styrker innsatsen mot arbeidslivskriminalitet i 2019. Se nærmere omtale under punkt 2.2.5 Styrket innsats mot arbeidslivskriminalitet. Regjeringen iverksetter videre en kompetansereform med mål om bedre muligheter til å lære hele livet, og et integreringsløft for å legge til rette for at flere innvandrere kommer i jobb og blir aktive deltakere i samfunnet. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet for nærmere omtale på disse områdene.

Gode velferdsordninger

For å opprettholde bærekraften i sentrale velferdsordninger må flere delta i arbeidslivet og være yrkesaktive lenger. For å få til dette er en forsterket arbeidslinje og krav til aktivitet i velferdsordningene viktige virkemidler. Samtidig skal man opprettholde rimelige inntektssikringsordninger for de grupper som ikke kan delta i arbeidsmarkedet.

Hovedgrepene i pensjonsreformen er økt økonomisk bærekraft og sterkere insentiver til arbeid. I 2018 ble det inngått avtale om omlegging av offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor etter samme prinsipper. Et samlet pensjonssystem er med dette innrettet slik at det lønner seg å stå lenger i arbeid. Avtalen skal følges opp med forslag til lovendringer.

Regjeringen har også gjort flere justeringer i inntektssikringsordningene for å motvirke passive stønadsforløp og tilrettelegge for overgang til arbeid. Innføring av aktivitetsplikt for unge sosialhjelpsmottakere og omleggingen av arbeidsavklaringspenger er eksempler på dette.

Regjeringen satser på videreutvikling av velferdsordningene gjennom å modernisere offentlig sektor. Innenfor Arbeids- og velferdsetaten er regjeringen i ferd med å modernisere IKT-løsningene for å utvikle gode selvbetjeningsløsninger for brukerne, gi innsyn i egen sak og muligheter for digital kommunikasjon med forvaltningen. Dette bidrar til gode brukeropplevelser, kortere saksbehandlingstid og økt kvalitet i ytelsesforvaltningen. Samtidig frigjøres ressurser for å for-

sterke oppfølgingen av brukere med behov for arbeidsrettet oppfølging. Det er videre forslått en økning i bevilgningen til Statens pensjonskasse til forberedelser til omlegging av pensjonsordningene for offentlig ansatte.

Sammen med KS skal regjeringen lage et program for et aldersvennlig Norge for å følge opp regjeringens strategi Flere år – flere muligheter. Regjeringen gjennomfører videre en betydelig styrking av helsetjenestetilbudet, særlig innen rus og psykisk helse. I statsbudsjettet for 2019 foreslås det å bevilge 281 mill. kroner til Opptrappingsplanen for rusfeltet. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Regjeringen vil legge fram en ny nasjonal helse- og sykehusplan høsten 2019. Målet er å realisere pasientens helsetjeneste på en bærekraftig måte. Bedre samhandling, bruk av teknologi og utvikling av kompetanse vil være sentrale temaer.

Målrettet innsats for å redusere fattigdom

Innsatsen for et mer inkluderende arbeidsliv og for å sikre gode velferdsordninger står sentralt i innsatsen mot fattigdom og utenforskap.

Regjeringen målretter innsatsen for å redusere fattigdom, spesielt blant barnefamilier. Regjeringen har styrket det sosiale sikkerhetsnettet og den forebyggende innsatsen rundt utsatte familier. Innsatsen omfatter økte bevilgninger til familievernet, til foreldrestøtte, til helsestasjon- og skolehelsetjenestene, til barnevernet, i rus- og psykiatrisorgen og i arbeidet mot vold og overgrep.

Regjeringen forslår i statsbudsjettet for 2019 å styrke innsatsen mot fattigdom ytterligere. Tiltakene er:

- Styrking av tilskuddsordningen Støtte til oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom med 20 mill. kroner. Målgruppen er unge med risiko for å avbryte utdanningen. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Barne- og likestillingsdepartementet.
- Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom styrkes med 15 mill. kroner. 10 mill. kroner skal gå til et pilotprosjekt for å dekke individuelle utgifter ved deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. 3 mill. kroner skal gå til Røde kors-tiltaket «ferie for alle» og 2 mill. kroner skal gå til ferietiltak i regi av Den Norske Turistforening. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Barne- og likestillingsdepartementet.
- Ordningen med gratis kjernetid i barnehage utvides til å gjelde to-åringer fra 1. august 2019. Det er avsatt 46 mill. kroner til tiltaket. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

- Bostøtteordningen for barnefamilier og andre store husstander styrkes med 60 mill. kroner. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Det foreslås at kompensasjonsordningen i bostøtten for personer som var uføre og mottok bostøtte før 1. januar 2015 blir varig. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- En økning på om lag 40 mill. kroner til område-satsinger, herunder 20 mill. kroner til tilskuddsordningen og 9 mill. kroner til økt rekruttering til barnehager i utsatte områder. Se Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Regjeringens innsats mot fattigdom er omtalt i del III i denne proposisjonen, og under hovedmål om økonomisk og sosial sikkerhet.

2.2.2 Arbeidsmarkedspolitikken

Den aktive arbeidsmarkedspolitikken skal stimulere til god tilgang på arbeidskraft, motvirke avgang fra arbeidslivet til varige trygdeytelser og redusere og forebygge arbeidsledighet.

Det går nå bedre i norsk økonomi, og etterspørselen etter arbeidskraft øker markert. Veksten i sysselsettingen det siste året har ført til lavere arbeidsledighet. For å bidra til lav ledighet, høy yrkesdeltakelse og god mobilitet, tilpasses de arbeidsmarkedspolitiske virkemidlene til situasjonen på arbeidsmarkedet.

Regjeringen vil bruke bedringen i arbeidsmarkedet til å inkludere flest mulig fra de gruppene som over tid har stått svakt på arbeidsmarkedet, inn i ordinært arbeidsliv. Regjeringen har tatt initiativ til en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere med nedsatt funksjonsevne og/eller hull i CV-en skal komme over i ordinære jobber. Inkluderingsdugnaden omtales nærmere under pkt. 2.2.1 Regjeringens satsingsområder i Jeløy-erklæringen, og i hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Arbeidsmarkedstiltak

For å motvirke svekkelsen i arbeidsmarkedet etter oljeprisfallet i 2014, ble omfanget av tiltaksplasser rettet mot arbeidsledige økt betydelig. Utsiktene for arbeidsmarkedet i 2019 tilsier at tiltaksomfanget nå kan reduseres. Regjeringen foreslår derfor en reduksjon i bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak for 2019. Bevilgningen sikrer et

fortsatt godt tilbud til personer med nedsatt arbeidsevne og andre utsatte grupper.

Noen grupper er særlig utsatte i arbeidsmarkedet. Blant ungdom og innvandrere fra land utenfor EØS-området er det arbeidssøkere som stiller svakere på arbeidsmarkedet. Det samme gjelder personer som har stått lenge uten arbeid. Disse gruppene er særlig prioritert for deltakelse i arbeidsmarkedstiltak. Innsatsen for disse gruppene støttes også av inkluderingsdugnaden.

Den særskilte innsatsen for ungdom og langtidsledige som ble igangsatt i 2017 videreføres.

For å kunne tilby flere personer med rusproblemer tiltaksplass, jf. også Prop. 15 S (2015–2016) *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020)*, er det innarbeidet en styrking av bevilgningen på 20 mill. kroner, inkludert personellressurser.

Varig tilrettelagt arbeid (VTA) er tiltak for personer som mottar eller i nær fremtid ventes å få innvilget uføretrygd, og som har behov for spesiell tilrettelegging og tett oppfølging. Tiltaket kan arrangeres i skjermede virksomheter eller i ordinært arbeidsliv. Regjeringen foreslår å styrke innsatsen for denne gruppen ved å øke bevilgningen til VTA med 22,5 mill. kroner i 2019, inkludert personellressurser. VTA ble også styrket i Saldert budsjett 2018 og i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2018.

Arbeidsmarkedstiltaket lønnskudd er et godt virkemiddel for å få flere arbeidssøkere med redusert eller varierende produktivitet i arbeid. Innenfor rammen av arbeidsmarkedstiltakene skal derfor bruken av lønnskudd økes i 2019.

I forbindelse med inkluderingsdugnaden vil regjeringen i løpet av 2019 foreta endringer i ordningene med lønnskudd og opplæring, for å legge til rette for en enklere og mer effektiv bruk av virkemidlene.

Oppfølgingstjenester i Arbeids- og velferdsetats egen regi omfatter utvidet oppfølging og individuell jobbstøtte. Dette finansieres i 2018 med en omdisponeringsfullmakt på inntil 200 mill. kroner fra arbeidsmarkedstiltakene til Arbeids- og velferdsetats driftsbudsjett. Denne innsatsen videreføres og styrkes, men foreslås budsjettet over egen post (kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 01 Driftsutgifter) fra 2019.

Se hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting og programkategorien 09.30 Arbeidsmarked for nærmere omtale av arbeidsmarkedstiltakene.

Endringer i permitteringsregelverket

Etter hovedregelen i lov om lønnsplikt under permittering er maksimal periode med fritak fra lønnsplikt 26 uker. Som følge av ringvirkningene i norsk økonomi av oljeprisfallet i 2014, ble perioden utvidet i 2015 og videre i 2016, til 49 uker. Arbeidsgiver har ti dagers lønnsplikt i starten av permitteringsperioden (arbeidsgiverperiode I). I 2016 ble det innført ytterligere fem dagers lønnsplikt etter 30 uker (arbeidsgiverperiode II).

Arbeidsledigheten har nå gått betydelig ned, og etterspørselen etter arbeidskraft øker. Antall permitterte er også redusert. Ved utgangen av august 2018 var det registrert 2 500 helt eller delvis permitterte. Det er vel 1 000 færre enn på samme tid i fjor. En studie fra Oslo Economics og Frischsenteret¹ tyder på at et mer sjenerøst permitteringsregelverk med lengre fritaksperiode og kortere arbeidsgiverperiode bidrar til å øke innstrømmingen til permittering. Det er viktig at inntektssikringsordningene understøtter høy sysselsetting. Regjeringen foreslår at maksimal periode med fritak fra lønnsplikt under permittering reduseres fra 49 til 26 uker fra 1. januar 2019. Samtidig faller arbeidsgiverperiode II bort. Forslaget vil redusere dagpengebevilgningen i 2019. Se nærmere omtale av permitteringsordningen under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Bedre inntektssikring for personer som nylig har blitt arbeidsledige – forskjøvet opptjeningsperiode for dagpenger

I dag legges inntekt det siste eller de tre siste avsluttede kalenderår til grunn i vurderingen av minsteinntektskrav og beregningsgrunnlag for å få dagpenger, fordi det er dette man har hatt tilgjengelige opplysninger om til nå. Når kravet til minsteinntekt og beregningsgrunnlag vurderes ut fra inntekt det siste eller de siste tre avsluttede kalenderår, kan det gi urimelige utslag for enkelte. Ledige som eksempelvis har opptjent krav til minsteinntekt i perioden januar til juni, men som ikke var i arbeid året før, vil ikke få dagpenger samme år. De må vente til årsskiftet. Med innføring av A-ordningen rapporteres inntekten månedlig, og Arbeids- og velferdsetaten har nå tilgang til løpende opplysninger om inntekt.

¹ Falch, N. S., Røed, K. og Zhang, T (2018). Virkninger av endringer i permitteringsregelverket. Delrapport 2 utarbeidet av Oslo Economics og Frischsenteret på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet.

Forsikringshensyn tilsier at inngangsvilkårene og beregningsreglene bør knyttes til det mest aktuelle inntektstapet, og ikke et inntektstap som ligger langt tilbake i tid. Regjeringen foreslår derfor å flytte opptjeningsperioden for minsteinntekt og beregningsgrunnlag nærmere søknadstidspunktet. Fra 1. juli 2019 skal inntekten de siste 12 eller 36 månedene forut for søknadstidspunktet legges til grunn. Dagpengene vil da i større grad enn i dag baseres på inntekt kort tid før ledigheten inntreffer. Forslaget vil gi bedre inntektssikring for personer som nylig har blitt arbeidsledige, jf. også anmodningsvedtak nr. 63, 4. desember 2017. Forslaget anslås ikke å ha budsjettmessige konsekvenser for dagpengebevilgningen.

Endre fastsettelsen av dagpengegrunnlag for dem som får vedtak basert på tre siste årene

Dagpengene beregnes ut fra bruttoinntekt siste avsluttede kalenderår før søknad, eller de siste tre avsluttede kalenderår, dersom det gir høyere dagpenger. Inntekt over 6G regnes ikke med i dagpengegrunnlaget. Når det er inntekten de siste tre avsluttede kalenderårene som utgjør dagpengegrunnlaget, regnes taket på 6G i praksis ut fra gjennomsnittlig inntekt de siste tre avsluttede kalenderårene. Regjeringen foreslår at begrensningen på 6G skal gjelde inntekten i hvert enkelt av de tre siste årene før søknadstidspunktet, i stedet for gjennomsnittet. Endringen foreslås fra 1. januar 2019. Dermed vil praksis for beregningen av 6G-begrensningen bli den samme for dagpengene som for arbeidsavklaringspenger, sykepenger og uførepensjon. Forslaget vil redusere dagpengebevilgningen i 2019.

Se hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting og programkategorien 33.30 Arbeidsliv for nærmere omtale av permitteringsordningen og dagpengeordningen.

2.2.3 IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten

IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten er et langsiktig program fordelt på tre prosjekter. Modernisering av etatens IKT-systemer er nødvendig for å skifte ut svært gamle systemer som ikke tilfredsstillt krav til sikkerhet og brukervennlige tjenester. Systemene medfører nødvendigvis mye manuell behandling i ytelsesforvaltningen og gjør det vanskelig å implementere politiske reformer. Målet for programmet er å utvikle

gode selvbetjeningsløsninger for brukerne, gi innsyn i egen sak og muligheter for digital kommunikasjon med forvaltningen. Dette bidrar både til gode brukeropplevelser, kortere saksbehandlingstid og økt kvalitet i ytelsesforvaltningen. I tillegg bidrar dette til at forvaltningen kan frigjøre ressurser som kan benyttes til bedre oppfølging av de som trenger bistand til å komme i arbeid. I moderniserte løsninger vil også krav til informasjonssikkerhet kunne ivaretas på en langt bedre måte enn i eksisterende gamle og komplekse systemer.

Prosjekt 1 ble avsluttet i 2015. Prosjekt 2 er planlagt avsluttet i løpet av 2. kvartal 2019. Prosjektet er i rute innenfor omfang, tid og kostnad. Prosjekt 3 foreslås startet opp i 2019 og er planlagt avsluttet i 2020.

I Prosjekt 3 planlegges det å innføre nye løsninger for sykepenger, pleiepenger, omsorgspenger m.m. Hensikten med Prosjekt 3 er å etablere fleksible IKT-løsninger som skal gi høy grad av automatisering og god kvalitet i saksbehandlingen. Det vil etableres selvbetjeningsløsninger med tilpasset veiledning til utfylling, innsending av søknader og dokumentasjon. Løsningene gir bedre tjenester for brukerne og gir over tid store gevinster for Arbeids- og velferdsetaten. Det vil bli etablert nye elektroniske løsninger med arbeidsgivere og helseaktører som vil gi betydelige gevinster, særlig for arbeidsgivere. Nye løsninger vil også bidra til å forebygge og avdekke trygdesvindler.

For 2019 foreslås en bevilgning på 423,5 mill. kroner til Prosjekt 3 i IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten.

Nytt folkeregister og tilknyttet ID-forvaltning er helt sentrale elementer i de fleste IKT-løsninger i etaten. Hovedprosjektet for modernisering av nytt folkeregister gjennomføres av Skattedirektoratet. Arbeids- og velferdsetaten er deltager i prosjektet for de opplysninger etaten skal oppdatere i nytt folkeregister. Arbeids- og velferdsetaten må i tillegg tilpasse egne systemløsninger slik at disse kan utnytte nye funksjoner og informasjonselementer fra nytt folkeregister. I 2018 ble etatens bevilgning økt med 35 mill. kroner til å dekke deler av etatens utgifter til arbeidet med tilpasning av etatens systemløsninger. Arbeidet fortsetter i 2019, og regjeringen foreslår å øke Arbeids- og velferdsetatens bevilgning til formålet med ytterligere 5 mill. kroner.

Se programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken for nærmere omtale.

2.2.4 Administrative forberedelser i Statens pensjonskasse for innføring av nye samordningsregler og ny offentlig tjenestepensjon

Nye regler for samordning av offentlig tjenestepensjon med alderspensjon fra folketrygden beregnet med ny opptjeningsmodell ble vedtatt av Stortinget 4. juni 2018, jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018). Samordningsreglene trer i kraft fra 2021 når årskullet født i 1954 fyller 67 år. Dette kullet vil da motta offentlig tjenestepensjon samordnet med alderspensjon fra folketrygden delvis beregnet med ny opptjeningsmodell. Statens pensjonskasse vil i 2019 fortsette arbeidet med de administrative forberedelser slik at de kan forvalte det nye regelverket på en effektiv og korrekt måte. Dette bidrar til rettssikkerhet og trygghet for medlemmene i Statens pensjonskasse. Bevilgningen til Statens pensjonskasse foreslås økt med 50 mill. kroner i 2019, jf. kap. 2470, post 45.

Statens pensjonskasse har også startet de administrative forberedelser knyttet til ny offentlig tjenestepensjon som følge av den avtalen som ble inngått 3. mars 2018 mellom regjeringen og partene i arbeidslivet. Det vises til nærmere omtale under programkategori 09.50.

2.2.5 Styrket innsats mot arbeidslivskriminalitet

Arbeidslivskriminalitet er en kompleks og grenseoverskridende utfordring, med store konsekvenser både for utsatte arbeidstakere, for virksomheter som må konkurrere med useriøse og kriminelle aktører, og for samfunnet. Det ble i 2015 beregnet at omfanget av verdiskaping knyttet til ulovlig virksomhet som er skjult for omverden utgjorde 1,2 pst. av fastlands-BNP, tilsvarende om lag 30 mrd. kroner (Samfunnsøkonomisk analyse, rapport 69-2017).

Arbeidslivskriminalitet er blitt mer krevende å bekjempe. Økt kapasitet og mulighet for bl.a. bedre informasjonsdeling i det tverretatlige samarbeidet er en viktig forutsetning for at etatene skal kunne jobbe mer effektivt. Det er derfor viktig at etatssamarbeidet styrkes og prioriteres med utgangspunkt i kunnskap om hva som gir best effekt, herunder nødvendig utvikling av felles teknologistøtte. Regjeringen foreslår fra 2019 å styrke innsatsen i arbeidslivskriminalitetssentrene med 20 mill. kroner. Av styrkingen skal 10 mill. kroner gå til teknologistøtte og 10 mill. kroner til øvrig styrking av arbeidslivskriminali-

tetssentrene arbeid, ut fra etatenes felles vurdering av hvor innsatsen gir størst effekt.

Se nærmere omtale under hhv. kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten og kap. 640 Arbeidstilsynet i del II, samt i budsjettproposisjon for Finansdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet.

2.2.6 Sikkerhet i petroleumssektoren

Petroleumsnæringen er en næring i rask endring. Endrings- og effektiviseringsprosesser er komplekse, og kan omfatte både nedbemanning, økende fokus på mer kostnadseffektive løsninger, teknologiutvikling og endret organisering av arbeid. Teknologiutvikling bidrar til høyere HMS-nivå og effektivitet i petroleumsvirksomheten, men kan også medføre nye utfordringer som næringen må håndtere. De siste årene har det bl.a. i økende grad blitt utviklet og tatt i bruk nye driftskonsepter som enklere innretninger. I tillegg rapporteres det om økende bruk av flerbruksfartøy.

Stortinget behandlet i juni 2018 Meld. St. 12 (2017–2018) *Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten*. I meldingen er det en bred gjennomgang av HMS-tilstanden i næringen og en vurdering av tilsynsoppfølging og regelverk, samt ulike tiltak for videre oppfølging.

På bakgrunn av endringene i petroleumsnæringen og HMS-utfordringer i sektoren foreslår regjeringen å styrke Petroleumstilsynets oppfølging knyttet til kunnskapsutvikling og læring, herunder videreutvikling av tilsynsmetoder knyttet til oppfølging av nye driftskonsepter og flerbruksfartøy, samt arbeid med videreutvikling av RNNP og risikokartlegging.

Regjeringen foreslår at det for 2019 bevilges 7 mill. kroner til styrket oppfølging av sikkerheten i petroleumsvirksomheten. Se også omtale under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv og under programkategori 09.40.

2.2.7 Endringer i grunnstønadsordningen

Grunnstønad skal kompensere for nødvendige, varige og løpende ekstrautgifter som funksjonshemmede og kronisk syke har. Det har over tid skjedd store endringer i bruken av grunnstønadsordningen, både hva gjelder hvilke diagnoser stønadsmottakerne har og hvilke typer utgifter som dekkes. Det har bl.a. vært en sterk vekst i antall personer som mottar stønad til fordyret kosthold ved diett. De fleste nye mottakere av grunnstønad

får nå innvilget stønad til fordyret kosthold på grunn av cøliaki og andre glutenintoleranser.

En ekstern gjennomgang av grunnstønadordningen peker på at satsnivået for ekstrautgifter til glutenfri diett ble satt for nesten 20 år siden og at de faktiske merutgiftene er lavere enn stønaden som gis. Glutenfrie produkter har over tid blitt mer tilgjengelige på markedet, og prisen på disse produktene har falt. Forbruksforskningsinstituttet SIFO har på oppdrag av departementet kartlagt ekstrautgifter for nødvendig diett som følge av cøliaki. De beregnede ekstrautgiftene er betydelig lavere enn stønaden som gis. Beregningene gir dermed grunnlag for å redusere satsen for grunnstønad til personer som har ekstrautgifter til glutenfritt kosthold som følge av cøliaki fra sats 4 (foreslås satt til 24 252 kroner per år fra 1. januar 2019) til sats 1 (foreslås satt til 8 232 kroner per år fra 1. januar 2019). Endringen iverksettes 1. mars 2019.

Fra samme tidspunkt gjennomføres også en endring i praksis ved at grunnstønad til personer med non-cøliaki glutenintoleranse opphører. Etter folketrygdloven er det en forutsetning for å få grunnstønad til fordyret kosthold at nødvendigheten av spediadiett for den aktuelle sykdomsdiagnosen er vitenskapelig dokumentert og alminnelig anerkjent i medisinsk praksis. Ifølge gjeldende praksis har personer med non-cøliaki glutenintoleranse vært ansett for å oppfylle vilkårene for grunnstønad til fordyret kosthold. Medisinske fagmiljøer mener imidlertid at non-cøliaki gluten sensitivitet ikke kan anses som en sykdom som er vitenskapelig basert og alminnelig anerkjent, noe som er en forutsetning for å motta grunnstønad til fordyret kosthold.

Endringene innebærer innsparinger i bevilgningen til grunnstønad på til sammen 410 mill. kroner i 2019. Antall personer som blir diagnostisert med cøliaki og som derfor går over på glutenfri kost forventes å øke. De foreslåtte endringene kan dermed forventes å gi betydelige innsparinger på sikt.

Den eksterne gjennomgangen peker på at en bør se på muligheten for økt bruk av standardsatser. Standardsatser vil redusere dokumentasjonskravene og innebære en forenkling både for stønadsmottakerne og for Arbeids- og velferdsetaten. Forbruksforskningsinstituttet SIFO har på oppdrag av departementet kartlagt ekstrautgifter for visse typer utgifter for utvalgte diagnosegrupper. Det innføres en standardsats for personer med hyperkinetiske forstyrrelser (ADHD, hyper-

aktivitet mv.) for ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. Basert på SIFOs kartlegging settes standardsatsen til sats 1. Innføring av en standardsats vil kunne føre til at flere søker om og tilstås grunnstønad, og anslås å gi merutgifter i størrelsesorden 4,5 mill. kroner. SIFOs kartlegging viser at det er grunnlag for å foreta en oppmykning av gjeldende stønadspraksis for ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. for personer med psoriasis og atopisk eksem. Oppmykningen vil innebære at flere vil kunne få grunnstønad med en høyere sats, samtidig som flere med mindre omfattende sykdomsutbrudd vil kunne komme inn i ordningen og tilstås sats 1. Endringen anslås å gi merutgifter i størrelsesorden 12,5 mill. kroner.

Se nærmere omtale under hovedmål om økonomisk og sosial sikkerhet og programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

2.2.8 Underregulering av tilskuddssatser i folketrygden

Satsene for tilleggsstønader, tilretteleggingstilskudd, grunn- og hjelpestønad, bidragsforskott, samt enkelte satser på hjelpemiddelområdet underreguleres med 0,4 prosentpoeng. Samlet utgjør dette en innsparing på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett på 19 mill. kroner.

2.2.9 Avbyråkratiserings- og effektivitetsreformen

Regjeringen bygger sin politikk på en effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Som i næringslivet er det også i offentlig forvaltning et potensial for økt effektivitet. Regjeringen har derfor innført en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, og forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører tiltak for å bli mer effektive. Reformen vil gi insentiver til mer effektiv statlig drift og skape handlingsrom for prioriteringer i statsbudsjettet. Virksomhetene har også god anledning til å planlegge og gjennomføre tiltak for å effektivisere driften når reformen er et årlig krav. Deler av gevinsten fra mindre byråkrati og mer effektiv bruk av pengene overføres til fellesskapet i de årlige budsjettene. Den årlige overføringen settes til 0,5 pst. av alle driftsutgifter som bevilges over statsbudsjettet. For Arbeids- og sosialdepartementet innebærer det at driftsutgifter reduseres med 67 mill. kroner.

2.2.10 Pensjonsreformen

For å styrke bærekraften i pensjonssystemet og sikre en god fordeling av byrder og goder mellom generasjoner, ble pensjonsreglene lagt om fra 2011. Det nye pensjonssystemet er økonomisk bærekraftig og gir gode insentiver til arbeid. Regjeringen vil trygge framtidens pensjoner gjennom en ansvarlig økonomisk politikk, og fortsetter å gjennomføre pensjonsreformen.

Regjeringen og partene i offentlig sektor kom til enighet om en ny pensjonsløsning for offentlig sektor 3. mars 2018. Avtalen omfatter både alderspensjon og AFP. Som i dag vil reglene være like for kvinner og menn, og sikre en livsvarig utbetaling av pensjon. De nye ordningene gir bedre insentiver til å stå lenger i jobb, gjør det lettere for offentlig ansatte å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og gjør det enklere å bytte jobb mellom offentlig og privat sektor. Ny AFP utformes etter mønster av ny AFP i privat sektor. Ny alderspensjon utformes som en påslagsordning hvor:

- alle år i jobb fram til 75 år gir pensjonsopp-tjening
- pensjonen skal beregnes uavhengig av folketrygden
- pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år og kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen reduseres.

De nye ordningene skal gjelde fra 2020 og omfatte årskull født fra og med 1963.

2.2.11 IA-avtalen

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) er en avtale mellom regjeringen og partene i arbeidslivet for å bidra til at arbeidslivet blir mer inkluderende. Avtalens overordnede mål er å bedre arbeidsmiljøet, styrke jobbnærværet, forebygge og redusere sykefravær og hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet.

Faggruppen for IA-avtalen er en partssammensatt arbeidsgruppe som bl.a. skal drøfte utviklingen i IA-målene. Som en del av årets rapport har faggruppen foretatt en gjennomgang som viser at det ikke foreligger tilstrekkelig dokumentasjon om bruken og effekten av de to sentrale IA-virkemidlene NAV Arbeidslivssenter og forebyggings- og tilretteleggingstilskuddet. Det er gitt en nærmere omtale av status og utvikling for IA-avtalens mål under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting i del II.

Dagens IA-avtale utløper ved utgangen av 2018. Regjeringen har innledet diskusjoner med partene i arbeidslivet om mulig innretning og innhold i en ev. ny IA-avtale etter 2018.

3 Sysselsetting, levekår og utviklingen i sentrale inntektssikringsordninger

3.1 Innledning

Høy sysselsetting og god produktivitetsutvikling er grunnlaget for høy verdiskaping. En stor arbeidsstyrke er vår viktigste ressurs. Utvikling av arbeidsstyrkens kompetanse stiller krav til arbeidstakere og arbeidsgivere, til virkemidlene i arbeidsmarkedspolitikken og til samarbeid med utdanningsmyndighetene og partene i arbeidslivet. Sysselsettingsandelen i Norge er høy sammenlignet med mange andre OECD-land. Det er høy yrkesdeltakelse blant kvinner og seniorer, mens sysselsettingen for menn i alderen 25–54 år er lavere enn gjennomsnittet for OECD. Etter flere år med fall, begynte sysselsettingsandelen i 2017 igjen å øke.

Den demografiske utviklingen påvirker utfordringene til de rettighetsbaserte ordningene i folketrygden. Vi lever stadig lengre, og befolkningsframskrivninger peker på at denne utviklingen vil fortsette. Det blir gradvis færre arbeidstakere per pensjonist i Norge. Dette vil innebære at en stadig større andel av samfunnets ressurser må gå til å sikre en trygg og verdig alderdom, noe som stiller offentlige finanser, pensjonssystemet og de øvrige velferdsordningene overfor store utfordringer i årene framover.

Det er for mange i yrkesaktiv alder som i perioder står utenfor arbeidslivet og mottar offentlige ytelser. Særlig er bruken av helserelevante ytelser høy sammenlignet med andre OECD-land. Personer med svake kvalifikasjoner, personer med helseproblemer, en del unge og noen innvandrere har problemer med å få eller beholde jobber. Unge uten videregående opplæring risikerer å få en ustabil yrkeskarriere med mye ledighet og lav pensjonsopptjening. Det er også en utfordring for noen grupper innvandrere å bli integrert i arbeidsmarkedet.

Det største sosiale skillet i Norge går mellom de som har jobb og de som står utenfor arbeidslivet. Det er tendenser til økende inntektsforskjeller og økt andel med vedvarende lavinntekt, selv om forskjellene og forekomsten av lavinntekt er mindre i Norge enn i andre land.

Arbeidsmiljøstandarden i Norge er høy. Det er likevel helse- og sikkerhetsmessige utfordringer i noen bransjer og yrker, bl.a. er arbeidslivskriminaliteten blitt grovere, mer omfattende og sammensatt.

3.2 Situasjonen i arbeidsmarkedet

Sysselsettingen øker

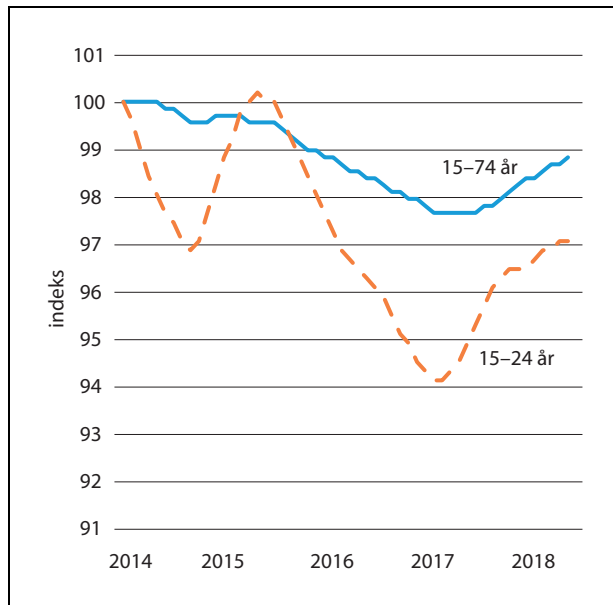
Utviklingen i arbeidsmarkedet er god. Etter svak utvikling i 2015 og 2016, tok veksten i sysselsettingen seg opp i 2017 og inn i 2018. Økt etterspørsel etter arbeidskraft gjenspeiles også i at antall ledige stillinger har økt gjennom 2017 og 2018, ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB). I 2. kvartal 2018 var det 44 000 flere sysselsatte enn på samme tid ett år tidligere, ifølge nasjonalregnskapet. Det tilsvarer en vekst på 1,6 pst., den høyeste vekstraten siden 2012.

Den økte sysselsettingen etter 2016 er bredt basert, med sterk vekst i bl.a. bygg og anlegg, og privat og kommunal tjenesteyting. Industrien har hatt sysselsettingsvekst fra og med 3. kvartal 2017, etter nedgang gjennom de tre foregående årene. Over tre fjerdedeler av oppgangen i antall lønnstakere det siste året har kommet i privat sektor, inkludert offentlig eide foretak. Mer enn halvparten av veksten i antall lønnstakere det siste året har kommet blant innvandrere.

SSB har i år begynt å publisere løpende statistikk over brutto vekst av nye jobber. Bruttostrømmene gir bedre inntrykk av dynamikken i arbeidsmarkedet. Fra 2. kvartal 2017 til 2. kvartal 2018 ble det etablert 307 000 nye arbeidsforhold, mens 253 000 arbeidsforhold forsvant. Om lag to tredjedeler av jobbveksten kom blant etablerte bedrifter, mens en tredjedel kom i nyetablerte bedrifter. Den årlige jobbveksten tilsvarer i overkant av 10 pst. av den samlede beholdningen av jobber.

Oppgangen i antall sysselsatte har vært sterk nok til at også sysselsettingen som andel av befolkningen i yrkesaktiv alder (15–74 år) har økt. Det betyr at den langvarige nedgangen i sysselsettingsandelen har stoppet opp og er snudd til opp-

gang. I 2. kvartal var 67,3 pst. av befolkningen (15–74 år) sysselsatt, justert for normale sesongvariasjoner. Det er 0,7 prosentenheter høyere enn bunnpunktet i fjor sommer. De yngste, som opplevde sterkest reduksjon i sysselsettingen da konjunktorene var svake, har hatt den sterkeste oppgangen det siste året, se figur 3.1.

Figur 3.1 Sysselsatte i pst. av befolkningen 15–74 år og 15–24 år. Indeks; januar 2014 = 100. Sesongkorrigerede månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gode konjunkturer har vært den viktigste årsaken til økningen i sysselsettingsraten i 2017 og 2018. Et mer langsiktig utviklingstrekk er at økende utdanningsnivå i befolkningen isolert sett har bidratt til å trekke opp andelen i arbeid. I motsatt retning har økt andel eldre trukket sysselsettingsraten ned. Denne alderseffekten har betydd mindre de siste årene.

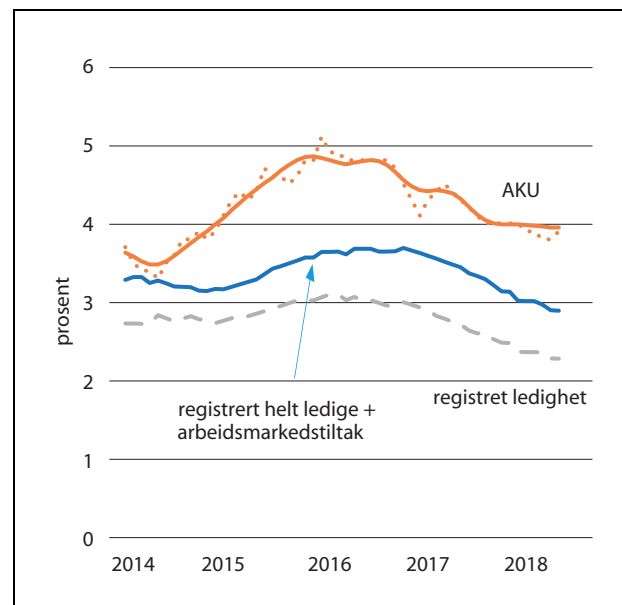
Om lag tre av fire sysselsatte jobber *heltid*, og denne andelen har økt noe de siste to årene. Andelen som jobber kort deltid (under 20 timer per uke) har gått ned. Det er særlig blant kvinner med barn under 16 år at heltidsandelen øker, ifølge tall fra SSB.

I 2. kvartal 2018 var 8,3 pst. av de sysselsatte *midlertidig ansatt*. Andelen har vært relativt stabil de siste årene. I 2. kvartal 2013 var 8,2 pst. av de sysselsatte midlertidig ansatt. Det er særlig personer under 30 år som har midlertidige arbeidsforhold.

Redusert arbeidsledighet

Arbeidsledigheten har gått gradvis ned siden høsten 2016, se figur 3.2. Det viser tall både fra SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU) og registrert ledighet. AKU-ledigheten har falt fra i overkant av 5 pst. til knapt 4 pst., og ligger i overkant av gjennomsnittet for de siste 20 årene. Den registrerte ledigheten har falt til det laveste nivået siden begynnelsen av 2009, og er klart lavere enn 20-årsgjennomsnittet.

Den månedlige tilgangen av nye arbeidssøkere har falt. Tall fra sommeren 2018 viser at knappe 800 personer meldte seg som arbeidssøkere til Arbeids- og velferdsetaten i gjennomsnitt per virkedag (sesongjustert). Tre år tidligere gjaldt det over 1 000. Vi må tilbake til før finanskrisen i 2008 for å finne like lave innstrømmingstall.

Figur 3.2 Arbeidsledighet i pst. av arbeidsstyrken. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og registrert ledighet. Sesongkorrigerede månedstall

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Hver måned er det store strømmer av personer inn i ledighet og ut av ledighet. Mange ledige komme raskt i arbeid igjen. Av de som ble registrert ledige i desember 2017, er om lag halvparten kommet over i jobb i løpet av første halvår i år. Det samme mønsteret så vi for dem som ble ledige i desember 2016. Senere i ledighetsforløpet er overgangen til jobb langt lavere. Ytterligere knapt 10 pst. var tilbake i jobb etter ett og et halvt år.

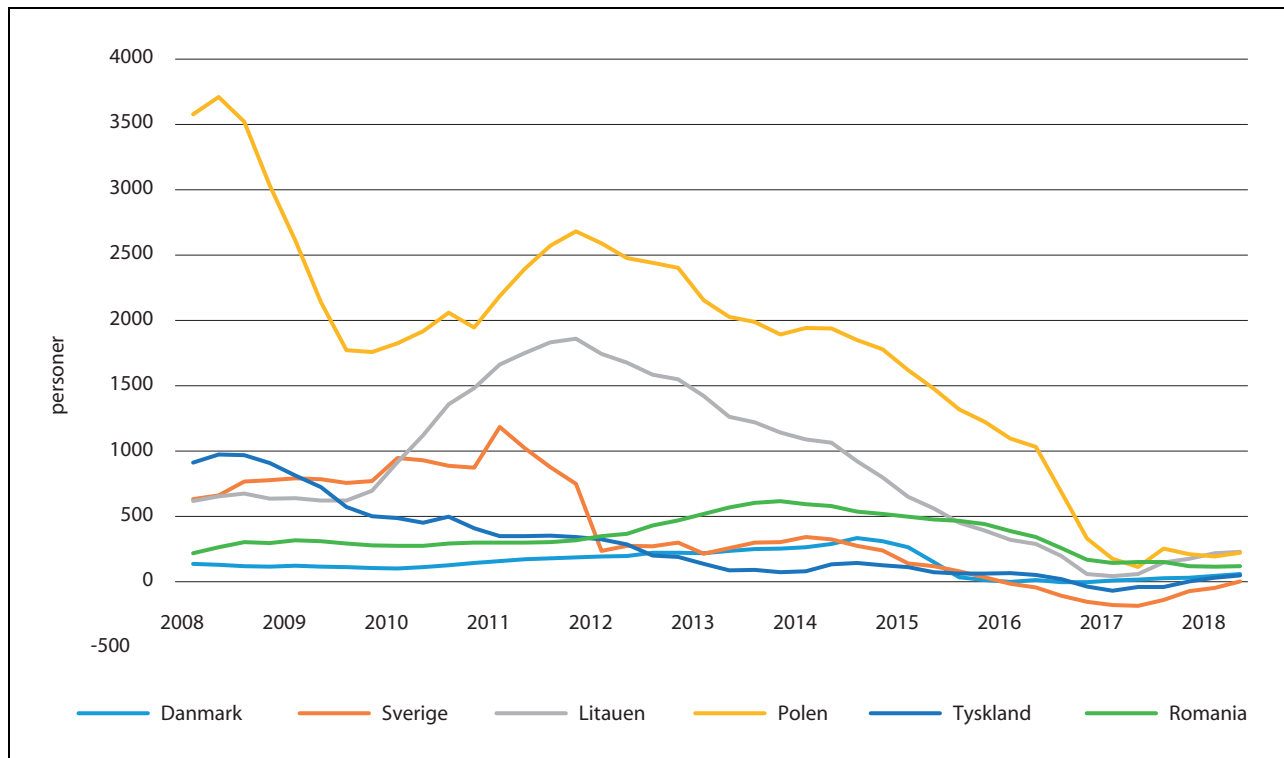
Andelen registrerte langtidsledige (ledige ut over seks måneder) har blitt redusert med 4 prosentenheter det siste året. Eldre og personer med kort utdanning er overrepresentert blant langtidsledige.

Lavere innvandring

Arbeidsinnvandringen økte sterkt da etterspørselen etter arbeidskraft var stor i forrige oppgangs-

konjunktur, og har avtatt de siste årene når veksten i økonomien har vært svakere. På denne måten har arbeidsinnvandringen bidratt til at arbeidsmarkedet bedre har kunnet møte svingningene i arbeidskraftetterspørselen i Norge.

Figur 3.3 viser hvordan nettoinnvandringen fra enkelte EØS-land med stort innslag av arbeidsinnvandrere falt markert fra 2012. Det ser ut til at bunnen ble nådd i fjor høst, og at den siden har økt noe igjen.

Figur 3.3 Nettoinnvandring etter statsborgerskap. Utvalgte EØS-land, 4 kvartalers glidende gjennomsnitt

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Samtidig har det vært en betydelig nedgang i nettoinnvandringen fra land i Asia og Afrika de siste par årene. Det trekker ned samlet nettoinnvandring.

Arbeidsmarkedet for innvandrere

Innvandrere deltar i mindre grad i arbeidsmarkedet enn den øvrige befolkningen. Forskjellen har likevel blitt mindre. Sysselsettingsraten blant innvandrere økte med 1 prosentenheter fra 4. kvartal 2016 til 4. kvartal 2017, sammenliknet med 0,5 prosentenheter i majoritetsbefolkningen.

Ved utgangen av 2017 var sysselsettingsraten blant innvandrere 65 pst., sammenliknet med 77,7 pst. i majoritetsbefolkningen. Justering for at innvandrerbefolkningen er yngre enn majori-

tetsbefolkningen, ville gitt noe større forskjell. Det er store variasjoner i yrkesdeltakelse blant innvandrere, avhengig av landbakgrunn, kjønn og botid i Norge. Andelen i jobb er forholdsvis høy blant innvandrere fra land i Europa og Nord-Amerika, som i stor grad har kommet som arbeidsinnvandrere, og relativt lav blant innvandrere fra land i Afrika og Asia som har kommet som flyktninger eller ved familiejenforening. Sysselsettingen er særlig lav blant kvinner i denne gruppen.

Ledigheten blant innvandrere har hatt samme utvikling som ledigheten ellers, men selve nivået er høyere. Det er imidlertid store forskjeller i ledighetsnivået mellom ulike landgrupper, og høyest er ledigheten blant innvandrere fra Afrika og Asia.

Arbeidsledigheten blant innvandrere var 5,3 pst. i 2. kvartal 2018. Alle landgrupper har opplevd nedgang i ledigheten etter årsskiftet 2015/2016. Størst har nedgangen vært blant personer fra EU-land i Øst-Europa. Det var også denne landgruppen som opplevde størst økning i 2014 og 2015.

Økt sysselsetting blant unge

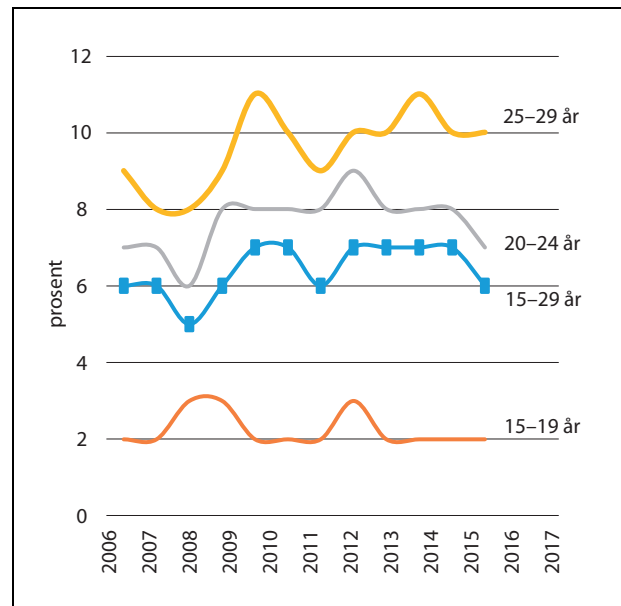
Det positive omslaget i arbeidsmarkedet har vært tydeligst for unge, som også hadde størst nedgang i yrkesdeltakelsen i årene før. På ett år har sysselsettingsraten blant 15–24-åringene økt med 1,5 prosentenheter, til 50,2 pst. Økningen er mer enn det dobbelte av økningen i eldre aldersgrupper, se figur 3.1. Også blant 25–30-åringene har sysselsettingen økt markert det siste året, ifølge tall fra AKU.

Mange unge er under utdanning, og mye av sysselsettingen i denne gruppen er derfor i form av deltid. Høy andel under utdanning kommer også til uttrykk ved at mange unge arbeidsledige oppgir i AKU at utdanning er deres hovedaktivitet. Av alle arbeidsledige oppgir en av fire at utdanning er deres hovedaktivitet, mens dette gjelder nær en av tre i ungdomsgruppen.

Nivået på ungdomsledigheten må ses i sammenheng med nivået på den samlede ledigheten. Land som har lav samlet ledighet har gjennomgående også lav ungdomsledighet, og omvendt. Ungdomsledigheten i Norge er relativt lav i internasjonal sammenheng.

AKU-ledigheten for unge (15–24 år) gikk mye ned gjennom siste halvdel av 2017. Senere har den holdt seg nokså stabil. I juni 2018 var AKU-ledigheten blant 15–24-åringene 9,7 pst.

En spesiell oppmerksomhet er knyttet til unge som verken er under utdanning eller i arbeid, den såkalte NEET-gruppen («Not in Employment, Education or Training»). Unge i denne sammenhengen avgrenses vanligvis til aldersgruppen 15–29 år. NEET-raten er høyest for de eldste i aldersgruppen, og lav blant dem under 20 år. Hovedbildet er at det har vært små bevegelser i NEET-raten det siste ti-året, se figur 3.4.

Figur 3.4 Utviklingen i NEET-raten. Unge i alderen 15–29 år som ikke er i jobb, utdanning eller annen opplæring. Pst. av alle i aldersgruppen

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

NEET-gruppen er sammensatt. Den består bl.a. av ledige, unge med alvorlige helseproblemer, personer som er hjemme med barn og personer som har valgt å ta pause fra arbeid og skole. Innvandrere er klart overrepresentert.

I en OECD-rapport fra 2018 om unge utenfor utdanning og arbeid i Norge, vises det til frafall fra videregående opplæring som den viktigste risikofaktoren for å havne i NEET-gruppen. Mer enn halvparten av unge i NEET-gruppen har ikke fullført videregående opplæring, og syv av ti er inaktive i Norge, mot fem av ti i OECD-landene i gjennomsnitt. OECD uttrykker bekymring for unge NEETs som er passive og heller ikke søker arbeid. Disse står gjerne langt fra arbeidsmarkedet og er vanskeligere å nå fordi de ofte ikke er i kontakt med det offentlige tjenesteapparatet.

Økning i sysselsettingen blant eldre

Sysselsettingen faller mye fra 60 årsalderen. Etter årtusenskiftet har det blitt flere eldre i befolkningen, og det har bidratt til å redusere den samlede sysselsettingsraten. Effekten er imidlertid avtakende. De store etterkrigskullene har nå forlatt arbeidslivet og blitt alderspensjonister.

Samtidig har personer over 60 år i stadig større grad deltatt i arbeidslivet de siste 15–20 årene, og dermed bidratt til å motvirke nedgangen i samlet sysselsetting. Både bedre helse, økt levealder og økt utdanning kan forklare denne utviklingen. I tillegg må økningen ses i sammenheng med pensjonsreformen fra 2011, som innebærer tydelige stimulanser til å stå lenger i jobb.

Fra 2. kvartal 2017 til 2. kvartal 2018 har vi sett en ytterligere økning i sysselsettingsandelen blant personer i 60-årene, se også omtalen av sysselsetting blant eldre under punkt 3.6 Pensjon.

Eldre arbeidstakere bytter jobb i mindre grad enn yngre, og blir i mindre grad utsatt for oppsigelser. Når personer mellom 60 og 70 år trekker seg ut av arbeidslivet, skyldes det i stor grad egne valg. Samtidig har eldre som først har blitt arbeidsledige større vanskeligheter enn yngre med å komme tilbake i jobb. Norsk seniorpolitisk barometer viser at eldre arbeidssøkere gjennomgående vurderes som mindre attraktive enn yngre arbeidssøkere. Samtidig viser undersøkelsen at arbeidsgivernes grense for å vurdere når en arbeidssøker er å betrakte som eldre, har økt.

Stabil sysselsetting blant funksjonshemmede

Om lag 17 pst. av befolkningen i alderen 15–66 år, tilsvarende 600 000 personer, oppgir å ha en funksjonshemming, ifølge AKU for 2. kvartal 2018. Andelen reduseres med 5-6 prosentenheter dersom en bare ser på de som har svart at de er funksjonshemmet to år på rad, ifølge en undersøkelse i regi av IA-faggruppen.

Sysselsettingen blant de som oppgir å ha en funksjonshemming var 44 pst., i 2. kvartal 2018, og noe høyere for menn enn for kvinner. Andelen har holdt seg forholdsvis stabil over mange år.

Mer enn 40 pst. av sysselsatte funksjonshemmede jobber deltid. Nær én tredel mottar samtidig ulike stønader, først og fremst helserelevante stønader. Både andelen i deltid og andelen som mottar stønader har vært fallende de siste tre årene. Den samme undersøkelsen viser at andelen med funksjonshemming som oppgir at arbeidsoppgavene tilpasses, har økt med hele 18 prosentenheter fra 2002.

Om lag en firedel av funksjonshemmede som ikke er i arbeid, eller om 85 000 personer, oppgir at de ønsker arbeid. Langt fra alle disse oppfyller vilkårene for å bli regnet som arbeidssøker i AKU.

Nedgang i antall personer med nedsatt arbeidsevne

Nedsatt arbeidsevne er en betegnelse arbeids- og velferdsforvaltningen benytter for brukere som på

grunn av fysiske, psykiske eller sosiale årsaker har behov for ekstra oppfølging fra NAV-kontoret for å få eller beholde arbeid. Denne gruppen omfatter personer som har gjennomført en arbeidsevnevurdering i arbeids- og velferdsforvaltningen, som konkluderer med et betydelig behov for innsats for at personen skal komme i jobb. Ved utgangen av juni 2018 var det 188 000 personer som var registrert med nedsatt arbeidsevne, tilsvarende 5,6 pst. av befolkningen i alderen 18–66 år.

Av de som var registrert med nedsatt arbeidsevne mottok 69 pst. arbeidsavklaringspenger. Denne andelen har vært fallende etter 2010. Samtidig har det vært en økning i andelen som enten mottar kommunale ytelser eller som ikke har stønad fra Arbeids- og velferdsetaten. Antall personer som er registrert med nedsatt arbeidsevne i Arbeids- og velferdsetaten har gått ned etter toppen i 2011. Nedgangen det siste året har vært særlig sterk. Også blant unge er det nå nedgang. Mange med nedsatt arbeidsevne kommer over i jobb, men det er også mange som blir uføretrygdet. Av de som sluttet å være registrert med nedsatt arbeidsevne i 1. kvartal 2017, var det 42 pst. som gikk over i jobb og 37 pst. som begynte å motta uføretrygd.

Institutt for samfunnsforskning (ISF) har i en ny rapport² studert kjennetegn ved unge (18–29 år) som blir registrert med nedsatt arbeidsevne. Gruppen skiller seg fra andre unge langs en rekke kjennetegn, der ikke fullført videregående skole er særlig viktig. Det samme er perioder utenfor skole og arbeid. Også foreldrenes utdanning og inntekt betyr mye for barnas sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne.

3.3 Arbeidsmiljøtilstanden

De fleste i Norge arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold. Arbeidsforholdene er jevnt over bedre enn i andre land. Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse om arbeidsmiljø (LKU 2016) viser at 89 pst. av arbeidstakerne er tilfreds med jobben sin, og andelen som opplever å være utsatt for risiko på jobb har falt. Men selv om helhetsbildet er bra er det ikke alltid sammenfall mellom høy trivsel og høy sikkerhet. Det er fortsatt utfordringer i enkelte bransjer og yrker, og deler av arbeidslivet er preget av høyt sykefravær og tidlig avgang.

Norsk arbeidsliv har endret seg betraktelig fra arbeidsmiljøloven ble innført i 1977 og fram til i

² Rapport 2018:12.

dag. Demografisk, teknologisk og global utvikling har ført til at behovet og muligheten for større fleksibilitet i arbeidslivet har økt. Endringer i nærings- og yrkessammensetning gir behov for omstilling. Samtidig har Norge sammenlignet med andre land et stabilt og trygt arbeidsliv.

Faktaboka om arbeidsmiljø og helse 2018 gir en oversikt over status og utviklingstrekk på det norske arbeidsmiljøområdet (Faktaboka 2018, STAMI). De største helseutfordringene blant norske yrkesaktive, både når det gjelder omfang og kostnader i form av redusert helse, sykefravær og uførhet, er muskel- og skjelettlidelser og lettere psykiske plager som angst og depresjon. Forekomsten av muskel- og skjelettlidelser har ikke endret seg de siste 20 årene, mens forekomsten av psykiske plager har økt noe siden 2009. Psykiske lidelser har de senere årene blitt mer utbredt som medisinske diagnoser i tilknytning til både sykefravær og uføretrygd.

Veksten i tjenesteytende sektor har ført til at stadig flere jobber i yrker preget av kunde-, bruker- og pasientrelasjoner med utfordringer knyttet til emosjonelle krav, rollekonflikter og i enkelte yrkesgrupper; vold og trusler. Samtidig er flere av de tradisjonelle fysiske, kjemiske og mekaniske arbeidsmiljøeksponeringene fortsatt utbredt i mange yrker.

Statens arbeidsmiljøinstituttets overvåkningsdata indikerer at 25 pst. av alle sykefraværstilfellene i løpet av et år kan tilskrives mekaniske eksponeringer og om lag 15 pst. kan tilskrives psykososiale risikofaktorer på arbeidsplassen. Om lag 35 % av de med minst ett sykefravær på mer enn 14 dager siste år oppgir at fraværet var arbeidsrelatert.

Arbeidsskader antas å utgjøre om lag 12 pst. av alle skadetilfeller i Norge, og det er særlig høy skaderisiko blant unge menn og utenlandske arbeidstakere. Tallet på arbeidsskadedødsfall har gått betydelig ned i et lengre tidsperspektiv. Det er usikkerhet knyttet til datagrunnlaget, bl.a. grunnet underrapportering, men mye tyder likevel på at tallene både for arbeidsskader som medfører sykefravær, og for arbeidsskadedødsfall, er synkende de siste årene fram til 2016. For 2017 har Arbeidstilsynet registrert 27 arbeidsskadedødsfall mot 25 i 2016 for det landbaserte arbeidslivet. Tall fra Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP 2017) viser at det på norsk sokkel ble meldt 205 rapporteringspliktige personskader til Petroleumstilsynet, mot 189 i 2016. 27 av disse skadene ble klassifisert som alvorlige i 2017 mot 17 i 2016. Det var i petroleumsvirksomheten ingen arbeidsskadedødsfall i 2016, og et dødsfall i 2017.

De siste ti årene er det registrert fire dødsfall. For nærmere omtale av sikkerheten i petroleumssektoren, se hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

For nærmere omtale av forebyggende arbeidsmiljøarbeid, se omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

3.4 Levekår/lavinntekt

Det store flertallet i den norske befolkningen har høy levestandard og gode levekår. Gjennom de siste tiårene har det vært en betydelig velstandsøkning og de fleste har hatt en betydelig realinntektsvekst og forbruksvekst.

Norge er blant landene i verden med minst forskjeller i inntekter og levekår, men også her har inntektsulikheten økt noe over de siste 30 årene. Utviklingen i retning av noe større forskjeller skyldes flere forhold. Bl.a. har kapitalinntektene økt, og dette er inntekter som i stor grad tilfaller husholdningene på toppen av inntektsfordelingen. Videre skyldes en stor del av de økte forskjellene en vekst i innvanderbefolkningen, og innvandrere er overrepresentert i den nedre delen av inntektsfordelingen. De siste årene har i tillegg inntektsveksten til husholdningene med de laveste inntektene vært noe mindre enn i resten av befolkningen, noe som også bidrar til større ulikhet. Husholdningene nederst i inntektsfordelingen, bl.a. par med små barn og enslige forsørgere, hadde en svak inntektsreduksjon fra 2014 til 2015. I 2016 hadde alle husholdningstyper en kraftig realinntektsnedgang, og barnefamilier var blant gruppene med størst nedgang. Ifølge SSB skyldes realinntektsnedgangen både sterk prisvekst fra 2015 til 2016 og svak nominell økning i lønn og pensjoner. Inntektsulikheten gikk noe ned i 2016, sammenlignet med 2015. Inntektsfordelingen i 2015 ble imidlertid påvirket av at mange aksjonærer tok ut utbytte, i påvente av økt beskatning av slike inntekter i 2016. Ser en bort fra den betydningen aksjeutbytte har på inntektsfordelingen, var inntektsfordelingen omtrent uendret fra 2015 til 2016.

En andel av befolkningen har økonomiske ressurser som avviker betydelig fra det generelle inntektsnivået i samfunnet. Noen har så lav inntekt og levestandard at dette begrenser deres muligheter for deltakelse i samfunnet. Inntekt er en sentral indikator på fattigdom, men det er også andre levekårsfaktorer som ikke fanges opp av inntektsmålet alene. Et rent inntektsbegrep inkluderer kontantinntekter og stønader, men fanger bl.a.

ikke opp verdien av offentlige tjenester. En mye brukt indikator på fattigdom og levekårsproblemer er likevel andelen personer med inntekt

under et gitt nivå. Denne andelen påvirkes i stor grad av hvordan en definerer lavinntekt, se boks 3.1.

Boks 3.1 Lavinntekt som indikator på fattigdom og levekårsproblemer

Det er vanlig å bruke relativ lavinntekt som en indikator på fattigdom. Det tas da utgangspunkt i det generelle inntektsnivået i befolkningen. Lavinntektsgrensen settes i et bestemt forhold til medianinntekten, vanligvis 60 pst. eller 50 pst. av medianinntekten. Medianinntekten er den inntekten som deler befolkningen i to like store deler, der den ene halvparten har lavere inntekt enn medianinntekten, og den andre halvparten har høyere inntekt. EU bruker 60 pst. av medianinntekten som indikator på andel personer i risiko for fattigdom («at-risk-of-poverty»).

Inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntekter husholdningene mottar, dvs. summen av alle yrkesinntekter, kapitalinntekter og offentlige stønader, fratrukket skatt. Det er som nevnt en del faktorer som påvirker husholdningens økonomiske ressurser, men som ikke omfattes av inntektsbegrepet. Dette gjelder bl.a. verdien av offentlige tjenester, hjemmeproduksjon og verdien av egen bolig.

Studenthusholdninger holdes utenfor, både fordi studier er en forbigående fase og fordi stu-

dielån ikke regnes som inntekt i inntektsundersøkelsen.

For å kunne sammenligne inntekten til husholdninger med ulik størrelse og sammensetning, justeres husholdningsinntekten ved hjelp av en såkalt ekvivalensskala for å ta høyde for stordriftsfordeler. Ifølge EUs ekvivalensskala trenger en familie med to voksne og to barn en inntekt tilsvarende 2,1 ganger inntekten til en enslig for å ha samme levestandard.

Det er vanlig å ta utgangspunkt i lavinntekt over tid for å unngå kortsiktige svingninger i inntekten. Langvarig lavinntekt, eller vedvarende lavinntekt, antas å øke risikoen for fattigdom og levekårsproblemer. Som en indikator på fattigdom tas det her utgangspunkt i vedvarende lavinntekt målt som gjennomsnittsinntekten i en treårsperiode under en lavinntektsgrense satt ved 60 pst. av medianinntekten med EUs ekvivalensskala (EU-60).

Andelen med vedvarende lavinntekt har vært relativt stabil siden slutten av 1990-tallet og på 2000-tallet, men har økt siden 2010. En av forklaringene er at lavinntektsmålet er relativt, og at det generelle inntektsnivået – og dermed medianinntekten – har økt over tid. Selv om det over tid har vært en betydelig inntektsvekst i gjennomsnitt også i lavinntektsgruppen, har veksten i medianinntekten vært noe høyere. I de senere år har lavinntektsgruppen i mindre grad enn tidligere hatt en realinntektsvekst. En annen vesentlig forklaring på økningen er befolkningsvekst som følge av innvandring. Økningen må også ses i sammenheng med svekkelsen på arbeidsmarkedet fra 2012 og noen år framover, da lavinntekt henger tett sammen med lav yrkesaktivitet. I perioden 2014–2016 hadde 9,4 pst. av befolkningen, om lag 455 000 personer, en inntekt under 60 pst. av mediangjennomsnittet. Dette er en økning på 0,1 prosentpoeng fra forutgående treårsperiode, tilsvarende om lag 11 000 personer.

Forekomsten av vedvarende lavinntekt er høyere blant yngre som bor alene, enslige forsørgere, barnerike familier, innvandrerbefolkningen og blant aleneboende minstepensjonister enn i befolkningen for øvrig. Sammensetningen av lavinntektsgruppen har endret seg over tid. Endrede familiemønstre, med flere enslige forsørgere og aleneboende over tid, har isolert sett bidratt til økt forekomst av lavinntekt, ettersom éninntektshusholdninger er mer utsatt for lavinntekt enn husholdninger med to inntekter. Andelen barnefamilier med små barn og enslige forsørgere med lavinntekt har økt, og dette må ses i sammenheng både med økningen i innvandrerbefolkningen og inntektsutviklingen for disse gruppene. Forekomsten av lavinntekt blant ungdom og unge voksne har også økt. Utviklingen skyldes at flere unge har fått en svakere posisjon på arbeidsmarkedet. Samtidig har forekomsten av lavinntekt i andre grupper, bl.a. blant alderspensjonister, falt. Pensjonister har hatt relativt god inntektsvekst de

senere årene. Dette skyldes bl.a. opptrapping av minstepensjonen, økt yrkesaktivitet blant eldre og høyere pensjonsgrunnlag blant nye pensjonistkull. Videre har regjeringen gjennomført betydelige skattelettelser som også har kommet pensjonistene til gode. Aleneboende minstepensjonister er fremdeles overrepresentert i lavinntektsgruppen.

Forekomsten av vedvarende lavinntekt blant innvandrere³ har, på samme måte som for befolkningen for øvrig, økt noe de senere årene, og ligger på et høyt nivå. Litt over 28 pst. av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre hadde, målt ut fra EU-60, vedvarende lavinntekt i perioden 2014–2016. Dette utgjør om lag 207 000 personer. Forekomsten av lavinntekt blant personer med innvandrerbakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, samt Øst-Europa, er enda noe høyere. Forekomsten av lavinntekt blant innvandrere varierer ut fra landbakgrunn, migrasjonsårsak og botid. Mange nyankomne har svak tilknytning til arbeidsmarkedet. I denne gruppen er det mobilitet ut av lavinntekt, etter hvert som en del av disse får en mer etablert tilknytning til arbeidsmarkedet. Noen innvandrergrupper har høy forekomst av lavinntekt til tross for lang botid. Dette gjelder bl.a. innvandrere med bakgrunn fra Somalia, Irak, Syria og Afghanistan.

Andelen og antallet barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har økt over tid. Økningen har funnet sted blant grupper av barn som i utgangspunktet er utsatt for lavinntekt: barn av enslige forsørgere, barn i barnerike familier og barn i husholdninger med svak yrkestilknytning. Barn med bakgrunn fra landgrupper der familiene er store og yrkesaktiviteten blant mødre er lav, er klart overrepresentert i lavinntektsgruppen. I perioden 2014–2016 levde 101 000 barn (10,3 pst. av alle barn) i husholdninger med vedvarende lavinntekt målt med EU-60. Dette var en økning på 0,3 prosentpoeng fra foregående treårsperiode. Det tilsvarer om lag 3 000 barn. Antallet barn i lavinntektsgruppen har jevnt over økt også i perioder med stabil andel med lavinntekt, fordi befolkningen øker. Nær 55 pst. av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn. Det har også vært en økning blant etnisk norske barn.

Offentlige tjenester som barnehage, skole og helsetjenester har stor betydning for levekårene og livssituasjonen til enkeltpersoner, barn og barnefamilier. Det er i de senere årene presentert

flere studier der en har forsøkt å ta hensyn til verdien av offentlige tjenester ved målingen av lavinntekt. Studiene bruker et utvidet inntektsbegrep som i tillegg til registrert kontantinntekt omfatter anslag for verdien av offentlige tjenester. I en studie fra 2010 anslo Aaberge m.fl.⁴ at andelen med lavinntekt i Norge reduseres med nærmere en tredjedel når verdien av offentlige tjenester regnes med.

Offentlige tjenester bidrar til at situasjonen til personer med lavinntekt i Norge er bedre enn i mange andre land. Det er stor forskjell på å ha en gitt kontantinntekt i et land der slike tjenester er gratis eller subsidierte, og å ha den samme inntekten i et land der slike tjenester må kjøpes i det private markedet. Ved internasjonale sammenligninger må en også ta i betraktning at lavinntektsgrensen er høyere i Norge enn i de fleste andre land, og at lavinntektsgruppen vil ha en høyere levestandard enn i land med et lavere gjennomsnittlig inntektsnivå.

Som nevnt, er inntekt et av flere forhold som påvirker levekår. SSB har i en rapport sett på omfanget av materielle og sosiale mangler og økonomiske vansker i befolkningen på bakgrunn av levekårsundersøkelsen EU-SILC. Situasjonen er kartlagt ved hjelp av spørsmål om i hvilken grad man opplever å ikke ha råd til bestemte materielle goder, til å delta på sosiale arenaer og om man opplever å ha økonomiske vansker. Gruppene som i størst grad rapporterer om slike mangler er sosialhjelpsmottakere, arbeidsledige og personer som tilhører husholdninger med lav arbeidsintensitet. Blant sosialhjelpsmottakerne er det 44 pst. som mangler minst ett grunnleggende gode, og 24 pst. mangler minst to. Mer enn hver tredje arbeidsledige mangler ett eller flere grunnleggende goder, og det samme gjelder for hver fjerde langtidssyke. Tannlegebehandling er det godet flest ikke har råd til, etterfulgt av nye klær og kjøtt- og fiskemiddager. Omfanget av materielle og sosiale mangler blant barn er ikke veldig utbredt i Norge. Blant alle barnefamiliene er det kun 1 pst. som rapporterer om tre eller flere mangler av økonomiske årsaker. Sett i et europeisk perspektiv er dette på linje med de andre nordiske landene, men betydelig lavere enn i land sør og øst i Europa. I noen grupper er andelen høyere. I 8 pst. av barnefamilier med lavinntekt og blant innvandrere fra Afrika, Asia, Latin-Amerika og Øst-Europa mangler barna tre eller flere goder.

³ Innvandrere er her definert som innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

⁴ Aaberge, R., M. Bhuller, A. Langøren, og M. Mogstad (2010). The distributional impact of public services when needs differ, *Journal of Public Economics*. Vol. 94.

3.5 Helserelevante ytelser

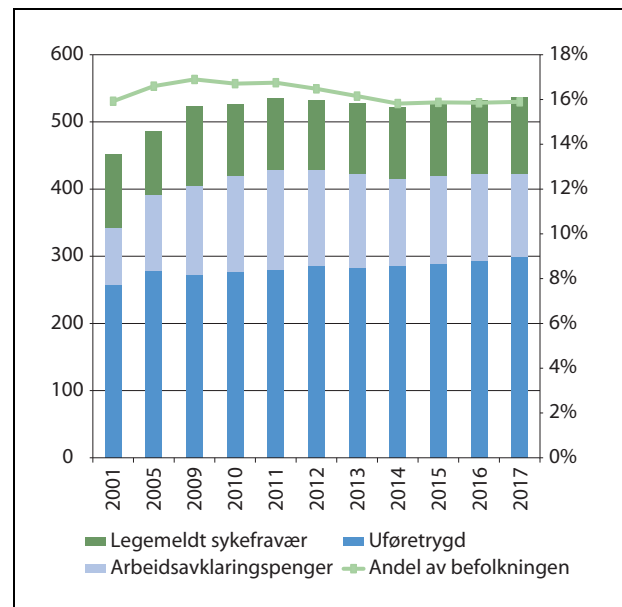
Blant personer som står midlertidig eller langvarig utenfor arbeidslivet, er det mange som mottar en helserelevante trygdeytelse⁵, se figur 3.6. En høy andel stønadsmottakere er dels et uttrykk for et romslig velferdssamfunn med mål om sosial og økonomisk utjevning. Videre fører en høy andel sysselsatte også til at flere har rett til stønad. Den høye andelen som mottar en helserelevante ytelse kan også være et uttrykk for at personer med helseproblemer har utfordringer med å få innpass i arbeidslivet. Antall mottakere av helserelevante ytelser reflekterer imidlertid ikke antall personer som står utenfor arbeidslivet. Dette skyldes dels at flere av dem som mottar en helserelevante ytelse har et arbeidsforhold som de enten har midlertidig fravær fra eller som de kombinerer med en gradert trygdeytelse, men hovedsakelig fordi det varierer hvem som til enhver tid er mottakere av helserelevante ytelser. I sykepengeordningen er gjennomstrømmingen av mottakere stor,⁶ og de aller fleste sykepengemottakere er også i et arbeidsforhold. Halvparten av alle som startet et sykepengetilfelle i 2016 kombinerte arbeid og sykepenger gjennom bruk av gradert sykmelding. Videre var 43 pst. av mottakerne av arbeidsavklaringspenger og 24 pst. av mottakerne av uføretrygd i arbeid på ett eller flere tidspunkt i løpet av 2017.

Omfanget og den samfunnsmessige betydningen av mottak av helserelevante ytelser i befolkningen kan illustreres ved å se på tapte årsverk som følge av mottak av disse ytelsene. I figur 3.5 er det gitt et estimat på utviklingen i denne størrelsen. Med tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser menes her hvor mange ekstra årsverk det ville utgjort dersom alle som mottok sykepenger på grunn av legemeldt fravær, eller som mottok arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd, i stedet hadde vært i heltidsarbeid. De tapte årsverkene beregnes ved at det tas hensyn til hvor stor andel av en full ytelse hver person mottar og hvor stor andel av året personen mottar denne ytelsen, noe som ikke hensyntas i statistikkene over antall mottakere av helserelevante ytelser. Tallene gir mål på en teoretisk arbeidskraftreserve, og kan ikke tolkes som et realistisk anslag på hvor mange som kan komme i arbeid.

⁵ Sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd regnes her som helserelevante trygdeytelser.

⁶ Brage, S., Kann, I.C., og Thune O. (2013) «Er det slik at få individer står for det meste av sykefraværet?» Arbeid og velferd 3/2013.

Det er ikke tatt hensyn til hvor mye en person arbeidet før mottaket av den helserelevante ytelsen startet.

Figur 3.5 Estimat på antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser¹ (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–66 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. Årsgjennomsnitt 2001, 2005, 2009–2017

¹ Det som tidligere het attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad er i figuren slått sammen til arbeidsavklaringspenger.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Antall tapte årsverk som følge av mottak av helserelevante ytelser tilsvarte 15,9 pst. av befolkningen i alderen 18–66 år i 2017. Andelen er på samme nivå som i 2016, og også på samme nivå som i 2001. I gjennomsnitt for 2017 gikk i underkant av 536 000 årsverk «tapt» knyttet til mottak av helserelevante ytelser. Dette er en økning på om lag 4 000 årsverk, eller 0,8 pst., sammenlignet med 2016. Til sammenligning var det i underkant av 2,5 mill. sysselsatte årsverk i hele befolkningen i 2017.

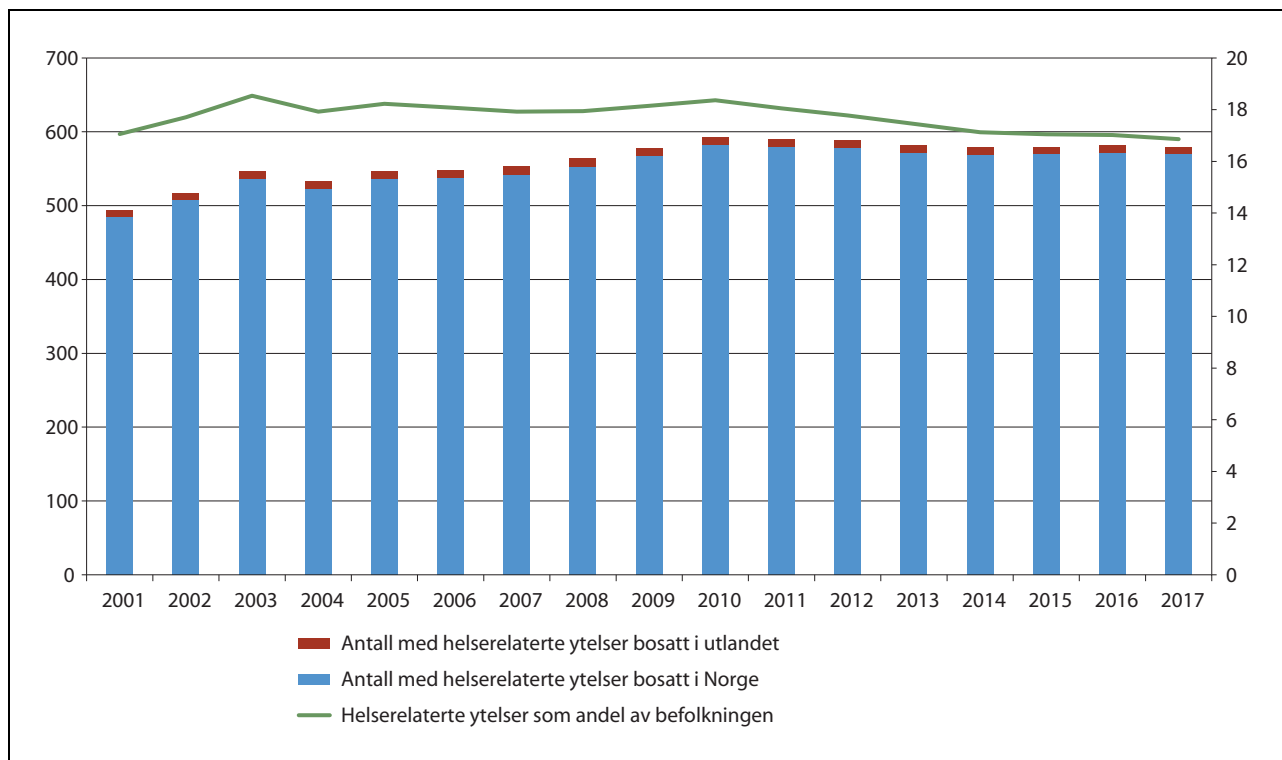
Sammenlignet med 2001 har antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser i befolkningen i alderen 18–66 år økt med om lag 84 000, eller 19 pst. I den samme perioden har antall sysselsatte årsverk i hele befolkningen økt med om lag 24 pst. Økningen i antall tapte årsverk fra 2001 til 2017 skyldes hovedsakelig en økning i tapte årsverk knyttet til mottak av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Antall tapte årsverk knyttet til legemeldt sykefravær var om lag det samme i 2017 som i 2001. Mens sysselsettings-

veksten i denne perioden skulle tilsi at antallet økte, har dette blitt motvirket av en reduksjon i det legemeldte sykefraværet fra 2001 til 2017.

Det er mange personer som bidrar til de tapte årsverkene presentert i figur 3.5. Til sammen har i underkant av 1,31 millioner unike personer tapt hele eller deler av arbeidsåret som følge av mottak av helserelevante ytelser. Det er derfor ikke slik at 536 000 personer stod permanent utenfor arbeidslivet som følge av mottak av helserelevante ytelser i 2017. I gjennomsnitt stod 2,4 personer bak hvert tapte årsverk i 2017. Det er store forskjeller i hvor mange personer som står bak hvert tapte årsverk i de ulike ordningene. De fleste sykefravær er korte, og derfor bidro i underkant av 867 000 personer til de 113 000 tapte årsverkene i kategorien sykefravær (dvs. det står 7,7 personer bak hvert tapte årsverk). For personer som mottar arbeidsavklaringspenger står det 1,5 perso-

ner bak hvert tapte årsverk, mens i kategorien uføretrygd står det 1,2 personer bak hvert tapte årsverk.

Antall mottakere av helserelevante ytelser (bosatt i Norge og justert for dobbelttelling) målt som andel av befolkningen i alderen 18 til 66 år, var 16,9 pst. ved utgangen av 2017, og er 0,2 prosentpoeng lavere enn i 2016. Som illustrert i figur 3.6, har andelen av befolkningen som mottar en helserelevante ytelse vist en avtakende tendens etter 2010 og var i 2017 på sitt laveste nivå i løpet av perioden 2001 til 2017. Antall mottakere av helserelevante ytelser bosatt i Norge og i utlandet var ved utgangen av 2017 på om lag 579 000, som er en reduksjon på om lag 2 000 mottakere fra 2016. I perioden 2001 til 2017 har dette antallet økt med om lag 86 000, tilsvarende en økning på 17 pst. Økningen er noe lavere enn hva befolkningsutviklingen skulle tilsi.

Figur 3.6 Antall mottakere av helserelevante trygdeytelser 18–66 år (venstre akse) og mottakere som andel av befolkningen 18–66 år (høyre akse), korrigert for at man kan motta mer enn en ytelse samtidig. Antall i tusen. Andel i pst. Tall ved utgangen av året 2001–2017

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

En nyere analyse av utviklingen i mottakere av livsoppholdsytelser fra 1992 til 2016,⁷ gjennomført av Arbeids- og velferdsdirektoratet, viser at ande-

len av befolkningen som mottar en helserelevante ytelse økte relativt sterkt fra 1992 til 2003. Mens om lag 14 pst. av befolkningen mottok en helserelevante ytelse i 1992, hadde andelen økt til om lag 19 pst. i 2003. Dette tilsvarer en samlet økning på 37 pst., eller om lag 5 prosentpoeng. Fra og med

⁷ Kann, I. C. Sutterud, L. (2017) «Stadig færre på trygd?» Arbeid og velferd 3/2017.

2004 snudde denne utviklingen, og andelen mottakere av helserelaterte ytelser var i 2016 redusert til 17 pst. Den nedadgående trenden i andelen mottakere av helserelaterte ytelser fortsatte også i 2017, og samlet sett har andelen mottakere av helserelaterte ytelser i befolkningen blitt redusert med om lag 9 pst. eller 1,7 prosentpoeng fra 2003 til 2017.

Mens økningen i andelen mottakere av helserelaterte ytelser fra 1992 til 2003 fant sted i alle aldersgrupper, har det fra 2003/2004 vært redusert eller stabil bruk av helserelaterte ytelser i alle aldersgrupper, unntatt blant de yngste (18–29 år). I den yngste aldersgruppen (18–29 år) falt andelen mottakere av helserelaterte ytelser noe i årene etter 2010, men andelen har økt fra 2013 til 2016, hovedsakelig som følge av økt antall mottakere av uføretrygd. I motsetning til befolkningen for øvrig, er andelen av befolkningen 18–29 år som mottar en helserelatert ytelse nesten like høy som i 2003. Mye av veksten i uføreandelen blant unge skyldes en økning i andelen som blir uføretrygdet ved 18-års alder. En mulig årsak som er trukket fram, er at flere barn med alvorlige helseproblemer vokser opp og når voksenalder. I tillegg har den tidligere ordningen med tidsbegrenset uførestønad (2004–2010) ført til at tidspunktet for innvilgelse av uføretrygd har blitt utsatt, som også bidrar til å forklare økningen i uføreandelen blant unge de senere årene.⁸ Utviklingen er motsatt i de eldste aldersgruppene, hvor andelen mottakere av helserelaterte ytelser har vist en relativ sterk nedgang de siste årene.

Utviklingen i én helserelatert ytelse har nær sammenheng med utviklingen i en annen. Bl.a. viser flere analyser at utviklingen i sykefraværet har stor betydning for antall nye mottakere til de øvrige helserelaterte ytelsene.⁹ I lys av dette må nedgangen i bruk av helserelaterte ytelser fra 2004 bl.a. ses i sammenheng med fallet i sykefraværet det samme året. Året etter, i 2005, ble antallet som brukte opp sykepengerrettighetene sine redusert med 22 pst.¹⁰ Når antallet som bruker

opp sykepengerrettighetene går ned, blir overgangen til mer langvarige helserelaterte ytelser også redusert, noe den samlede utviklingen etter 2004 illustrerer.

Kjennetegn ved mottakere av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd illustrerer også den nære sammenhengen mellom utviklingen i de helserelaterte ytelsene. Blant de som startet å motta arbeidsavklaringspenger i 1. kvartal 2018, mottok i overkant av 60 pst. sykepenger to måneder tidligere. Blant de som sluttet å motta arbeidsavklaringspenger i 4. kvartal 2017, mottok i underkant av 32 pst. uføretrygd (uten å kombinere dette med arbeid) seks måneder senere. Den reelle overgangen til uføretrygd var imidlertid høyere ettersom 24 pst. av de som sluttet å motta arbeidsavklaringspenger i det samme tidsrommet gikk over til arbeid i kombinasjon med stønad – i mange tilfeller uføretrygd. Statistikk på nye mottakere av uføretrygd i 1. kvartal 2018 viser dessuten at i overkant av 77 pst. av disse var registrert som mottakere av arbeidsavklaringspenger to måneder forut for uføretrygd.

Samlet sett er det ingen enkle forklaringer på utviklingen i bruken av helserelaterte ytelser de senere årene og i de siste tiårene. Ettersom det er store forskjeller i mottak av helserelaterte trygdetelser mellom kjønn, aldersgrupper og befolkningsgrupper, vil endringer i befolkningssammensetningen påvirke utviklingen i andelen som mottar helserelaterte ytelser. Generelt øker behovet for sykdomsrelatert inntektssikring og uføreandelen med alder. Den demografiske utviklingen har bl.a. vært kjennetegnet av at andelen eldre i yrkesaktiv alder har økt, og årene etter 2003 har vært preget av at de store etterkrigskullene har nådd en alder der særlig uføretilbøyeligheten er høy. Isolert sett har en økende andel eldre bidratt til å trekke opp andelen mottakere av helserelaterte ytelser mellom 2001 og 2010. Den faktiske økningen i antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser fra 2001 til 2016 må også ses i sammenheng med demografiske endringer. Dersom befolkningens størrelse og sammensetning ikke hadde endret seg fra 2001 til 2016, ville det vært en nedgang på om lag 21 300 personer eller 4,7 pst. i tapte årsverk i denne perioden. Den faktiske utviklingen i aldersspesifikke rater er da lagt til grunn.

Selv om endringer i befolkningssammensetningen har hatt betydning for utviklingen i andelen mottakere av helserelaterte ytelser de senere årene, tyder flere studier og analyser på at disse endringene i nokså liten grad kan forklare den samlede utviklingen som har funnet sted. Analyser gjort av Arbeids- og velferdsdirektoratet¹¹

⁸ Bragstad, T. (2018) «Vekst i uføretrygding blant unge». Arbeid og velferd 2/2018.

⁹ Kann, I.C., Brage, S., Kolstad, A., Nossen, J.P. og Thune, O. (2012) «Har gradert sykmelding effekt på sykefraværet?», Arbeid og Velferd 2/2012.

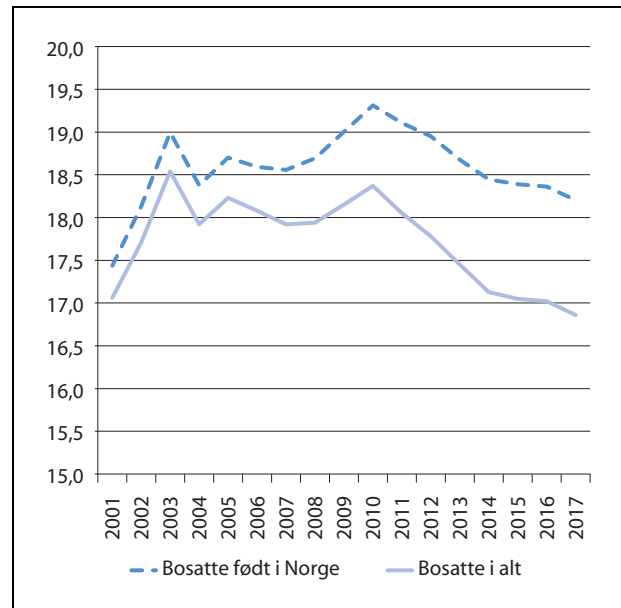
Kann, I. C., Bragstad, T. og Thune, O. (2013) «Stadig flere på trygd?», Arbeid og velferd 3/2013

Kann, I.C. og Lima, I.A.Å. (2015) «Tiltak i NAV Hedmark ga færre nye mottakere av arbeidsavklaringspenger», Arbeid og Velferd 3/2015

¹⁰ Kann, I.C., Thune, O. og Galaasen, A.M. (2013) «Gir lavere sykefravær færre på langtidsytelser?», Arbeid og Velferd 3/2013

viser at endringer i alderssammensetningen alene forklarer lite av veksten i andelen mottakere av helserelaterte ytelser fram til 2004, og at den faktiske nedgangen etterpå har kommet på tross av at alderssammensetningen trekker i motsatt retning. Det ser dermed ut til at andre forhold enn endret alderssammensetning i befolkningen forklarer de store endringene i mottak av helserelaterte ytelser de siste 20 årene. Dette kan for eksempel være endringer i befolkningens helse og utdanningsnivå, forhold på arbeidsmarkedet, endringer i regelverk og endringer i individuell adferd. En studie har undersøkt betydningen av endringer i alderssammensetning og utdanningsnivå for veksten i helserelaterte ytelser fra 1994 til 2006. Studien finner at selv om en økende andel eldre isolert sett har bidratt til veksten, har samtidig økt utdanningsnivå trukket i motsatt retning. Det konkluderes med at samlet kan disse endringene forklare svært lite, om noe, av veksten i mottak av helserelaterte ytelser i perioden, slik at utviklingen må forklares av andre forhold.¹²

Et særtrekk ved den demografiske utviklingen de senere årene er høy arbeidsinnvandring fra midten av 2000-tallet. Den høye arbeidsinnvandringen har bidratt til å trekke ned andelen som mottar helserelaterte ytelser, fordi innvandringen har vært særlig høy i aldersgrupper med lav trygdetilbøyelighet. I tillegg har nyankomne innvandrere i mindre grad opparbeidet seg trygderettigheter, især retten til uføretrygd. Effekten av den store arbeidsinnvandringen som har funnet sted fra siste halvdel av 2000-tallet vises i den heltrukne kurven i figur 3.7, som viser utviklingen i andelen av alle bosatte i Norge i alderen 18 til 66 år som mottar en helserelatert ytelse. Andelen mottakere av helserelaterte ytelser blant bosatte født i Norge, som vist i den stiplede kurven, har i hele perioden vært større enn andelen blant alle bosatte. Differansen mellom gruppene har økt over tid fram til og med 2014, og har deretter vært uendret.

Figur 3.7 Mottakere av helserelaterte ytelser som andel av befolkningen i alderen 18–66 år. Bosatte personer født i Norge og alle bosatte. 2001–2017. Pst.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Resultater fra studier som ser på innvandreres deltakelse i arbeidslivet og bruk av trygdeordninger over tid, indikerer at innvandringens bidrag til en lavere andel mottakere av helserelaterte ytelser de senere årene kan være av midlertidig karakter. En studie av tidligere ankomne grupper av arbeidsinnvandrere viser fallende sysselsetningsrater og betydelig overgang til uføretrygd over tid for disse gruppene, sett i forhold til sammenlignbare grupper av norskfødte.¹³ En nyere studie, som bl.a. skiller mellom landbakgrunn og innvandringsårsak, viser forholdsvis store forskjeller i tilpasningen i arbeidsmarkedet mellom ulike innvandringsgrupper. Studien finner at sysselsetningsraten blant innvandrere fra lavinntektsland generelt, og flyktninger og familiegjennforente spesielt, øker de første årene etter ankomst til Norge for så å falle relativt raskt og i løpet av fem til ti år etter ankomst, samtidig som bruken av trygdeordninger øker relativt til norskfødte.¹⁴ I den grad innvandrere bosetter seg permanent i

¹¹ Kann, I. C., Bragstad, T. og Thune, O. (2013) «Stadig flere på trygd?», *Arbeid og velferd* 3/2013

¹² Bratsberg, B. og Røed, K. (2011) «Kan demografi forklare veksten i uføret?», *Søkelys på arbeidsmarkedet*, nr. 1–2 2011, s. 321

¹³ Bratsberg, B., Raaum, O. og Røed, K. (2011) «Yrkesdeltakelse på lang sikt blant ulike innvandringsgrupper i Norge», Rapport 1/2011, Frischsenteret

¹⁴ Bratsberg, B., Raaum, O. og Røed, K. (2017) «Immigrant labor market integration across admission classes», *Nordic Economic Policy Review – Labour Market Integration in the Nordic Countries 2017*

Norge vil innvandringens effekt på mottak av helserelaterte ytelser i befolkningen dermed kunne endre seg over tid.

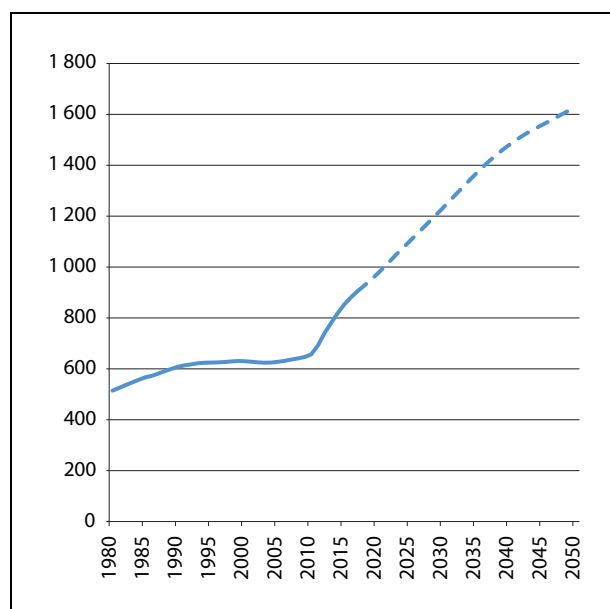
En rekke analyser utført av Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at situasjonen og utviklingen på arbeidsmarkedet har betydning for bruken av helserelaterte ytelser i befolkningen. En artikkel i *Arbeid og velferd*¹⁵ viser at utviklingen på arbeidsmarkedet påvirket sykefraværet på to ulike måter mellom 2000 og 2012, og med motsatt fortegn. For det første var det en tendens til at færre nye sykefravær ble påbegynt når ledigheten var høy. For det andre økte den gjennomsnittlige varigheten av sykefraværene som startet i perioder hvor antall nye arbeidsledige økte. I tråd med dette viser en annen analyse en sammenheng mellom økt ledighet og en økning i antall personer med oppbrukte sykepengere rettigheter i de fem fylkene på Sør- og Vestlandet som opplevde størst økning i ledigheten mellom 2014 og 2016.¹⁶ Andre analyser viser også at økt arbeidsledighet reduserer sannsynligheten for overgang til arbeid for mottakere av arbeidsavklaringspenger.¹⁷ I tillegg øker tilstrømmingen til arbeidsavklaringspenger når ledigheten øker.¹⁸ Tidligere analyser av ordningene attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad har vist tilsvarende effekter i kjølvannet av finanskrisen i 2008.

3.6 Pensjon

Levealderen i befolkningen øker stadig. I 1980 var forventet levealder for menn 72 år, og for kvinner 79 år. I 2017 hadde menns og kvinners forventede levealder økt til henholdsvis 81 år og 84 år. Forventet levealder anslås i middelalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger fra 2018 å øke videre til 88 år for menn og 90 år for kvinner i 2060. Økningen i forventet levealder er noe sterkere i middelalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger fra 2018, enn i tilsvarende framskrivninger fra 2016. Som følge av at flere tar høyere utdanning,

kommer mange senere ut i yrkeslivet enn tidligere. Antall yrkesaktive per alderspensjonist og uføretrygdet har sunket fra 4 da folketrygden ble etablert i 1967, til 2,3 i 2017, og forventes å reduseres ytterligere til 1,6 i 2060.

Figur 3.8 viser den historiske utviklingen i antall mottakere av alderspensjon i folketrygden i perioden 1980–2017, samt framskrivninger til 2050. Ved utgangen av 2017 var det 917 000 mottakere av alderspensjon i folketrygden. Antallet har økt sterkt etter 2011 som følge av at en da kunne ta ut alderspensjon fra 62 år, men veksttakten har vært fallende fram mot 2017. Fram mot 2035 anslås det en vekst i antall alderspensjonister på 2–3 pst. per år. Etter dette faller veksttakten i framskrivingene til om lag 1 pst. per år i 2060. Økningen har sammenheng med økende levealder.

Figur 3.8 Utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden. Tusen. Historiske tall 1980–2017. Framskrivninger 2018–2050

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Arbeids- og velferdsdirektoratet har anslått virkninger av pensjonsreformen på folketrygdens utgifter til alderspensjon samlet og fordelt på ulike komponenter i perioden 2011–2017. I figur 3.9 er de ulike komponentene definert som følger:

- Fleksibel pensjon er de samlede endringer i utgifter knyttet til at den enkelte selv kan velge når pensjonen skal tas ut mellom 62 og 75 år. I figuren er dette fordelt på tre ulike effekter:
 - Tidlig uttak er samlede utgifter til mottakere av alderspensjon før 67 år.

¹⁵ Nossen, J. P. (2014) «Utviklingen i sykefraværet: Betydningen av arbeidsmarkedet, gradering og regelendringer», *Arbeid og velferd* 2/2014

¹⁶ Lima, I. A. Å. (2016) «Hvordan har økt ledighet påvirket bruken av helseytelser og økonomisk sosialhjelp?», *Arbeid og Velferd* 3/2016

¹⁷ Kann, I. C., Yin, J. og Kristoffersen, P. (2016) «Fra arbeidsavklaringspenger til arbeid», *Arbeid og velferd* 2/2016

¹⁸ Kann, I. C., Yin, J. og Kristoffersen, P. (2016) «Arbeidsavklaringspenger – utviklingen i hvem som kommer inn», *Arbeid og velferd* 2/2016 Lima, I. A. Å. (2016) «Hvordan har økt ledighet påvirket bruken av helseytelser og økonomisk sosialhjelp?», *Arbeid og Velferd* 3/2016

- Pensjonsaldersjustering er innsparingen for mottakere over 67 år knyttet til at personer som har tatt ut pensjon før 67 år får en lavere årlig pensjon enn om de hadde tatt ut fra 67 år.
- Utsatt pensjonering er innsparing som følger av at enkelte har utsatt uttaket til etter 67 år.
- Levealdersjustering er innsparingen for mottakere over 67 år som følge av levealdersjusteringen forutsatt uttak av alderspensjon ved 67 år.
- Endret indeksering er innsparing som følge av at pensjoner under utbetaling reguleres lavere enn lønnsveksten.

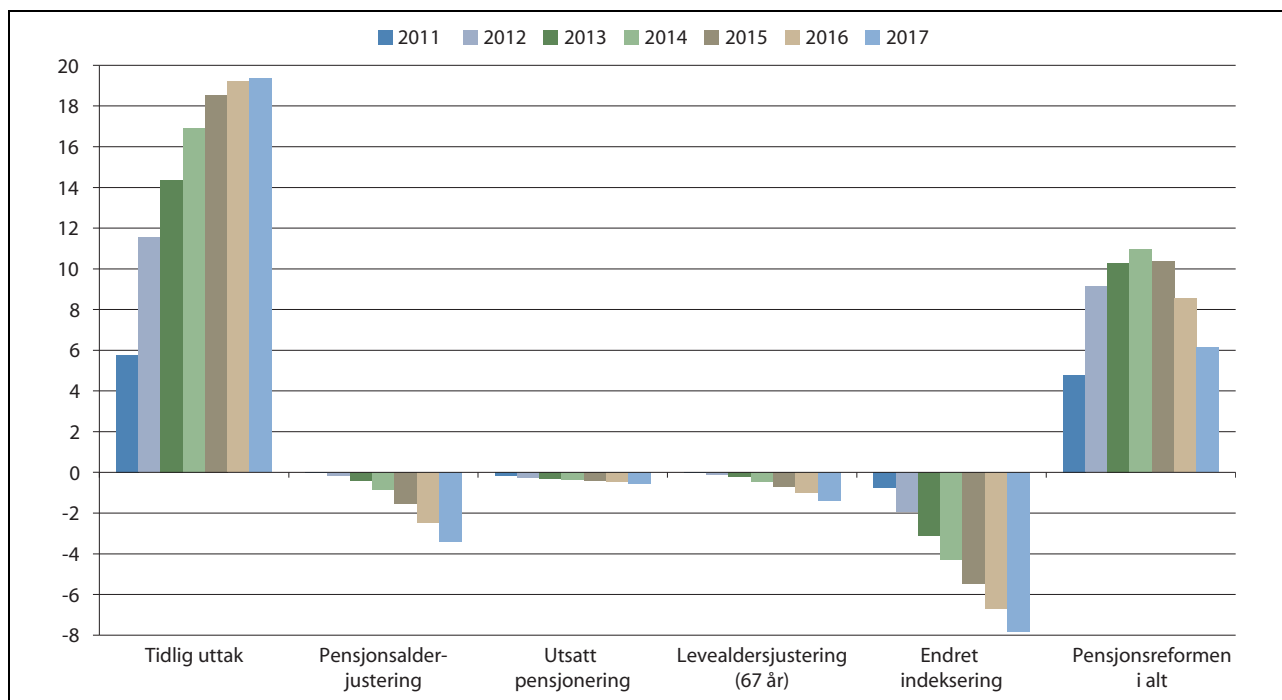
Reformen har samlet anslagsvis bidratt til å øke utgiftene til alderspensjon i folketrygden med 6 mrd. kroner i 2017. Innsparingselementene i pensjonsreformen får økende betydning over tid, bl.a. som følge av levealdersjusteringen, og fra 2015 er det anslått at veksten i utgiftene til alderspensjon har vært lavere med pensjonsreformen enn den ville vært uten pensjonsreformen. I 2020 er pensjonsutgiftene anslått å bli lavere med pensjonsreformen enn uten.

Effekten av fleksibel pensjon har til nå blitt klart dominert av at mange har tatt ut pensjon før 67 år. Utgiftene til alderspensjon fra folketrygden på grunn av tidlig uttak av alderspensjon har økt gradvis fra 2011, og utgjorde 19 mrd. kroner i

2017. Omfanget av tidliguttak ser nå ut til å stabiliseres, og det var bare en svak økning i utgiftene til tidliguttak fra 2016 til 2017. Som følge av de nøytrale uttaksreglene der tidlig uttak gir lavere årlig pensjon, vil de økte utgiftene i form av tidlig uttak på kort sikt motvirkes av reduserte utgifter på lengre sikt. Denne effekten kommer gradvis, slik at de økte utgiftene i form av tidlig uttak fortsatt vil dominere de nærmeste årene. Få personer har foreløpig utsatt uttaket av pensjon til etter 67 år. De samlede merutgifter knyttet til fleksibel pensjon er i overkant av 15 mrd. kroner i 2017.

Levealdersjusteringen ved 67 år har foreløpig hatt begrenset effekt da den bare gjelder nye mottakere av alderspensjon fra 2011, og innsparingen reduseres av at de første årskullene er delvis skjermet for effekten av levealdersjusteringen. Innsparingen knyttet til levealdersjustering ved 67 år var på tilnærmet 1,5 mrd. kroner i 2017.

Innsparinger av pensjonsreformen de første årene er særlig knyttet til ny regulering av pensjon under utbetaling, som gjelder alle alderspensjonister og isolert sett har bidratt til innsparinger på 8 mrd. kroner i 2017. Innsparingen må ses i lys av den sterke økningen i utgiftene til alderspensjon som følge av økningen i antall eldre. Med de utfordringene vi står overfor med finansiering av velferdsordningene er det rimelig at også dagens eldre bidrar til å sikre et bærekraftig pensjonssystem.

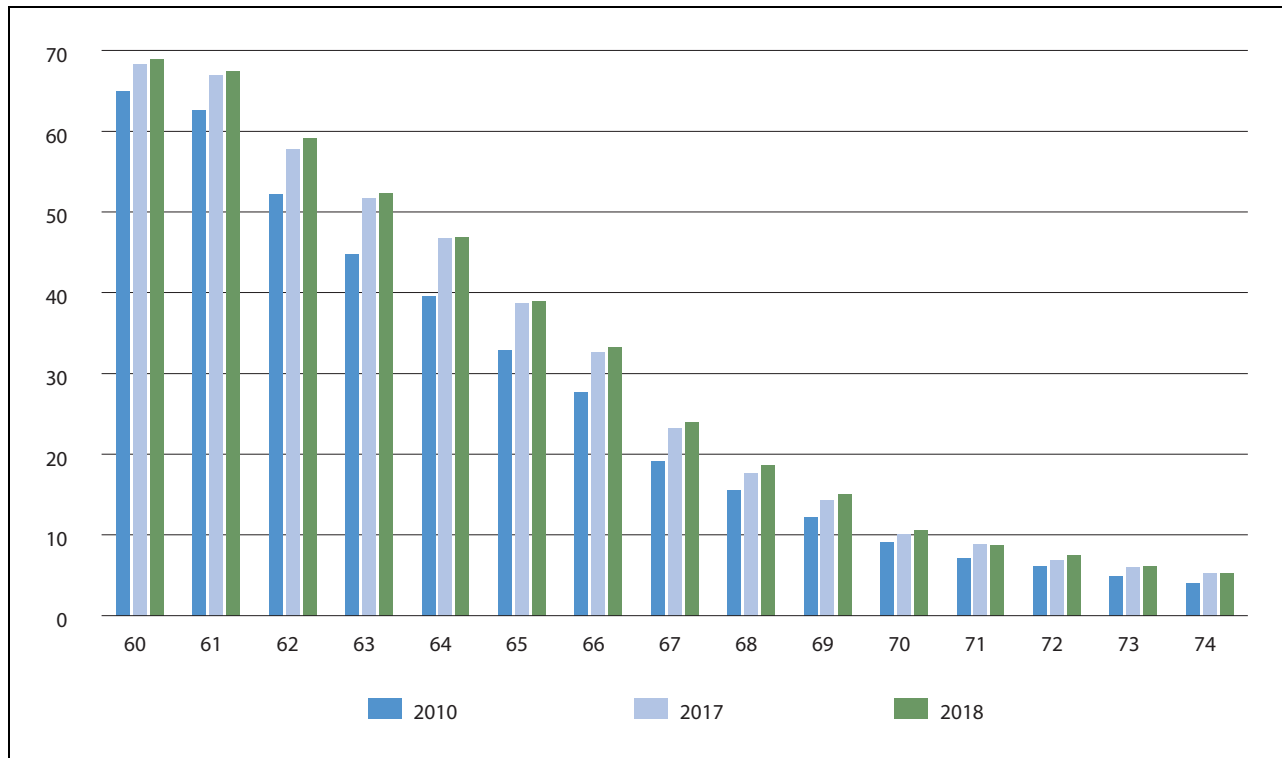
Figur 3.9 Utgiftsvirkning av pensjonsreformen målt i fast G. mrd. 2017-kroner (G = 93 281 kroner)

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Syssetting blant eldre

Andelen lønnstakere har økt for alle årskull i alderen 60–74 år fra 2010 til 2018, se figur 3.10. Pensjonsreformen ble innført fra 2011 og den absolutte veksten i andelen lønnstakere har vært spesielt stor i aldersgruppen 62–66 år. Dette har særlig sammenheng med omleggingen av AFP i privat

sektor som sammen med innføringen av fleksibel alderspensjon fra 62 år har styrket insentivene til å stå i arbeid utover 62 år. Også for de som er 67 år eller eldre er flere i arbeid enn før. Fra 2017 til 2018 har det vært en fortsatt vekst i andelen lønnstakere i nesten alle aldersgrupper etter at utviklingen var mer stabil fra 2016 til 2017.

Figur 3.10 Lønnstakere etter alder. Pst. av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60–74 år. 2. kvartal 2010–2018

Kilde: NAVs Aa-register 2010–2014, fra og med 2015 a-ordningen

Sammensetning av inntekt blant alderspensjonister over 67 år

Pensjonistenes inntekter har økt betydelig i realverdi i perioden 2012–2015, mens det var en nedgang fra 2015 til 2016 som er det siste året det foreligger inntektsopplysninger for. Nedgangen fra 2015 til 2016 har sammenheng med at det i 2016 både var negativ reallønnsvekst og en negativ realvekst i alderspensjonene.

Gjennomsnittlig samlet inntekt for alderspensjonister over 67 år har økt med nær 5 pst. i perioden 2012–2016, målt i faste kroner. For alderspensjonister over 67 år kom 64 pst. av deres samlede inntekter i 2016 fra alderspensjon fra folketrygden, mens tjenstepensjon utgjorde i gjennomsnitt 17 pst. Kvinner har en noe høyere andel av sin samlede inntekt fra folketrygden enn menn.

Sammensetning av gjennomsnittlig inntekt blant alderspensjonister over 67 år. 2012–2016. Samlet inntekt i faste 2016-kroner¹ og andeler i pst. av samlet inntekt.

		2012	2013	2014	2015	2016
I alt	Samlet inntekt ²	347 000	359 000	369 000	375 000	364 000
	Alderspensjon	64	63	63	62	64
	Tjenestepensjon	17	17	17	17	17
	Andre inntekter ³	19	20	20	21	19
Menn	Samlet inntekt ²	429 000	443 000	455 000	467 000	447 000
	Alderspensjon	62	61	60	59	61
	Tjenestepensjon	17	16	16	16	16
	Andre inntekter ³	22	23	24	26	23
Kvinner	Samlet inntekt ²	284 000	292 000	300 000	301 000	295 000
	Alderspensjon	67	67	67	67	68
	Tjenestepensjon	18	18	18	18	18
	Andre inntekter ³	15	15	15	15	13

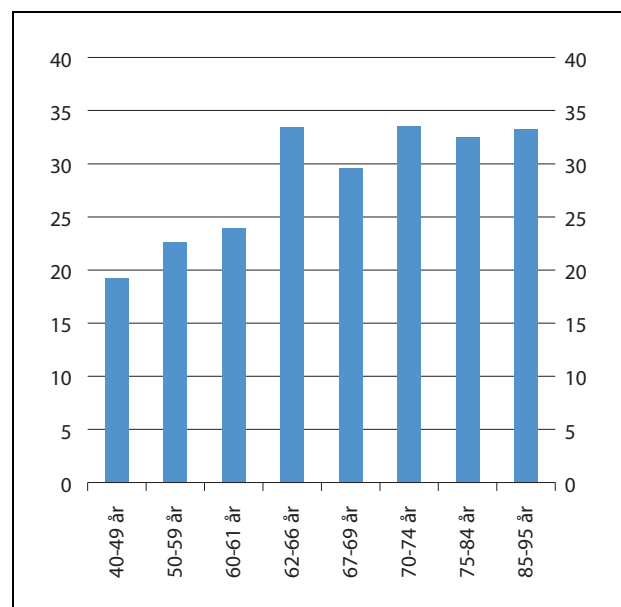
¹ Beløpene er omregnet til 2016-kroner på grunnlag av konsumprisindeksen.

² Samlet inntekt er summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt, skattefrie og skattepliktige overføringer.

³ Andre inntekter er kapitalinntekt, yrkesinntekt, AFP, supplerende stønad og andre overføringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk.

Figur 3.11 viser realveksten i median samlet inntekt etter skatt for ulike aldersgrupper i perioden 2006–2016. I denne tiårsperioden har realveksten i medianinntekt etter skatt vært rundt 30–35 pst. i aldersgruppene over 62 år. Til sammenligning var realveksten om lag 20–25 pst. for aldersgruppene mellom 40 og 62 år. Endringer i sammensetningen av pensjonistene og at nye pensjonister har bedre pensjonsopptjening bidrar til å forklare veksten for de eldre aldersgruppene.

Figur 3.11 Realvekst i median samlet inntekt etter skatt. Pst. 2006–2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå

3.7 Utvikling i folketrygdens utgifter

Her følger en oversikt over utviklingen i realveksten for de sentrale stønadene på Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde, samt en oversikt over utviklingen i antall mottakere og gjennomsnittlig ytelse.

Tabellen *Utviklingen i folketrygdens ytelser etter stønadstype 2009–2019* under viser utviklingen i folketrygdens utgifter i nominell verdi og realvekst i pst. Utgiftsformålene er delt inn etter stønadstype, jf. fotnote til tabellen. Dagpenger mv. er ikke inkludert i tabellen. Beløpene for perioden 2009–2017 er basert på regnskapstall, mens beløpene for 2018 er anslag på regnskap. For 2019 brukes utgiftsanslag som følger av regjeringens budsjettforslag i Gul bok 2019.

For sykepenger framkommer realveksten ved at utgiftene justeres for lønnsutviklingen. Utgiftene til arbeidsavklaringspenger, uføretrygd, enslige forsørgere og etterlatte justeres for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp (G), mens for alderspensjon er det i årene etter 2011 tatt hensyn til at de fleste pensjoner under utbetaling justeres

med G fratrukket 0,75 pst. Realveksten viser dermed ikke effekten av at alderspensjon reguleres med en lavere sats enn f.eks. arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Dette vises imidlertid i de nominelle tallene.

Tabellen illustrerer utgiftsendringer utover endringer som skyldes generell prisvekst, lønnsvekst eller andre faste reguleringer som gjelder for de ulike stønadene. Endringer i sykepengeutgiftene skyldes bl.a. endringer i fraværstilbøyneligheten og antall sysselsatte. Økningen i utgiftene til alderspensjon skyldes en økning i antall pensjonister og at nye pensjonister i gjennomsnitt kan ha høyere pensjon enn de som faller fra. For uføretrygd og andre stønader illustrerer tallene hovedsakelig endringer i antall mottakere.

Samlet sett har det vært en realvekst i folketrygdens utgifter hvert år siden 2009. Utgiftsveksten i disse rettighetsbaserte ordningene har begrenset handlingsrommet i budsjettpolitikken i betydelig grad, og dette forventes å gjelde også i de kommende årene ved en videreføring av dagens regelverk.

Utviklingen i folketrygdens utgifter etter stønadstype¹ 2009–2019. I nominelle mrd. kroner og gjennomsnittlig årlig realvekst²

Stønadsutgifter	Nominell verdi				Gjennomsnittlig årlig realvekst i pst.		
	2009	2013	2018	2019	2009–2013	2013–2018	2018–2019
Sykepenger	36,3	36,6	40,2	42,0	-3,6	-0,7	1,4
Arbeidsavklaringspenger	30,5	36,5	33,6	32,3	0,5	-4,2	-6,7
Uføretrygd	59,5	71,6	87,8	93,1	0,7	1,5	2,7
Alderspensjon	112,8	164,6	221,0	232,1	6,2	4,1	2,4
Enslig forsørger	3,6	3,7	2,6	2,7	-3,5	-8,7	-2,1
Annet ³	11,2	11,2	12,4	12,3	-2,0	-0,5	-2,1
Sum	253,9	324,2	397,6	414,5	2,4	1,9	1,4

¹ Det er korrigerert for større tekniske endringer i perioden. Feks. er utgiftene til uførepensjon i 2014 og tidligere år justert slik at de er sammenlignbare med bruttoutgiftene til ny uføretrygd fra 2015.

² Stønadsutgiftene følger hovedsakelig kapittelstrukturen, med følgende unntak: Enslige forsørgere omfatter kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far, men bidragsforskott er korrigerert for inntekter fra bidragspliktige.

³ Annet består av Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv. (kap. 2661), Etterlatte (kap. 2680) og Stønad ved gravferd (kap. 2686). Kilde: Finansdepartementet.

Hovedtrekkene i utviklingen som ligger til grunn for realveksttabellen er:

Sykepengeser

Etter en betydelig økning i det trygdefinansierte sykefraværet i 2009 og foregående år, ble fraværet lavere i 2010 til 2012. Fra 2013 og fram til 2015 var det trygdefinansierte sykefraværet per sysselsatt relativt stabilt, for så å bli redusert med 3,4 pst. fra 2015 til 2016 og 1,7 pst. fra 2016 til 2017. Utviklingen så langt i år viser en nedgang i det trygdefinansierte sykefraværet per sysselsatt i forhold til 2017, og det legges derfor til grunn en reduksjon i det trygdefinansierte sykefraværet fra 2017 til 2018 på 4 pst. For 2019 legges det til grunn nullvekst. Veksten i sykepengeutgiftene påvirkes også av endringer i sysselsettingen. Det har vært sysselsettingsvekst i alle årene, med unntak av en svak nedgang i 2009–2010. Realveksten i folketrygdens sykepengeutgifter anslås til 1,4 pst fra 2018 til 2019.

Arbeidsavklaringspenger

Fra og med 1. mars 2010 ble rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattet av den nye ytelsen arbeidsavklaringspenger. I 2010 var realveksten 7,0 pst. Veksten antas å være knyttet til overgangen til nytt regelverk. I 2011 flatet veksten noe ut, og fra 2012 har det vært en årlig nedgang i utgiftene som følge av færre mottakere av arbeidsavklaringspenger. For 2018 ventes en fortsatt nedgang i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger. Dette skyldes i hovedsak økt overgang til uføretrygd, men også økt overgang til annet enn uføretrygd og redusert tilgang til arbeidsavklaringspenger. Realveksten i folketrygdens utgifter til arbeidsavklaringspenger anslås til -6,7 pst. fra 2018 til 2019.

Uføretrygd

Utgiftene til uføretrygd¹⁹ følger i stor grad utviklingen i antall mottakere. De første årene etter

2009 var utviklingen i antall uføre om lag i tråd med den demografiske utviklingen. I 2013 falt antall mottakere av uføretrygd noe da mange uføre nådde pensjonsalder. Siden 2014 har det vært en økning i antall mottakere. Dette har særlig sammenheng med høy tilgang til uføretrygd fra arbeidsavklaringspenger, og at noe færre uføre har nådd pensjonsalder enn tidligere år. I 2019 forventes fortsatt vekst i antall mottakere. Økningen skyldes bl.a. at overgang fra arbeidsavklaringspenger til uføretrygd også i 2019 antas å bli relativt høy. Realveksten i folketrygdens utgifter til uføretrygd anslås til 2,7 pst. fra 2018 til 2019.

Alderspensjon

Fra 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, mot 67 år tidligere. Mange valgte å ta ut alderspensjon før 67 år, og dette bidro til at utgiftene til alderspensjon økte sterkt fra 2011 og de påfølgende årene. Den årlige veksten i antall alderspensjonister under 67 år har vært avtakende, og ventes å flate ut fra 2017. Utgiftene til alderspensjon vil likevel øke betydelig også i årene som kommer, hovedsakelig som følge av at det blir flere alderspensjonister over 67 år. I 2019 anslås realveksten i folketrygdens utgifter til alderspensjon til 2,4 pst.

Enslige forsørgere

Utgiftene til enslige forsørgere og etterlatte har vært reelt avtakende i hele perioden. Nedgangen kan ha sammenheng med økt barnehagedekning, at flere har delt omsorg, og at regelverket for å motta overgangsstønad har blitt strammet inn (etter 2011) og gjort mer arbeidsrettet. Realveksten i folketrygdens utgifter til enslige forsørgere anslås til -2,1 pst. fra 2018 til 2019.

¹⁹ Ved innføringen av uføreformen 1. januar 2015 endret ytelsen navn fra uførepensjon til uføretrygd.

Mottakere¹ av sentrale ytelser 2012–2019. Gjennomsnittstall for året (utvalgte stønadsgrupper)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Pst.vis endring fra 2012 til 2019
<i>1. Varig inntektssikring</i>									
Alderspensjon	742 892	781 480	820 063	854 064	881 190	905 281	927 000	949 250	27,8
Uføretrygd	310 155	307 230	308 990	312 147	317 444	322 400	331 910	340 880	9,9
Etterlatte- pensjoner ²	33 264	32 075	30 932	29 748	28 616	27 682	26 769	25 811	-22,4
I alt	1 086 311	1 120 785	1 159 985	1 195 959	1 227 250	1 255 363	1 285 679	1 315 941	21,1
<i>2. Midlertidig inntektssikring</i>									
Sykepenges til arbeidstakere	117 790	120 413	123 852	126 626	124 255	124 757	121 683	123 265	4,6
Arbeids- avklarings- penger	168 847	166 159	157 333	150 931	147 363	144 202	134 700	127 200	-24,7
Overgangs- stønad til enslige forsørgere	21 565	20 596	19 472	18 447	16 028	13 339	12 300	12 100	-43,9
Dagpenger til arbeidsledige	53 120	53 685	58 792	67 130	75 755	65 871	51 392	48 789	-8,2
I alt	361 321	360 853	359 449	363 134	363 401	348 169	320 075	311 354	-13,8
<i>3. Kompensasjon for merutgifter</i>									
Grunnstønad	126 082	123 999	122 416	121 024	119 410	118 097	117 375	116 436	-7,7
Hjelpstønad	82 338	79 558	77 329	75 183	73 600	71 844	65 593	59 602	-27,6
I alt	208 420	203 557	199 745	196 207	193 010	189 941	182 968	176 038	-15,5

¹ En person kan ha flere stønader. Summen av antall stønadsmottakere i denne tabellen vil derfor være høyere enn det reelle antall personer som får stønad. Tall for 2018 og 2019 er anslag.

² Etterlattepensjoner inkluderer mottakere av pensjon til gjenlevende ektefeller, barnpensjon og pensjon til tidligere familiepleiere.

Gjennomsnittlig ytelse¹ for mottakere av sentrale ytelser, 2012–2019. Tall i 2019-kroner²

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Pst.vis endring fra 2012 til 2019
<i>1. Varig inntektssikring</i>									
Alderspensjon	247 000	247 400	247 500	246 600	246 800	247 400	246 100	244 500	-1,0
Uføretrygd ³	235 700	235 700	233 400	270 800	271 500	272 800	272 800	272 700	15,7
Etterlatte- pensjoner ⁴	87 500	89 500	84 200	83 300	81 400	80 000	78 600	77 000	-12,0
<i>2. Midlertidig inntektssikring</i>									
Sykepenger til arbeidstakere	316 500	315 200	312 300	307 900	305 100	302 600	301 600	301 700	-4,7
Arbeids- avklarings- penger ⁵	256 000	252 600	250 700	251 200	250 800	250 900	252 300	249 000	-2,8
Overgangs- stønad til enslige forsørgere	145 400	145 800	145 200	150 100	154 400	163 400	160 800	160 800	10,6
Dagpenger til arbeidsledige	210 300	207 000	207 500	212 000	221 400	226 200	214 300	213 400	1,5
<i>3. Kompensasjon for merutgifter</i>									
Grunnstønad	16 000	16 300	16 500	16 500	16 600	16 500	16 600	16 800	5,1
Hjelpstønad	24 200	24 300	24 400	24 100	23 900	23 700	24 300	25 500	5,4

¹ Gjennomsnittlig ytelse er beregnet som regnskapstall for året dividert med gjennomsnittlig antall mottakere. Tall for 2018 og 2019 er anslag. For de fleste ytelsene vil dette tilsvare årlig ytelse gitt at man mottar ytelsen et helt år. For sykepenger og arbeidsavklaringspenger er gjennomsnittlig antall mottakere beregnet som det gjennomsnittlige antallet som har fått en utbetaling for hver av månedene i året. Ettersom utbetalingene ikke alltid gjelder hele måneder, vil tallene undervurdere årlig ytelse noe for disse to ytelsene.

² Alderspensjon, uføretrygd, etterlattepensjoner, arbeidsavklaringspenger og overgangsstønad til enslige forsørgere er deflatert med veksten i folketrygdens grunnbeløp (G). For sykepenger og dagpenger benyttes gjennomsnittlig årslønnsvekst, mens det for grunnstønad og hjelpstønad omregnes med konsumprisindeksen.

³ Omfatter før 2015 post 70–72 (uførepensjon), fra 2015 post 70.

⁴ Etterlattepensjoner inkluderer pensjon til gjenlevende ektefeller, barnpensjon og pensjon til tidligere familiepleiere.

⁵ Omfatter kap. 2651, post 70 (arbeidsavklaringspenger uten tilleggsstønader).

3.8 Kommunale stønader

Økonomisk sosialhjelp

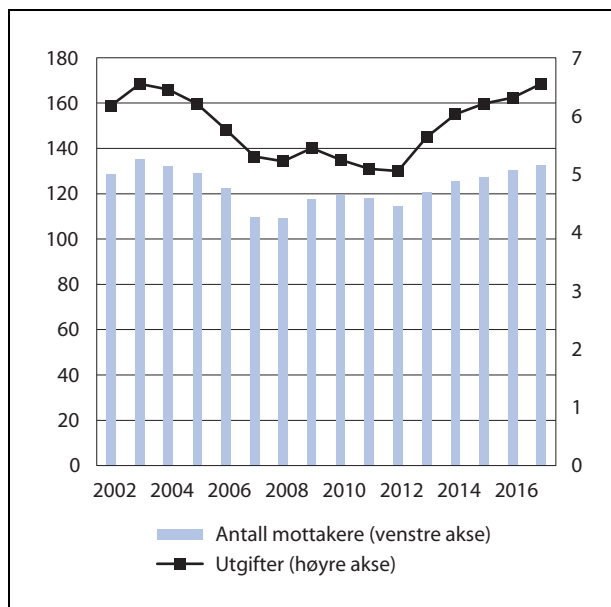
Figur 3.12 viser utviklingen i antall stønadsmottakere og utgiftene til økonomisk sosialhjelp i løpet av året for årene 2002–2017. Veksten i økonomisk sosialhjelp fortsatte i 2017, og veksten i utgiftene

var sterkere enn året før. Det ble utbetalt totalt 6,6 mrd. kroner i økonomisk sosialhjelp i 2017. Dette var en økning på 3,8 pst. i faste priser sammenlignet med året før.

For femte år på rad fortsatte antall mottakere å stige. 2 300 flere mottok økonomisk sosialhjelp i løpet av 2017 enn i 2016, dvs. en økning på 1,7 pst. Økningen i antall mottakere var noe lavere enn

året før. I løpet av 2017 mottok i alt nær 133 000 personer økonomisk sosialhjelp. Tallet omfatter personer som mottar stønad minst en måned i løpet av året. Dette gjelder både personer som mottar økonomisk sosialhjelp i tillegg til annen inntekt eller stønad og personer som har stønaden som hovedkilde til forsørgelse. Siden tallene i figur 3.12 illustrerer antall mottakere som mottar sosialhjelp en gang i løpet av året, kan disse tallene ikke sammenlignes med beholdningstall for antall mottakere av helserelevante ytelser eller dagpenger. Anslagsvis har 24 000 sosialhjelp som hovedinntektskilde i gjennomsnitt per måned. Dette tallet kan i større grad sammenlignes med beholdningstall for mottakere av helserelevante ytelser eller dagpenger.

Fra 2016 til 2017 ble antall mottakere redusert i aldersgruppen under 30 år. Reduksjonen var størst blant de aller yngste, dvs. de under 20 år. Det ble fra 2017 innført en plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet til mottakere av økonomisk stønad under 30 år. Lovendringen skal evalueres.

Figur 3.12 Utgifter til økonomisk sosialhjelp og antall stønadsmottakere gjennom hele året. Antall i tusen. Utgifter i mrd. i faste 2017-kroner. 2002–2017¹

¹ Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og sosialdepartementet.

Andelen innvandrere blant sosialhjelpsmottakere fortsetter å øke. Økningen må ses i sammenheng med økt innvandrerbefolkning²⁰. I 2017 var 45 pst.

av sosialhjelpsmottakerne innvandrere, mot 31 pst. i 2010. All veksten i antall sosialhjelpsmottakere fra 2014 til 2017 har skjedd blant innvandrere, mens det blant befolkningen ellers har vært en nedgang i antall mottakere. Generelt er innvandrere overrepresentert blant de som ikke har rett på de helserelevante ytelsene i folketrygden. Isolert sett kan dette føre til at en større andel av innvandrerbefolkningen mottar økonomisk sosialhjelp enn blant resten av befolkningen.

Den største gruppen sosialhjelpsmottakere er enslige uten barn. Nær 40 pst. av mottakerne av økonomisk sosialhjelp er enslige menn uten barn, mens 22 pst. er enslige kvinner uten barn. Videre forsørger 26 pst. av mottakerne barn under 18 år. Rundt 13 pst. av mottakerne er par uten barn. Disse andelenes er uendret fra 2016.

Sosialhjelp var hovedinntekten til 40 pst. av mottakerne. Dette er om lag på samme nivå som tidligere år. En stor andel av sosialhjelpsmottakerne mottar økonomisk sosialhjelp som supplement til ytelsene fra folketrygden. Snau 27 pst. hadde trygd eller pensjon som hovedinntekt i 2017. Denne andelen er redusert hvert år.²¹ Videre hadde nær 9 pst. av mottakerne introduksjonsstønad som hovedinntekt. Denne andelen har vært økende for hvert år, og var 2,7 pst. i 2008. En stor del av økningen i antall sosialhjelpsmottakere skyldes at flere mottar sosialhjelp ved siden av introduksjonsprogrammet.

Et flertall av sosialhjelpsmottakerne har et midlertidig og forbigående hjelpebehov. Likevel er det en ikke ubetydelig andel av sosialhjelpsmottakerne som mottar stønad over lang tid, som er gjengangere eller har høy grad av stønadsavhengighet. Rundt fire av ti mottakere hadde stønad i seks måneder eller mer i 2017, mens 12 pst. av mottakerne mottok stønad i tolv måneder. I gjennomsnitt fikk sosialhjelpsmottakerne stønad i 5,3 måneder i løpet av 2017. Dette er noe høyere enn i 2016. Yngre mottakere har gjennomgående kortere stønadsperioder enn eldre.

Det er relativt få av sosialhjelpsmottakerne som har arbeidsinntekt som viktigste inntekt. I 2017 var 10 pst. registrert med enten heltids- eller deltidsarbeid som viktigste arbeidsstatus. Det var 38 pst. som var arbeidsledige, og denne andelen har vært stabil de siste fire årene.

²⁰ Som personer med innvandrerbakgrunn regnes her både innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn.

²¹ 2008 er det første året for denne tidsserien. Da var det 33,5 pst. som mottok økonomisk sosialhjelp ved siden av trygd/pensjon.

Kvalifiseringsstønad

Kvalifiseringsprogrammet med tilhørende kvalifiseringsstønad ble innført fra 1. november 2007 som et ledd i arbeidet med å få flere i arbeid og bedre oppfølgingen av personer som er avhengige av økonomisk sosialhjelp over lengre tid. Fra 1. januar 2010 ble programmet en rettighet i alle kommuner.

Antall deltakere i kvalifiseringsprogrammet var opp mot 9 000 da det ble landsomfattende i

2010. Ved utgangen av 2017 var det i underkant av 5 400 deltakere i programmet. Det var litt over 100 færre enn ved utgangen av 2016, og i underkant av 400 færre enn på samme tidspunkt i 2014. Av de som gjennomførte eller planmessig avviklet programmet i 2017 gikk 48 pst. til arbeid (heltid, deltid, med eller uten lønnstilskudd) ved programslutt. I 2010 var overgangen 29 pst. I samme periode har overgangen til økonomisk sosialhjelp gått ned.

4 Anmodningsvedtak

Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak

Nedenfor gis en oversikt over oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak under Arbeids- og sosialdepartementet. Oversikten inkluderer alle vedtak fra stortingssesjonen 2017–2018 og alle vedtak fra tidligere stortingssesjoner hvor rapporteringen ikke ble avsluttet i forbindelse med behandlingen av Prop. 1 S (2017–2018), eller ev. i forbindelse med behandlingen av melding til Stortinget om anmodnings- og utredningsvedtak. I enkelte tilfeller kan oppfølgingen av vedtakene være mer omfattende beskrevet under det aktuelle området i proposisjonen. Det vil i disse tilfellene være en henvisning til hvor denne teksten finnes.

I kolonne 4 i tabellen under angis det hvorvidt departementet planlegger at rapporteringen knyttes til anmodningsvedtaket nå avsluttes eller om

departementet vil rapportere konkret på vedtaket også i neste års budsjettproposisjon. Rapporteringen på vedtak som innebærer at departementet skal legge frem en konkret sak for Stortinget f.eks. proposisjon, stortingsmelding, utredning el., vil normalt avsluttes først når saken er lagt fram for Stortinget.

Selv om det i tabellen angis at rapporteringen avsluttes, vil det i en del tilfeller kunne være slik at oppfølgingen av alle sider av vedtaket ikke er endelig avsluttet. Dette kan f.eks. gjelde vedtak med anmodning til regjeringen om å ivareta særlige hensyn i politikktutforming på et område, der oppfølgingen vil kunne gå over mange år. Stortinget vil i disse tilfellene holdes orientert om den videre oppfølgingen på ordinær måte, gjennom omtale av de relevante politikkområdene i budsjettproposisjoner og andre dokumenter.

Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtaks nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2017–2018	1	Endringer i pleiepengeordningen	Nei
2017–2018	33	Retten til å få pensjonsslipp	Ja
2017–2018	42	Særaldersgrenser for ansatte i staten	Nei
2017–2018	52	Arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket)	Ja
2017–2018	53	Fagbrev til tiltaksdeltakere	Ja
2017–2018	54	Økt antall varige, tilrettelagte arbeidsplasser	Ja
2017–2018	55	Vilkår for å få pleiepenger (andre enn foreldre)	Ja
2017–2018	63	Forslag til endringer i dagpengeordningen som bedre ivaretar inntektssikring for nylig arbeidsledige	Ja
2017–2018	163	Pleiepengerettigheter for frilansere mm.	Ja
2017–2018	166	Økonomisk trygghet ved alvorlig syke barn (opphve tidsbegrensning)	Nei
2017–2018	167	Pleiepenger og omsorgsdager (innføre karensdager)	Ja

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2017–2018	168	Pleiepenger og ikke opptjente rettigheter (rett for ikke-yrkesaktive)	Nei
2017–2018	316	Nedsatt arbeidsevne og muligheter for fagbrev	Ja
2017–2018	317	Konkurransetsettingen av tiltak	Ja
2017–2018	318	Ansvar for hjelpemidler	Ja
2017–2018	319	Utdanning mens man mottar dagpenger	Ja
2017–2018	321	Overgangsordning for fosterforeldre	Nei
2017–2018	322	Utsiktede virkninger av uførereformen	Ja
2017–2018	324	Unngå tap for fosterforeldre på dagpenger eller arbeidsavklaringspenger	Ja
2017–2018	428	Bilstøttsordningen for type 1-biler	Nei
2017–2018	429	Hjelpemidler – et helhetlig og likeverdig tilbud framover	Ja
2017–2018	430	Bestillingsordningen av hjelpemidler	Ja
2017–2018	431	Bedre IKT-løsninger på hjelpemiddelområdet	Ja
2017–2018	432	Brukerpass videreutvikles og styrkes	Ja
2017–2018	433	Hjelpemidler – informasjon og forutsigbarhet	Ja
2017–2018	435	Høreapparater og ortopediske hjelpemidler	Ja
2017–2018	437	Øking av organisasjonsgraden	Nei
2017–2018	511	Vilkår for aktører med drift av helse- og omsorgstjenester	Nei
2017–2018	525	Barnetrygden bør holdes utenfor ved beregning av sosialhjelp	Ja
2017–2018	547	Endringer i arbeidsmiljøloven om ansettelsesforhold	Nei
2017–2018	595	Virksomhetsoverdragelse og svekkelse av pensjonsvilkår	Nei
2017–2018	784	Stans i offentlige ytelser i tilfeller der barn sendes ut av landet mot sin vilje	Nei
2017–2018	818	Samordning med tjenstepensjon fra offentlig sektor	Nei
2017–2018	819	En følgeevaluering av de nye reglene for innleie	Ja
2017–2018	820	Bemanningsbransjen og inkludering	Ja
2017–2018	821	Kontrollfunksjon for å gjennomføre bestemmelsene i arbeidsmiljøloven	Nei
2017–2018	898	Utviklingshemmedes muligheter til et andre år på folkehøgskole	Nei
2017–2018	909	Evaluering av allmenngjøringsordningen	Nei
2017–2018	911	Omfang og særtrekk ved ulike organiseringer	Nei
2017–2018	1012	Bilstøtte klasse 2	Nei
2016–2017	108	Medlemskap Statens pensjonskasse	Nei

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2016–2017	656	Overgangsordning fosterforeldre	Ja
2016–2017	737	Utsendte arbeidstakere og varslingsreglene	Nei
2016–2017	862	Innleie og Arbeidstilsynets rolle	Nei
2016–2017	866	Elektronisk utsendelse av pensjonsslipp	Ja
2015–2016	564	Varslingsregler og styrking av varselsvernet	Nei
2015–2016	565	Terskel for varsling	Nei

Stortingssesjon (2017–2018)

Endringer i pleiepengeordningen

Vedtak 1, 11. oktober 2017

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i pleiepengeordningen som sikrer mer økonomisk trygghet og forutsigbarhet for foreldre med pleie- og omsorgsoppgaver.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Trontalen 2018.

Dette er ett av flere anmodningsvedtak som gjelder pleiepenger. Forslagene gjelder både konkrete lovforslag, utredninger og vurderinger. Departementet vil komme tilbake til anmodningsvedtaket, sammen med de øvrige vedtakene, i Arbeids- og sosialdepartementets samleproposisjon som legges fram høsten 2018 (lovproposisjon med nødvendige lovendringer knyttet til forslagene i Prop. 1 S for 2019).

Retten til å få pensjonsslipp

Vedtak 33, 30. november 2017

«Stortinget ber regjeringen fra 1. juli 2018 gi alle som mottar pensjonsytelser, valgfri rett til å få utbetalingsinformasjonen tilsendt løpende, pr. post.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:11 S (2017–2018), Innst. 36 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket anses fulgt opp. Pensjonister og uføre kunne fra juli 2018 få utbetalingsmeldinger på papir, jf. omtale i Prop. 85 S (2017–2018). Arbeids- og sosialkomiteen sluttet seg til den nå gjennomførte løsningen, jf. Innst. 400 S (2017–2018).

Særaldersgrenser for ansatte i staten

Vedtak nr. 42, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen vurdere, i samråd med partene i arbeidslivet, om dagens system med særaldersgrenser for ansatte i staten og statlige virksomheter bør endres, i tråd med utviklingen i samfunns- og yrkesliv.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

Departementet vil orientere om saken i lovproposisjonen om ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor som regjeringen tar sikte på å legge fram våren 2019. Det vises til utdypende omtale i del II i proposisjonen.

Arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket)

Vedtak nr. 52, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen i styringsdialogen med Arbeids- og velferdsdirektoratet vektlegge Arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket).»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket er fulgt opp i tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2018 hvor Arbeids- og sosialdepartementet har bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet om å vektlegge bruk av tiltaket arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket). I 1. halvår 2018 har AFT-tiltaket hatt et gjennomsnitt på om lag 7 700 tiltaksplasser inklusive kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift som er under utfasing. Dette er om lag det samme nivået som for tilsvarende periode i 2017.

Fagbrev til tiltaksdeltakere

Vedtak nr. 53, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen vurdere om det er mulig at tiltaksdeltakere i Arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket) som har nytte av fagbrev for å få jobb, kan gis denne muligheten på en ubyråkratisk måte.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

Anmodningsvedtakene er fulgt opp i tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2018. Arbeids- og sosialdepartementet har etter en samlet vurdering bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet legge til rette for tiltaksdeltakere i arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket) som kan ha nytte av fagopplæring i etterkant av tiltaket. Derfor er det gjort presiseringer i regelverket for mentortiltaket som innebærer at deltakere som avslutter AFT-tiltaket har mulighet for å søke om læreplass og ta fagbrev i samme virksomhet på opplæringsstiltaket, og motta bistand i form av mentor.

Vedtak nr. 53 og vedtak nr. 316 følges opp samlet.

Øke antall varige, tilrettelagte arbeidsplasser

Vedtak nr. 54, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen vurdere å ytterligere øke antall varige, tilrettelagte arbeidsplasser for å styrke arbeidstilbudet til uføretrygdede.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

Regjeringen ønsker å styrke arbeidsmarkedstiltaket varig tilrettelagt arbeid (VTA). I Revidert nasjonalbudsjett 2018 ble det bevilget midler svarende til om lag 100 ekstra VTA-plasser. I statsbudsjettet for 2019 foreslår regjeringen en styrking av VTA med 22,5 mill. kroner inkludert personellressurser, jf. omtale i del II Programkategori 09.30, kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak.

Vilkår for å få pleiepenger (andre enn foreldre)

Vedtak nr 55, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen utrede om vilkåret for å få pleiepenger bør endres slik at et annet familiemedlem kan tre inn i en av foreldrenes sted.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

Dette er ett av flere anmodningsvedtak som gjelder pleiepenger. Forslagene gjelder både konkrete lovforslag, utredninger og vurderinger. Departementet vil komme tilbake til anmodningsvedtaket, sammen med de øvrige vedtakene, i Arbeids- og sosialdepartementets samleproposisjon som legges fram høsten 2018 (lovproposisjon med nødvendige lovendringer knyttet til forslagene i Prop. 1 S for 2019).

Forslag til endringer i dagpengeordningen som bedre ivaretar inntektssikring for nylig arbeidsledige

Vedtak nr. 63, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen, i samarbeid med Kristelig Folkeparti og Venstre, fremme forslag til endringer i dagpengeordningen som styrker arbeidslinjen, og som på en bedre måte enn i dag ivaretar formålet om inntektssikring for dem som nylig har blitt arbeidsledige.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet 2019 å flytte opptjeningsperioden for minsteinntekt og beregningsgrunnlag for å få dagpenger nærmere søknadstidspunktet, slik at den regnes fra kalendermåneden før søknad, enten ett år tilbake eller tre år tilbake, jf. omtale i del II Programkategori 33.30, kap. 2541 Dagpenger.

Pleiepengerettigheter for frilansere mm.

Vedtak nr. 163, 11. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen fremme et lovforslag som ivaretar selvstendig næringsdrivende og frilansere som får alvorlig syke barn, slik at de ivaretas med tilsvarende pleiepengerettigheter som arbeidstakere.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:17 LS (2017–2018), Innst. 59 L (2017–2018).

Pleiepenger gis med 100 pst. av beregningsgrunnlaget fra første fraværsdag. Dette gjelder for både arbeidstakere, frilansere og selvstendig næringsdrivende. Siden selvstendig næringsdrivende og frilansere i dag allerede har tilsvarende pleiepengerettigheter som arbeidstakere, kan regjeringen ikke legge fram et lovforslag.

Økonomisk trygghet ved alvorlig syke barn
(oppeve tidsbegrensning)

Vedtaket nr. 166, 11. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2018 fremme en egen sak for Stortinget om å utvide pleiepengeordningen, med rett til 100 pst. kompensasjon av tidligere inntekt, slik at pleiepenger også kan ytes etter 1 300 stønadsdager til personer som har omsorg for barn under 18 år som har en sykdom eller skade og som har behov for kontinuerlig tilsyn og pleie og at ordningen dermed blir en tidsbegrenset ytelse for foreldre med varig syke barn.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:17 LS (2017–2018), Innst. 60 S (2017–2018).

Dette er ett av flere anmodningsvedtak som gjelder pleiepenger. Forslagene gjelder både konkrete lovforslag, utredninger og vurderinger. Departementet vil komme tilbake til anmodningsvedtaket, sammen med de øvrige vedtakene, i Arbeids- og sosialdepartementets samleproposisjon som legges fram høsten 2018 (lovproposisjon med nødvendige lovendringer knyttet til forslagene i Prop. 1 S for 2019).

Pleiepenger og omsorgsdager (innføre karensdager)

Vedtaket nr. 167, 11. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om innføring av en ordning der det ikke gis pleiepenger for de fem første dagene pr. barn i løpet av hele 18-årsperioden, såfremt foreldrene har fem omsorgsdager disponibelt idet pleiepengeperioden starter.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:17 LS (2017–2018), Innst. 60 S (2017–2018).

Dette er ett av flere anmodningsvedtak som gjelder pleiepenger. Forslagene gjelder både konkrete lovforslag, utredninger og vurderinger.

Departementet vil komme tilbake til anmodningsvedtaket, sammen med de øvrige vedtakene, i Arbeids- og sosialdepartementets samleproposisjon som legges fram høsten 2018 (lovproposisjon med nødvendige lovendringer knyttet til forslagene i Prop. 1 S for 2019).

Pleiepenger og ikke opptjente rettigheter (rett for ikke-yrkesaktive)

Vedtaket nr. 168, 11. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen utrede hvilke konsekvenser det har å innlemme foreldre som ikke har opptjent rettigheter i ordningen.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:17 LS (2017–2018), Innst. 60 S (2017–2018).

Dette er ett av flere anmodningsvedtak som gjelder pleiepenger. Forslagene gjelder både konkrete lovforslag, utredninger og vurderinger. Departementet vil komme tilbake til anmodningsvedtaket, sammen med de øvrige vedtakene, i Arbeids- og sosialdepartementets samleproposisjon som legges fram høsten 2018 (lovproposisjon med nødvendige lovendringer knyttet til forslagene i Prop. 1 S for 2019).

Nedsatt arbeidsevne og muligheter for fagbrev

Vedtaket nr. 316, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen åpne for at personer med nedsatt arbeidsevne skal kunne ta fagbrev samtidig som de deltar på Arbeidsforberedende trening (AFT).»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

AFT-tiltaket har som mål å forberede til videre arbeid, herunder å fortsette som lærling og ta fagbrev. Forutsetningen for at AFT-tiltaket kunne la seg etablere, var at tilskuddet til tiltaket ikke skulle kunne regnes som statsstøtte. Deltakerne på tiltaket kunne derfor ikke motta lønn, heller ikke lærlinglønn.

Anmodningsvedtaket er fulgt opp i tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2018. Arbeids- og sosialdepartementet har etter en samlet vurdering bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet legge til rette for tiltaksdeltakere i arbeidsforberedende trening (AFT-tiltaket) som kan ha nytte av fagopplæring i etterkant av tiltaket. Derfor er det gjort presiseringer i regelverket for mentortiltaket som innebærer at deltakere

som avslutter AFT-tiltaket har mulighet for å søke om læreplass og ta fagbrev i samme virksomhet på opplæringstiltaket, og motta bistand i form av mentor. Departementet ønsker at muligheten til å ta fagbrev skal skje innenfor Arbeids- og velferdsetatens opplæringstiltak, jf. også innføringen av et nytt opplæringstilbud i 2019.

Vedtak nr. 53 og vedtak nr. 316 følges opp samlet.

Konkurransesutsettingen av tiltak

Vedtak nr. 317, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen så snart som mulig komme tilbake til Stortinget med resultatet av evalueringen av konkurranseutsettingen av arbeidsmarkedstiltak i skjermet sektor med tanke på brukermedvirkning og oppnådde resultater og foreslå eventuelle endringer i anbudspraksis for bedre måloppnåelse.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Proba Samfunnsanalyse AS har evaluert anskaffelsene på oppdrag fra departementet. Anmodningsvedtaket anses å være fulgt opp gjennom omtale av dette i under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak. Arbeids- og velferdsetaten utformer og gjennomfører anskaffelsene, og vurderer hvilken anbudspraksis som gir best kvalitet i tilbudet til brukerne.

Ansvar for hjelpemidler

Vedtak nr. 318, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen skrinlegge planene om å overføre ansvaret for hjelpemidler fra stat til kommune.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Regjeringen varslet i Prop. 1 S (2017–2018) at det skulle gjøres en utredning av hvordan ansvaret for visse deler av hjelpemiddelforvaltningen kunne overføres fra stat til kommune. Denne utredningen er nå stanset som følge av Stortingets vedtak og er skrinlagt i denne omgang. Arbeids- og sosialdepartementet har gitt Arbeids- og velferdsdirektoratet et oppdrag der direktoratet er bedt om å foreta en helhetlig vurdering av hjelpemiddelområdet. Direktoratets vurdering vil fore-

ligge høsten 2018. Direktoratets vurdering vil altså basere seg på eksisterende ansvarsforhold mellom stat og kommune på området.

Utdanning mens man mottar dagpenger

Vedtak nr. 319, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen utrede adgang til i større grad å åpne opp for å ta utdanning, herunder utdanning som gir studiepoeng, mens man mottar dagpenger.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Regjeringen finner det hensiktsmessig å avvente vurderingene fra Livsoppholdsutvalget før det eventuelt vurderes ytterligere utvidelser i adgangen til å ta utdanning med dagpenger. Vi viser til nærmere redegjørelse for utredning av dette under kap. 2541, post 70.

Overgangsordning for fosterforeldre

Vedtak nr. 321, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte, med en ytterligere vurdering av Stortingets anmodningsvedtak 11. mai 2017. Stortinget fastslår at regjeringen i sitt forslag etablerer en overgangsordning for fosterforeldre som mottar dagpenger eller AAP. Stortinget merker seg videre at det ikke er gjennomførbart å utvide ordningen ytterligere innen 1. januar 2018, også fordi det ikke er utredet hvordan ytterligere regelverksendringer knyttet til inntektsbegrepet og dets betydning for avkortning kan utformes.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Regjeringen mener det er mest hensiktsmessig å avvente den videre oppfølgingen av vedtak 321 til etter at Fosterhjemsutvalget har levert sin utredning. Fosterhjemsutvalget skal se på rammebetingelser for ordinære fosterhjem, herunder vurdere om det er nødvendig med tydeliggjøring og/eller endringer i rettigheter knyttet til ytelser etter folketrygdloven. Utvalget skal levere sin utredning medio desember 2018. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte når utredningen er ferdigstilt.

Utsiktede virkninger av uførereformen
Vedtak nr. 322, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en gjennomgang av utsiktede virkninger av uførereformen basert på ligningstall for 2015 og 2016 ut fra målsettingen om at uføre skulle få en nettoinntekt fremover om lag på nivå med nettoinntekten frem til 1. januar 2015.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Arbeids- og sosialdepartementet og Finansdepartementet følger opp vedtaket ved en redegjørelse for beregninger av virkninger på uføres nettoinntekt i 2015 av omleggingen til nytt regelverk med uførereformen. Det vises til redegjørelsen under kap. 2655 Uførhet i Prop. 1 S (2018–2019) for Arbeids- og sosialdepartementet. Det anses som lite hensiktsmessig å fremlegge tilsvarende beregninger basert på ligningstall for 2016 da uføretrygden og andre skattemessige forhold av mange grunner vil kunne endres over tid og påvirkes av mange andre forhold enn selve omleggingen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning.

Unngå tap for fosterforeldre på dagpenger eller arbeidsavklaringspenger
Vedtak nr. 324, 15. desember

«Stortinget ber regjeringen gi overgangsordningen som skal sikre at personer med dagpenger og arbeidsavklaringspenger ikke skal tape på å være fosterforeldre, tilbakevirkende kraft med virkning fra 11. mai 2017, tidspunktet da Stortinget fattet sitt vedtak.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 15 S (2017–2018), Innst. 85 S (2017–2018).

Ved behandling av forslag til romertallsvedtak XXX i Prop. 85 S (2017–2018), jf. Innst. 400 S (2017–2018), vedtok Stortinget at overgangsordningen som skal sikre at personer med dagpenger og arbeidsavklaringspenger ikke skal tape på å være fosterforeldre, ikke gis tilbakevirkende kraft med virkning fra 11. mai 2017.

Bilstønadsordningen for type 1-biler
Vedtak nr. 428, 30. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen i statsbudsjettet 2019 fremme forslag om å gjeninnføre bilstønadsordningen for type 1-biler for personer i varig tilrettelagt arbeid.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:54 S (2017–2018), Innst. 98 S (2017–2018).

Arbeids- og sosialdepartementet og Samferdselsdepartementet vil høsten 2018 lyse ut et oppdrag der det bes om en helhetlig gjennomgang av transportordningene for funksjonshemmede. Gjennomgangen vil bl.a. ta for seg bilstønadsordningen, grunnstønad til transport, TT-ordningen med videre. På bakgrunn av denne utredningen vil regjeringen vurdere å gjøre endringer i eksisterende transportordninger, eventuelt se på mulighetene for en bedre samordning av disse. En del av vurderingen vil være hvorvidt andre transportordninger kan være en bedre løsning for denne gruppen enn stønad til bil. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte etter at gjennomgangen er avsluttet i 2019.

Hjelpemidler – et helhetlig og likeverdig tilbud framover

Vedtak nr. 429, 30. januar 2018

«Stortinget viser til Stortingets vedtak av 15. desember 2017 om å skrinlegge planene om å overføre ansvaret for hjelpemidler fra stat til kommune og ber regjeringen sørge for at de som har behov for hjelpemidler, sikres et helhetlig og likeverdig tilbud framover, herunder en utlånsordning slik som i dag.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:57 S (2017–2018), Innst. 101 S (2017–2018).

Regjeringen varslet i Prop. 1 S (2017–2018) at det skulle gjøres en utredning av hvordan ansvaret for visse deler av hjelpemiddelforvaltningen kunne overføres fra stat til kommune. Denne utredningen er nå stanset som følge av Stortingets vedtak og er skrinlagt i denne omgang. Arbeids- og sosialdepartementet har gitt Arbeids- og velferdsdirektoratet et oppdrag der direktoratet er bedt om å foreta en helhetlig vurdering av hjelpemiddelområdet. Direktoratets vurdering vil foreligge høsten 2018. Direktoratets vurdering vil altså basere seg på eksisterende ansvarsforhold mellom stat og kommune på området.

Bestillingsordningen av hjelpemidler

Vedtak nr. 430, 30. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for forbedringer i bestillingsordningen av hjelpemidler ved å forenkle administrative rutiner, gjennomgå sortimentet som inngår i ordningen, samt etablere flere eksterne lagre av statlige hjelpemidler i kommunene. Brukere og kommuner må sikres enklere tilgang til et bredt produktspekter med gode løsningsmuligheter.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:57 S (2017–2018), Innst. 101 S (2017–2018).

Arbeids- og sosialdepartementet har gitt Arbeids- og velferdsdirektoratet et oppdrag der direktoratet er bedt om å foreta en helhetlig gjennomgang av hjelpemiddelområdet. Direktoratet er bedt særskilt om å vurdere Stortingets forslag til forbedringer i vedtak nr. 430–433.

Arbeids- og velferdsetaten jobber i dag med forsøk for å fornye og forbedre bestillingsordningen. Det jobbes bl.a. med å teste ut en utvidelse av ordningen. På noe lengre sikt vil bestillingsordningen kunne bli erstattet av et mer helhetlig og digitalisert bestillingssystem for kommunene.

Bedre IKT-løsninger på hjelpemiddelområdet

Vedtak nr. 431, 30. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen iverksette arbeidet med å utvikle bedre IKT-løsninger på hjelpemiddelområdet slik at samhandlingen mellom brukere, kommune og stat blir mer smidig, bestillingsordningen styrkes og bruken av lokale lagre øker.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:57 S (2017–2018), Innst. 101 S (2017–2018).

Arbeids- og velferdsdirektoratet jobber nå med forbedringer i IKT-løsningene på hjelpemiddelområdet, og har et mål om å digitalisere tjenestene i større grad enn i dag i tiden som kommer. Dette skal bidra til mer tilgjengelige, mer fleksible og mer kompetente tjenester – både for kommunene og brukerne.

Brukerpass videreutvikles og styrkes

Vedtak nr. 432, 30. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for at ordningen med brukerplass videreutvikles og styrkes for

å korte ned saksbehandlingstiden og bedre brukermedvirkningen i hjelpemiddelformidlingen. Brukerpassordningen skal være en del av tilbudet ved alle hjelpemiddelsentralene.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:57 S (2017–2018), Innst. 101 S (2017–2018).

Arbeids- og velferdsetaten vil nå starte et arbeid sammen med brukernes organisasjoner for å fornye og revitalisere brukerplassordningen. Bedre digitale løsninger vil kunne understøtte og forbedre dagens ordning på sikt – ikke minst i form av bedre selvbetjeningsløsninger.

Hjelpemidler – informasjon og forutsigbarhet

Vedtak nr. 433, 30. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for tydelig definerte prosesser som sikrer god informasjon og forutsigbarhet for brukere som har behov for hjelpemidler.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:57 S (2017–2018), Innst. 101 S (2017–2018).

Formuleringen i vedtaket kan forstås på ulike måter – det kan både handle om informasjon og forutsigbarhet i enkeltsaker, eller om involvering av brukerne i det pågående utviklingsarbeidet. Begge forhold er svært sentrale deler av å få til et godt hjelpemiddelsystem. Dette er forhold Arbeids- og velferdsetaten jobber med å forbedre – selv om etaten også gjennom lengre tid har arbeidet for å styrke brukermedvirkningen.

Høreapparater og ortopediske hjelpemidler

Vedtak nr. 435, 30. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen legge føringer for Arbeids- og sosialdepartementets varslede evaluering av høreapparater og ortopediske hjelpemidler, jf. Prop. 1 S (2017–2018). Denne må særlig vektlegge kvalitet og nytte for brukerne og samfunnet og forutsette en fortsatt forankring i folketrygden når det gjelder rettigheter og finansiering.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:57 S (2017–2018), Innst. 101 S (2017–2018).

Arbeids- og sosialdepartementet lyste 14. juni 2018 ut et oppdrag i tråd med ovennevnte vedtak. Det ble inngått kontrakt med Sintef i juli, og prosjektet har oppstart i august. Endelig rapport skal leveres i april 2019.

Økning av organisasjonsgraden

Vedtak nr. 437, 31. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen fremme sak til Stortinget med forslag som bidrar til at organisasjonsgraden kan økes, som en anerkjennelse av betydningen av at mange arbeidstakere velger å være fagorganisert.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Erklæring fra Regjeringen Solberg.

I tråd med regjeringsplattformen vil regjeringen legge til rette for et organisert arbeidsliv og et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid. Regjeringen vil møte behovene for endringer i arbeidslivet i samarbeid med organisasjonene på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Se utdypende omtale under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Vilkår for aktører som drifter helse- og omsorgstjenester

Vedtak nr. 511, 27. februar 2018

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan det kan sikres at aktører som mottar offentlige tilskudd til drift av helse- og omsorgstjenester, har lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår på linje med det som gjelder i offentlige virksomheter.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:32 S (2017–2018), Innst. 123 S (2017–2018).

Høsten 2018 nedsatte regjeringen et offentlig utvalg som skal utrede offentlig finansierte velferdstjenester, jf. Stortingets anmodningsvedtak nr. 182 av 12. desember 2017, jf. Innst. 43 S (2017–2018) om behandling av Dokument 8: 193 (2017–2018). Utvalget skal også se hen til anmodningsvedtak nr. 511 (2017–2018) og nr. 595 (2017–2018) i sitt arbeid. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte når utvalget har fullført sitt arbeid.

Barnetrygden bør holdes utenfor ved beregning av sosialhjelp

Vedtak nr. 525, 6. mars 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede hvorvidt barnetrygden bør holdes utenfor ved beregning av sosialhjelp, og fremme sak for Stortinget på egnet måte.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:20 S (2017–2018), Innst. 149 S (2017–2018).

Departementet har vurdert saken og kommet fram til at en lovendring som innebærer at barnetrygden holdes utenfor ved beregning av økonomisk sosialhjelp ikke er et treffsikkert eller godt tiltak for å bedre barnefamiliens levekår. En slik lovendring vil kunne føre til at kommunen blir mindre oppmerksom på lovens krav til individuelle vurderinger av hva som er et forsvarlig livsopphold for stønadsmottakeren og ev. barn. Stønadsnivået kan i praksis bli standardisert, noe som undergraver det sentrale prinsippet i loven om retten og plikten til å utøve skjønn. Departementets vurderinger er nærmere omtalt under hovedmål om økonomisk og sosial sikkerhet i proposisjonens del II.

Endringer i arbeidsmiljøloven om ansettelsesforhold

Vedtak nr. 547, 15. mars 2018

«Stortinget ber regjeringen i den varslede proposisjonen om forslag til endringer i arbeidsmiljøloven om fast ansettelse, midlertidig ansettelse i og innleie fra bemanningsforetak vurdere å fremme forslag til endringer som sikrer:

- *en tydelig definisjon av faste ansettelser, hvor fast ansettelse innebærer at ansettelsen er løpende og tidsbegrenset, og at lovens regler om opphør av arbeidsforhold gjelder, samt hvor det understrekes at fast ansettelse uten lønn mellom oppdrag ikke oppfyller lovens krav til fast ansettelse.*
- *en plikt for arbeidsgiver til å gi forutsigbarhet for arbeid og inntekt gjennom en arbeidsplan og som forhindrer kontrakter der arbeidstakere er fast ansatt med den konsekvens at de må stå til disposisjon hele tiden og likevel ikke være sikret mer enn en deltidsjobb.*
- *at adgangen til innleie begrenses slik at kun virksomheter som er bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett, kan inngå skriftlig avtale om tidsbegrenset innleie, og at virksomheten og bemanningsforetaket på forespørsel fra Arbeidstilsynet skal fremlegge dokumentasjon på at virksomheten er bundet av tariffavtale med fagforening med innstillingsrett, og at det er inngått avtale med de tillitsvalgte.*
- *at Arbeidstilsynet gis hjemmel til å føre tilsyn med innleie og sanksjonsmuligheter ved ulovlig innleie.*

Forslagene må fremmes på et tidspunkt som gjør det mulig for Stortinget å fatte vedtak innen sommeren 2018.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:58 S (2017–2018), Innst. 131 S (2017–2018).

Anmodningsvedtak 547, kulepunktene 1–3 er ivare tatt gjennom Stortingets vedtak av lovendringer på grunnlag av Prop. 73 L (2017–2018) og Innst. 355 L (2017–2018). Når det gjelder kulepunkt 4, har departementet igangsatt arbeidet med tiltak for bedre kontroll og håndheving for å redusere ulovlig innleie, slik det også ble varslet i Prop. 73 L (2017–2018). Det vises også til omtale av oppfølging av vedtak 821 fra 4. juni 2018. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte når arbeidet er ferdigstilt.

Virksomhetsoverdragelse og svekkelse av pensjonsvilkår

Vedtak nr. 595, 10. april 2018

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan det kan motvirkes at bruk av anbud i offentlig sektor, herunder ved virksomhetsoverdragelse og skifte av leverandør, svekker ansattes pensjonsvilkår.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:101 S (2017–2018), Innst. 197 S (2017–2018).

Regjeringen viser til at det nå er avtalt ny pensjonsordning for offentlig sektor, som i større grad enn tidligere legger til rette for at de ansatte beholder opptjente rettigheter ved jobbskifte mellom offentlig og privat sektor, for eksempel som følge av konkurranseutsetting eller virksomhetsoverdragelse. Høsten 2018 nedsatte regjeringen et offentlig utvalg som skal utrede offentlig finansierte velferdstjenester, jf. Stortingets anmodningsvedtak nr. 182 av 12. desember 2017, jf. Innst. 43 S (2017–2018) om behandling av Dokument 8: 193 (2017–2018). Utvalget skal også se hen til anmodningsvedtak nr. 511 (2017–2018) og nr. 595 (2017–2018) i sitt arbeid. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte når utvalget har fullført sitt arbeid.

Stans i offentlige ytelser i tilfeller der barn sendes ut av landet mot sin vilje

Vedtak nr. 784, 29. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede om det kan iverksettes stans i utbetaling av flere offentlige

ytelser i tilfeller der barn sendes til utlandet og holdes der mot sin vilje.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:118 S (2017–2018), Innst. 260 S (2017–2018).

Dette er ett av flere anmodningsvedtak som gjelder tiltak mot negativ sosial kontroll. Departementet vil følge opp vedtaket gjennom et høringsnotat i løpet av høsten 2018 og regjeringen vil deretter komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Samordning tjenestepensjon fra offentlig sektor

Vedtak nr. 818, 4. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for en helhetlig presentasjon/gjennomgang av fremtidig levealdersjustering og samordning for personer med tjenestepensjon fra offentlig sektor i forbindelse med fremleggelsen av nødvendige lovendringer som følge av avtalen om ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 61 L (2017–2018), Innst. 343 L (2017–2018), Lovvedtak 67 (2017–2018).

Anmodningsvedtaket følges opp i lovproposisjonen om ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor, etter at saken har vært på høring.

En følgeevaluering av de nye reglene for innleie

Vedtak nr. 819, 4. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen foreta en følgeevaluering av de nye reglene for innleie for å kartlegge konsekvensene for små og mellomstore bedrifter, institusjoner og virksomheter over hele landet.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 73 L (2017–2018), Innst. 355 L (2017–2018), Lovvedtak 69 (2017–2018).

Anmodningsvedtaket vil bli fulgt opp i tilknytning til et langsiktig FoU-prosjekt om utviklingen av ulike tilknytningsformer i arbeidslivet. Prosjektet vil bli gjennomført over en periode på fem år fra høsten 2018.

Bemanningsbransjen og inkludering

Vedtak nr. 820, 4. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen foreta en evaluering av hvordan bemanningsbransjen jobber med

inkludering etter innstrammingen av adgangen til midlertidig ansettelse i bemanningsforetak.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 73 L (2017–2018), Innst. 355 L (2017–2018), Lovvedtak 69 (2017–2018).

Anmodningsvedtaket vil bli fulgt opp i tilknytning til et langsiktig FoU-prosjekt om utviklingen av ulike tilknytningsformer i arbeidslivet. Prosjektet vil bli gjennomført over en periode på fem år fra høsten 2018.

Kontrollfunksjon for å gjennomføre bestemmelsene i arbeidsmiljøloven

Vedtak nr. 821, 4. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen utarbeide forslag til en kontrollfunksjon som skal føre tilsyn med, gi pålegg om og treffe enkeltvedtak for å gjennomføre bestemmelsene i arbeidsmiljøloven § 1-7, kapittel 2 til kapittel 11, samt §§ 14-1 a, 14-5 til 14-8, § 14-9 andre ledd bokstav f andre punktum og andre ledd siste punktum, § 14-12, § 14-12 a, § 14-15 femte ledd og §§ 15-2 og 15-15. Forslaget til kontrollfunksjon legges fram for Stortinget på en egnet måte.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 73 L (2017–2018), Innst. 355 L (2017–2018), Lovvedtak 69 (2017–2018).

Departementet har igangsatt et arbeid med å utrede tiltak for bedre kontroll og håndheving for å redusere ulovlig innleie, slik det også ble varslet i Prop. 73 L (2017–2018). Regjeringen vil komme tilbake Stortinget på egnet måte når arbeidet er ferdigstilt.

Utviklingshemmedes muligheter til et andre år på folkehøgskole

Vedtak nr. 898, 12. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen oppheve den innstrammingen som har skjedd i utviklingshemmedes muligheter til å ta et andre år på folkehøgskole.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:172 S (2017–2018), Innst. 377 S (2017–2018).

Regjeringen antar at Stortingets intensjon er at flere skal få stønad til to år på folkehøgskole.

Opphold på folkehøgskole er vanligvis i ett år. Arbeids- og velferdsdirektoratet har gitt retningslinjer for muligheten til å få støtte til opphold for et

andre år. Disse retningslinjene ble endret høsten 2017. Formålet med endringen var å presisere at støtte til et andre år bare skal gis i helt spesielle tilfeller, og at mangelfullt tilbud i hjemkommunen ikke er et argument for slik støtte. Bakgrunnen for presiseringen var en økning i antall søknader om stønad til forlenget opphold, samt at manglende kommunalt tilbud ble oppgitt som grunn i mange søknader.

Dersom vilkårene for støtte til et andre år på folkehøgskole skal mykes opp, krever det endring i folketrygdloven og/eller forskrifter gitt i medhold av denne. Arbeids- og sosialdepartementet vil utrede en eventuell endring i folketrygdloven for at flere skal få stønad til et andre år på folkehøgskole. Departementet vil undersøke behovet for og ønsker om et andre år på folkehøgskole, og hva som er årsaker til dette. Departementet vil utrede statens kostnader knyttet til en utvidet adgang til støtte til et ekstra år på folkehøgskole for denne gruppen, samt hva det vil innebære av innsparinger for bostedskommunene. Departementet vil samtidig presisere at det ikke er noe i veien for at bostedskommunen i dag støtter slikt opphold på folkehøgskole dersom det er det beste tiltaket for den enkelte.

Evalueringsordningen

Vedtak nr. 909, 12. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen om å legge frem en sak med evaluering av allmenngjøringsordningen og vurdere å fremme forslag til forbedringer i denne ordningen.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:199 S (2017–2018), Innst. 388 S (2017–2018).

Arbeids- og sosialdepartementet vil sette i gang et arbeid for å evaluere enkelte sider av allmenngjøringsordningen, herunder reglene om krav til dokumentasjon og allmenngjøringsvedtakenes varighet. Regjeringen vil komme tilbake Stortinget på egnet måte når arbeidet er ferdigstilt.

Omfang og særtrekk ved ulike organiseringer

Vedtak nr. 911, 12. juni 2018

«Stortinget ber regjeringa greie ut omfang og særtrekk ved organiseringar som franchise, konsern og liknande, med vekt på arbeidsgivaransvar og arbeidstakar sine rettar samt franchisetakar sin posisjon overfor franchisegivar.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:204 S (2017–2018), Innst. 392 S (2017–2018).

Utredningen vil skje i samarbeid mellom Arbeids- og sosialdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte om oppfølging av vedtaket, etter gjennomført utredning.

Bilstøtte klasse 2

Vedtak nr. 1012, 15. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen snarligst, og senest i samband med budsjettet for 2019, vurdere om rett til bilstøtte klasse 2 også bør gis til mennesker som ikke har sterkt begrenset gangfunksjon, men som av andre grunner, for eksempel utviklingshemming med tidvis utagerende atferd, er avhengige av tilrettelagt bil.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 85 S (2017–2018), Innst. 400 S (2017–2018).

Arbeids- og sosialdepartementet og Samferdselsdepartementet vil høsten 2018 lyse ut et oppdrag der det bes om en helhetlig gjennomgang av transportordningene for funksjonshemmede. Gjennomgangen vil bl.a. ta for seg bilstøttsordningen, grunnstønad til transport, TT-ordningen med videre. På bakgrunn av denne utredningen vil regjeringen vurdere å gjøre endringer i eksisterende transportordninger, eventuelt se på mulighetene for en bedre samordning av disse. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte etter at gjennomgangen er avsluttet i 2019.

Stortingssesjon (2016–2017)

Medlemskap, Statens Pensjonskasse

Vedtak nr. 108, punkt 47, 5. desember 2016

«Stortinget ber regjeringen på egnet måte fremme en sak med vurdering av å oppheve reglene som gjør at man må ha vært medlem av Statens pensjonskasse i tre år for å få rett til pensjon.»

Vedtaket ble truffet ved behandlingen av Meld. St. 1 (2016–2017) Nasjonalbudsjettet 2017 og Prop. 1 S (2016–2017) Statsbudsjettet 2017, jf. Innst. 2 S (2016–2017).

Vedtaket er omtalt i Prop. 1 S (2017–2018) for Arbeids- og sosialdepartementet, s. 172. Det er

naturlig å vurdere dette spørsmålet i forbindelse med arbeidet med omlegging av offentlig tjenstepensjon. Departementet ville komme tilbake til dette på egnet måte og egnet tidspunkt.

Arbeids- og sosialkomiteen har ikke kommentert oppfølgingen i Innst. 15 S (2017–2018).

Vedtaket vil bli fulgt opp i det videre arbeidet med ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor, i første omgang i høringsnotat som etter planen sendes ut i løpet av høsten 2018. Det fremgår av avtalen 3. mars 2018 at de som har minst ett års samlet tjenestetid skal få en oppsatt rett til alderspensjon fra påslagsordningen.

Overgangsordning fosterforeldre

Vedtak nr. 656, 11. mai 2017

«Stortinget ber regjeringa snarast innføre ei overgangsordning for fosterforeldre på trygdeyttingar, som sikrar at dei ikkje tapar økonomisk på å vere fosterforeldre. Ordninga skal gjelde fram til eit nytt regelverk for fosterheimar er på plass.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:49 (2016–2017), Innst. 266 S (2016–2017).

Vedtaket er omtalt i Prop. 1 S (2017–2018) for Arbeids- og sosialdepartementet, s. 84. Regjeringen foreslo en overgangsordning for fosterforeldre som får dagpenger og arbeidsavklaringspenger fra 1. januar 2018 slik at de ikke lenger avkortes som følge av mottatte godtgjørelser som fosterforelder. Stortinget sluttet seg til forslaget. Videre har regjeringen satt ned et offentlig utvalg som skal gjennomgå rammeverk for ordinære fosterhjem. Utvalgets utredning blir lagt fram ved utgangen av 2018.

Vedtak nr. 656 er fulgt opp når det gjelder dagpenger og arbeidsavklaringspenger. Fra 1. januar 2018 er det innført en ordning som gir fosterforeldre som mottar dagpenger og arbeidsavklaringspenger et unntak fra regelen om at timer i lønnet arbeid skal føre til avkortning av trygdeytelsene. Etter at vedtak nr. 656 ble fattet, har Stortinget fattet vedtak nr. 321 ved behandlingen av Innst. 15 S (2017–2018) som gjelder den videre oppfølgingen av vedtak nr. 656 for de andre ordningene (sykepenger, uføretrygd, overgangsstønad og etterlattepensjonen). For den videre oppfølgingen vises det derfor til omtalen under vedtak nr. 321.

Utsendte arbeidstakere og varslingsreglene

Vedtak nr. 737, 1. juni 2017

«Stortinget ber regjeringa kome tilbake til Stortinget med forslag som sikrar at utsendte arbeidstakarar blir omfatta av varslingsreglane i arbeidsmiljølova.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 72 L (2016–2017), Innst. 303 L (2016–2017), Lovvedtak 93 (2016–2017).

Oppfølgingen av vedtaket er omtalt i Prop. 1 S (2017–2018) for Arbeids- og sosialdepartementet, s. 217. Departementet ville sette i gang et arbeid for å kartlegge om utsendte arbeidstakere skal omfattes av regler om varsling. Regjeringen ville komme tilbake til Stortinget på egnet måte etter departementets utredning.

Arbeids- og sosialkomiteen har ikke kommentert oppfølgingen i Innst. 15 S (2017–2018).

Regjeringen viser til at spørsmålet om varslervern for utsendte arbeidstakere må vurderes i forhold til utsendingsdirektivet. Dette direktivet er nylig endret, jf. direktiv 2018/95. Regjeringen skal vurdere endringene nærmere, med sikte på innlemmelse i EØS-avtalen og gjennomføring i norsk rett. Spørsmålet om hvorvidt utsendte arbeidstakere skal omfattes av varslingsreglene vil inngå i arbeidet med gjennomføring av endringene i utsendingsdirektivet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte når dette arbeidet er ferdigstilt.

Innleie og Arbeidstilsynets tilsynsrolle

Vedtak nr. 862, 9. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå og vurdere hvordan Arbeidstilsynet kan ha en mer aktiv tilsynsrolle når det gjelder vilkårene knyttet til innleie av arbeidskraft, herunder likebehandlingsreglene.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:111 S (2016–2017), Innst. 391 S (2016–2017).

Oppfølgingen av vedtaket er omtalt i Prop. 1 S (2017–2018) for Arbeids- og sosialdepartementet, s. 216. Regjeringen ville vurdere dette nærmere, bl.a. i sammenheng med oppfølgingen av høring med forslag om endringer i arbeidsmiljøloven rettet mot bemanningsbransjen. Regjeringen ville komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Arbeids- og sosialkomiteen har ikke kommentert oppfølgingen i Innst. 15 S (2017–2018).

Departementet har igangsatt et arbeid med å utrede tiltak for bedre kontroll og håndheving når det gjelder reglene for innleie, slik det også ble varslet i Prop. 73 L (2017–2018) våren 2018. Se også omtale av oppfølging av vedtak nr 547 og 821 i 2018. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte når arbeidet er ferdigstilt.

Elektronisk utsendelse av pensjonsslipp

Vedtak nr. 866, 9. juni 2017

«Stortinget ber regjeringa utgreie omfanget av problemet rundt elektronisk utsending av pensjonsslippar og den eventuelle kostnadsramma av å definere pensjonsslippar som 'viktig post', for så å komme tilbake til spørsmålet i forbindelse med behandlinga av statsbudsjettet for 2018.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:119 S (2016–2017), Innst. 392 S (2016–2017).

Oppfølgingen av vedtaket er omtalt på s. 98 i Prop. 1 S (2017–2018) for Arbeids- og sosialdepartementet. Stortinget vedtok 30. november ved behandling av Innst. 36 S (2017–2018) at:

«Stortinget ber regjeringen fra 1. juli 2018 gi alle som mottar pensjonsytelser, valgfri rett til å få utbetalingsinformasjonen tilsendt løpende, pr. post.»

Anmodningsvedtaket anses ivaretatt gjennom oppfølgingen av vedtak nr. 33 (2017–2018) av 30. november 2017. Det vises til omtale under det vedtaket.

Stortingssesjon (2015–2016)

Varslingsregler og styrking av varselsregelverket

Vedtak nr. 564 av 5. april 2016

«Stortinget ber regjeringen sette ned en bredt sammensatt ekspertgruppe som skal gå igjennom dagens varslingsregler og komme med forslag til hvordan varslervernet kan styrkes.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:30 S (2015–2016), Innst. 205 S (2015–2016).

Varslingsutvalget, oppnevnt av regjeringen i 2016, la fram NOU 2018: 6 15. mars 2018. Utredningen inneholder flere forslag som har som formål å styrke varslervernet. Utredningen har vært på høring. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte med hensyn til den videre oppfølging.

Terskel for varsling

Vedtak nr. 565 av 5. april 2016

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvorvidt vilkårene «forsvarlig varsling» og «kritikkverdige forhold» skaper en for høy terskel for varsling.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Dokument 8:30 S (2015–2016), Innst. 205 S (2015–2016).

Varslingsutvalget la fram NOU 2018: 6 15. mars 2018. Utredningen inneholder også en vurdering av vilkårene «forsvarlig varsling» og «kritikkverdige forhold», i henhold til utvalgets mandat. Utredningen har vært på høring. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte med hensyn til den videre oppfølging.

5 Oversiktstabeller

5.1 Utgifter og inntekter fordelt på kapitler

Forslag til statsbudsjett for 2019 under programområde 09 Arbeid og sosiale formål, 29 Sosiale formål, folketrygden og 33 Arbeidsliv, folketrygden.

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
Administrasjon					
600	Arbeids- og sosialdepartementet	221 816	219 567	215 613	-1,8
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	250 155	266 686	272 840	2,3
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>471 971</i>	<i>486 253</i>	<i>488 453</i>	<i>0,5</i>
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken					
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	329 777	631 519	423 500	-32,9
605	Arbeids- og velferdsetaten	11 881 340	11 852 847	12 048 320	1,6
606	Trygderetten	72 699	71 771	78 770	9,8
	<i>Sum kategori 09.10</i>	<i>12 283 816</i>	<i>12 556 137</i>	<i>12 550 590</i>	<i>0,0</i>
Tiltak for bedre levekår mv.					
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	334 904	339 550	363 435	7,0
	<i>Sum kategori 09.20</i>	<i>334 904</i>	<i>339 550</i>	<i>363 435</i>	<i>7,0</i>
Arbeidsmarked					
634	Arbeidsmarkedstiltak	9 028 135	8 998 970	8 949 990	-0,5
635	Ventelønn	33 125	19 000	12 000	-36,8
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>9 061 260</i>	<i>9 017 970</i>	<i>8 961 990</i>	<i>-0,6</i>
Arbeidsmiljø og sikkerhet					
640	Arbeidstilsynet	654 517	636 186	656 200	3,1
642	Petroleumstilsynet	288 799	296 973	315 600	6,3

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	119 449	121 821	124 875	2,5
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	3 110	3 540	3 300	-6,8
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.	22 035	22 877	23 300	1,8
649	Treparts bransjeprogrammer	2 773	2 847	2 900	1,9
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>1 090 683</i>	<i>1 084 244</i>	<i>1 126 175</i>	<i>3,9</i>
	Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse				
611	Pensjoner av statskassen	17 240	18 400	17 500	-4,9
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse	5 589 566	4 740 000	2 574 000	-45,7
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	32 000	26 000	25 000	-3,8
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	4 105 052	3 428 000	5 929 000	73,0
615	Yrkesskadeforsikring	93 594	85 000	91 000	7,1
616	Gruppelivsforsikring	169 100	200 000	206 000	3,0
2470	Statens pensjonskasse	22 738	22 538	104 949	365,7
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>10 029 290</i>	<i>8 519 938</i>	<i>8 947 449</i>	<i>5,0</i>
	Kontantytelser				
660	Krigspensjon	288 102	254 000	218 000	-14,2
664	Pensjonstrygden for sjømenn	52 000	47 000	37 000	-21,3
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	1 923 150	2 200 000	2 490 000	13,2
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	315 900	330 000	345 000	4,5
	<i>Sum kategori 09.60</i>	<i>2 579 152</i>	<i>2 831 000</i>	<i>3 090 000</i>	<i>9,1</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>35 851 076</i>	<i>34 835 092</i>	<i>35 528 092</i>	<i>2,0</i>
	Enslige forsørgere				
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 066 845	3 175 275	2 905 900	-8,5
	<i>Sum kategori 29.20</i>	<i>3 066 845</i>	<i>3 175 275</i>	<i>2 905 900</i>	<i>-8,5</i>
	Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet				
2650	Sykepenger	39 800 853	42 626 400	42 043 660	-1,4
2651	Arbeidsavklaringspenger	34 788 572	35 494 260	32 324 600	-8,9
2655	Uførhet	83 081 590	86 456 000	93 077 000	7,7
	<i>Sum kategori 29.50</i>	<i>157 671 015</i>	<i>164 576 660</i>	<i>167 445 260</i>	<i>1,7</i>
	Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.				
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	10 052 997	10 207 930	10 131 365	-0,8
	<i>Sum kategori 29.60</i>	<i>10 052 997</i>	<i>10 207 930</i>	<i>10 131 365</i>	<i>-0,8</i>

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
	Alderdom				
2670	Alderdom	211 187 254	223 060 000	232 098 000	4,1
	<i>Sum kategori 29.70</i>	<i>211 187 254</i>	<i>223 060 000</i>	<i>232 098 000</i>	<i>4,1</i>
	Forsørgertap m.v.				
2680	Etterlatte	2 085 356	2 016 200	1 985 300	-1,5
2686	Stønad ved gravferd	186 875	190 110	196 000	3,1
	<i>Sum kategori 29.80</i>	<i>2 272 231</i>	<i>2 206 310</i>	<i>2 181 300</i>	<i>-1,1</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>384 250 342</i>	<i>403 226 175</i>	<i>414 761 825</i>	<i>2,9</i>
	Arbeidsliv				
2541	Dagpenger	13 952 400	13 348 000	10 307 000	-22,8
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.	832 164	795 000	890 000	11,9
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>14 784 564</i>	<i>14 143 000</i>	<i>11 197 000</i>	<i>-20,8</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>14 784 564</i>	<i>14 143 000</i>	<i>11 197 000</i>	<i>-20,8</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>434 885 982</i>	<i>452 204 267</i>	<i>461 486 917</i>	<i>2,1</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
	Administrasjon				
3600	Arbeids- og sosialdepartementet	11			
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>11</i>			
	Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken				
3605	Arbeids- og velferdsetaten	71 864	71 520	66 670	-6,8
	<i>Sum kategori 09.10</i>	<i>71 864</i>	<i>71 520</i>	<i>66 670</i>	<i>-6,8</i>
	Arbeidsmarked				
3634	Arbeidsmarkedstiltak	2 240	200	200	0,0
3635	Ventelønn mv.	19 081	13 400	8 000	-40,3
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>21 321</i>	<i>13 600</i>	<i>8 200</i>	<i>-39,7</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
Arbeidsmiljø og sikkerhet					
3640	Arbeidstilsynet	59 414	44 079	45 356	2,9
3642	Petroleumstilsynet	76 090	76 480	78 700	2,9
5571	Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet	93 998	106 640	122 120	14,5
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>229 502</i>	<i>227 199</i>	<i>246 176</i>	<i>8,4</i>
Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse					
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	13 178 332	13 622 000	10 923 000	-19,8
3615	Yrkesskadeforsikring	127 520	122 000	118 000	-3,3
3616	Gruppelivsforsikring	107 846	118 000	98 000	-16,9
5470	Statens pensjonskasse	38 070	25 000	55 645	122,6
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	1 173 391	825 000	963 000	16,7
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>14 625 159</i>	<i>14 712 000</i>	<i>12 157 645</i>	<i>-17,4</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>14 947 857</i>	<i>15 024 319</i>	<i>12 478 691</i>	<i>-16,9</i>
Diverse inntekter					
5701	Diverse inntekter	2 533 547	2 117 127	2 416 650	14,1
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>2 533 547</i>	<i>2 117 127</i>	<i>2 416 650</i>	<i>14,1</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>2 533 547</i>	<i>2 117 127</i>	<i>2 416 650</i>	<i>14,1</i>
Arbeidsliv					
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	254 976	200 000	230 000	15,0
5705	Refusjon av dagpenger	26 931	23 800	26 800	12,6
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>281 907</i>	<i>223 800</i>	<i>256 800</i>	<i>14,7</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>281 907</i>	<i>223 800</i>	<i>256 800</i>	<i>14,7</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>17 763 311</i>	<i>17 365 246</i>	<i>15 152 141</i>	<i>-12,7</i>

5.2 Bruk av stikkordet kan overføres

Under Arbeids- og sosialdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

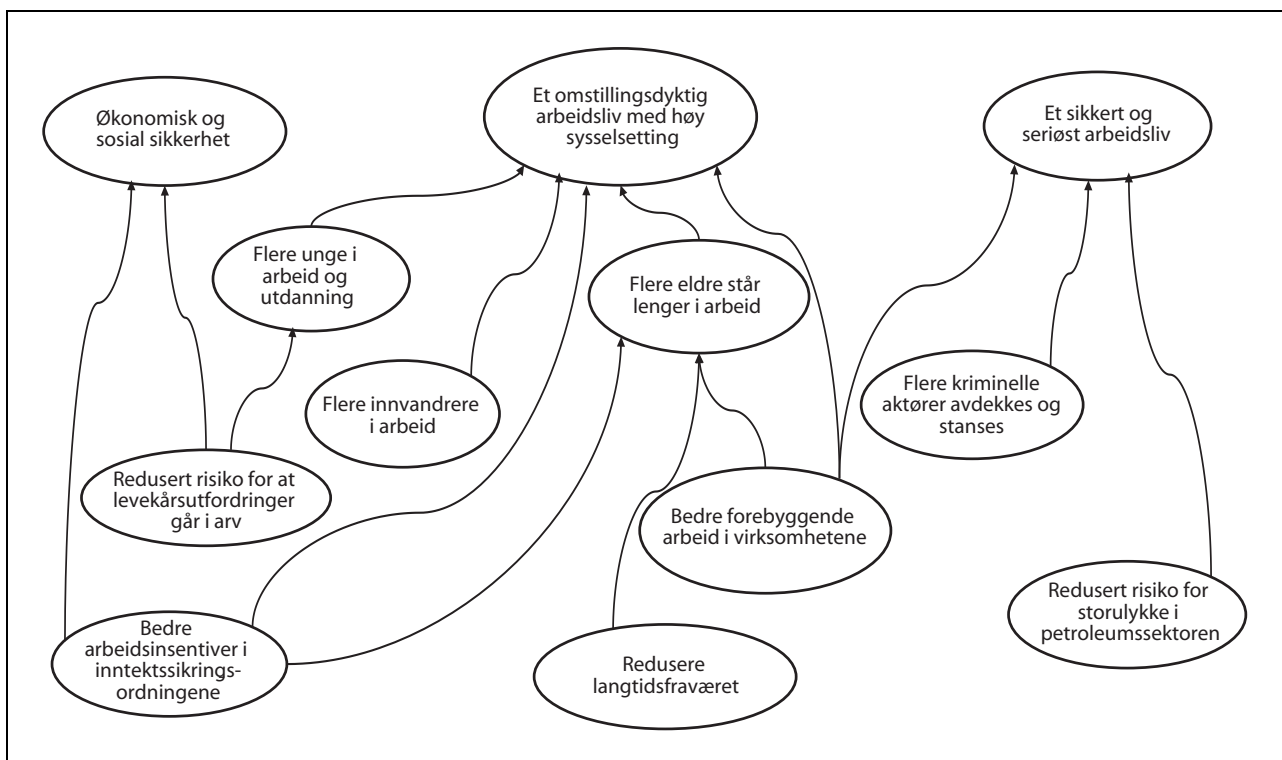
			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2018	Forslag 2019
604	21	Spesielle driftsutgifter	5 078	71 000
621	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	9 820	146 750
621	70	Frivillig arbeid	2 836	121 975
634	76	Tiltak for arbeidssøkere		7 110 545
634	77	Varig tilrettelagt arbeid	23 865	1 459 405
646	71	Oppreisning	700	
646	72	Tilskudd	823	3 300
648	21	Spesielle driftsutgifter	2 932	1 600
2650	73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv.	133 265	293 660

Del II
Budsjettforslag

6 Arbeids- og sosialdepartementets budsjettforslag for 2019

Det vises til omtale av regjeringens mål i del I. Under de tre hovedmålene for arbeids- og velferdspolitikken er det fastsatt ni delmål. Delmå-

lene er knyttet til noen sentrale utfordringer og synliggjør endringer som er nødvendige for å nå de overordnede målene, se figur 6.1.

Figur 6.1 Arbeids- og sosialdepartementets mål for sektoren

6.1 Hovedmål: Et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting

Høy sysselsetting og god produktivitetsutvikling er grunnlaget for verdiskapingen. Den norske samfunns- og arbeidslivsmodellen har bidratt til god produktivitetsutvikling, god omstillingsevne, høy yrkesdeltakelse, lav arbeidsledighet og jevn inntektsfordeling. Selv med et godt utgangspunkt, står norsk økonomi likevel overfor utfordringer.

En aldrende befolkning vil i økende grad legge press på offentlige finanser gjennom økende pensjonsutgifter og økende utgifter til helsetjenester og pleie- og omsorgstjenester. Økende levealder innebærer at det vil bli gradvis

færre arbeidstakere per pensjonist i Norge. På den bakgrunn har det siden 2001 pågått et arbeid med å reformere pensjonssystemet for å gjøre det mer bærekraftig. Et bredt flertall på Stortinget har sluttet seg til et nytt pensjonssystem som innebærer at dersom pensjonsnivåene skal opprettholdes på dagens nivå, må flere stå lenger i arbeid.

Arbeidslivet er avhengig av stabil, tilstrekkelig tilgang på kompetent arbeidskraft både for å sikre produksjon og unngå presstendenser i økonomien. Endringene i arbeidsmarkedet stiller krav til at de som er i arbeid utvikler sin kompetanse gjennom hele yrkeslivet. Arbeidssøkere må omsittle seg og kvalifisere seg for nye jobber gjennom hele yrkeslivet.

Økt etterspørsel etter arbeidskraft gjør det særlig viktig å mobilisere dem som står utenfor arbeidsmarkedet. Regjeringen har derfor tatt initiativ til en inkluderingsdugnad for å få flere som står på utsiden av arbeidslivet, inn i ordinære jobber.

Unge er en gruppe som ofte er utsatt på arbeidsmarkedet. Kostnaden ved at ungdom blir stående utenfor arbeidsliv og utdanning er høy, både for den enkelte og for samfunnet. Det er derfor et prioritert mål at flere unge kommer i arbeid og utdanning.

Innvandrere, særlig med bakgrunn fra Asia, Afrika m.fl., har lavere deltakelse i arbeidsmarkedet enn andre grupper. Det er et mål at flere innvandrere kommer i arbeid. Mange av disse har relativt lav kompetanse med seg fra hjemlandet. Det er en utfordring å integrere disse i arbeidsmarkedet samtidig som personer med lavt utdanningsnivå allerede er overrepresentert blant dem som står utenfor arbeidslivet i Norge.

Blant personer som står utenfor arbeidslivet i Norge, er det mange som mottar offentlige ytelser. Risikoen for varig utenforskap øker med lengden på fraværet. Det er derfor viktig å redusere langtidsfraværet.

Arbeidsmiljøstandarden i Norge holder et stabilt høyt nivå, men det er likevel utfordringer i enkelte yrker og næringer. Et mer målrettet og kunnskapsbasert forebyggende arbeidsmiljøarbeid er viktig for å opprettholde et høyt nivå på arbeidsmiljøstandarden. Dette vil samtidig kunne bidra til å ivareta et sikkert og seriøst arbeidsliv, at flere skal kunne stå lenger i arbeid, at færre faller fra gjennom skader og sykdom og at flere som står utenfor arbeidslivet kan inkluderes. For nærmere omtale av arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet, se også omtale under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

6.1.1 Bidra til et velfungerende arbeidsmarked med god utnyttelse av arbeidskraften

Et velfungerende arbeidsmarked med høy sysselsetting, lav ledighet og god utnyttelse av arbeidskraften er en forutsetning for høy verdiskaping og for å sikre et bærekraftig velferdssamfunn. Et velfungerende arbeidsmarked skal sørge for god tilgang på arbeidskraft til virksomheter som trenger det, og bidra til at personer som tilbyr arbeidskraft, kan få arbeid. Det er også viktig for å forebygge langvarig ledighet og varig utenforskap for den enkelte, slik at flest mulig er i arbeid og får brukt sine evner.

Tilknytningsformer i arbeidslivet

De fleste arbeidstakere jobber under gode og forsvarlige arbeidsforhold, og om lag ni av ti rapporterer at de trives i jobben. Rammevilkår i arbeidslivet, som ulike tilknytningsformer, har betydning for både arbeidstakere og bedriftenes mulighet for tilpassinger som følge av endringer i etterspørsel.

Regjeringen legger til grunn at faste ansettelser skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv. Samtidig er det viktig at regelverket gir adgang til alternative tilknytningsformer, som vil kunne bidra til et omstillingsdyktig arbeidsliv. For at arbeidsmarkedet skal fungere hensiktsmessig er det viktig at virksomhetene har mulighet til å dekke fravær og uforutsette arbeidstopper gjennom midlertidig ansettelse og innleie av arbeidskraft. I 2015 ble det innført en generell adgang til midlertidig ansettelse i inntil tolv måneder, kombinert med enkelte begrensninger i regelverket. På bakgrunn av Prop. 73 L (2017–2018) *Endringer i arbeidsmiljøloven (fast og midlertidig ansettelse og innleie fra bemanningsforetak)* ble det vedtatt regelverksendringer for å sikre mer forutsigbarhet bl.a. for arbeidstakere i bemanningsbransjen ved at det tydeliggjøres hva som er en lovlig fast ansettelse.

De aller fleste jobber heltid eller frivillig deltid. Litt over 90 pst. av de som jobber deltid oppgir at de ikke ønsker å arbeide mer, mens om lag 10 pst. ønsker å jobbe mer. Regjeringen fremmer en heltdiskultur i arbeidslivet og legger til rette for at de som ønsker det kan få heltidsarbeid. Ufrivillig deltid innebærer samfunnsøkonomiske kostnader, bl.a. fordi arbeidskraften ikke fullt ut blir benyttet. Ufrivillig deltid er en særlig utfordring for de som rammes, og det er flest kvinner som arbeider deltid. Etter forslag fra regjeringen har Stortinget vedtatt å styrke bestemmelsen i arbeidsmiljøloven om fortrinnsrett for deltidsansatte til utvidet stilling framfor nyansettelser.

Se nærmere omtale under hovedmålet om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Permitteringsordningen

Permitteringsregelverket gjør det mulig for bedrifter å tilpasse arbeidskraftkostnadene til variasjoner i etterspørselen, og samtidig holde på kompetent arbeidskraft ved midlertidige innskrenkninger.

Etter hovedregelen i lov om lønnsplikt under permittering er maksimal periode med fritak fra lønnsplikt 26 uker. Som følge av ringvirkningene i

norsk økonomi av oljeprisfallet i 2014, ble perioden utvidet i 2015 og videre i 2016 til 49 uker. Arbeidsgiver har ti dagers lønnsplikt i starten av permitteringsperioden (arbeidsgiverperiode I). I 2016 ble det innført ytterligere fem dagers lønnsplikt etter 30 uker (arbeidsgiverperiode II).

Arbeidsledigheten har nå gått betydelig ned, og etterspørselen etter arbeidskraft stiger. Antall permitterte er også redusert. Ved utgangen av august 2018 var det registrert 2 500 helt eller delvis permitterte. Det er vel 1 000 færre enn på samme tid i fjor. En studie fra Oslo Economics og Frischsenteret²² tyder på at et mer sjenerøst permitteringsregelverk med lengre fritaksperiode og kortere arbeidsgiverperiode bidrar til å øke innstrømmingen til permittering. Det er viktig at inntektssikringsordningene understøtter høy sysselsetting. Regjeringen foreslår at maksimal periode med fritak fra lønnsplikt under permittering reduseres fra 49 til 26 uker fra 1. januar 2019. Samtidig bortfaller arbeidsgiverperiode II. Forslaget om at maksimal periode med fritak fra lønnsplikt under permittering reduseres fra 49 til 26 uker vil redusere dagpengebevilgningen i 2019, jf. omtale under kap. 2541, post 70 Dagpenger.

I en studie av regelverksendringene i 2016 sammenligner Arbeids- og velferdsdirektoratet personer som blir permitterte med personer som startet ledighetsforløpet som helt ledige. Studien følger utstrømmingen fra ledighet til sysselsetting for ledige og permitterte før og etter innføringen av en andre arbeidsgiverperiode etter 30 uker med dagpenger. Etter innføring av den andre arbeidsgiverperioden ble de permitterte raskere tilbakekalt til bedriften. Analysen konkluderer med at arbeidsgivers plikt til å betale lønn under andre arbeidsgiverperiode er den sannsynlige årsaken til dette, da overgangen fra ledighet til jobb ikke ble endret for ledige som ikke var permitterte.

En arbeidsgruppe med partene i arbeidslivet vurderer ulike modeller for arbeidsgiverbetaling ved permitteringer som i større grad enn i dag kan reflektere samfunnsøkonomiske kostnader. Det skal også vurderes om arbeidsgiverbetalingen skal variere med konjunktorene og graden av knapphet på arbeidskraft. Arbeidsgruppen skal i tillegg utrede hvordan lovfesting av rett til drøfting og varsling kan gjennomføres, herunder skissere forslag til regelverk for drøfting og varsling i

forbindelse med permittering. Arbeidsgruppen slutfører sitt arbeid i løpet av 2018.

Dagpengeordningen

Dagpengene sikrer arbeidsledige stønad til livsopphold, og skal samtidig motivere til aktiv jobbsøking. For å sikre rask tilgang på arbeidskraft der behovet er, legges det vekt på at arbeidssøkere må være villige til å bytte arbeidsplass og bosted, eller å skifte yrke. For å understreke at de som mottar dagpenger skal være reelle arbeidssøkere, legger regjeringen vekt på at mobilitetskravene i dagpengereguleringen skal håndheves strengt og konsekvent.

I en studie i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet ble det undersøkt hvordan den geografiske og yrkesmessige mobiliteten varierer mellom ulike grupper av arbeidsledige som mottar dagpenger.²³ Studien viser at sannsynligheten for både geografisk og yrkesmessig mobilitet øker når dagpengeperioden nærmer seg slutten. Studien viser at det er lav sannsynlighet for å flytte blant de arbeidsledige, og at flytting i stor grad utsettes til dagpengeperioden går mot slutten. Studien viser videre at det er stor fleksibilitet når det gjelder pendling og yrkesmessig mobilitet. Mange begynner å jobbe i et annet yrke enn det de hadde før de ble ledige. Det er variasjon i mobilitet mellom ulike grupper arbeidsledige. Arbeidsledige som har ektefelle og barn velger i større grad å pendle eller å bytte yrke, og flytter i mindre grad. Høy utdanning og høy inntekt før man blir ledig gir økt sannsynlighet for å være mobil, både yrkesmessig og geografisk. Mobiliteten varierer mellom arbeidsledige i ulike fylker. Flytting er minst vanlig i Oslo og Akershus, og mest vanlig i Finnmark. Pendling er mest vanlig i fylkene rundt Oslo og Akershus. Rogaland, som opplevde en svært kraftig økning i ledigheten i perioden studien har sett på, har lite flytting sammenlignet med andre fylker.

Arbeidsledige som mottar dagpenger kan søke om å beholde dagpengene i en periode under planlegging og etablering av egen virksomhet. I 2016 ble perioden med adgang til dagpenger under etablering av egen virksomhet utvidet fra ni til tolv måneder. Utvidelsen har ført til at flere har benyttet denne muligheten.

I dag legges inntekt det siste eller de tre siste avsluttede kalenderår til grunn i vurderingen av minsteinntektskrav og beregningsgrunnlag for å

²² Falch, N. S., Røed, K. og Zhang, T (2018). Virkninger av endringer i permitteringsregelverket. Delrapport 2 utarbeidet av Oslo Economics og Frischsenteret på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet.

²³ Kann, I. C. m.fl. (2018): "Geografisk og yrkesmessig mobilitet blant arbeidsledige", Arbeid og velferd 1/2018.

få dagpenger, fordi det er dette man har hatt tilgjengelige opplysninger om til nå. Når kravet til minsteinntekt og beregningsgrunnlag vurderes ut fra inntekt det siste eller de siste tre avsluttede kalenderår, kan det gi urimelige utslag for enkelte. Ledige som eksempelvis har opptjent krav til minsteinntekt i perioden januar til juni, men som ikke var i arbeid året før, vil ikke få dagpenger samme år. De må vente til årsskiftet. Med innføring av A-ordningen rapporteres inntekten månedlig, og Arbeids- og velferdsetaten har nå tilgang til løpende opplysninger om inntekt.

Forsikringshensyn tilsier at inngangsvilkårene og beregningsreglene bør knyttes til det mest aktuelle inntektstapet, og ikke et inntektstap som ligger langt tilbake i tid. Regjeringen foreslår derfor å flytte opptjeningsperioden for minsteinntekt og beregningsgrunnlag nærmere søknadstidspunktet. Fra 1. juli 2019 skal inntekten de siste 12 eller 36 månedene forut for søknadstidspunktet legges til grunn. Dagpengene vil da i større grad enn i dag baseres på inntekt kort tid før ledigheten inntreffer. Forslaget vil gi bedre inntektssikring for personer som nylig har blitt arbeidsledige, jf. også anmodningsvedtak nr. 63, 4. desember 2017. Forslaget anslås ikke å ha budsjettmessige konsekvenser for dagpengebevilgningen.

Se programkategori 33.30 Arbeidsliv for nærmere omtale av dagpenger.

Motvirke langtidsledighet

Det er viktig å yte bistand til personer som ikke klarer å skaffe seg arbeid på egen hånd. De fleste arbeidsledige kommer raskt over i arbeid igjen, men for en del blir ledigheten langvarig. Personer som har vært helt arbeidsledige i minst seks måneder regnes som langtidsledige. Langtidsledige er i gjennomsnitt eldre, har lavere utdanning og har i større grad opplevd arbeidsledighet tidligere sammenliknet med alle ledige. Videre er andelen ikke-vestlige innvandrere høyere blant langtidsledige. Sannsynligheten for å komme over i arbeid synker med ledighetsperiodens lengde, men tiltar igjen ved utløpet av perioden med dagpenger. Fra 2. halvår 2017 styrket regjeringen oppfølgingen av dagpengemottakere med kort tid igjen av dagpengeperioden. Innsatsen innebærer at dagpengemottakere med om lag et halvt år igjen av dagpengeperioden vil få oppfølgingssamtaler for å motiveres til forsterket jobbsøking. Informasjon om ledige stillinger, jobbsøkingssaktiviteter, avklaring av rettigheter til livsopphold og andre tiltak med sikte på overgang til arbeid er

aktuelle tema for oppfølgingssamtalen. Den forsterkede innsatsen for langtidsledige videreføres i 2019.

I april 2017 var det registrert 12 700 dagpengemottakere med mindre enn seks måneder igjen av dagpengeperioden. Etter dette er omfanget redusert, og ved utgangen av 1. halvår 2018 var antallet dagpengemottakere med mindre enn seks måneder igjen av dagpengeperioden lavere enn i samme periode i 2016 og 2017. Ved utgangen av juni 2018 var det i alt 10 600 dagpengemottakere med mindre enn seks måneder igjen av dagpengeperioden. Arbeids- og velferdsdirektoratet rapporterer om økt oppmerksomhet og tettere oppfølging av langtidsledige i etaten.

Arbeidsmarkedstiltak

Arbeidsmarkedspolitikken skal bidra til høy sysselsetting og lav ledighet, bl.a. gjennom å motvirke utstøting av utsatte arbeidstakere, bedre mulighetene i ordinært arbeidsliv for personer med nedsatt arbeidsevne og sikre et tilrettelagt arbeidstilbud for særlig utsatte grupper. Arbeidsmarkedstiltakene er sentrale virkemidler for å få flere over i arbeid. Tiltakene kan bidra til å gjøre personer som står utenfor arbeidslivet bedre kvalifisert, og forhindre at svake grupper varig faller ut av arbeidsmarkedet. Det er viktig at tiltakene understøtter aktivitet og jobbsøking.

Omfanget av arbeidsmarkedstiltakene tilpasses situasjonen i arbeidsmarkedet. For å motvirke svekkelsen i arbeidsmarkedet etter oljeprisfallet i 2014, ble omfanget av tiltaksplasser rettet mot arbeidsledige økt. Det går nå bedre i norsk økonomi, og etterspørselen etter arbeidskraft øker markert. Veksten i sysselsettingen det siste året har ført til lavere arbeidsledighet. Utsiktene for arbeidsmarkedet i 2019 tilsier at tiltaksomfanget kan reduseres. Regjeringen foreslår derfor en reduksjon i bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak for 2019. Bevilgningen sikrer fortsatt et godt tilbud for personer med nedsatt arbeidsevne og andre utsatte grupper. Flere personer med rusproblemer skal tilbys tiltaksplass, jf. også Prop. 15 S (2015–2016) *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020)*.

Arbeidsmarkedstiltaket lønnstilskudd er et godt virkemiddel for å få flere arbeidssøkere med redusert eller varierende produktivitet i arbeid. Innenfor rammen av arbeidsmarkedstiltakene skal bruken av lønnstilskudd økes i 2019. I sammenheng med inkluderingsdugnaden legges det også opp til endringer i regelverket for ordningen slik at den blir enklere å ta i bruk. Det legges også opp til

endringer i reglene for opplæringstiltakene for 2019.

Varig tilrettelagt arbeid (VTA) er et tiltak for personer som mottar, eller i nær fremtid ventes å få innvilget uføretrygd, og som har behov for spesiell tilrettelegging og tett oppfølging. Gjennom VTA tilbys det arbeid i skjermet virksomhet, eller på en ordinær arbeidsplass med oppfølging. Regjeringen foreslår å styrke bevilgningen til tiltaksplasser i VTA i 2019, jf. også anmodningsvedtak nr. 54, 4. desember 2017. VTA ble også styrket i Saldert budsjett 2018 og i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2018.

Noen grupper er særlig utsatte på arbeidsmarkedet. Blant ungdom, og blant innvandrere fra land utenfor EØS-området, er det grupper som stiller svakere på arbeidsmarkedet. Det samme gjelder personer som har stått lenge uten arbeid. Disse gruppene er særlig prioritert for deltakelse i arbeidsmarkedstiltak. Den særskilte innsatsen for ungdom og langtidsledige som ble igangsatt i 2017, videreføres. Innsatsen for disse gruppene støttes også av inkluderingsdugnaden.

Oppfølgingstjenester i Arbeids- og velferdsetatens egen regi omfatter utvidet oppfølging og individuell jobbstøtte. Dette finansieres i 2018 med en omdisponeringsfullmakt på inntil 200 mill. kroner fra arbeidsmarkedstiltakene til Arbeids- og velferdsetatens driftsbudsjett. Denne innsatsen videreføres, men foreslås budsjettert over egen post (kap. 634, post 01 Driftsutgifter) fra 2019.

Se programkategori 09.30 Arbeidsmarked for nærmere omtale av arbeidsmarkedstiltakene.

Arbeidsinnvandring

Gjennom arbeidsinnvandring reduseres mangelen på arbeidskraft i ulike sektorer, og det norske samfunnet tilføres viktig kompetanse. Norge har gjennom mange år vært en del av et felles nordisk arbeidsmarked, og med EØS-avtalen og EFTA-konvensjonen er Norge en del av det felles europeiske arbeidsmarkedet som sikrer fri bevegelse av arbeidskraft mellom medlemslandene. EØS-avtalen fastsetter prinsippet om like konkurransevilkår i hele markedet.

Regjeringens hovedstrategi for å møte etterspørselen etter arbeidskraft er å mobilisere innenlandske arbeidskraftsressurser. Ved etterspørsel som ikke kan dekkes innenlands, er det lagt til rette for enkel og rask rekruttering av kompetanse fra utlandet. Arbeids- og velferdsetaten samarbeider med andre europeiske arbeidskraftmyndigheter gjennom EURES-nettverket (European Employment Services) med sikte på å hjelpe

arbeidsgivere som har behov for å rekruttere arbeidskraft fra utlandet, eller hjelpe enkeltindivider som ønsker å søke jobb i andre EØS-land.

Servicesentra for utenlandske arbeidstakere (SUA-kontor) gir utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere effektiv saksbehandling og informasjon om rettigheter og plikter i det norske arbeidslivet. I SUA-kontoret samarbeider Skatteetaten, politiet, Utlendingsdirektoratet og Arbeidstilsynet. Et tett samarbeid mellom etatene gir utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere et viktig kontaktpunkt med norske myndigheter. Et tett samarbeid mellom etatene kan også bidra til å avdekke arbeidslivskriminalitet og ev. juks med identitet. Det er etablert slike kontorer i Oslo, Stavanger, Kirkenes, Bergen og Trondheim.

Regelverket om arbeidsinnvandring fra land utenfor EØS/EFTA gir muligheter for norske arbeidsgivere til å rekruttere den utenlandske arbeidskraften som er nødvendig for virksomheten, på en enkel måte. Rekruttering av arbeidskraft fra land utenfor EØS-området omfatter for det meste faglært arbeidskraft, utsendte tjenesteytere og sesongarbeidere. Disse må ha oppholdstillatelse for å kunne arbeide i Norge. Søknad om oppholdstillatelse behandles av Utlendingsdirektoratet (UDI). Arbeids- og sosialdepartementet vurderer løpende behov for endringer i utlendingsregelverket som kan bidra til enklere rekruttering av høyt kvalifiserte arbeidstakere. Den årlige kvoten på 5 000 tillatelser til faglærte arbeidstakere har så langt ikke vært noen reell begrensning. Kvoten opprettholdes for å bidra til forutsigbarhet for næringslivet.

6.1.2 Innsats for å motvirke frafall fra arbeidslivet

Bedre forebyggende arbeid i virksomhetene

Høy yrkesdeltaking og arbeidsproduktivitet er vesentlig for at vi skal kunne bevare levestandarden. For å kunne lykkes med dette må arbeidet organiseres og tilrettelegges slik at jobberelaterte helseutfordringer forebygges. Et systematisk og kunnskapsbasert forebyggende arbeidsmiljøarbeid er sentralt for å sørge for at flest mulig kan stå lenger i arbeid. Samtidig bidrar dette til å redusere frafall fra arbeidslivet og styrke inkluderingen. Det store flertallet av arbeidstakere i Norge har gode arbeidsforhold. Likevel har vi høyere sykefravær enn sammenlignbare land, og også en høy andel som faller ut av arbeidslivet²⁴. Det kan tyde på at innretningen av det forebyggende

arbeidsmiljøarbeidet i virksomhetene ikke har vært tilstrekkelig målrettet.

Arbeidsforholdene i Norge er jevnt over bedre enn i andre land, likevel er det også et klart potensiale for forbedring. Oslo Economics har i rapporten *Samfunnsnyttan av bedriftshelsetjenesten* (2018)²⁵ beregnet de samfunnsøkonomiske kostnadene ved et ikke-optimalt arbeidsmiljø. Med et ikke-optimalt arbeidsmiljø menes at det er forhold ved arbeidsmiljøet som forhindrer arbeidstakerne å produsere det de ellers kunne ha gjort eller som utsetter arbeidstakerne for skade og sykdom. Selv om det er stor usikkerhet i kostnadsanslagene, synliggjør beregningene et betydelig nyttepotensiale ved bedre forebygging. De samfunnsøkonomiske kostnadene er beregnet til 75 mrd. kroner årlig (med en usikkerhetsmargin fra 30–110 mrd.). Den årlige kostnaden for virksomhetene er beregnet til 30 mrd. kroner (med en usikkerhetsmargin fra 15–45 mrd.).

Forbedret arbeidsmiljø oppnås bl.a. ved å redusere og fjerne fysiske og kjemiske forhold som kan gi negative helseutfall i arbeidssituasjoner. Samtidig er det viktig å ha fokus på de faktorene som innvirker på det psykososiale arbeidsmiljøet. Internasjonale undersøkelser viser at kravene som stilles i arbeidslivet generelt når det gjelder tempo, mengde og emosjonelle krav, er høyere i de nordiske landene enn i EU-land det er naturlig å sammenligne seg med²⁶. Norge må, som et høykostland, stille høye krav til arbeidet og produktiviteten for å være konkurransedyktig i et stadig mer globalisert arbeidsmarked. Samtidig har forskningen vist at høye jobbkrav kombinert med lav kontroll kan være forbundet med negative helseutfall²⁷. For å motvirke negative utfall er bl.a. ansattes medvirkning og kontroll over egen arbeidssituasjon en betydelig faktor, og et godt lokalt samarbeid mellom arbeidsgiver og arbeidstaker på den enkelte arbeidsplass er derfor viktig.

Virksomhetene er selv ansvarlige for at arbeidsmiljøet på den enkelte arbeidsplass er fullt forsvarlig. For mer effektivt å forebygge negative

eksponeringer må virksomhetene gjøre risikokartlegginger og iverksette tiltak ut fra virksomhetens behov, på bakgrunn av oppdatert kunnskap om hvilke faktorer som har dokumentert betydning for arbeidshelse, sykefravær og arbeidsskader. Det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet må videre implementeres systematisk og inngå i virksomhetens drift knyttet til de konkrete arbeidsoppgavene på arbeidsplassen. Arbeidstilsynet følger opp at virksomheter ivaretar sitt ansvar gjennom tilsyn og veiledning.

Underveisvurderingen av IA-avtalen i 2016 viser også at det er potensiale for bedre forebyggende arbeidsmiljøarbeid i virksomhetene. Myndighetene og partene samarbeider derfor om å tydeliggjøre at arbeidsmiljø handler om arbeidets innhold, og at tiltakene som iverksettes må være knyttet til utførelsen og organiseringen av selve arbeidet. Det er i denne forbindelse igangsatt flere forsknings- og utviklingsprosjekter. Statens arbeidsmiljøinstitutt gjennomfører i 2018 og 2019 et pilotprosjekt i fire bransjer, for å utvikle nye og mer treffsikre metoder for et mer målrettet forebyggende arbeid på virksomhetsnivå. SINTEF ferdigstiller i år et prosjekt for å høste erfaring med hvordan partssamarbeid bidrar til godt forebyggende arbeidsmiljøarbeid. Partene og myndighetene samarbeider høsten 2018 om en rekke regionale samlinger med tema om et godt og treffsikkert forebyggende arbeidsmiljøarbeid.

Det er i takt med endringene i arbeidslivet fortsatt behov for en systematisk kartlegging av og forskningen på betydningen arbeidsmiljøforhold har på arbeidstakeres helse i spesifikke yrker, bransjer og næringer. Myndighetene følger opp sitt ansvar gjennom regulering, tilsyn og tilrettelegging for et velfungerende arbeidsliv, og bidrar til økt kunnskap gjennom forskningsprogrammer og -prosjekter, systematisk dokumentasjon og kunnskapsformidling, bl.a. ved Statens arbeidsmiljøinstitutt.

For omtale av Arbeidsmiljøtilstanden, se Del I, pkt. 3.3. For nærmere omtale av arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet, se hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv. For omtale av Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstituttts innsats, se Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

Redusere langtidssykefraværet

Det samlede sykefraværet har vært relativt stabilt siden 2012. I 2017 utgjorde sykefraværet 6,4 pst. av alle avtalte dagsverk, mot 6,3 pst. i 2016, 6,4 pst. i 2015 og 2014 og 6,5 pst. i 2013 og 2012. IA-avta-

²⁴ Arbeidsmiljøet i Norge og EU – en sammenligning, 6. europeiske arbeidsmiljøundersøkelse, STAMI-rapport, Årg. 18, nr. 3, Oslo: STAMI 2017. Rapporten er basert på data fra European Working Conditions Survey.

²⁵ Samfunnsnyttan av bedriftshelsetjenesten (2018), Oslo: Oslo Economics.

²⁶ Arbeidsmiljøet i Norge og EU – en sammenligning, 6. europeiske arbeidsmiljøundersøkelse, STAMI-rapport, Årg. 18, nr. 3, Oslo: STAMI 2017. Rapporten er basert på data fra European Working Conditions Survey.

²⁷ Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2018, status og utviklingstrekk. STAMI-rapport, Årg. 19, nr. 3, Oslo: STAMI, 2018

len har som mål å redusere sykefraværet med 20 pst. fra nivået i 2. kvartal 2001. Siste tilgjengelige statistikk (2. kvartal 2018) viser sesong- og influensajustert en nedgang på vel 14 pst.²⁸ Dermed er IA-avtalens mål så langt ikke nådd, selv om årsgjennomsnittet for 2017 er blant det laveste i hele IA-perioden og nivået per 2. kvartal 2018, sammen med nivået per 1. kvartal 2016, er det laveste som er registrert i IA-perioden.

Norge har et høyere sykefravær enn land det er naturlig å sammenligne seg med, og det er en utfordring at det samlede sykefraværet har vært stabilt høyt over flere år. Analyser viser at utviklingen i langtidssykefraværet følger utviklingen i det samlede sykefraværet tett, og at utviklingen i sykefraværet dermed har nær sammenheng med antall personer som har overgang til andre helse-relaterte ytelser.²⁹ Det betyr at å redusere sykefraværet vil være et viktig bidrag for å hindre frafall fra arbeidslivet og overgang til mer langvarige helse-relaterte ytelser. Særlig er det viktig å redusere langtidssykefraværet, både fordi flest dagsverk går tapt i forbindelse med lengre fravær, men også fordi sannsynligheten for frafall fra arbeidslivet øker med fraværets varighet. Samtidig er det ikke slik at alle som har brukt opp sykepengerrettighetene sine går ut av arbeidslivet. Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at så mange som 59 pst. var i et arbeidsforhold seks måneder etter at sykepengerrettighetene var brukt opp. I underkant av 70 pst. av denne gruppen var i et arbeidsforhold i kombinasjon med mottak av en annen helse-relatert ytelse, i hovedsak arbeidsavklaringspenger.

Det har over flere år vært et omfattende lovregulert system for oppfølging av sykefravær. De fire sentrale sykefraværsaktørene – den sykmeldte, arbeidsgiver, sykmelder og Arbeids- og velferdsetaten – omfattes av dette systemet og det stilles ulike krav til hver enkelt av disse. Formålet

med dagens oppfølgingssystem er bl.a. tidlig innsats, tett oppfølging, tilrettelegging og utprøving av arbeidsevne. Samlet sett er intensjonen at dette skal bidra til redusert sykefravær. Økt og bedre bruk av gradert sykmelding er i denne forbindelse et sentralt virkemiddel, og er også et uttalt mål i dagens IA-avtale. En rekke studier tyder på at gradert sykmelding kan bidra til lavere sykefravær og økt arbeidstilknytning.³⁰ Den gjennomsnittlige sykmeldingsgraden³¹ er redusert siden starten av IA-samarbeidet – fra 87,7 pst. i 2. kvartal 2001 til 83,7 pst. i 4. kvartal 2017. De to siste årene har årsgjennomsnittet for gjennomsnittlig sykmeldingsgrad økt noe. Selv om omfanget av gradert sykefravær de siste årene har ligget på de høyeste nivåene i IA-perioden, ser det ut som om tendensen til stadig økt gradering – som vi har sett de siste årene – har snudd.

I 2018 ble forsøksprosjektet ny medisinsk vurdering av ny lege etter seks måneders sykmelding (NMV) avsluttet. Formålet med forsøket har vært å undersøke om en ny medisinsk vurdering av en ny lege for personer som har vært sykmeldt i seks måneder, kan redusere sykefraværet og øke arbeidstilknytningen. Sluttrapporten³² fra NMV-forsøket viser at tiltaket ikke hadde noen effekt verken på antall dager sykmeldt, på gradering av sykmelding, på sannsynligheten for å gå ut av sykmelding før sykmeldingsretten var oppbrukt, eller på overgang til arbeidsavklaringspenger. Samtidig viser evalueringen at det er en klar tendens til at NMV-legene har en mer positiv vurdering av pasientens arbeidsevne enn fastlegene, og dermed at sykmeldingsgraden burde vært lavere. Disse funnene kan imidlertid være påvirket av at NMV-legenes vurdering er foretatt noen uker senere enn fastlegenes vurderinger. I forsøket var NMV-

²⁸ Den prosentvise nedgangen er beregnet uten å ta hensyn til effekter av overgang til a-ordningen som nytt registergrunnlag for arbeidsforhold fra 1. januar 2015, i tråd med Faggruppen for IA-avtalens vurderinger og anbefaling. Tallet for endringen fra 2. kvartal 2001 avviker dermed noe fra tallet som publiseres av Statistisk Sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet. Se Faggruppen for IA-avtalen (2017, 2018): Målene om et mer inkluderende arbeidsliv – status og utviklingstrekk.

²⁹ Kann, I.C., Brage, S., Kolstad, A., Nossen, J.P. og Thune, O. (2012) «Har gradert sykmelding effekt på sykefraværet?», Arbeid og Velferd 2/2012.

Kann, I. C., Bragstad, T. og Thune, O. (2013) «Stadig flere på trygd?», Arbeid og velferd 3/2013

Kann, I.C. og Lima, I.A.Å. (2015) «Tiltak i NAV Hedmark ga færre nye mottakere av arbeidsavklaringspenger», Arbeid og Velferd 3/2015

³⁰ Kann, I.C., Brage, S., Kolstad, A., Nossen, J.P. og Thune, O. (2012) «Har gradert sykmelding effekt på sykefraværet?» Arbeid og Velferd, 2/2012

Markussen, S., Mykletun, A. og Røed, K. (2012) «The case for presenteeism – evidence from Norway's sickness insurance program», Journal of Public Economics, 96 (11-12).

Ose, S.O., Kaspersen, S.L., Reve, S.H., Mandal, R., Jensberg, H. og Lippestad, J. (2012) «Sykefravær – gradering og tilrettelegging», SINTEF-rapport A22397

Grødem, A. S., Orupabo, J. og Pedersen, A.W. (2015) «Gradert sykmelding – oppfølging og trygdemottak etter sykeperiodens utløp», Institutt for samfunnsforskning, 5/2015

³¹ Gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte dagsverk er det beste målet på gradering. Et nivå på 100 betyr at ingen av fraværet er gradert, mens et nivå på 50 innebærer at alt fravær er gjennomsnitt er gradert med 50 pst.

³² Mæland, S., Monstad, K., Holmås, T.H., Øyeflaten, I., Husabø, E. og Aamlund, A. (2018) "Forsøk med ny medisinsk vurdering (NMV) etter seks måneders sykmelding: sluttrapport!". Uni Research.

legene begrenset til å ha en rådgivende rolle, og det var fortsatt fastlegen som hadde ansvar for oppfølging og ev. videre sykmelding. I lys av resultatene fra NMV-forsøket har departementet besluttet ikke å gå videre med å vurdere endringer i dagens sykmeldingssystem i retning det som ble prøvd ut gjennom NMV-forsøket.

Prosjektet med å utvikle et beslutningsstøttesystem for sykmeldere videreføres i 2019. Systemet består bl.a. av beskrivelser av anbefalt sykmeldingslengde og gradering/arbeidsbelastning for om lag 250 ulike diagnoser, og skal gi faglig støtte til sykmeldere og sikre større forutsigbarhet og likebehandling i sykmeldingsprosessen. Prosessen med å fullintegre beslutningsstøttesystemet i fastlegenes elektroniske pasientjournalssystemer (EPJ) er underveis og er nå fullført av enkelte EPJ-leverandører, men fortsatt gjenstår enkelte leverandører. En kvalitativ evaluering av systemet er foreløpig forventet medio 2019. Det vises til omtale under kap. 762 Primærhelsetjeneste, post 21 Spesielle driftsutgifter i Prop. 1 S (2018—2019) for Helse- og omsorgsdepartementet for nærmere informasjon om prosjektet samt bevilgning.

Arbeids- og velferdsetaten har en sentral rolle i sykefraværarbeidet, og etatens oppfølging av sykmeldte har de senere årene blitt styrket gjennom en bedre og mer konsekvent håndheving av aktivitetskravet for rett til sykepengen ved åtte ukers sykmelding. For tiden pågår det en omfattende digitalisering av etatens arbeid med sykefravær, i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Bl.a. er det nå innført digital sykmelding og søknad om sykepenge over hele landet. Det er i denne forbindelse også gjort endringer som gjør det mulig for 100 pst. sykmeldte arbeidstakere å prøve seg i jobb uten å gi særskilt melding til Arbeids- og velferdsetaten og uten å miste sin yrkesskadedekning. Direktoratet og etaten jobber nå bl.a. med videreutvikling av digital oppfølgingsplan/-dialog og digital avklaring av behov for dialogmøte. De digitale løsningene justeres fortløpende basert på tilbakemeldinger fra brukere. Målsettingene ved digitaliseringen av sykefraværssonrådet er bl.a. redusert sykefravær, bedre brukermøter og redusert ressursbruk for alle aktørene.

Flere eldre står lenger i arbeid

Ettersom det blir en større andel eldre i befolkningen, blir yrkesaktiviteten blant eldre stadig viktigere i årene som kommer.

Som følge av økt levealder, bedre helse og insentiver i pensjonssystemet er det grunn til å

forvente økt arbeidstilbud fra eldre arbeidstakere. Kunnskap om pensjon, holdninger til eldre arbeidstakere og forebyggende tiltak som legger til rette for at folk ikke faller ut av arbeidslivet pga. mangelfull kompetanse og skadelige arbeidsmiljøbelastninger er sentralt for at flere skal kunne stå lenger i arbeid.

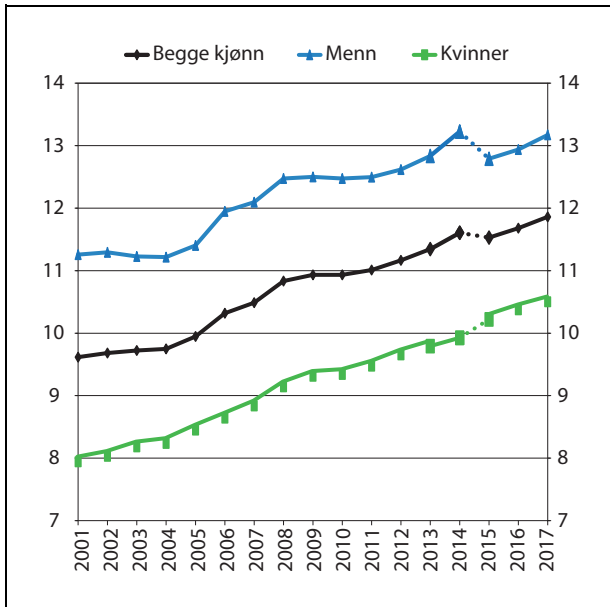
Et sentralt mål med pensjonsreformen er å stimulere eldre til å stå lenger i arbeid. Dette sikrer den enkelte gode pensjoner, samtidig som en høy arbeidsstyrke bidrar til økte skatteinntekter og til at våre velferdsordninger kan videreføres og videreutvikles. Gjennom pensjonsreformen har den enkelte fra 2011 hatt mulighet for fleksibelt uttak av alderspensjon mellom 62 og 75 år, samt å kombinere arbeid og alderspensjon uten avkorting av pensjonen. Samtidig er regelverket utformet slik at det stimulerer til å stå lenger i arbeid. AFP og tjenstepensjonsordningene i privat sektor er lagt om slik at de støtter opp under prinsippene i folketrygdens alderspensjon.

I 2018 ble det enighet om en omlegging av AFP og tjenstepensjonsordningene i offentlig sektor som vil stimulere til å stå lenger i arbeid. Endringene skal gjelde fra og med 1963-kullet, og vil dermed gradvis kunne få effekt på uttak av pensjon fra 2025 og framover.

I Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen), er et av målene å øke yrkesdeltakelsen blant eldre. Dette ble operasjonalisert ved at forventet yrkesaktivitet etter 50 år skulle økes med 0,5 år i løpet av perioden 2009–2013. I avtalen som gjelder for perioden 2014–2018, er dette målet videreført slik at forventet yrkesaktivitet etter 50 år skal økes med ett år i perioden 2009–2018. Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en indikator for «forventet yrkesaktivitet etter 50 år». Ved beregning av indikatoren tas det hensyn til stillingsandel, slik at indikatoren viser forventet antall årsverk etter fylte 50 år som et gjennomsnitt for hele befolkningen.

De siste årene har det vært en klar vekst i yrkesaktiviteten blant eldre. Fra 2009 til 2017 økte antall forventede yrkesaktive år etter 50 år med ett år, se figur 6.2. I 2017 kunne en 50-åring forvente å ha 11,9 gjenstående årsverk i arbeidslivet. De foreløpige tallene for 2017 innebærer at målet for inneværende avtaleperiode om å øke yrkesaktiviteten for personer over 50 år med 12 måneder sammenliknet med nivået i 2009 innen 2018 er nådd ett år før avtaleperiodens utløp. En videre nedgang i arbeidsledigheten fra 2017 til 2018³³ kan trekke i retning av en ytterligere økning i gjennomsnittlig periode med yrkesaktivitet etter

50 år. Forventet yrkesaktivitet etter 50 år er høyere for menn enn for kvinner. Økningen i forventet gjenstående yrkesaktivitet har vært noe sterkere for kvinner enn menn i perioden fra 2001 til 2017, og kjønnsforskjellene har dermed blitt noe redusert over tid.

Figur 6.2 Forventet yrkesaktivitet i årsverk etter fylte 50 år

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Nytt datagrunnlag om arbeidsforhold fra 2015 gir et brudd i tidsserien fra 2014 til 2015. Det er usikkert i hvilken retning dette bruddet trekker. Tallene for 2017 er foreløpige.

Økningen i sysselsettingsandelen blant eldre de senere årene kan skyldes flere forhold:

- Pensjonsreformen fra 2011 har gjort det mer gunstig å stå lenger i jobb, og jobbinsentivene har i størst grad blitt forbedret for arbeidstakere i privat sektor med rett til AFP
- Levealderen øker over tid, og dette har også medført en økning i antall friske leveår
- Kvinner er generelt mer yrkesaktive enn tidligere, og dette bidrar til å øke yrkesaktiviteten blant eldre kvinner
- Sysselsettingen blant seniorer øker med utdanningsnivået, og andelen med høyere utdanning har økt også blant de eldre
- Bedre helse, høyere utdanning og økt andel seniorer i arbeidsstyrken kan ha bidratt til mer positive holdninger til eldre arbeidstakere

- IA-arbeidet kan i seg selv kan ha hatt en positiv effekt ved at flere omfattes av seniortiltak, og at virksomheter med IA-avtale har økt fokus på seniorpolitikk
- Aldersgrensen i arbeidsmiljøloven ble hevet til 72 år i 2015, samtidig som det ble innført en nedre grense på 70 år for såkalte bedriftsinterne aldersgrenser. Tidligere praktiserte mange bedrifter en aldersgrense på 67 år.

6.1.3 Inkludering av utsatte grupper på arbeidsmarkedet

Innsats for utsatte grupper generelt

Mange som faller ut av arbeidslivet, kan ha problemer med å få jobb igjen. Regjeringen legger stor vekt på å virkeliggjøre målet om et arbeidsliv hvor alle kan delta. Det er viktig å utnytte konjunkturoppgangen til å få inkludert flest mulig i ordinært arbeidsliv fra de gruppene som over tid har stått svakt på arbeidsmarkedet.

Inkluderingsdugnad

I 2018 tok regjeringen initiativ til en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere med nedsatt funksjonsevne og/eller hull i CV-en skal komme over i ordinære jobber. Dugnaden innebærer bl.a. samarbeid mellom offentlige og private aktører.

Inkluderingsdugnaden har tre hovedinnsatsområder:

- Senke terskelen inn i arbeidslivet og gjøre det lettere for arbeidsgivere å ansette personer fra inkluderingsdugnadens målgrupper. Dette skal skje gjennom bruk av virkemidler som reduserer risiko og skaper trygghet for både arbeidsgiver og arbeidssøker.
- Videreutvikle og styrke tilbudet for arbeidssøkere med psykiske lidelser og/eller rusproblemer, slik at flere kan delta i arbeidslivet samtidig som de mottar medisinsk oppfølging.
- Styrke mulighetene for opplæring slik at flere kvalifiseres inn i arbeid. Dette kan f.eks. skje gjennom tilrettelagte opplegg for fagopplæring, eller gjennom kortere, yrkesrettede kurs.

Til hvert av disse innsatsområdene knytter det seg virkemiddelpakker som skal bidra til at flere i målgruppen kommer inn i arbeidslivet.

Arbeids- og velferdsetaten vil ha en sentral rolle i gjennomføringen av inkluderingsdugnaden, i samarbeid med andre aktører. For å intensivere rekrutteringsbistanden til arbeidsgivere ble Arbeids- og velferdsetaten styrket med midler til

³³ Statistisk sentralbyrå, Økonomisk utsyn over året 2017. Rapporter 2018/9.

flere markedskontakter fra 2. halvår 2018. Styrkingen videreføres i 2019, og vil bidra til å øke arbeidsmarkedskompetansen i etaten, jf. omtale under kap. 605, post 01 Driftsutgifter. Markedskontaktene har bl.a. ansvar for å avklare virksomhetenes behov for arbeidskraft, finne kandidater som kan være aktuelle for jobb i virksomhetene og sikre koordinert innsats for virksomheter med samarbeidsavtale om rekruttering og inkludering. Arbeids- og velferdsetaten har inngått samarbeidsavtaler om rekruttering, kvalifisering og inkludering med store virksomheter.

Tett kontakt med arbeidsgivere er viktig for å oppnå økt sysselsetting av utsatte grupper. Arbeidsmarkeds tiltaket lønnskudd er et godt virkemiddel for å få flere arbeidssøkere med redusert eller varierende produktivitet i arbeid. Ordningen har relativt få deltakere, bl.a. fordi både Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgiverne opplever ordningen som komplisert og krevende å ta i bruk. For å legge til rette for at flere kan innvilges lønnskudd, vil ordningen i løpet av 2019 bli lagt om slik at den blir enklere å bruke. Det vil bli innført et standardisert refusjonssystem hvor støttesatsen utgjør 60 pst. av lønn og sosiale utgifter for arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne, og 40 pst. for andre arbeidssøkere som har vanskeligheter med å skaffe seg arbeid. Støttesatsen vil trappes ned over tid. De fastsatte støttesatsene ligger gjennomsnittlig noe over det som Arbeids- og velferdsetaten utbetaler i lønnsrefusjon i dag. Som del av inkluderingsdugnaden skal bruken av lønnskudd økes i 2019, innenfor rammen av arbeidsmarkeds tiltakene.

I dialogen med arbeidsgivere er det også viktig at hjelpemiddelsentralens kompetanse tas i bruk, og kan bidra til at flere personer med nedsatt funksjonsevne ansettes. Hjelpemiddelsentralene har særskilt kompetanse på tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne.

Staten skal gå foran i inkluderingsarbeidet. Regjeringen foreslår å utvikle verktøy og tiltak som skal understøtte målet om at fem pst. av nyansette i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en. For nærmere omtale, se Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Gjennom forsøket Ringer i vannet i regi av NHO og Arbeids- og inkluderingsbedriftene, har NHO-bedrifter fått tilbud om tett oppfølging med utgangspunkt i bedriftenes behov for arbeidskraft. Regjeringen foreslår å styrke Arbeids- og velferdsetatens bistand til arbeidsgivere gjennom et toårig samarbeidsprosjekt, Ringer i vannet 2 (2019–2020). I forståelse med NHO vil prosjektet

nå favne en større gruppe arbeidsgivere. Ringer i vannet 2 vil være egnet til å utvikle etatens tjenester til arbeidsgivere, samt bygge ut Arbeids- og velferdsetatens kontaktnett med bedrifter som er villige til å delta i inkluderingsdugnaden. Det er også viktig for Arbeids- og velferdsetaten å få en bedre koordinering av bistanden til arbeidsgiverne. Det foreslås at det opprettes prosjektlederstillinger i Arbeids- og velferdsetaten i tre utvalgte regioner knyttet til dette prosjektet, samt at det bevilges midler til erfaringskonferanse og følgeforskning, jf. omtale under kap. 605, post 01 Driftsutgifter. Prosjektet vil bli gjennomført i nært samarbeid med flere av arbeidsgiverorganisasjonene.

Flere står utenfor arbeidslivet av helsemessige årsaker, herunder psykiske helseplager. Regjeringen foreslår å styrke ordningen med individuell jobbstøtte slik at flere med moderate og alvorlige psykiske helseproblemer skal få integrert helse- og arbeidsrettet bistand med sikte på overgang til arbeid. Styrkingen gir flere jobbspesialister i Arbeids- og velferdsetaten i 2019, jf. omtale under kap. 634, post 01 Driftsutgifter.

Videre vil regjeringen styrke tilskuddet til individuell jobbstøtte over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett med ytterligere 5 mill. kroner i 2019. For nærmere omtale, se Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Flere av dem som har hull i CV-en mangler den kompetansen som arbeidslivet etterspør. For arbeidssøkere med svake formelle kvalifikasjoner har det vært behov for å styrke Arbeids- og velferdsetatens opplæringstilbud. I løpet av 2019 opprettes det et nytt tilbud. Tilbudet bygger på de tidligere tiltakene arbeidsmarkedsopplæring (AMO-kurs) og yrkesrettet, toårig opplæring. Formålet er å styrke mulighetene til Arbeids- og velferdsetatens brukere om formell, grunnleggende kompetanse og fag- og yrkesopplæring på videregående nivå. Målgruppen vil være både ordinære arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for kvalifisering for å komme i arbeid. Varigheten bestemmes individuelt med en maksimalgrense på tre år, og med mulighet for forlengelse i ytterligere ett år. Det nye opplæringsopplegget vil legge til rette for bedre samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene, særlig med sikte på å utvikle tilrettelagte fag- og yrkesopplæringsopplegg. Aldersgrensen for opplæringen settes til 19 år.

Regjeringen foreslår videre å styrke Kompetansepluss-ordningen slik at flere kan få opplæring i grunnleggende ferdigheter. Det legges også opp til iverksetting av forsøk med modulstrukturu-

rert forberedende voksenopplæring (FVO) og forsøk med modulstrukturerte læreplaner i flere lærefag i videregående opplæring. Forsøkene skal styrkes slik at flere kombinasjonsforsøk mellom FVO og fagopplæring kan settes i gang. Utvidelsen av forsøkene skal bl.a. rettes mot helse- og omsorgsfag, hvor det er etterspørsel etter arbeidskraft. For nærmere omtale, se Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Se Del 1, punkt 2.2.1 Regjeringens satsingsområder i Jærløyerklæringa for samlet oversikt over tiltak i inkluderingsdugnaden.

Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne ble iverksatt i 2012, og er siden videreført og styrket. I løpet av denne perioden er det bl.a. bevilget midler til stillinger i Arbeids- og velferdsetaten, arbeidsmarkedstiltak og informasjons- og kompetansetiltak. Mentor, funksjonsassistent og tilretteleggings- og oppfølgingsavtaler er blant virkemidlene som er videreutviklet som ledd i arbeidet med strategien. Regjeringens jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne vil fases inn i inkluderingsdugnaden fra 2019. Det betyr bl.a. at ansatte med verdifull kompetanse på arbeidsinkludering og arbeidsgiverkontakt vil fortsette med sitt arbeid, men for en bredere målgruppe. Arbeids- og velferdsetatens innsats på inkluderingsområdet vil med dette samles i en enhetlig og målrettet innsats hvor tjenestetilbudet til personer med nedsatt funksjonsevne vil bli videreutviklet og styrket.

Innsats for personer med nedsatt funksjonsevne

Partene og myndighetene har under delmål 2 i IA-avtalen for perioden 2014–2018 vært enige om en forsterket innsats for å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet. Innsatsen skulle særlig rettes mot unge. Som følge av underveisvurderingen av IA-avtalen i 2016 ble dette fokuset på unge ytterligere forsterket gjennom tiltak initiert av en partssammensatt arbeidsgruppe ledet av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Andelen sysselsatte blant dem som oppgir å ha en funksjonshemming har siden 2006 holdt seg relativt stabil. Ifølge faggruppen for IA-avtalen viser både utviklingen i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger og overgang til arbeid og uføretrygd, relativt små endringer de siste årene. Dette viser at vi fortsatt ikke har nådd målet om å øke sysselsettingen av personer med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringen har startet arbeidet med en ny strategiplan for likestilling av personer med funk-

sjonsnedsettelse. Barne- og likestillingsdepartementet koordinerer arbeidet. Arbeidstilknytning for personer med funksjonsnedsettelse vil være et viktig innsatsområde i strategiplanen. Planen vil være todelt med en strategidel og en handlingsplan. Strategidelen vil se på hvordan man kan sikre samordning på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Handlingsplanen skal inneholde konkrete tiltak for å bedre situasjonene for personer med funksjonsnedsettelse, herunder personer med utviklingshemming.

Endringer i inntektssikringsordningene som skal bidra til at flere kommer i arbeid

Regjeringen har også gjort flere endringer i inntektssikringsordningene som skal bidra til at flere kommer i arbeid. Fra 1. januar 2017 ble det innført en plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet ved tildeling av økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven til mottakere under 30 år. Det er videre gjort flere endringer i regelverket for arbeidsavklaringspenger for å gjøre ordningen mer arbeidsrettet. Færre skal komme inn på ordningen, maksimal stønadperiode kortes ned, og personene som er i ordningen skal få raskere og mer individuelt tilpasset bistand. Endringene trådte i kraft 1. januar 2018. Videre har forslag til endringer i regelverket for kvalifiseringsprogrammet nylig vært på alminnelig høring. De foreslåtte endringene skal bidra til å gjøre programmet mer fleksibelt og tilgjengelig. Ny uføretrygd innført fra 2015 gjør det enklere å kombinere uføretrygd med arbeidsinntekt og gir bedre insentiver for uføre til å utnytte sin restarbeidsevne. Endringene i inntektssikringsordningene er nærmere omtalt under hovedmål om økonomisk og sosial sikkerhet.

Forsøk med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd ble i 2013 iverksatt i fire fylker, og senere utvidet med ett fylke. Forsøket gikk over fem år, og ble avsluttet i 2017. Det ble etablert en overgangsordning for deltakere som ved utgangen av 2017 hadde behov for videre lønnstilskudd innenfor rammen av forsøket, slik at disse fortsatte på samme vilkår som da de kom inn i ordningen. En effektevaluering vil foreligge ved årsskiftet 2018/2019.

På oppdrag fra departementet satte Arbeids- og velferdsdirektoratet i 2016 i gang forsøk med arbeidsutprøving hos egen arbeidsgiver for personer som mottar arbeidsavklaringspenger etter at sykepengeperioden er utløpt. Formålet med forsøket var at flere skulle komme tilbake i arbeid hos egen arbeidsgiver på heltid eller deltid, alternativt at det ble avklart at det ikke er mulig å komme til-

bake til dette arbeidet. Oslo Economics fikk sammen med Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og Centre for Empirical Labor Economics of Choice LAB i oppdrag å evaluere forsøket. Endelig rapport ble oversendt i juli 2018, og departementet vil vurdere videre oppfølging.

Arbeid og helse

Det er et mål for regjeringen at flere med nedsatt arbeidsevne som følge av ulike helseproblemer, skal kunne delta i arbeidslivet. Mange vil trenge samtidig bistand fra både arbeids- og velferdsforvaltningen og helsetjenestene for at målet om arbeid skal nås. Dette gjør at helsetjenestene og arbeids- og velferdsforvaltningen må samarbeide for å kunne møte brukernes behov for tjenester.

Helsedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en strategi for felles innsats på arbeid-helseområdet. Som en oppfølging av strategien har de to direktoratene etablert et fagråd for arbeid og helse som skal bidra til å styrke direktoratenes fagkompetanse, og sette agendaen for fremtidige satsinger på fagfeltet. Direktoratene har også utarbeidet modeller for samarbeid mellom helsetjenestene og Arbeids- og velferdsetaten:

- om helsefremmende og forebyggende tiltak rettet mot arbeidslivet
- for personer med moderate til alvorlige psykiske helse- og/eller rusproblemer og
- for personer med lettere til moderate psykiske helseproblemer.

For å støtte opp under samarbeidet mellom helse- og arbeidsrettede tjenester har Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet gitt oppdrag til Arbeids- og velferdsdirektoratet og de regionale helseforetakene om å etablere tiltak som kan bidra til et mer systematisk samarbeid mellom helsetjenesten og Arbeids- og velferdsetaten.

Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet har også gitt Helsedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet i oppdrag å samarbeide om å utvikle arbeid-helseområdet som et fagfelt, herunder bidra til å videreutvikle tjenester med god effekt til personer som trenger samtidige helse- og arbeidsrettede tjenester for å forbli eller komme i arbeid.

Utdanning er en nøkkelfaktor i arbeidet med å videreutvikle de helse- og arbeidsrettede tjenestene. For å styrke kvaliteten og relevansen i de helse- og sosialfaglige utdanningene på universitets- og høyskolenivå er det fastsatt en forskrift

om felles rammeplan for alle grunntutanningene innen helse- og sosialfagutdanningene. Av denne framgår det at studentene etter å ha fullført utdanning bl.a. skal forstå sammenhengene mellom helse, utdanning, arbeid og levekår, og kunne anvende dette i sin tjenesteutøvelse. Det er nå i gang et arbeid med å utarbeide og fastsette læringsutbyttebeskrivelser for disse utdanningene.

Helse- og omsorgsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet vil i 2019 videreføre et strukturert samarbeid med mål om å bedre tjenestetilbudet til personer som trenger samtidige helse- og arbeidsrettede tjenester for å forbli eller komme i arbeid. Å videreutvikle samarbeidet mellom helse- og arbeidsrettede tjenester er også et sentralt tema i inkluderingsdugnaden. Målet med dugnaden er å få flere personer som i dag står utenfor arbeidslivet, over i arbeid, og der bl.a. personer med psykiske lidelser er en sentral målgruppe.

Syssettingsutvalgets ekspertgruppe skal analysere utviklingen i sysselsettingen og i mottak av inntektssikringsytelser

Regjeringen satte i januar 2018 ned en ekspertgruppe som skal analysere utviklingen i sysselsettingen i Norge, og i mottak av inntektssikringsytelser. Ekspertgruppen skal vurdere mulige tiltak for å øke yrkesdeltakelsen blant personer som har nedsatt funksjonsevne, nedsatt produktivitet eller ikke kan jobbe full tid. Ekspertgruppen skal også vurdere om offentlige overføringer og støtteordninger til personer i yrkesaktiv alder er tilstrekkelig formålsrettet og egnet til å støtte opp under økt yrkesdeltakelse og sysselsetting. Ekspertgruppen skal i tilknytning til dette komme med anbefalinger til mulige endringer i systemet som kan understøtte økt sysselsetting, både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.

Ekspertgruppen ledes av professor Steinar Holden, og er første del av et sysselsettingsutvalg hvor arbeidet skjer i to faser. I fase to vil partene i arbeidslivet og fagekspertene fortsette drøftingen, og ta stilling til forslagene fra ekspertgruppen og eventuelle ytterligere forslag som fremmes i fase to. Det legges opp til at hver av de to fasene skal vare i om lag ett år.

Flere unge i arbeid og utdanning

Unge arbeidstilbud er fleksibelt. Gjennomstrømmingen av unge som er registrert i Arbeids- og velferdsetaten er stor. Unge har ofte korte ledig-

hetsperioder, og flere skifter mellom utdanning og arbeid i starten av sin arbeidskarriere. Mange jobber deltid samtidig som de er under utdanning. Samtidig er unge mer utsatt på arbeidsmarkedet. Det er spesielt viktig å fange opp unge tidlig, slik at de får nødvendig bistand til å fullføre utdanning og delta i arbeidslivet.

Ungdomsinnnsatsen som regjeringen iverksatte i 2017, er nå etablert i hele landet og videreføres i 2019. Gjennom ungdomsinnnsatsen er NAV-kontorene styrket med kompetanse og ressurser til tverrfaglige ungdomsteam og ungdomskontakter. Dette har ført til forsterket prioritering av unge ved NAV-kontorene, og til økt vekt på tidlig kartlegging av den enkeltes muligheter og utfordringer. Digital aktivitetsplan er tatt i bruk og vil kunne bedre oppfølgingen ytterligere.

Målet er å motivere unge til raskt å komme over i arbeid, utdanning eller annen hensiktsmessig aktivitet. Innsatsen er rettet mot unge under 30 år som etter åtte uker står utenfor skole og arbeidsliv. Sammen med innføringen av en lovfestet aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år i 2017, understøtter dette NAV-kontorenes arbeid med oppfølging av utsatte unge på tvers av statlige og kommunale arbeidsområder.

Unge under 30 år er prioritert i Arbeids- og velferdsetatens tjenestetilbud, både ved oppfølging og tildeling av arbeidsmarkedstiltak. Det har ført til at en større andel unge under 30 år deltar på tiltak og følges opp av NAV-kontorene enn i andre aldersgrupper. Ungdomsledigheten har gått ned, og andelen unge som går fra Arbeids- og velferdsetaten til arbeid har hatt positiv utvikling de siste årene. Fafo har fått i oppdrag å gjennomføre en evaluering av innføringen av ungdomsinnnsatsen.

Kunnskapsdepartementet leder det femårige 0–24-samarbeidet (2015–2020), der også Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet deltar. Samarbeidet skal tilrettelegge for bedre koordinerte tjenester og oppfølging av utsatte barn og unge i alderen 0–24 år. Gjennom bedre samordnede tjenester skal utsatte barn og unge og familiene deres få tilpasset og tidlig hjelp. Målet er at flere skal lykkes i skolen og fullføre videregående opplæring, som grunnlag for en varig tilknytning til arbeidslivet.

Innsatsen for utsatte unge må også ses i sammenheng med oppfølgingen av FN's bærekraftsmål, delmål 8.6 om å redusere andelen unge som verken er i arbeid, utdanning eller opplæring, betydelig innen 2020.

Flere innvandrere i arbeid

Syssetningen blant innvandrere er lavere enn for majoritetsbefolkningen, og det er viktig at denne gruppen integreres i arbeidsmarkedet på en god måte. Det er likevel store forskjeller mellom grupper, avhengig av landbakgrunn, innvandringsårsak, kjønn og alder.

Arbeidsmarkedspolitikken spiller en viktig rolle for integreringen av utsatte grupper i arbeidslivet. Innvandrere som har problemer med å skaffe seg arbeid på egen hånd, vil kunne motta arbeidsrettet bistand fra NAV-kontoret. Innvandrere fra land utenfor EØS-området prioriteres ved tildeling av arbeidsmarkedstiltak. Blant arbeidsledige i denne gruppen deltok 28 pst. på arbeidsmarkedstiltak i 2017, mot 21 pst. i befolkningen for øvrig. Majoriteten av deltakerne kom fra Asia og Afrika. Blant innvandrere deltok flere kvinner enn menn på arbeidsmarkedstiltak.

Arbeids- og velferdsetaten samarbeider med kommunene om introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere. For innvandrere som har en kompetanse som er etterspurt i arbeidsmarkedet, har regjeringen og partene i arbeidslivet blitt enige om å samarbeide om et hurtigspor inn i arbeidslivet. Hurtigsporet er mest aktuelt for en avgrenset målgruppe som har med seg en kompetanse som relativt raskt kan anvendes i arbeidslivet.

Oppfølgingsansvaret for hurtigsporet er lagt til Arbeids- og velferdsetaten. Hurtigsporet bygger på ordninger som allerede eksisterer, og Arbeids- og velferdsetaten benytter relevante virkemidler, herunder lønnstilskudd, kombinert med tilbud om norskopplæring i kommunal regi. Arbeids- og velferdsdirektoratet rapporterer at antallet introduksjonsdeltakere med lønnstilskuddsavtale har økt, selv om antallet deltakere isolert sett er lavt. Ved årsskiftet 2017–2018 kom samarbeidsrundskrevet mellom kommunen og Arbeids- og velferdsetaten om introduksjonsprogrammet i revidert utgave, der det kommunale ansvaret for å identifisere aktuelle hurtigspordeltakere tydeliggjøres.

Arbeids- og velferdsdirektoratet og NHO samarbeidet våren 2018 om en kampanje om hurtigsporet i fire byer. Arbeidet med kampanjen ga nyttige erfaringer til det videre arbeidet.

Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet samarbeider høsten 2018 om å utarbeide felles faglige anbefalinger for de kommunale introduksjonsprogrammene og NAV-kontorenes samarbeid, herunder praktiske rutineverktøy for å gjennomføre, dokumentere og evaluere hurtigsporet.

Arbeidet med å utvikle kvalifiserende og arbeidsrettede opplæringsløp innen ulike bransjer tilrettelagt for nyankomne innvandrere, er i gang. I NAV Hordaland er det bl.a. utviklet et opplæringsløp for helsefagarbeidere. Arbeids- og velferdsdirektoratet bidrar i 2018 også til å utvikle slike opplæringsløp i flere fylker og i flere ulike fag.

Regjeringen er i gang med et integreringsløft og vil mot slutten av 2018 legge fram en strategi som skal gi tydelig retning for integreringsarbeidet fremover. Formålet med strategien er å øke innvandreres deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Arbeidet innebærer innsats i flere sektorer og involverer flere departementer. Integreringsstrategien vil presentere regjeringens hovedgrep og tiltak for å bedre resultatene i integreringsarbeidet innenfor følgende fire innsatsområder: 1) Kvalifisering og utdanning, 2) Arbeid, 3) Hverdagsintegrering og 4) Retten til å leve frie liv.

Ett av hovedgrepene under innsatsområde 1) vil være å reformere introduksjonsprogrammet og fornye og forbedre norskopplæringen. En evaluering av introduksjonsloven viser store kommunale variasjoner i hvordan introduksjonsprogrammet og opplæringen i norsk organiseres og implementeres. Dette er variasjoner som igjen påvirker deltakernes resultater, både når det gjelder resultatene på norskprøven og overgang til arbeid og utdanning etter avsluttet introduksjonsprogram.

6.2 Hovedmål: Økonomisk og sosial sikkerhet

Gode velferds- og inntektssikringsordninger er viktige både for arbeidslivets omstillingsevne og for den enkelte. Velferdsordningene må stimulere til arbeid, samtidig som de som ikke kan delta i arbeidslivet pga. helse eller alder skal være sikret en forsvarlig inntekt.

Alderspensjon fra folketrygden gir et rimelig inntektsnivå i forhold til tidligere inntekt. Samtidig skal pensjonssystemet stimulere til at eldre arbeidstakere står lenger i arbeid. Pensjonsreformen begrenser veksten i utgiftene til alderspensjon og legger til rette for et økt arbeidstilbud, men er ikke alene tilstrekkelig for å sikre bærekraften i velferdsordningene.

Mange av de som i perioder står utenfor arbeidslivet mottar helserelaterte ytelser. Inntektssikringsordningene skal gi gode arbeidsincentiver og gjøre det lønnsomt for den enkelte å utnytte sin arbeidsevne. Det sosiale sikkerhetsnettet bidrar til at alle får nødvendig bistand for å kunne delta i arbeidslivet og på andre arenaer i

samfunnet. Et helhetlig og godt samordnet tjenestetilbud til utsatte barn og unge og deres familier er viktig for å redusere risikoen for at levekårsutfordringer går i arv.

6.2.1 Inntektssikring for de i yrkesaktiv alder

Noen mennesker er ikke i stand til å ta inntektsgivende arbeid av helsemessige årsaker. Andre vil i perioder ikke finne arbeid. Inntektssikringsordningene i folketrygden gir økonomisk trygghet ved å sikre den enkelte inntekt. Dette gjelder både ved midlertidig inntektsbortfall som for eksempel ved arbeidsledighet eller sykdom, og når man trer ut av arbeidslivet på grunn av alder eller varig svikt i arbeidsevnen. Folketrygdens system for å sikre inntekt ved sykdom og ledighet er utformet slik at man i hovedsak opparbeider rettigheter gjennom arbeid. For flere ytelser er tidligere arbeidsinntekt også en forutsetning for å komme inn under ordningen. Deltakelse i arbeidslivet gir dermed god inntektssikring ved ledighet, sykdom og eventuell uførhet siden retten til og størrelsen på stønadsinntekter ofte avhenger av tidligere arbeidsinntekt.

Norge har en høy andel stønadsmottakere, jf. omtale i del I, punkt 3 Sysselsetting, levekår og utviklingen i sentrale inntektssikringsordninger. Dette er dels et uttrykk for et romslig velferds-samfunn med mål om sosial og økonomisk utjevning. Videre fører en høy andel sysselsatte også til at flere har rett til stønad. Den høye andelen som mottar stønad kan imidlertid også være et uttrykk for at personer med helseproblemer og/eller manglende kompetanse har utfordringer med å få innpass i arbeidslivet.

Et velfungerende arbeidsmarked er avgjørende for at hver enkelt skal kunne realisere sine drømmer og ambisjoner. Det må alltid lønne seg å jobbe. Flere må stå i arbeid lenger, og flere må inkluderes i arbeidslivet. Bruk av aktivitetskrav i inntektssikringsordningene kan bidra til færre passive mottakere og økt sysselsetting, og er et sentralt virkemiddel for å styrke den enkeltes muligheter for å komme i arbeid og bli selvforsørget.

God kvalitet, rask behandling og brukervennlige tjenester i ytelsesforvaltningen er viktig for å gi den enkelte rett ytelse til rett tid, forebygge feilutbetalinger og hindre misbruk. Digitale tjenester som gir brukerne selvbetjeningsløsninger, innsyn i egen sak og muligheter for digital kommunikasjon med forvaltningen, bidrar både til gode brukeropplevelser, kortere saksbehandlingstid og økt kvalitet i ytelsesforvaltningen. IKT-modernise-

ringen i arbeids- og velferdsforvaltningen er derfor et nødvendig tiltak for å gi brukerne bedre tjenester og sikre en effektiv forvaltning med god kvalitet. Prosjekt 2 i dette moderniseringsprogrammet gjennomføres nå etter planen. Regjeringen foreslår i denne proposisjonen å starte opp Prosjekt 3 med hovedformål å innføre nye løsningsalternativer for sykepengene, pleiepengene, omsorgspenger m.m. Se nærmere omtale under kap. 604.

Bedre arbeidsinsentiver i inntektssikringsordningene

Inntektssikringsordningene gir økonomisk trygghet. Samtidig er trygde- og skattesystemet innrettet for å stimulere til arbeid. Det er en nær sammenheng mellom arbeid og velferd, både for den enkelte og for samfunnet. Regjeringen legger derfor vekt på å utforme virkemidlene og velferdsordningene slik at det skal lønne seg å arbeide. Inntektssikringsordningene må utformes slik at de stimulerer til at flest mulig deltar i arbeidslivet. Aktivitetskrav må kombineres med raskere avklaring og tettere oppfølging for å øke overgangen til arbeid.

Kompensasjonsgraden, eller hvor stor andel av den bortfalte inntekten som blir erstattet, er noe ulik i de forskjellige ordningene. I sykepengeperioden gis det full inntektskompensasjon opp til seks ganger folketrygdens grunnbeløp. De andre ordningene har en noe lavere kompensasjonsgrad. De fleste vil dermed få høyere inntekt dersom de går fra trygd til arbeid. Dette stimulerer til deltakelse i arbeidslivet. Når en tar hensyn til samspillet mellom livsoppholdsytelser, minstenivåer i disse, tilleggssytelser og skattesystem, kan det likevel være tilfeller hvor den økonomiske gevinsten av å arbeide framfor å motta trygd på kort sikt kan være liten eller fraværende. Dette vil særlig gjelde for personer med lave inntekter.

Bruk av aktivitetskrav bidrar til å motvirke passivitet, bedrer insentivene for overgang til arbeid og gir legitimitet til velferdsordningene. For å nå målet om arbeid er det helt avgjørende at brukeren medvirker aktivt. Analyser viser at krav til aktivitet kan bidra til økt arbeidstilknytning og kortere stønadsløp, men at dette forutsetter systematisk og konsekvent håndheving.³⁴ Med unntak av uføretrygd stilles det aktivitetskrav i inntektssikringsordningene. Det er et krav at dagpenge-mottakere skal være reelle arbeidssøkere og kunne, med visse forbehold, ta ethvert arbeid hvor som helst i landet. For de helserelaterte ytelsene fastsettes aktivitetskrav ut fra hva som er hensiktsmessig av helsemessige grunner. Det er innført aktivitetsplikt for mottakere av sosialhjelp

under 30 år. Det skal reageres ved manglende oppfyllelse av aktivitetsplikter.

Andelen av befolkningen som mottar en helse-relatert ytelse er nå langt høyere enn for 30–40 år siden. Denne gruppen utgjør størstedelen av de i yrkesaktiv alder som står utenfor arbeidslivet. Særlig bekymringsfull er veksten blant personer under 30 år, samtidig som yrkesdeltakelsen i denne aldersgruppen har falt. Regjeringen satte i januar i år ned en ekspertgruppe, som skal utrede tiltak for å øke sysselsettingen, jf. omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting. Ekspertgruppen er første del av et sysselsettingsutvalg i to faser. I mandatet er ekspertgruppen bedt om å vurdere mulige tiltak for å øke yrkesdeltakelsen blant personer som har nedsatt funksjonsevne, nedsatt produktivitet eller ikke kan jobbe full tid. Ekspertgruppen skal også vurdere om offentlige overføringer og støtteordninger til personer i yrkesaktiv alder er tilstrekkelig formålsrettet og egnet til å støtte opp under økt yrkesdeltakelse og sysselsetting. I denne vurderingen inngår betydningen av aktivitetskrav knyttet til de ulike ordningene. Herunder skal ekspertgruppen se på forholdet mellom de helserelaterte ordningene og øvrige inntektssikringsordninger, og vurdere hvordan de ulike ordningene påvirker den enkeltes muligheter til å komme i arbeid og aktivitet.

Ny uføretrygd innført fra 2015 legger til rette for at uføre som har restarbeidsevne kan utnytte denne. Det har blitt enklere å ha inntekt ved siden av uføretrygden. Det er for tidlig å trekke klare konklusjoner om effekten av reformen, men nyere forskning kan tyde på at reformen så langt har ført til noe økt yrkesaktivitet blant uføre. Økningen skyldes både at uføre som var i jobb før reformen jobber mer, men også at noe flere uføre har kommet i arbeid.³⁵

³⁴ Kann, I. C., Lima, I. A. Å. og Kristoffersen, P. (2014) «Håndheving av aktivitetskravet i Hedmark har redusert sykefraværet», Arbeid og velferd 3/2014. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Bjørnstad, A. F. (2015) «Økt sysselsetting blant mottakere av overgangsstonad», Arbeid og Velferd 2/2015. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Nossen, J. P. og Brage, S. (2015) «Aktivitetskrav og midlertidig stans av sykepengene – hvordan påvirkes sykefraværet?», Arbeid og Velferd 3/2015. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Lande, S., Yin, J. og Sørbo, J. (2016) «Håndheving av aktivitetskrav gir færre ledige i Hedmark», Arbeid og Velferd 1/2016. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet

³⁵ Alne, R. H. (2018): Economic Incentives, Disability Insurance and Labor Supply. Working Papers in Economics 02/18. Universitetet i Bergen

Da ordningen med arbeidsavklaringspenger ble innført i 2010, var målet tidligere og bedre oppfølging, og at flere skulle raskere tilbake til arbeidslivet. Hovedbildet er at samlet varighet med arbeidsavklaringspenger ikke er blitt redusert sammenlignet med de tre tidligere ytelsene. Overgangen til arbeid har heller ikke økt. Dette er bakgrunnen for lovendringene som ble innført fra 1. januar i år, jf. Prop. 74 L (2016–2017) og Innst. 390 L (2016–2017). For å oppnå økt overgang til arbeid, må innsatsen settes inn tidlig. Risikoen for å ikke komme tilbake til arbeid øker med varigheten av fraværet. Bedre og mer målrettede stønadsløp reduserer risikoen for varig frafall fra arbeidslivet, og kan oppnås gjennom tidligere igangsetting av arbeidsrettet aktivitet og ved å gjennomføre medisinsk behandling og arbeidsrettet aktivitet samtidig.

Maksimal stønadsperiode ble derfor redusert fra fire til tre år. Vilkårene for forlengelse ble strammet inn, og varigheten på perioden det kan gis forlengelse ble begrenset til to år. Samtidig som det ble lagt til rette for et strammere stønadsløp, ble det også innført endringer som innebærer en smalere inngang til ordningen og økte arbeidsinsentiver. Perioden mottaker kan arbeide inntil 80 pst. uten å miste ytelsen er økt fra seks til tolv måneder, samt at perioden en kan motta arbeidsavklaringspenger samtidig som en søker arbeid er økt fra tre til seks måneder. Oppfølgingen er i større grad tilpasset mottakerens bistands- og oppfølgingsbehov og knyttet til naturlige stoppunkter i stønadsløpet. Mottaker skal følges opp etter at behandlingen eller det arbeidsrettede tiltaket er gjennomført. Sammen med iverksatte tiltak for å styrke og målrette det arbeidsrettede tilbudet i Arbeids- og velferdsetaten er målet at dette vil gi en raskere avklaring av stønadsmottakers arbeidsevne og raskere overgang til arbeid. Departementet følger effektene av regelverksendringene løpende.

I forbindelse med endringene i regelverket for arbeidsavklaringspenger, er det også innført en ny bestemmelse som gir Arbeids- og velferdsetaten muligheten til å ilegge en mildere og mer umiddelbar reaksjon ved brudd på nærmere bestemte plikter. Den nye reaksjonsbestemmelsen forventes å ha positive effekter bl.a. gjennom forbedring i oppmøte på aktiviteter og økt overgang til arbeid.

Stortinget har videre vedtatt en lovfestet aktivitetsplikt for alle mottakere av økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven, jf. Innst. 208 L (2014–2015). Regjeringen foreslo høsten 2016, og fikk Stortingets tilslutning til, at det i første omgang innføres en plikt for kommunene til å stille vilkår

om aktivitet ved tildeling av økonomisk stønad til mottakere under 30 år. Lovendringen ble innført fra 1. januar 2017. Se nærmere omtale under pkt. 6.2.4 Det sosiale sikkerhetsnettet.

Forsøk med kommunalt ansvar for deler av trygdeordningene

Det framgår av Jeløyerklæringen at regjeringen vil vurdere en nasjonal forsøksordning hvor en andel av det statlige trygdebudsjettet overføres til utvalgte kommuner som får ansvar for å finansiere noe av trygden sammen med staten, og får beholde besparelsen dersom de lykkes i å hjelpe utsatte grupper inn i arbeidslivet.

Departementet har i en veiledende kunngjøring på Doffin invitert forskningsmiljøer til å komme med råd og innspill til hvordan et slik forsøk kan utformes for å få pålitelig kunnskap om effekter. Kunngjøringen er basert på at et forsøk skal gå ut på å gi enkelte kommuner økt økonomisk ansvar for arbeidsavklaringspenger og undersøke om dette kan bidra til at flere inkluderes i arbeid og at antall stønadsmottakere dermed reduseres.

Innspillene fra denne prosessen vil danne et grunnlag for departementets videre arbeid med utforming av forsøket, som også vil skje i dialog med KS. Det tas videre sikte på at forsøket gjennomføres som del av et forskningsoppdrag, hvor forskere bidrar til den endelige utformingen og evalueringen av forsøket.

6.2.2 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne

Endringer i grunnstønadsordningen

Formålet med grunnstønad etter folketrygdloven kapittel 6 er å kompensere for nødvendige, varige og løpende ekstrautgifter som funksjonshemmede og kronisk syke har. Grunnstønad gis etter seks satser.

Det har over tid skjedd store endringer i bruken av grunnstønadsordningen, både hva gjelder hvilke diagnoser stønadsmottakerne har og hvilke typer utgifter som dekkes. I lys av denne utviklingen, samt at ordningen sist ble evaluert i 2005, har det på oppdrag av departementet blitt gjennomført en ekstern gjennomgang (Proba samfunnsanalyse, Rapport 2017-012). Hovedkonklusjonen fra den eksterne gjennomgangen er at ordningen er innrettet og forvaltet slik at mottakerne i hovedsak får dekket sine merutgifter, dvs. at målene for ordningen i hovedsak nås.

Det har over tid vært en sterk vekst i antall personer som mottar stønad til fordyret kosthold ved diett. De fleste nye mottakere av grunnstønad får nå innvilget stønad til fordyret kosthold på grunn av cøliaki og andre glutenintoleranser. I rapporten fra Proba pekes det på at satsnivået for ekstrautgifter ved glutenfri diett ble satt for nesten 20 år siden og at de faktiske merutgiftene er lavere enn stønaden som gis. Glutenfrie produkter har over tid blitt mer tilgjengelige på markedet, og prisen på disse produktene har falt. Per desember 2017 var det ca. 27 500 personer som mottok grunnstønad til ekstrautgifter for glutenfritt kosthold. Dette antallet omfatter både personer med cøliaki og personer med non-cøliaki glutenintoleranse. Begge disse gruppene får i dag sats 4 i grunnstønad til fordyret kosthold. I forslaget til statsbudsjett utgjør sats 4 2 021 kroner per måned fra 1. januar 2019 (24 252 kroner per år).

Forbruksforskningsinstituttet SIFO har på oppdrag av Arbeids- og sosialdepartementet kartlagt ekstrautgifter for nødvendig diett som følge av cøliaki (Oppdragsrapport nr. 6-2018). SIFO har beregnet ekstrakostnaden ved et glutenfritt kosthold til i størrelsesorden 655 kroner per måned, noe som er vesentlig lavere enn gjeldende stønadsnivå til formålet.

Beregningene gir grunnlag for å redusere satsen for grunnstønad til personer som har ekstrautgifter til glutenfritt kosthold som følge av cøliaki fra sats 4 til sats 1. I forslaget til statsbudsjett utgjør sats 1 686 kroner per måned fra 1. januar 2019 (8 232 kroner per år). Endringen fra sats 4 til sats 1 for grunnstønad til ekstrautgifter for glutenfritt kosthold iverksettes 1. mars 2019.

Etter folketrygdloven § 6-3 er det en forutsetning for å få grunnstønad til fordyret kosthold at nødvendigheten av spesialdiett for den aktuelle sykdomsdiagnosen er vitenskapelig dokumentert og alminnelig anerkjent i medisinsk praksis. Ifølge gjeldende praksis har personer med non-cøliaki glutenintoleranse vært ansett for å oppfylle vilkårene for grunnstønad til fordyret kosthold. Medisinske fagmiljøer mener at non-cøliaki glutenintoleranse ikke kan anses som en sykdom som er vitenskapelig basert og alminnelig anerkjent. Det gjennomføres derfor en endring i praksis ved at grunnstønad til personer med non-cøliaki glutenintoleranse opphører. Endringen gjennomføres fra 1. mars 2019.

Probas gjennomgang peker på at en bør se på muligheten for økt bruk av standardsatser. Standardsatser vil redusere dokumentasjonskravene og innebære en forenkling både for stønadsmottakere og for Arbeids- og velferdsetaten. For-

bruksforskningsinstituttet SIFO har på oppdrag av departementet kartlagt ekstrautgifter for visse typer utgifter for utvalgte diagnosegrupper (Oppdragsrapport nr. 6-2018). Det innføres en standardsats for personer med hyperkinetiske forstyrrelser (ADHD, hyperaktivitet mv.) for ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. Basert på SIFOs kartlegging settes standardsatsen til sats 1 (8 232 kroner per år fra 1. januar 2019). Innføring av en standardsats vil kunne føre til at flere søker om og tilstås grunnstønad. SIFOs kartlegging viser at det er grunnlag for å myke opp gjeldende stønadspraksis for ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. for personer med psoriasis og atopisk eksem. En oppmykning av stønadspraksis vil innebære at flere stønadsmottakere vil kunne få grunnstønad med en høyere sats enn sats 1, samtidig som flere med mindre omfattende sykdomsutbrudd vil kunne komme inn i ordningen og tilstås sats 1.

Se også omtale av endringene under programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

Hjelpemiddelområdet

Hjelpemidler og tilrettelegging er helt nødvendig for å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne kan delta i samfunnslivet på lik linje som andre. Tiltak etter folketrygdloven kapittel 10 skal sikre at personer med varig nedsatt funksjonsevne får tilgang til nødvendige og hensiktsmessige tiltak for å oppnå dette.

Et ekspertutvalg (Hjelpemiddelutvalget) gjennomgikk i 2016–2017 hjelpemiddelpolitikken. Bakgrunnen for at utvalget ble nedsatt var at man så utfordringer i dagens system, og særlig et behov for å vurdere hvorvidt systemet er godt nok organisert for å møte framtidens utfordringer. Det vil de neste årene bli langt flere brukere av hjelpemiddelcentralenes tjenester, noe som utfordrer dagens organisering. Utvalget påpekte svakheter i dagens system, bl.a. i form av noe uklare ansvarsforhold mellom stat og kommune på visse områder, samt et for svakt tilpasset IKT-verktøy. Det ble foreslått en rekke tiltak til forbedringer, bl.a. en begrenset ansvarsoverføring fra stat til kommune på visse definerte områder. Utvalget begrunnet dette med at det ville gi en mer effektiv hjelpemiddelfordeling, og raskere og enklere tilgang på hjelpemidler for brukerne. Stortinget har gitt føringer for oppfølgingen av flere av utvalgets forslag, bl.a. gjennom en rekke anmodningsvedtak.

Departementet har nå bedt Arbeids- og velferdsetaten om en ny vurdering av ekspert-

utvalgets forslag, herunder hvordan man skal møte de utfordringene som kommer i tiden framover bl.a. som følge av langt flere brukere av tjenestene på hjelpemiddelsentralene. Departementet har i dette oppdraget også vist til Stortingets anmodningsvedtak, herunder det om å stanse arbeidet med å vurdere en ev. begrenset ansvarsoverføring fra stat til kommune. Departementet har videre lyst ut et oppdrag der Sintef skal gi en vurdering av dagens organisering av formidlingen av høreapparat og ortopediske hjelpemidler. Rapporten ventes å foreligge i april 2019.

Proba samfunnsanalyse har på oppdrag av departementet gjort en vurdering av organiseringen av tolketjenesten i Norge. Rapporten foreligger nå, og departementet vil vurdere hvordan denne skal følges opp videre.

Arbeids- og sosialdepartementet skal sammen med Samferdselsdepartementet foreta en helhetlig gjennomgang av transportordningene for funksjonshemmede. Gjennomgangen vil starte opp høsten 2018 med en utlysning av et oppdrag for en ekstern vurdering. Det legges opp til at rapporten fra denne gjennomgangen vil foreligge våren/sommeren 2019.

6.2.3 Pensjon

Pensjonspolitikken har som mål at pensjonssystemet skal være økonomisk og sosialt bærekraftig, og sikre både dagens og kommende generasjoner forutsigbare og gode pensjoner. Pensjonssystemet må derfor gi gode incentiver til arbeid, samtidig som det er fleksibelt slik at den enkelte kan tilpasse seg sine behov. Det må videre ha en god likestillings- og fordelingsprofil, oppleves som rettferdig, være mest mulig oversiktlig og forutsigbart, og ha god oppslutning i befolkningen.

Det er fra 2011 gjennomført en omfattende reform av pensjonssystemet som trykker framtidens pensjoner og bidrar til å styrke bærekraften. Reformen stimulerer til høy yrkesdeltakelse som styrker offentlige inntekter. Yrkesaktiviteten blant eldre har økt etter 2010, samtidig som reformen gir mulighet for en fleksibel overgang mellom arbeid og pensjon. Utgiftene til alderspensjon blir på lang sikt lavere enn om reformen ikke hadde blitt gjennomført, men utgiftene vil selv med pensjonsreformen fortsette å øke sterkt i årene framover som følge av en økende andel eldre.

På lang sikt er det særlig levealdersjusteringen som bidrar til innsparinger. Nye årskull av alderspensjonister må ved økende levealder utsette uttaket av pensjon for å få samme pensjon som eldre årskull. Den nye reguleringen av alderspen-

sjon fra 2011 gjelder for alle alderspensjonister og demper utgiftsveksten de første årene. Med de utfordringene vi står overfor med finansiering av velferdsordningene er det rimelig at også dagens eldre bidrar til å sikre et bærekraftig pensjonssystem.

Regjeringen vil fullføre pensjonsreformen i både privat og offentlig sektor, med et pensjonssystem som bidrar til at flere står lenger i arbeid.

Folketrygdens alderspensjon er bærebjelken i pensjonssystemet, og de øvrige pensjonsordningene er tilpasset denne. Innføringen av fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden og levealdersjustering fra 2011 har gjort det nødvendig å justere en rekke tilstøtende ordninger, både i og utenfor folketrygden. Mye av dette arbeidet er gjennomført, men det pågår fortsatt arbeid på ulike områder som omtales nærmere nedenfor.

Offentlig tjenestepensjon

Regjeringen og partene i offentlig sektor kom til enighet om en ny pensjonsløsning for offentlig sektor 3. mars 2018. Avtalen omfatter både alderspensjon og AFP. Som i dag vil reglene være like for kvinner og menn, og sikre en livsvarig utbetaling av pensjon. De nye ordningene gir bedre incentiver til å stå lenger i jobb, gjør det lettere for offentlig ansatte å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og gjør det enklere å bytte jobb mellom offentlig og privat sektor. Ny AFP utformes etter mønster av ny AFP i privat sektor og ny alderspensjon utformes som en påslagsordning hvor:

- alle år i jobb fram til 75 år gir pensjonsopptjening
- pensjonen skal beregnes uavhengig av folketrygden
- pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år og kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen reduseres.

De nye ordningene er avtalt å gjelde fra 2020 og omfatte årskull født fra og med 1963. Departementet vil sende ut et høringsnotat høsten 2018 med forslag til nødvendige lovendringer.

I avtalen 3. mars 2018 framgår det at partene skal utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i påslagsmodellen. Løsningene skal kunne virke fra 2020. Målet med utredningsarbeidet er en enighet mellom partene om modell for og elementer i nødvendige tilpasninger. Avtalen sier videre at regjeringen vil utarbeide et lovforslag i tråd med den løsningen det da er oppnådd enighet om.

AFP i privat sektor

LO og NHO gjennomførte en evaluering av AFP-ordningen i 2017, og både LO og NHO konkluderte etter evalueringen med at det er enkelte forhold ved dagens ordning som bør utredes videre. Dette gjelder bl.a. at AFP-ytelsen kan være uforutsigbar for arbeidstakerne og arbeidsgiverne, og at de ufonderte forpliktelsene i AFP-ordningen med uendret premie forventes å øke i årene fremover. I evalueringsrapporten er dette synliggjort ved beregninger som anslår at de ufonderte forpliktelsene kan øke fra 13 mrd. kroner i 2016 til mellom 40 og 60 mrd. kroner i 2040, med ulike forutsetninger om den framtidige avkastningen på midlene i fondet.

LO og NHO ble i tariffoppgjøret i 2018 enige om å igangsette et arbeid for å utrede et grunnlag for forhandlinger om endringer i dagens AFP-ordning i et kommende tariffoppgjør. Arbeids- og sosialdepartementet og Finansdepartementet bistår partene i arbeidet med å utrede ulike alternativer til dagens ordning, under forutsetning av at ny AFP-ordning har et bærekraftig finansielt grunnlag over tid, understøtter målene med pensjonsreformen, herunder ved at den gir incentiver til å være i arbeid, og fungerer godt som en del av det samlede pensjonssystemet, jf. statsministerens brev til Riksmegleren 8. april. Som det framgår av brevet legger regjeringen til grunn at statens økonomiske bidrag begrenses til det som med realistiske forutsetninger følger av en videreføring av dagens ordning. Videre forutsettes det og at utredningen belyser alle relevante forhold ved alternativer til dagens AFP-ordning.

Alderspensjon til uføre

Levealdersjustering av alderspensjonen innebærer at en må arbeide noe lengre for å få samme pensjon når befolkningens levealder øker, alternativt akseptere lavere pensjon. Personer som mottar uføretrygd har varig nedsatt inntektsevne, og kan dermed ikke kompensere for effekten av levealdersjusteringen. Dette reiser spørsmål om og eventuelt i hvilken grad de uføres alderspensjon skal skjermes for effekten av levealdersjusteringen. Stortinget vedtok i 2011 en midlertidig skjermingsordning som innebærer at personer født i årene 1944–1951 som mottar uføretrygd ved fylte 67 år, får et livsvarig tillegg til alderspensjonen som skjermes for om lag halvparten av virkningen av levealdersjusteringen. Stortinget la videre til grunn at en i 2018 skulle vurdere en varig løsning for beregning av de uføres alderspensjon med

utgangspunkt i indikatorer for hvordan de arbeidsføre faktisk tilpasser seg levealdersjusteringen, med sikte på at nivået på uføres alderspensjon skal stå i et rimelig forhold til arbeidsføres alderspensjon. Fra januar 2019 og utover vil personer født i 1952 ha overgang fra uføretrygd til alderspensjon. Departementet foreslo derfor en forlengelse av dagens skjermingsordning i Prop. 57 L (2017–2018) for årskullene 1952 og 1953, i påvente av en mer langsiktig løsning. Stortinget sluttet seg til dette. Departementet kommer tilbake til Stortinget med en bred vurdering av uføres alderspensjon.

Evaluering av pensjonsreformen

Forskningsrådet har i perioden 2011–2018 gjennomført en evaluering av virkningene av pensjonsreformen på initiativ fra Arbeids- og sosialdepartementet.

Evalueringen er i slutfasen, og mange av prosjektene ble presentert på en konferanse i regi av Forskningsrådet 24.–25. mai 2018, der det også ble lagt fram noen artikler med sentrale resultater fra en del av prosjektene. Evalueringen har gitt verdifull kunnskap om hvordan reformen fungerer, og har bidratt til å styrke pensjonsforskningen i Norge. Forskning på dette feltet vil bli viktig også framover med en økende andel eldre i samfunnet.

Viktige temaer i evalueringen har vært:

- Pensjonssystemets økonomiske og sosiale bærekraft
- Virkninger av pensjonsreformen på eldres yrkesaktivitet og uttak av pensjon
- Pensjonssystemets fordelings- og likestillingsprofil
- Utviklingen i det samlede pensjonssystemet når det også tas hensyn til bl.a. AFP og tjenstepensjonsordninger
- Gjennomføringen av pensjonsreformen

FAFO, Frischsenteret, ISF og SSB er blant de institusjonene som har hatt prosjekter.

FAFO har bl.a. analysert samspillet mellom folketrygden og de arbeidsmarkedsbaserte pensjonene i Norge, og hvilken effekt reformene kan få på nivå og sammensetning av pensjonene i Norge i framtiden. I privat sektor vil de med gode tjenstepensjonsordninger og AFP kunne få et vesentlig bidrag til samlet pensjon i framtiden i tillegg til folketrygden. For ansatte uten AFP og med en minimums OTP-ordning vil bidraget fra supplerende ordninger være mindre.

I et kjønnsperspektiv er bildet sammensatt. Rundt halvparten av yrkesaktive kvinner er omfattet av offentlig tjenstepensjon, som gir relativt gode ytelser og like pensjonsvilkår. I privat sektor er menn i større grad enn kvinner dekket av AFP, og kvinner er overrepresentert blant de som bare har obligatorisk tjenstepensjon.

Frischsenteret har evaluert virkninger av den nye fleksible alderspensjonen og omleggingen av AFP i privat sektor. Deres analyser viser at omleggingen i form av bedre incentiver til å stå lenge i arbeid har hatt store positive effekter på arbeidstilbudet, og at virkningene har vært sterkest for ansatte med AFP i privat sektor. Det har også vært noe økning i yrkesaktiviteten blant eldre i offentlig sektor, og en mulighet er at adgangen til å ta ut fleksibel alderspensjon fra folketrygden samtidig som en fortsetter å jobbe har slått positivt ut også her.

Andelen uføre i eldre aldersgrupper har blitt redusert i de senere årene. Analysene fra Frischsenteret viser at for dem som ikke tidligere hadde mulighet til fleksibel alderspensjon fra 62 år så går uføretrygdingen ned. Blant de (få) som mister sin adgang til tidligpensjon som følge av at de ikke har nok opptjening til å kunne ta ut alderspensjon fra folketrygden og ny privat AFP går uføretrygdingen opp.

En annen studie fra Frischsenteret har undersøkt om en reduksjon i pensjonsalderen fra 67 til 62 år kan påvirke bedrifters tilbøyelighet til å ansette eldre arbeidstakere. Studien finner at sannsynligheten for at bedrifter ansetter eldre øker noe når avstanden til laveste pensjonsalder reduseres. Dette kan ha sammenheng med at risikoen for den enkelte bedrift ved å ansette eldre reduseres.

ISF har studert bl.a. de politiske prosessene som ledet fram til pensjonsreformen, samt fordelingsvirkninger av pensjonsreformen mellom kvinner og menn og virkninger av ulike tiltak i pensjonssystemet for å fremme en jevn fordeling. Analysene viser at for 1963-kullet som omfattes fullt ut av det nye systemet kommer kvinner gjennomgående relativt godt ut som følge av ulike omfordelende elementer. Flere av disse som omsorgsopptjening, arv av pensjonsrettigheter og garantipensjonen kan imidlertid bidra til å svekke incentivene til arbeid for kvinner. Garantipensjon gis f.eks. til personer som i liten grad har deltatt i arbeidslivet og avkortes mot inntektpensjonen. Omsorgsopptjening kompenserer i stor grad pensjonsmessig for personer som i perioder er utenfor arbeidslivet for å utføre omsorgsoppgaver.

Analysen fra SSB bekrefter at pensjonsreformen over tid vil føre til lavere pensjonsutgifter sammenliknet med en videreføring av det gamle

systemet som følge av levealdersjusteringen og ny regulering av alderspensjon. Skatteinntektene er anslått å øke som følge av at bedre incentiver til å stå lenge i arbeid fører til en økning i arbeidsstyrken. De offentlige finansene vil dermed utvikle seg langt bedre enn om det gamle pensjonssystemet hadde vært videreført. Samtidig er de omfordelende elementene i den gamle folketrygden i stor grad beholdt.

SSB anslår tre typer effekter på sysselsettingen av pensjonsreformen:

- Virkninger av en tettere kobling mellom yrkesaktivitet og pensjon
- Kortsiktige virkninger av bedre incentiver til å fortsette i arbeid som følge av innføringen av fleksibel alderspensjon i 2011
- Ytterligere incentiver som følge av levealdersjusteringen og at yngre kohorter må utsette pensjoneringen for å få like høy pensjon som andel av inntekten som eldre kohorter.

Etterlattepensjon

Regjeringen oppnevnte 2. oktober 2015 et offentlig utvalg med oppdrag å utrede etterlatteytelsene i folketrygden. Utvalget hadde i mandat å vurdere behovet for de enkelte etterlatteytelsene, og komme med tilråding om hvilke etterlatteytelser folketrygden skal ha i fremtiden og eventuelt utformingen av disse. Utvalget leverte sin rapport, NOU 2017: 3 Folketrygdens ytelser til etterlatte – forslag til reform, 2. februar 2017. Forslaget ble sendt på høring med høringsfrist 1. juni 2017, og er til oppfølging i departementet.

Pensjonsordningene for sjømenn og fiskere

De årlige utgiftene til pensjoner og administrasjon dekkes løpende etter et utligningsprinsipp. Etter lov om pensjonstrygd for sjømenn § 8 er inntektene avgift på arbeidstakere og rederier, tilskudd fra trygdens fond og lovbestemte tilskudd fra staten. Trygden er garantert av staten. Det betyr at dersom de ordinære finansieringskildene ikke er tilstrekkelig til å dekke pensjonsforpliktelsene, plikter staten å dekke underskuddet.

Et offentlig utvalg har utredet en varig løsning for tilpasninger av pensjonstrygden for sjømenn til prinsippene i pensjonsreformen. Utvalget leverte sin rapport NOU 2014: 17 Pensjonsordning for arbeidstakere til sjøs 17. desember 2014. Utvalget foreslår en ny pensjonsmodell for sjømenn, tilpasset pensjonsreformen og tjenstepensjonsordningene i privat sektor. Utvalget legger til grunn at dagens finansieringsmodell videreføres

ved at pensjonsutgiftene finansieres løpende og staten garanterer for pensjonsutbetalingene, og at forventede pensjonsutgifter ikke skal øke utover det som følger av dagens regler for opptjening og utbetaling. Ordningen er nå selvfinansierende, og foreliggende prognoser tilsier at den fortsatt vil være det fremover. Utvalget viser til at det i oppfølgingen av innstillingen bør foretas ytterligere kvalitetssikring av de økonomiske konsekvensene. På grunn av behovet for nye beregninger mv. har oppfølgingsarbeidet tatt noe tid. Utvalgets forslag vil medføre at arbeidet med å utvikle IKT-løsninger må iverksettes som forberedelse til innføringen av de nye reglene. Det tas sikte på å fremlegge et lovforslag våren 2019.

Pensjonstrygden for fiskere finansieres av næringen selv gjennom et utligningssystem, der utgiftene i et kalenderår i prinsippet skal dekkes av inntekter i det samme året. Finansieringskildene er medlemspremie og omsetningsavgift på fisk. Medlemspremien økes årlig i takt med økningen i folketrygdens grunnbeløp. Det er bygget opp et likviditetsfond som fungerer som en buffer ved variasjoner i inntektene. I 2017 var samlede utgifter i ordningen 139,2 mill. kroner. Inntektene fra medlemspremie utgjorde 34,5 mill. kroner og omsetningsavgift utgjorde 46,9 mill. kroner.

Gjennom flere år har trygdens inntekter vært lavere enn utgiftene, og man har måttet bruke av fondskapitalen i likviditetsfondet for å dekke deler av pensjonsforpliktelsene. Det ble i 2017 overført 57,7 mill. kroner fra likviditetsfondet, fordelt på avkastning 14,5 mill. kroner og uttak av fondskapital 43,2 mill. kroner. De siste prognosene for utviklingen i ordningen tilsier at likviditetsfondet vil være oppbrukt i 2020. Ordningen er garantert av staten, og staten må derfor dekke underskuddet i ordningen når likviditetsfondet er oppbrukt.

Arbeids- og sosialdepartementet har varslet at det, i samråd med partene, skal foretas en gjennomgang av pensjonstrygden for fiskere, med sikte på å finne frem til en varig løsning for pensjonstrygden for fiskere tilpasset prinsippene i pensjonsreformen.

Melding om trygdeoppgjøret

Regjeringen legger frem for Stortinget en melding om regulering av pensjoner mv. i 2018 i forbindelse med fremleggelsen av Prop. 1 S for 2019. Meldingen inneholder en redegjørelse for gjennomføringen og resultatet av trygdeoppgjøret, samt en redegjørelse for pensjonisternes inntektsforhold.

6.2.4 Det sosiale sikkerhetsnett

Det sosiale sikkerhetsnett skal bidra til at alle får nødvendig bistand for å kunne delta i arbeidslivet og på andre arenaer i samfunnet. Regjeringen styrker det sosiale sikkerhetsnett for de som trenger hjelp.

Arbeids- og velferdsforvaltningen har ansvaret for gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken og har en viktig rolle i forvaltningen av store deler av det sosiale sikkerhetsnett. De sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen er det nedre sikkerhetsnett i de offentlige velferdsordningene. Sikkerhetsnett omfatter også velferdstjenester og tiltak under andre departementer. Det er en utfordring å sikre at enkeltpersoner og familier med levekårsutfordringer gis samordnet bistand fra arbeids- og velferdsforvaltningen og andre hjelpeinstanser.

Frivillige organisasjoner og sosiale entreprenører yter viktige bidrag for å hindre at mennesker faller utenfor sosiale arenaer, og er en del av samfunnets sikkerhetsnett.

Redusert risiko for at levekårsutfordringer går i arv

Norge er et land med høy sosial mobilitet, og tendensen til at ulikhet går i arv er svakere enn i mange andre land. Høy sysselsetting, universelle velferdsordninger og et godt utbygd utdanningsystem bidrar til at det store flertallet i befolkningen har gode levekår og at omfanget av lavinntekt og levekårsproblemer er begrenset. For mange rammes likevel av fattigdom og utenforskap. Regjeringens mål er et samfunn med små forskjeller, der alle kan delta og der alle gis muligheten til å bidra. Regjeringen vil legge fram en melding til Stortinget om sosial bærekraft og ulikhet.

FN vedtok i september 2015 bærekraftsmål for perioden fram mot 2030 (Agenda 2030). Disse målene forplikter Norge også nasjonalt. Bærekraftsmål 1 om å utrydde fattigdom følges opp nasjonalt gjennom innsatsen for å redusere fattigdom og for å hindre at levekårsutfordringer går i arv. Arbeids- og velferdspolitikken står sentralt her, men innsatsen omfatter også tiltak og virkemidler i utdanningspolitikken, oppvekst- og familiepolitikken, helse- og omsorgspolitikken, boligpolitikken mv. I del III av denne proposisjonen er det en samlet omtale av regjeringens innsats mot fattigdom.

Det største skillet i Norge går mellom de som har jobb og de som står utenfor arbeidslivet. Det å ikke være i arbeid over tid er en viktig årsak til lav inntekt, og kan føre til dårligere levekår, helse og

livskvalitet. Deltakelse i arbeidslivet er det viktigste virkemiddelet for å bedre inntekt og levekår og forebygge fattigdom. Flere må gis muligheten til å forsørge seg selv og sin familie gjennom lønnet arbeid. Enkelte grupper kan ha særlige utfordringer med å komme i arbeid. Regjeringen har tatt initiativ til en inkluderingsdugnad for å få flere inn i arbeidslivet. Se omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Kunnskap og utdanning er den viktigste enkeltfaktoren som påvirker sosial mobilitet. Ved at den enkelte får utnyttet evnene og ferdighetene sine, vil de kunne realisere sine ønsker og ambisjoner og bidra til fellesskapet. Gjennom å fjerne økonomiske hindringer for at barn får gå i barnehage og tidlig innsats i hele utdanningsløpet legger regjeringen til rette for bred deltakelse, skolemestring og økt gjennomføring i videregående opplæring. Regjeringen vil sette i gang en kompetansereform som legger til rette for å lære hele livet. For nærmere omtale se del III i denne proposisjonen og Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Forsøket med NAV-veiledere i videregående skole har som mål å øke gjennomføringen i videregående opplæring og er særlig rettet mot elever som står i fare for å falle ut grunnet levekårsutfordringer og sosiale problemer. Se nærmere omtale under kap. 621, post 63.

De fleste barn i Norge vokser opp i trygge familier med gode økonomiske vilkår. Samtidig er det familier som faller utenfor på grunn av dårlige levekår eller svak økonomi. Dette rammer barna. Det har over en tid vært en økning i andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Utviklingen er bl.a. forklart av et større innslag av barnefamilier med innvandrerbakgrunn og samtidig svak yrkestilknytning. Det har også vært en økning i lavinntekt blant barn med etnisk norsk bakgrunn, hovedsakelig blant barn som lever med enslig forsørger.

Arbeid er den viktigste faktoren for å forebygge fattigdom også blant barn. Tiltak som bidrar til at foreldrene kommer i arbeid bedrer barnas og familiens levekår og muligheter, både på kort og på lang sikt. Det er særlig viktig å få mødre med innvandrerbakgrunn ut i arbeid. Introduksjonsprogrammet gjøres mer arbeidsrettet. Regjeringen vil mot slutten av 2018 legge frem en integreringsstrategi. For nærmere omtale se del III i denne proposisjonen og Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Langvarig lavinntekt henger ofte sammen med andre levekårsutfordringer som familien har.

Utfordringer knyttet til helse, bolig og andre sosiale forhold kan innebære lavere levestandard og reduserte muligheter for barna til å delta på sosiale arenaer sammen med jevnaldrende. Dette kan ha negative konsekvenser for barnas levekår og livskvalitet og påvirke barnas utvikling og livsmuligheter på lengre sikt.

For å sikre at alle barn og unge får en trygg og god oppvekst, styrkes det sosiale sikkerhetsnettet og den forebyggende innsatsen rundt utsatte familier. Bevilgningene til familievernet, til foreldrestøtte, til helsestasjon- og skolehelsetjenestene, til barnevernet, i rus- og psykiatrisorgen og i arbeidet mot vold og overgrep er styrket.

For å forebygge at fattigdom går i arv og bidra til at alle barn får lik mulighet til deltakelse og utvikling la regjeringen våren 2015 fram *Barn som lever i fattigdom – regjeringens strategi* (2015–2017). Strategiperioden er utløpt, men strategiens innsatsområder ligger fast og en rekke av tiltakene er videreført. Tiltakene legger vekt på tidlig og forebyggende innsats og tiltak som kan dempe negative konsekvenser av fattigdom for barn og unge. Se nærmere omtale i del III i denne proposisjonen og i Prop. 1 S (2018–2019) for Barne- og likestillingsdepartementet.

Arbeids- og velferdsforvaltningen skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Det gjennomføres en systematisk utprøving av en helhetlig oppfølgingsmodell i NAV-kontor i prosjektet *Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier*. Familiene får oppfølging på områdene arbeid, økonomi, bolig og barnas situasjon. Se nærmere omtale under kap. 621, post 63.

Mange som står utenfor arbeidsmarkedet og har langvarig lav inntekt har helseproblemer og utfordringer knyttet til psykisk helse og rus. Helse- og omsorgstjenestene bidrar til bedre levekår og til å styrke den enkeltes forutsetninger for å delta i arbeidslivet. Gjennom Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020) styrkes tjenestetilbudet til rusavhengige. Se omtale i del III i denne proposisjonen og i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Den boligsosiale innsatsen og innsatsen for å skape trygge og gode boforhold for alle er viktig for å bedre levekårene for vanskeligstilte. Barnefamilier og vanskeligstilte på boligmarkedet er prioritert i den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid, *Bolig for velferd* (2014–2020). Se omtale i del III i denne proposisjonen og i Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Områdesatsinger skal medvirke til inkludering og likeverdige levekår i utsatte byområder gjennom å forbedre tjenester og nærmiljøkvaliteter. Målet er at flere blir økonomisk selvstendige og aktivt deltakende i lokalsamfunn og storsamfunnet. Se nærmere omtale i del III i denne proposisjonen og i Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Innsatsen mot fattigdom er nærmere omtalt i del III i denne proposisjonen. Regjeringen forslår i statsbudsjettet for 2019 å styrke målrettede tiltak mot fattigdom for å hindre at levekårsutfordringer går i arv. Se omtale i del I, punkt 2.2.1 Regjerings satsingsområder i Jeløyerkleringen.

De sosiale tjenestene i NAV-kontoret

Kommunene har gjennom sitt ansvar for de sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen en sentral rolle i å fremme sosial og økonomisk trygghet. Dette ansvaret omfatter forebyggende sosialt arbeid og de individuelle tjenestene opplysning, råd og veiledning, økonomisk stønad, midlertidig botilbud, individuell plan og kvalifiseringsprogram.

Et flertall av mottakere av økonomisk stønad har et midlertidig og forbigående hjelpebehov, og mottar stønad kun i en kort periode, noe som også er i tråd med formålet med ordningen. En betydelig andel mottar imidlertid stønad over lengre tid og har høy grad av stønadsavhengighet. Disse har gjennomgående svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet, og mange har helsemessige og sosiale problemer i tillegg.

Det er en utfordring å sikre at enkeltpersoner og familier med levekårsutfordringer gis samordnet bistand fra arbeids- og velferdsforvaltningen og andre hjelpeinstanser. Det er spesielt viktig å hjelpe de unge ut av en passiv tilværelse.

Stortinget har vedtatt en plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet for alle mottakere av økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven, jf. Innst. 208 L (2014–2015).

Kommuner som har erfaringer med å stille vilkår om aktivitet, kan vise til gode resultater, og da særlig for unge sosialhjelpsmottakere. Dette var bakgrunnen for at regjeringen høsten 2016 foreslo, og fikk Stortingets tilslutning til, at det i første omgang innføres en aktivitetsplikt for mottakere av økonomisk stønad under 30 år.

I en flertallsmerknad i Innst. 111 L (2016–2017) vises det til at flertallet forventer at regjeringen følger opp med en utvidelse av aktivitetsplikten til å gjelde uavhengig av mottakerens alder, i

tråd med Stortingets tidligere vedtak. Arbeids- og sosialdepartementet viste i Prop. 1 S (2017–2018) til at man vil følge opp dette bl.a. ved at aktivitetsplikten for mottakere under 30 år skal evalueres. Denne evalueringen og erfaringene med aktivitetsplikt for mottakere under 30 år vil utgjøre et viktig grunnlag for vurdering av videre oppfølging.

Fra 2016 til 2017 ble antall mottakere redusert i aldersgruppen under 30 år. Dette kan ha sammenheng med innføring av plikten for kommunene til å stille vilkår om aktivitet til denne aldersgruppen.

Kvalifiseringsprogrammet ble en lovpålagt oppgave for alle kommuner fra 2010. Programmet er innrettet mot personer i yrkesaktiv alder med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne og ingen eller svært begrensede ytelser til livsopphold etter folketrygdloven eller arbeidsmarkedsloven. Formålet med programmet er å bidra til at flere i målgruppen kommer i arbeid. Deltakelse i kvalifiseringsprogrammet er en rettighet for de som fyller vilkårene i loven. Antall deltakere i kvalifiseringsprogrammet var opp mot 9 000 da det ble landsomfattende i 2010. Ved utgangen av 2017 deltok om lag 5 400 personer.

Det framgår av Prop. 1 S (2017–2018) at departementet vil foreta en gjennomgang av regelverket og erfaringer med kvalifiseringsprogrammet for å vurdere om det er behov for endringer for å øke deltakelsen i programmet. Arbeids- og sosialdepartementet sendte 20. mars 2018 forslag til endringer i sosialtjenesteloven om kvalifiseringsprogrammet på høring med høringsfrist 20. juni. Det kom 72 høringsvar. Høringsinstansene var i all hovedsak positive til de foreslåtte endringene.

Forslagene til endringer i kvalifiseringsprogrammet gjelder inngangsvilkår, varighet og innhold i programmet. Forslagene skal samlet sett bidra til å gjøre programmet mer fleksibelt og tilgjengelig enn i dag. Det vil om kort tid legges fram en lovproposisjon for Stortinget.

Arbeidet med kompetansehevende og andre tilretteleggende tiltak for kvalifiseringsprogrammet videreføres. I 2019 skal tiltak for å øke kunnskapen om regelverket og forståelsen av kvalifiseringsprogrammet som en lovbestemt rettighet vektlegges.

Statens helsetilsyn har besluttet at fylkesmenene i 2019 skal gjennomføre landsomfattende tilsyn med om brukere som har mottatt tiltak fra barneverntjenesten får samordnede tjenester fra arbeids- og velferdsforvaltningen og barnevern i overgangen til voksentilværelsen.

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 525, 6. mars 2018

«Stortinget ber regjeringen om å utrede om barnetrygden bør holdes utenfor ved beregning av sosialhjelp, og fremme sak for Stortinget på egnet måte.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Kari Elisabeth Kaski, Freddy André Øvstegård og Karin Andersen om rettferdig og fattigdomsbekjempende barnetrygd, jf. dokument Dok. 8:20 S (2017–2018) og Innst. 149 S (2017–2018).

Departementet viser til at i oppfølgingen av Barnefamilieutvalget (NOU 2017: 6 Offentlig støtte til barnefamilie) inngår det å vurdere barnetrygden og mulighetene for støtte til barnefamilier med lav inntekt. Sosialtjenestelovens formål er bl.a. å bedre levekårene for vanskeligstilte og bidra til sosial og økonomisk trygghet. Dette betyr bl.a. at barn og unge skal ha en levestandard og livsvilkår som er tilstrekkelig for barnets utvikling.

Økonomisk sosialhjelp er en subsidiær og behovsprøvd ytelse som skal sikre et forsvarlig livsopphold. Hvis tjenestemottaker har barn, skal det tas særlige hensyn til deres behov i de individuelle vurderingene. Ved vurderingen av retten til stønad og beregningen av stønadsnivået kan i utgangspunktet alle former for inntekter hensynstas, herunder barnetrygd. Barn og unge er spesielt sårbare i vanskelige situasjoner, og kommunen må sørge for at deres særskilte behov blir ivaretatt ved beregningen av økonomisk stønad. Barn og unge skal sikres en trygg oppvekst, og utgifter til barn og unge kan være del av livsoppholdet, selv om tilsvarende utgifter for voksne ikke er det.

Departementet utarbeider hvert år veiledende retningslinjer (satser) for beregning av økonomisk sosialhjelp, hvor utgifter til barn også er tatt i betraktning. Satsene er ment å gi kommunene veiledning om stønadsnivået, men kommunen har uansett rett og plikt til å utøve skjønn når de vurderer om det skal ytes stønad og ved utmåling av stønad. Det lokalpolitiske handlingsrommet gir rom for kommunene til å behandle barnetrygden ulikt ved beregning av stønad til barnefamilier. Ifølge kommunenes rapportering gjennom KOSTRA regner flertallet av kommunene barnetrygden som inntekt ved utmåling av økonomisk stønad, mens noen kommuner holder barnetrygden utenfor. Det er videre variasjoner i kommunenes veiledende satser for barns livsopphold.

Det viktigste virkemiddelet for å motvirke fattigdom, er å sørge for at flest mulig er i arbeid. Samtidig er det viktig med gode velferdsordninger for barnefamilier. Barnetrygd utgjør en viktig del av inntektene til barnefamilier i lavinntektsgruppen. Forslaget forutsetter en lovendring som etter departementets vurdering ikke er et treffsikkert eller godt tiltak for å bedre barnefamiliens levekår. Det er ikke nødvendigvis slik at kommuner som ser bort fra barnetrygden i beregningen av økonomisk sosialhjelp, samtidig har god kvalitet på de sosiale tjenestene som gis barnefamilier. Fastsettelsen av nivået er skjønnsbasert og ikke en fast størrelse. Det er derfor vanskelig å sikre at en lovendring om at én bestemt inntekt skal holdes utenfor, faktisk fører til at søkerens stønad blir tilsvarende mye høyere. En slik lovendring kan like gjerne føre til at kommunen blir mindre oppmerksom på lovens krav til individuelle vurderinger, slik at stønadsnivået i praksis standardiseres og dermed undergraver det sentrale prinsippet i loven om retten og plikten til å utøve skjønn.

Departementet viser også til at Arbeids- og velferdsdirektoratet har igangsatt tiltak for å styrke barneperspektivet i arbeids- og velferdsforvaltningen og bedre oppfølgingen av økonomisk vanskeligstilte barnefamilier.

Sosialt entreprenørskap

Sosiale entreprenører utvikler og tar i bruk nye løsninger på sosiale og samfunnsmessige utfordringer. Regjeringen vil videreføre arbeidet med å bedre betingelsene for sosiale entreprenører slik at de kan bidra til å løse sosiale utfordringer i samfunnet, særlig ved å få flere inn i arbeidslivet.

En tverrdepartemental arbeidsgruppe under ledelse av Arbeids- og sosialdepartementet har vurdert hvordan innsatsen for sosialt entreprenørskap i Norge kan videreutvikles. Arbeidsgruppen leverte i januar 2018 rapporten *Samarbeid om sosialt entreprenørskap* som gjennomgår utfordringer som aktører i feltet har tatt opp i møter og utredninger, samt aktuelle virkemidler og tiltak i offentlig regi. Som ledd i oppfølgingen av rapporten, er det i 2018 igangsatt en kartlegging av omfang og erfaringer med samarbeid mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og sosiale entreprenører om tiltak for å inkludere flere i arbeid og samfunnsliv. Den tverrdepartementale arbeidsgruppen videreføres som en kontaktgruppe for departementer som har virkemidler av relevans for sosialt entreprenørskap.

Under det norske formannskapet for Nordisk Ministerråd i 2017 ble det avholdt et kontaktmøte

mellom departementene i de nordiske landene om arbeid på sosialt entreprenørskapsområdet. Norge var i desember 2017 vertskap for et europeisk læringsseminar om sosialt entreprenørskap.

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter et tilskudd til sosiale entreprenører og sosialt entreprenørskap rettet mot bekjempelse av fattigdom og sosial eksklusjon. Tilskuddsordningen videreføres i 2019. Se nærmere omtale under kap. 621, post 63.

Velferdsobligasjoner brukes om resultatbaserte avtaler mellom flere parter, som oftest offentlige myndigheter, investorer/stiftelser og private eller ideelle tjenesteleverandører, og har som formål å løse sosiale problemer på en ny måte. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet har på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet satt i gang et arbeid med et pilotprosjekt med formål å teste ut velferdsobligasjoner som modell for utvikling og finansiering av nye tiltak for å forebygge tilbakefall til kriminalitet. Se nærmere omtale under kap. 621, post 63.

6.3 Hovedmål: Et sikkert og seriøst arbeidsliv

De fleste i Norge arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold. Arbeidsforholdene er jevnt over bedre enn i andre land. Selv om helhetsbildet er bra er det likevel store variasjoner mellom yrker og bransjer. Vi står derfor fortsatt overfor viktige utfordringer når det gjelder å bidra til et seriøst, trygt og fleksibelt arbeidsliv. I tillegg til innsatsen mot useriøsitet og arbeidslivskriminalitet, samt myndighetenes oppfølging og regulering av arbeidsforhold og sikkerhet, vil også innsatsen knyttet til det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet bidra til målet om et sikkert og seriøst arbeidsliv. For en nærmere omtale av arbeidsmiljøtilstanden, se Del I punkt 3.3. For omtale av det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet, se omtalen under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

6.3.1 Flexibilitet og trygge rammer i arbeidslivet

Regjeringen legger til rette for et arbeidsliv med både trygghet og flexibilitet for arbeidstakere, seriøse arbeidsgivere og et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid. Sysselsettingsandelen

i Norge er høy sammenlignet med mange andre europeiske land. Den langvarige nedgangen i sysselsettingsandelen stoppet opp i fjor, og har økt noe igjen så langt i år. Sammenlignet med land i Europa har vi høy sysselsetting blant kvinner og eldre. Norsk arbeidsliv kjennetegnes av høy omstillingsgrad og høye krav i jobben, og de fleste opplever stor grad av selvbestemmelse i arbeidssituasjonen (Faktaboka 2018, STAMI). Arbeidsmarkedet er i rask endring. Utviklingen går i retning av økende spesialisering og høyere krav til kompetanse. Behovet for, og mulighetene til, mer flexibilitet i arbeidslivet er økende. Mange arbeidstakere ønsker mer flexibilitet for å gjøre det enklere å kombinere jobb og privatliv. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å modernisere og tilpasse regelverket til et omstillingsdyktig og velfungerende arbeidsliv.

Arbeidstid

Arbeidstidsbestemmelsene i lov og avtaleverk skal sikre vern av arbeidstakere. Reglene ivaretar også arbeidstakernes og virksomhetenes behov og ønsker om flexibilitet. Arbeidstidsbestemmelsene har betydning for gjennomføringen av sentrale politiske mål om høy sysselsettingsandel og best mulig utnyttelse av samfunnets ressurser.

I 2015 ble arbeidsmiljølovens regler om overtid og gjennomsnittsberegning av arbeidstiden endret slik at det ble enklere å få på plass lokale løsninger. På bakgrunn av Arbeidstidsutvalgets innstilling, NOU 2016: 1 *Regulering av arbeidstid – vern og flexibilitet*, er det gjennomført endringer i arbeidsmiljøloven med virkning fra 1. juli 2017 om adgangen til å arbeide mellom klokken 21.00 og 23.00. I medleverforskriften er det gjennomført en utvidelse av virkeområdet og klargjøring av forskriftsteksten, som trådte i kraft fra 1. juli 2017. Videre opprettet departementet to arbeidsgrupper med partene i arbeidslivet. Disse har diskutert utvalgets forslag om ledende og særlig uavhengig stilling og skift- og turnusordninger. Arbeidsgruppen for skift- og turnusordninger avsluttet sitt arbeid i 2017. Partene har arbeidet videre med problemstillingene i etterkant, og Arbeids- og sosialdepartementet følger dette arbeidet. Arbeidsgruppen for ledende og særlig uavhengig stilling avsluttet sitt arbeid i 2018, og Arbeids- og sosialdepartementet har på bakgrunn av arbeidsgruppens diskusjoner fått et grunnlag for videre arbeid med sikte på å tydeliggjøre og forenkle arbeidsmiljølovens unntak for særlig uavhengig stilling.

Heltid/deltid

Andelen deltidsansatte i norsk arbeidsliv er på om lag 25 pst. Det aller meste av deltidsarbeidet i Norge er frivillig. Fra 2016 til 2017 gikk tallet på undersysselsatte³⁶ ned med 15 000 personer (Arbeidskraftundersøkelsen, SSB).

Arbeidsmiljøloven har siden 2005 hatt regler som gir deltidsansatte rett til å få utvidet sin stilling framfor at arbeidsgiver gjør en ny ansettelse i virksomheten. Fortrinnsretten er et av flere virkemidler for å legge til rette for heltidsarbeid. En lovendring fra 2014 gir deltidsansatte som de siste 12 månedene jevnlig har arbeidet utover den avtalte arbeidstiden rett til å få utvidet sin stilling tilsvarende det som har vært den faktiske arbeidstiden. En lovendring fra 11. juni 2018 (ikrafttredelse 1. januar 2019) fastslår at en deltidsansatt også kan ha fortrinnsrett til bare en del av en utlyst stilling.

Tilknytningsformer i arbeidslivet

Hovedregelen i norsk arbeidsliv er at arbeidstakere skal ha fast ansettelse. Slik er det også i praksis. Omfanget av midlertidige ansettelser og andre atypiske tilknytningsformer i arbeidslivet er generelt lavere i Norge enn gjennomsnittet for OECD- og EU-landene.

Midlertidig ansatte utgjorde 8,3 pst. av alle ansatte i andre kvartal 2018 (Arbeidskraftundersøkelsen, SSB). Andelen har gått ned over tid, fra om lag 13 pst. på midten av 1990-tallet til om lag 8 pst. i dag. Det har vært små endringer i bruken av midlertidig ansettelse siden lovendringen i 2015, da det ble innført en generell adgang til midlertidig ansettelse i inntil tolv måneder. Det ble samtidig innført regler om karantene og kvote for denne adgangen. Et av formålene med endringen var at flere skulle få en sjanse til å vise seg fram i jobb og på den måten komme inn i arbeidslivet. En undersøkelse basert på tall fra 2015 og 2016³⁷ viser at endringen i reglene om midlertidig ansettelse så langt i liten grad har påvirket sysselsetting og jobbmuligheter for innvandrere, personer med redusert arbeidsevne og unge med lite utdanning.

³⁶ Undersysselsatte er i Arbeidskraftundersøkelsen til SSB definert som: deltidsysselsatte personer som har forsøkt å få lengre arbeidstid ved å kontakte NAV, annonsere selv, spørre nåværende arbeidsgiver e.l., og som må kunne starte med økt arbeidstid innen en måned.

³⁷ Midlertidig ansettelser og grupper med svak tilknytning til arbeidslivet. Rapport 2018:2, Institutt for samfunnsforskning. Oslo 2018.

Det er imidlertid ikke mulig å skille virkninger av reglene om midlertidig ansettelse fullt ut fra effektene av nedgangskonjunkturen i perioden. Endringene av reglene om midlertidig ansettelse skal evalueres i samarbeid med partene i arbeidslivet. Departementet har også satt i gang flere kartlegginger og forskningsprosjekter, og vil følge utviklingen på området videre.

Om lag 1,5–2 pst. av årsverkene i norsk arbeidsliv utføres av arbeidstakere som leies ut fra bemanningsforetak. Erfaringsmessig svinger etterspørselen etter bemanningsforetakenes tjenester med konjunkturene. Omfanget har vært relativt stabilt de siste fem–seks årene, med en viss vekst fra og med høsten 2016. Innen bygge- og anleggsvirksomheten har det imidlertid i lengre tid vært en økende bruk av innleie, dette gjelder særlig for Oslo-området.

Det er bred enighet om at bruk av innleie av arbeidskraft ikke skal erstatte faste ansettelser, men være et supplement i særskilte situasjoner. For å sikre klarere rammer og større forutsigbarhet for både arbeidstakere og virksomheter i bemanningsbransjen, samt å redusere den høye innleieandelen i bygge- og anleggsvirksomhet fremmet regjeringen en lovproposisjon om endringer i arbeidsmiljøloven (Prop. 73 L (2017 – 2018)). Forslagene var forberedt gjennom en bred høring og flere møter med partene i arbeidslivet. Ved behandling i Stortinget ble regjeringens forslag vedtatt når det gjelder en presisering i arbeidsmiljøloven av hva fast ansettelse innebærer, samt en presisering av at arbeidsavtalen skal gi forutsigbarhet for når arbeid skal utføres også der arbeid skal utføres periodevis. Stortinget vedtok dessuten at alle virksomheter som ønsker å inngå lokal avtale om tidsbegrenset innleie, må være bundet av tariffavtale inngått med fagforening med innstillingsrett etter arbeidstvistloven. Endringene trer i kraft 1. januar 2019. Endringen i bestemmelsen om avtale om innleie (§ 14-12 andre ledd), gis virkning fra 1. juli 2019 når det gjelder konkrete innleieforhold som allerede eksisterer ved ikrafttredelsen. Departementet har også satt i gang flere kartlegginger og forskningsprosjekter, og vil følge utviklingen på innleieområdet videre.

Departementet varslet i Prop. 73 L (2017–2018) også et arbeid med tiltak for bedre kontroll og håndheving for å redusere ulovlig innleie. Dette arbeidet følges opp som varslet i lovproposisjonen.

Varsling

Regler og mekanismer for dialog og medbestemmelse mellom arbeidstakere og ledelsen er generelt godt utviklet i norske virksomheter. Gode, reelle muligheter til å si fra om feil og mangler er et vesentlig trekk ved et godt arbeidsmiljø og en sunn bedriftskultur. Arbeidstakere som melder fra om kritikkverdige forhold i virksomheten kan bidra til at lovbrudd, korrupsjon og annen uakseptabel adferd blir avdekket og opphører. Forskning indikerer³⁸ at om lag 25 pst. av de som varsler blir utsatt for negative reaksjoner som følge av varslingen. Det er viktig at arbeidstakere som varsler om slike forhold har et godt vern, og regjeringen har iverksatt flere tiltak for å sikre dette vernet.

Arbeidsmiljølovens regler om varsling ble endret med virkning fra 1. juli 2017. En viktig endring var at også innleide arbeidstakere ble omfattet av vernet for varslere hvis de varsler om kritikkverdige forhold i innleiebedriften. Det er Arbeidstilsynet som veileder om arbeidsmiljølovens varslingsregler til varslere, arbeidsgivere og andre aktører. Arbeidstilsynet leder et prosjekt som skal bidra til økt samarbeid mellom relevante myndigheter og tilsyn for bedre informasjon og samhandling om varsling. Formålet med arbeidet er at varslere som henvender seg til offentlige myndigheter, blir fulgt opp på en god og mer samordnet måte. Prosjektet har resultert i en handlingsplan som det nå arbeides med å følge opp.

Regjeringen oppnevnte i 2016 et offentlig utvalg som har foretatt en bred gjennomgang av varslingsregelverket. Varslingsutvalget har lagt fram en rekke forslag i NOU 2018: 6 Varsling – verdier og vern. Utredningen har vært på høring i 2018, og sammen med utredningen gir høringsuttalelsene et godt grunnlag for å vurdere om det er behov for å iverksette ytterligere tiltak for å fremme varsling og ivareta aktørene i varslingsprosessene på en god nok måte.

Det pågår videre i EU et arbeid med et forslag til direktiv om vern av personer som varsler om brudd på nærmere angitt EU-regelverk. Regjeringen følger dette arbeidet nøye og vil vurdere om, og eventuelt i hvilken grad, dette er relevant for det norske regelverket.

6.3.2 Seriose og anstendige arbeidsvilkår

De aller fleste i Norge har gode og anstendige arbeidsvilkår. Useriøsitet er likevel en utfordring i

del av arbeidslivet, og innebærer bl.a. brudd på bestemmelser i arbeidsmiljøloven om arbeidskontrakter, arbeidstid, overtid mv. Det kan også innebære mangler ved opplæring, sikkerhetstiltak og innkvartering som arbeidsgiver har ansvar for. Utenlandske arbeidstakere med begrensede språkkunnskaper og manglende kunnskap om rettigheter og plikter i det norske arbeidslivet er særlig utsatt for useriøs virksomhet. Det har uheldige konsekvenser for de arbeidstakerne det gjelder, men også for andre arbeidstakere og virksomheter i Norge. Utnytting av utenlandske arbeidstakere kan bidra til en urettferdig konkurransesituasjon med press på opparbeidede rettigheter, svekket rekruttering til særlig utsatte yrker og bransjer og til at seriøse virksomheter kan tape oppdrag og kunder til useriøse aktører. Utfordringene med useriøsitet gjelder imidlertid ikke bare arbeidsinnvandrere. Innen enkelte næringer finner tilsynsmyndighetene mange useriøse virksomheter med dårlige arbeidsforhold og høy arbeidsmiljøbelastning. Arbeidstilsynet erfarer at flere oppdragsgivere mangler kunnskap om sitt påseansvar knyttet til oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår hos underleverandører.

Allmenngjøring av tariffavtaler er et viktig virkemiddel for å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har, og å hindre konkurransevridning til ulempe for det norske arbeidsmarkedet. Det er Tariffnemnda, som et uavhengig forvaltningsorgan, som fastsetter allmenngjøringsforskrifter. Etter krav fra en arbeidstaker- eller arbeidsgiverorganisasjon kan Tariffnemnda fastsette at lønns- og arbeidsvilkår som følger av en tariffavtale skal gjelde for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art som avtalen omfatter, herunder utenlandske arbeidstakere og uorganiserte norske arbeidstakere. Det er allmenngjorte forskrifter for 9 bransjer. Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet fører tilsyn med etterlevelsen av forskriftene.

Arbeids- og sosialdepartementet har i samarbeid med KS, Arbeidstilsynet og Difi, utviklet en ny veileder om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter. Formålet er å sette oppdragsgivere i kommunesektoren bedre i stand til å etterleve forskriften om lønns- og arbeidsvilkår både ved inngåelse og i oppfølging av offentlige kontrakter. Dette arbeidet er for øvrig også en oppfølging av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjoner om myndighetenes arbeid mot sosial dumping i offentlige anskaffelser og regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet.

³⁸ NOU 2018: 6 Varsling – verdier og vern, s 98 med videre henvisning.

Det er viktig at utenlandske arbeidstakere og arbeidsgivere kjenner til sine plikter og rettigheter i det norske arbeidslivet. Informasjonstilbudet til denne gruppen er blitt mer målrettet og styrket. Gjennom servicesentrene for utenlandske arbeidstakere (SUA) samarbeider Arbeidstilsynet, Skatteetaten, Politiet og Utlendingsdirektoratet om å gi god veiledning. SUA er også viktig for å avdekke ulovlige arbeidsforhold og identitetsjuks. Jf. også omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Treparts bransjeprogrammer – Samarbeid om innsats mot utsatte bransjer

Treparts bransjeprogrammer er et viktig virkemiddel for å målrette innsatsen overfor de deler av arbeidslivet hvor utfordringene er størst, og for å mobilisere arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter til i felleskap å dokumentere og ta fatt i felles erkjente utfordringer knyttet til arbeidsforhold og arbeidsmiljø. Treparts bransjesamarbeid er i første rekke et operativt samarbeid mellom partene og myndighetene om å utvikle nye innfallsvinkler, arbeidsformer og metoder og hvor målet er å bidra til bedre resultater enn det myndighetene og partene kan oppnå hver for seg. Arbeidstilsynet tilrettelegger aktiviteten fra myndighetenes side.

Det er etablert treparts bransjeprogrammer innen renhold, uteliv og for deler av transportnæringen. Det er også besluttet å etablere et bransjeprogram for bilbransjen, arbeidet starter høsten 2018. I renholdsbransjen er det iverksatt flere tiltak og aktiviteter for å bidra til bedre arbeidsforhold gjennom ulike informasjonstiltak og forskningsprosjekter. Godkjenningsordningen for renholdsvirksomheter er forsterket i 2018. Det stilles nå strengere krav til å være en godkjent renholdsbedrift, og for kjøperne er det blitt enklere å få en oversikt over godkjente renholdsvirksomheter. Fra 1. juli 2018 ble også forbud mot kjøp fra ikke-godkjente virksomheter utvidet til å omfatte forbrukere. Bransjeprogrammet innen uteliv har i samarbeid med Arbeidstilsynet og Likestillings- og diskrimineringsombudet satt i gang tiltak mot seksuell trakassering, som er en betydelig utfordring i bransjen. Det er gjennomført flere informasjonstiltak overfor nye arbeidstakere innen uteliv, som er en bransje hvor mange unge møter arbeidslivet for første gang. For bransjeprogrammet knyttet til transportbransjen er det utarbeidet en veileder for bestillere av transporttjenester og satt i gang en kartlegging av lønns- og arbeidsvilkår for utenlandske sjåfører i Norge.

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 437, 31. januar 2018

«Stortinget ber regjeringen fremme sak til Stortinget med forslag som bidrar til at organisasjonsgraden kan økes, som en anerkjennelse av betydningen av at mange arbeidstakere velger å være fagorganisert.»

Vedtaket ble truffet ved behandlingen av Erklæring fra Regjeringen Solberg.

Det siste tiåret har organisasjonsgraden for arbeidstakere ligget stabilt på 49–50 pst. (K. Nergaard, Organisasjonsgraden 2017, Fafo-notat 2018:20).

På arbeidsgiversiden har det vært en betydelig økning i de private bedriftenes organisasjonsgrad, fra om lag 50 pst. på 1980-tallet til i underkant av 70 pst. i dag.

Om lag 70 pst. av arbeidstakerne arbeider i en virksomhet som er omfattet av tariffavtale. Gjennomsnittet for OECD-landene er 33 pst. I offentlig sektor er det full tariffavtaledekning. I privat sektor er tariffavtaledekningen om lag 54 pst. Dette er lavere enn i de andre nordiske landene, men likevel blant de høyeste i Europa.

Et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid er regjeringens viktigste bidrag til å fremme et organisert arbeidsliv. Regjeringen har et bredt samarbeid med partene i arbeidslivet, bl.a. gjennom Regjeringens Kontaktutvalg og Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.

Det er også lange tradisjoner for trepartssamarbeid i utdanningssektoren, og bred enighet om betydningen av å videreføre dette samarbeidet. Samarbeidsrådet for yrkesopplæring, Fagskolerådet, Universitets- og høyskolerådet og Kompetansepolitisk råd skal bl.a. bidra til bedre samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv innen sine sektorområder. Gjennom Kompetansepolitisk råd har alle hovedorganisasjonene i arbeidslivet, Sametinget og fem departementer utarbeidet Nasjonal kompetansepolitisk strategi.

Regjeringen mener det er en konkurransefordel for Norge at vi har et likestilt og inkluderende arbeidsliv med høy organisasjonsgrad. Det bidrar til å styrke mulighetene for koordineringen mellom partene i arbeidslivet og dermed for en lønnsdannelse som kan ivareta hensynet til høy sysselsetting og lav ledighet. Regjeringen legger vekt på å ha dialog med alle organisasjonene i arbeidslivet. Selv om det kan være uenighet om enkeltsaker, preges norsk arbeidsliv av en grunnleggende enighet om verdien av å samarbeide. Gjennom trepartssamarbeidet i arbeidslivet utvikles det

konstruktive svar på felles utfordringer i samfunns- og arbeidslivet, som for eksempel enigheten om offentlig tjenestepensjon som partene og myndighetene kom fram til tidligere i år.

Regjeringen vil styrke det organiserte arbeidslivet som et fundament for å sikre et seriøst arbeidsliv. Strategi mot arbeidslivskriminalitet er utformet etter dialog med partene. Utfordringene i utsatte bransjer og næringer takles i samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet, bl.a. gjennom treparts bransjeprogrammer. Etter innspill fra partene er det satt i gang arbeid med et nytt bransjeprogram innen bilbransjen.

Arbeidet for å øke organisasjonsgraden i arbeidslivet er tatt opp som tema i trepartssamarbeidet mellom myndighetene og partene i arbeidslivet. Hovedorganisasjonene på arbeidstakersiden er nå i gang med et felles arbeid for å øke organisasjonsgraden. Også organisasjonene på arbeidsgiversiden har lagt vekt på betydningen av å fremme et organisert arbeidsliv. Regjeringen vil drøfte utfordringene nærmere med partene i arbeidslivet.

6.3.3 Innsats mot arbeidslivskriminalitet

Flere kriminelle aktører avdekkes og stanses

Arbeidslivskriminalitet kan betegnes som profittmotivert kriminalitet som foregår i arbeidsmarkedet. Et karakteristisk trekk er at det foregår systematiske brudd på lover og regler som gjelder en rekke ulike områder. Den vanligste formen for arbeidslivskriminalitet er en kombinasjon av svart arbeid og svart omsetning i sammenheng med brudd på arbeidslivsreguleringen. Foreløpige vurderinger tyder på at arbeidslivskriminalitet ikke lenger øker i omfang³⁹. Samtidig er de kriminelle aktørene blitt vanskeligere å avdekke gjennom kontroll og sanksjoner. I større grad enn tidligere skjuler de aktiviteten sin bak tilsynelatende lovlig virksomhet. Bruk av stråmenn i forbindelse med konkurser, profesjonelle medhjelpere og misbruk av offentlige ordninger slik som arbeidsmarkedstiltak og trygdeytelser ser også ut til å være utbredt. Det innebærer at arbeidslivskriminalitet er blitt mer krevende å bekjempe, og krever kontinuerlig innsats av kontrolletatene. Arbeidslivskriminalitet er i tillegg en grenseoverskridende utfordring.

Det er vanskelig å fastslå det samlede omfanget av arbeidslivskriminalitet i Norge. Det er beregnet at omfanget av verdiskaping knyttet til ulovlig virksomhet som er skjult for omverden utgjorde 1,2 pst. av fastlands-BNP, det vil tilsi omkring 30 mrd. kroner i 2015 (Samfunnsøkonomisk analyse, rapport 69-2017). I følge kontrolletatene hadde utfordringene med den type kriminalitet vært enda større uten regjeringens innsats på området. I det tverretatlige samarbeidet er det oppnådd viktige resultater. I 2017 kontrollerte etatene om lag 3 400 virksomheter. 481 kriminelle aktører er fjernet fra markedet eller fikk sin kapasitet redusert. 61 kriminelle nettverk ble identifisert. A-krimsentrenes plassering er basert på etatenes samlede erfaringer og faglige vurderinger om hvor det er størst risiko for arbeidslivskriminalitet og hvor det er viktig at innsatsen settes inn.

Regjeringen la i 2015, etter dialog med hovedorganisasjonene i arbeidslivet, fram en egen strategi mot arbeidslivskriminalitet. Hovedtilnærmingen i strategien er et styrket samarbeid med partene i arbeidslivet, mer koordinert kontroll og oppfølging fra tilsynsmyndighetene, krav til offentlige innkjøp, kunnskap for å fremme seriøsitet, informasjon til utenlandske arbeidstakere og internasjonalt samarbeid mellom tilsynsmyndighetene. Tiltakene berører flere departementers områder. Strategien ble revidert og utvidet i 2017.

En sentral del i strategien er bedret koordinering mellom de offentlige etatene, slik at deres felles innsats blir så slagkraftig og effektiv som mulig. Politiet, Skatteetaten, Arbeidstilsynet og Arbeids- og velferdsetaten samarbeider om å identifisere kriminelle aktører og nettverk. Det er etablert syv arbeidslivskriminalitetsentre (a-krimsentre) hvor disse etatene og andre offentlige myndigheter samarbeider om oppfølgingen av konkrete saker. I tillegg skjer det også et operativt samarbeid mot arbeidslivskriminalitet flere andre steder i landet. Etatene utarbeider felles handlingsplaner mot arbeidslivskriminalitet, og har utarbeidet en felles styringsmodell for a-krimsentrene.

Informasjonsdeling er en viktig forutsetning for at etatene skal kunne jobbe mer effektivt. Det er derfor satt i gang et arbeid med å styrke mulighetene for at etatene kan dele taushetsbelagte opplysninger. For å få en mest mulig effektiv innsats mot kriminelle aktører er det viktig for etatene å bruke de virkemidlene og sanksjonene som de samlet sett disponerer, slik at kriminelle aktører ikke får mulighet til å fortsette sin virksomhet, eller slik at deres kapasitet til å drive kriminell virksomhet blir redusert over tid. Det er foretatt

³⁹ Situasjonsbeskrivelse 2017. Arbeidslivskriminalitet i Norge, NTAES-rapport, Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter, Oslo 2017.

en vurdering av etatenes sanksjonsmuligheter, og Riksadvokaten skal lede et arbeid sammen med etatene for å se på hvordan sanksjonsmulighetene kan benyttes på den mest effektive måten. Som et ledd i å styrke innsatsen mot økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet er det også etablert et nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES). Analyse- og etterretningssenteret skal utarbeide nasjonale trussel- og risikovurderinger og samle etterretning som vil gi et grunnlag for etatenes oppfølging. Politiet, Skatteetaten, Tolletaten, Arbeidstilsynet og Arbeids- og velferdsetaten deltar i dette arbeidet.

Det er viktig å redusere spillerommet for kriminelle slik at det blir vanskeligere for de kriminelle aktørene å tilby sine tjenester. Strengere krav til offentlige anskaffelser og bevisste forbrukervalg kan bidra til dette. Det forventes at det offentlige gjennom sine anskaffelser går foran i arbeidet med å fremme et seriøst arbeidsliv og forhindrer at useriøse aktører får oppdrag. Fra 1. januar 2017 er regelverket for offentlige anskaffelser endret slik at det nå stilles strengere krav til bestillere og leverandører. Det er innført krav om maksimalt to nivå av underleverandører i bygg- og renholds kontrakter. Det er også innført krav om bruk av lærlinger ved større anskaffelser. I 2018 er det gitt en fellesføring i tildelingsbrevene til alle offentlige virksomheter som skal sikre at offentlige anskaffelser gjennomføres på en måte som motvirker arbeidslivskriminalitet. Det er videre viktig å se på ulike informasjonstiltak for å hjelpe forbrukere til å ta gode og informerte valg.

I 2017 tok regjeringen et initiativ overfor EU-kommisjonen om en styrket europeisk innsats mot arbeidslivskriminalitet. Det foreslås et tettere samarbeid med EU og de enkelte medlemsland om innsats mot grenseoverskridende arbeidslivskriminalitet. Ett av forslagene er at det bør vurderes å utarbeide en samlet strategi mot arbeidslivskriminalitet på europeisk nivå. Et annet forslag er styrket samarbeid med tilsynsmyndigheter i andre land. Det er bl.a. inngått samarbeid med tilsynsetater i Litauen, Latvia, Estland, Romania, Bulgaria og Polen. Norge har gitt innspill til EU om hvordan det foreslåtte europeiske arbeidsmarkedsbyrået kan bidra til å styrke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. EU har invitert Norge med i en rådgivende gruppe om det europeiske arbeidsmarkedsbyrået. De nordiske arbeidsministrene har utarbeidet et felles innspill om temaet som er oversendt EU.

Arbeidslivskriminalitet er et område som er i stadig utvikling og som krever kontinuerlig og koordinert myndighetsinnsats. Regjeringen har

derfor foreslått en styrking av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet med 20 mill. kroner. Se nærmere omtale i Del I punkt 2 og Del II kategori 09.40.

FN har utviklet et sett med bærekraftsmål for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene. Delmål 8.8 omhandler behovet for å beskytte arbeidstakerrettigheter og fremme et trygt og sikkert arbeidsmiljø for alle arbeidstakere, herunder arbeidsinnvandrere og særlig kvinnelige arbeidsinnvandrere, samt arbeidstakere i vanskelige arbeidsforhold. Innsatsen knyttet til utfordringer med useriøsitet og arbeidslivskriminalitet i norsk arbeidsliv vil bl.a. også støtte opp om dette. For en nærmere omtale av bærekraftsmålene vises til Nasjonalbudsjettet for 2019.

6.3.4 Sikkerhet i petroleumssektoren

Redusert risiko for storulykke i petroleumssektoren

Over tid har HMS-nivået i petroleumsvirksomheten utviklet seg i en positiv retning, og myndighetene og partene er enige om at sikkerhetsnivået i næringen i Norge er høyt. Fra år 2000 har det i hovedtrekk vært en stabil og positiv utvikling når en ser på de fleste indikatorene for storulykke. Dette indikerer at næringen er blitt bedre til å styre forhold som påvirker risiko.

Storulykkeindikatoren som reflekterer både antall alvorlige hendelser og hendelsenes potensial med tanke på tap av liv, nådde et lavt nivå i 2013 og 2014, men var høyere i 2015 og 2016. I 2017 er storulykkeindikatoren igjen på samme nivå som i 2013 og 2014.

Arbeidsmiljøstandarden i petroleumsvirksomheten har i hovedsak hatt en positiv utvikling, men næringen har fortsatt en rekke arbeidsmiljøutfordringer. De siste ti årene har det vært fire dødsulykker i norsk petroleumsvirksomhet og i 2017 var det en økning i alvorlige personskader. Det har vært et økende antall varsler og bekymringsmeldinger de siste årene, og spørreundersøkelsen i forbindelse med *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet* (RNNP) 2015 og 2017 viser at det er utfordringer når det gjelder psykososialt arbeidsmiljø, sikkerhetsklima og rapporteringskultur. Petroleumsstilsynet har også erfart et økende press på partssamarbeidet, spesielt i forbindelse med effektivisering og nedbemanning.

Petroleumsnæringen er en syklisk bransje som over tid gjennomgår endrings- og effektiviseringsprosesser. Endringene er omfattende og kan bl.a. dreie seg om nedbemanning, teknologiutvikling, investeringsreduksjoner, aktivitetsreduksjo-

ner og endret organisering av arbeid. Endrings- takten er i perioder, som etter oljeprisfallet i 2014, særlig høy og flere endringsprosesser foregår samtidig. Dette gjør endringsprosessene komplekse, og det kan være utfordrende å gjennomføre helhetlige vurderinger av hvilke HMS-konsekvenser endringene kan få.

Kunnskap og ny teknologi er i rask utvikling i petroleumsvirksomheten. Teknologitvilling bidrar til høyere HMS-nivå og effektivitet i petroleumsvirksomheten, men kan også medføre nye utfordringer som næringen må håndtere. Det er en økende bruk av digitale teknologier og de siste årene har det i økende grad blitt utviklet og tatt i bruk nye driftskonsepter som enklere innretninger. I tillegg rapporteres det om økende bruk av såkalte flerbruksfartøy. Utviklingen er en konsekvens av teknologi- og innovasjonsutvikling og et økende fokus på mer kostnadseffektive løsninger i norsk petroleumsvirksomhet.

Aktørene i petroleumsnæringen slutter opp om regjeringens ambisjon om at norsk petroleumsvirksomhet skal være verdensledende på HMS. Denne ambisjonen er et tydelig signal om at petroleumsnæringen ikke kan ta et høyt sikkerhetsnivå for gitt, men må jobbe for stadig forbedring. Stortinget behandlet i juni 2018 Meld. St. 12 (2017–2018) *Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten*. I meldingen er det en bred gjennomgang av HMS-tilstanden i næringen og en vurdering av tilsynsoppfølging og regelverk, samt ulike tiltak for videre oppfølging.

Norsk petroleumsvirksomhet er regulert gjennom lover og forskrifter som innebærer at alle sentrale aktiviteter i alle faser av petroleumsvirksomheten krever tillatelser, samtykker og godkjenninger fra myndighetene. Systemet bidrar til å gi myndighetene god styring og kontroll med petroleumsvirksomheten, fra leting etter petroleumforekomster, utbygging og utvinning til avslutning av virksomheten. En overordnet strategi for kontinuerlig forbedring av sikkerhetsnivået er å ansvarliggjøre aktørene i næringen slik at disse til enhver tid opptrer forsvarlig og i samsvar med regelverket. Forebygging av storulykker har vært, og forblir, den viktigste oppgaven til aktørene i petroleumsvirksomheten.

Kunnskapsutvikling er et viktig grunnlag for å identifisere utfordringer, iverksette målrettede tiltak og videreutvikle sikkerhetsnivået. Næringens

investeringer i FoU har stor betydning for kunnskapsutviklingen i petroleumsvirksomheten. Det offentlig finansierte bidraget til forskningen knyttet til HMS i petroleumsvirksomheten er i hovedsak organisert som del av Forskningsrådets store petroleumsprogram, PETROMAKS 2, jf. nærmere omtale under programkategori 09.00.

Petroleumstilsynet følger opp at næringen etterlever kravene i regelverket. Tilsynet må opp- tre sterkt og tydelig overfor næringen. Det er viktig at myndighetene innretter sin oppfølging slik at den på en effektiv måte bidrar til at virksomhetene jobber forebyggende og målrettet med sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. Det er også viktig at myndighetenes oppfølging ligger i forkant av utviklingen i næringen og baseres på de aktuelle risikoforhold. Kunnskap om risiko er et viktig grunnlag for næringens prioriteringer og myndighetenes oppfølging. *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet* (RNNP) er et viktig grunnlag for felles virkelighetsforståelse av risikonivået i norsk petroleumsvirksomhet. Det er derfor viktig at RNNP sikres høy kvalitet og legitimitet.

Økende bruk av digitale teknologier gjør petroleumsvirksomheten mer utsatt som følge av sårbarheter i IKT-systemer og avanserte digitale trusler. Endringene i risikobildet krever at aktørene løpende har oppmerksomhet mot å forbedre sin IKT-sikkerhet og evne til å håndtere uønskede digitale hendelser. Behovet for styrket tilsyn med petroleumsvirksomhetens IKT-sikkerhet og sårbarhet ble både påpekt av Lysne-utvalget, NOU 2015: 13 *Digital sårbarhet – Sikkert samfunn* og Meld. St. 38 (2016–2017) *IKT-sikkerhet – Et felles ansvar*. Myndighetenes oppfølging er derfor styrket på dette området. Regjeringens satsing i 2018 på oppfølging av IKT-sikkerhet i petroleumssektoren foreslås videreført med helårseffekt i 2019.

Som grunnlag for at HMS-reguleringen skal basere seg på gode samfunnsøkonomiske analyser har Arbeids- og sosialdepartementet også deltatt i et fellesprosjekt med å utvikle en sektorveileder for samfunnsøkonomiske analyser. Arbeidet ble ledet av Olje- og energidepartementet.

På bakgrunn av endringene i petroleumsnæringen og de samlede HMS-utfordringene foreslår regjeringen å styrke Petroleumstilsynet med 7 mill. kroner fra 2019. Se nærmere omtale i Del I punkt 2 og Del II under kap. 642.

Programkategori 09.00 Administrasjon

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
600	Arbeids- og sosialdepartementet	221 816	219 567	215 613	-1,8
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	250 155	266 686	272 840	2,3
Sum kategori 09.00		471 971	486 253	488 453	0,5

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-24	Statens egne driftsutgifter	275 183	272 602	270 713	-0,7
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	159 440	162 841	166 730	2,4
70-89	Andre overføringer	37 348	50 810	51 010	0,4
Sum kategori 09.00		471 971	486 253	488 453	0,5

Kap. 600 Arbeids- og sosialdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	221 816	219 567	215 613
Sum kap. 0600		221 816	219 567	215 613

Overført fra 2017 til 2018:

Post 01: 11 410 000 kroner

Arbeids- og sosialdepartementets oppgaver og prioriteringer følger av politikken som utformes og de mål som er fastsatt for arbeids- og velferdspolitikken.

Administrasjonens hovedoppgave er å tilrettelegge for en kunnskapsbasert, samordnet og helhetlig politikk på departementets ansvarsområde. Departementet skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for politisk ledelse. Det skal være en tydelig og forutsigbar etatsstyrer og forvalter av gjeldende lover og annet regelverk.

Rapport 2017

Per 1. oktober 2017 var det 196 ansatte⁴⁰. Kvinneandelen var på 61,7 pst. Det vises til omtale av kjønnsfordeling for de ulike stillingskategoriene i Del III, punkt 10 Likestilling og mangfold.

Regnskapet for 2017 under kap. 600, post 01 viste et forbruk på 221,8 mill. kroner. Midlene er nyttet til å dekke departementets ordinære driftsutgifter. Av det totale regnskapet ble 165,9 mill. kroner nyttet til å dekke lønn og sosiale kostnader og 55,9 mill. kroner til å dekke andre driftskostnader.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker de ordinære driftsutgiftene som er nødvendige for at departementet skal kunne ivareta sine oppgaver. De største driftsutgiftene er knyttet til lønn, husleie, tjenesteavtaler med Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon og utvalgsutgifter.

Det foreslås å redusere bevilgningen med 4,847 mill. kroner i forbindelse med at finansieringen av IKT-tjenester fra Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon endres fra brukerfi-

⁴⁰ Ansatte utgjør tilsatte i aktiv tjeneste og de tilsatte som er i lønnet permisjon.

nansiering til bevilgningsfinansiering. Jf. omtale i Kommunal- og moderniseringsdepartementets Prop. 1 S (2018–2019). Det foreslås å øke bevilgningen tilsvarende under Kommunal- og moderniseringsdepartementets kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Det foreslås å redusere bevilgningen med 0,295 mill. kroner knyttet til videreutvikling av fellestjenestene i departementsfellesskapet. Tjenestetilbudet skal utvides og nye fellestjenester skal etableres og det er lagt til grunn en økning av 10 årsverk i Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. Jf. omtale i Kommunal- og moderniseringsdepartementets Prop. 1 S (2018–2019). Det foreslås å øke bevilgningen tilsvarende under Kommunal- og moderniseringsdepartementets kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, post 01 Driftsutgifter.

Departementet har hatt midlertidige lokaler i Møllergata 37. Husleiekostnadene var på 11,7 mill. kroner og leiekontrakten ble avsluttet høsten 2017. Som følge av dette ble bevilgningen redusert med 8,2 mill. kroner i 2018, restbeløpet på 3,5 mill. kroner ble avsatt til anskaffelse av reservekraftanlegg i 2018. Bevilgningen foreslås redusert med 3,5 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 215,6 mill. kroner.

Kap. 3600 Arbeids- og sosialdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
02	Diverse inntekter	11		
	Sum kap. 3600	11		

Bevilgningen under kap. 600 Arbeids- og sosialdepartementet, post 01 Driftsutgifter kan overskri-

des mot tilsvarende merinntekter under kap. 3600, post 02, jf. romertallsvedtak II.

Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter	53 367	53 035	55 100
50	Norges forskningsråd	159 440	162 841	166 730
70	Tilskudd	21 488	34 530	34 730
72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.	15 860	16 280	16 280
	Sum kap. 0601	250 155	266 686	272 840

Overført fra 2017 til 2018:
Post 21: 2 781 000 kroner

Allmenn omtale

Sektorprinsippet i norsk forskningspolitikk innebærer at departementet har et overordnet ansvar for forskning for sektoren og egne ansvarsområder. Ansvarer innebærer å bidra til forskning og kompetansebygging for sektoren, og å sørge for forskning for politikktutvikling og forvaltning. Myndigheter og forvaltningen selv utgjør en stor del av egen sektor og er viktige brukere av forskningens resultater.

Forskning og kunnskapsutvikling er virkemiddel for å nå de fastsatte målene for arbeids- og velferdspolitikken, jf. målomtalen i Del I Innledende del.

Departementet og sektoren trenger et variert kunnskapsgrunnlag med bredde og god kvalitet for at det skal fungere som grunnlag for beslutninger og veivalg. Noen områder er avhengig av forutsigbar og løpende statistikkproduksjon. Andre områder, som for eksempel arbeidsmarkedstiltak og reguleringer i arbeidslivet må jevnlig evalueres og vurderes mht. måloppnåelse og effekt. Kunnskapsutviklingen må bidra til god forståelse av hvordan samfunn, arbeidsmarked og arbeidsliv utvikler seg, og bidra til å avdekke årsaker og drivkrefter bak samfunnsendringer og også nye utfordringer. Større samfunnsutfordringer og utviklingstrekk må møtes med langsiktig forskning basert på omfattende datagrunnlag og empiri. Sektoren er preget av komplekse sammenhenger som skal forstås og omsettes til faglig godt kunnskapsgrunnlag.

Behovet for et variert kunnskapsgrunnlag gjenspeiles i finansiering av forskning og tilgrensende aktiviteter. Departementets viktigste virke-

midler i arbeidet med forskning og kunnskapsutvikling er:

- Forskning i regi av Norges forskningsråd
- Departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet
- Forskning og kunnskapsutvikling i regi av underliggende virksomheter, herunder Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI)

Deltakelse i internasjonale organisasjoner er også en kilde til kunnskap for departementet. Departementet bevilger tilskudd til internasjonale organisasjoner under kap. 601, post 70.

Rapportering, strategier og tiltak for 2019

Departementets investeringer i forskning og annen kunnskaputvikling ses i sammenheng med målene og utfordringene som departementet jobber opp i mot. Utfordringer som globalisering og migrasjon, endringer i demografi og teknologi, digitalisering samt nødvendig omstilling i norsk økonomi arbeids- og næringsliv kan påvirke rammebetingelser for departementets ansvarsområder, politikk og tjenester. Investeringene i forskning skal dekke hele bredden av departementets fagområde, men forskningsprofilen vil variere over tid avhengig av utfordringer og kunnskapsbehov som følger av dette.

Samtidig med forslag til statsbudsjettet for 2019, legger regjeringen fram Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*. Planen er en revisjon av Meld. St. 7 (2014–2015) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024*. Langtidsplanen har tiårige mål og prioriteringer og gir uttrykk for hva regjeringen mener er særlig viktig å prioriter den kommende fireårsperioden. For perioden 2019–2022 lanserer regjeringen tre nye opptrappings-

planer. For nærmere omtale, se del III, kap. 5 i Prop. 1 S for Kunnskapsdepartementet.

Arbeids- og sosialdepartementet bidrar til forskning og kunnskapsutvikling på flere av områdene som er omtalt i langtidsplanen. Det vises spesielt til de deler av planen som omtaler betydningen av forskning og kunnskapsutvikling for å møte samfunnsutfordringer på områder som bærekraftig velferd, arbeidsinkludering, fornyelse og bedre tjenester i offentlig sektor, integrering, utenforskap, fattigdom, samt helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten.

Departementet finansierer forskning hovedsakelig gjennom fire virkemidler. Disse har ulike formål og egenskaper. Virkemidlene skal enkeltvis og i sammenheng bidra til at sektoransvaret ivaretas og kunnskapsbehov dekkes.

Departementets tildelinger til Norges forskningsråd skal i hovedsak bidra til langsiktig og målrettet kompetanse- og kunnskapsoppbygging for departementet og andre relevante aktører innenfor sektoren som departementet har ansvar for. Det vises til omtale av Norges forskningsråd under kap. 601, post 50.

Departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet har som hovedformål å gi departementet et godt kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling og forvaltning på kort og mellomlang sikt. Utgangspunktet er ofte knyttet til pågående eller kommende utviklingsprosesser samt dagsaktuelle problemstillinger som krever presise beskrivelser av kunnskapsbehov. Det vises til omtale under kap. 601, post 21.

Arbeids- og velferdsetatens midler til forsknings- og utredningsaktiviteter omtales under kap. 605, post 22. Direktoratet skal gjennom sin rolle som rådgiver og faglig premissleverandør for departementet arbeide for at egen virksomhet er kunnskapsbasert og har over tid bygget opp sin kunnskapsfunksjon. Direktoratet skal som hovedregel ha ansvar for evalueringer av virkemidler, tjenester og tiltak på arbeids- og velferdsforvaltningens områder. Dette innebærer både kjøp av forskning i markedet og bruk av direktoratets egen utrednings- og analysekompetanse.

STAMI er det nasjonale forskningsinstituttet og et sentralt kunnskapsorgan for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Det overordnede målet for STAMI er å frambringe og å formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. STAMI bistår med kvalitetssikret fagkunnskap til bl.a. departementet, Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet, bedriftshelsetjenesten og partene i arbeidslivet. Det vises til omtale av STAMI under kap. 643.

Departementet yter også tilskudd til Senter for seniorpolitikk, hvorav en andel går til forsknings- og utviklingsarbeid. Det vises til omtale under kap. 601, post 72.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Allmenn omtale

Posten finansierer departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet. Hovedformålet med anskaffelsene er å gi departementet et godt kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling og praksis. Posten dekker hele bredden av departementets fagområde, men faglig fokus/innretning vil variere over tid avhengig av departementets kunnskapsbehov og kommende utviklingsprosesser. Posten finansierer i hovedsak kjøp av forskningsoppdrag, kunnskapsinnhenting i regi av utvalg og andre utviklingsprosesser, samt statistikk og analyser av utviklingen på departementets ansvarsområder. Posten finansierer også internasjonalt samarbeid om utvikling og utveksling av kunnskap på departementets fagområde, kunnskapsoversikter og formidlingsaktiviteter.

På noen utvalgte områder har departementet valgt å inngå flerårige forskningskontrakter som i særlig grad skal bidra til systematisk oppbygging og vedlikehold av kompetanse og kunnskap både i forskningsmiljøene og i departementet. Innenfor en faglig ramme fastsatt av departementet gir avtalene noe større rom for forskerinitierte problemstillinger og vinklinger enn det som er vanlig innenfor de ordinære forsknings- og analyseoppdragene.

Rapport

Nedenfor gis eksempler på prosjekter som ble ferdigstilt i 2017/2018

- Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø (SSB)
- Samfunnsøkonomisk virkning av varsling (Oslo Economics)
- Kjønnforskjeller i yrkes- og sektormobilitet i Norge (Institutt for samfunnsforskning)
- Evaluering av grunnstønadordningen (Proba Samfunnsanalyse/Rambøll Management)
- Mobilitetshindringer i pensjonsordningene (Frischsenteret/Actecan)

Departementet har også inngått to langsiktige forskningsavtaler. Disse er:

- Kollektive aktører og reguleringer (Fafø)
- Pensjon og yrkesaktivitet blant eldre (SSB, ISF, Fafø, Frischsenteret)

Budsjettforslag 2019

Deler av midlene på posten er bundet til å finansiere inngåtte avtaler og aktivitet som videreføres fra 2018 og tidligere år. Det omfatter bl.a. innhenting av statistikk og analyser for å belyse status, utviklingstrekk og utfordringer på departementets ansvarsområder, evalueringer og flerårige forskningsavtaler.

Årlig finansieres også internasjonalt samarbeid om utvikling og utveksling av kunnskap på departementets fagområde. Det omfatter bl.a. samarbeid i regi av OECD, ILO og EU-kommisjonen.

Nye kunnskapsbehov og prosjekter som skal finansieres over posten i 2019 planlegges høsten 2018.

Departementet viderefører finansieringen av forløpsdatabasen FD-Trygd og MOSART-modellen i Statistisk sentralbyrå. FD-Trygd er en viktig kilde til data om arbeidsmarkedstilpasningen til målgrupper for arbeidsmarkedspolitikken, og for trygdeforskningen. Departementet henter inn kunnskap gjennom bruk og utvikling av MOSART-modellen bl.a. for å kunne vurdere langsiktige effekter av pensjonsreformen.

Tidligere har midler for ivaretagelse av oppgaven som nasjonalt rapporteringssenter for EUROFOUND blitt gitt som tilskudd under kap. 601, post 70. Oppgaven er imidlertid de siste periodene utlyst som anskaffelse og er derfor foreslått overført til kap. 601, post 21. Ny ettårig avtale er inngått med Fafo fra 1. mars 2018, med opsjon på forlengelse i ytterligere tre år.

For 2019 foreslås en bevilgning på 55,1 mill. kroner.

Post 50 Norges forskningsråd

Allmenn omtale

Norges forskningsråd (Forskningsrådet) er regjeringens viktigste verktøy for gjennomføring av forskningspolitikken.

Regjeringen har fastsatt fem mål for Norges forskningsråd. Målene er:

- økt vitenskapelig kvalitet
- økt verdiskaping i næringslivet
- møte store samfunnsutfordringer
- et velfungerende forskningssystem
- god rådgiving

Målene er felles for alle departementene. Kunnskapsdepartementet har i samarbeid med de andre departementene og Forskningsrådet utarbeidet et styringssystem for departementenes styring av Forskningsrådet. Arbeids- og sosialdepartementet styrer sine midler til Forskningsrådet i tråd med dette. Samlet resultat av Forskningsrådets virksomhet i 2017 er omtalt i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon for 2019.

Fra 2018 er alle bevilgninger til drift av Forskningsrådet samlet på en post på statsbudsjettet til Kunnskapsdepartementet, se nærmere omtale kap. 285, post 55 Virksomhetskostnader.

Departementets tildelinger til Forskningsrådet skal bidra til anvendt forskning og langsiktig kompetanse- og kunnskapsoppbygging innenfor departementets sektor og ansvarsområder.

Bevilgningen fra Arbeids- og sosialdepartementet under post 50 går til programmer beskrevet nedenfor. Programmene gjennomføres i tråd med vedtatte programplaner mm. Interessene til departementet og aktører i sektoren er representert i programstyrene.

Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM II)

VAM II er en ny satsing på arbeids- og velferdsforskningen og en videreføring av forskningsinnsatsen til de avsluttede programmene VAM, Sykefravær, arbeid og helse samt evaluering av pensjonsreformen (EVAPEN), alle finansiert av Arbeids- og sosialdepartementet. Det vises til omtale av disse programmene i Prop. 1 S (2017–2018) Arbeids- og sosialdepartementet. Det nye programmet skal organiseres som en løpende satsing med 3-årige handlingsplaner. Programmet skal gi kunnskapsutvikling om hvordan bl.a. demografi, globalisering, omstilling i økonomien, migrasjon og teknologiske endringer påvirker hvordan arbeidsmarked og arbeidsliv utvikler seg og fungerer, hvordan arbeidskraften utvikles og utnyttes og hvordan store velferdsordninger påvirkes når det gjelder økonomisk bærekraft, måloppnåelse og effektivitet samt legitimitet. Programmet skal følge opp Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028* og målet om å møte store samfunnsutfordringer og sikre et bærekraftig velferdssamfunn. Regjeringen vil øke kunnskapen om hva som kan bidra til at færre faller utenfor arbeidslivet og at flere står lenger i arbeid. Departementet er i dialog med Forskningsrådet om innretningen på det nye programmet.

HelseVel og praksisrettet FoU for utvikling av helse- og velferdstjenestene

Som en oppfølging av Meld. St. 13 (2011–2012) *Utdanning for velferd* ble programmet Praksisrettet forskning og utvikling for helse- og velferdstjenestene (PraksisVel) etablert i 2012. Målet med satsingen er å styrke forskningen for helse- og velferdstjenestene, i tillegg til å utvikle utdanningene innenfor dette fagfeltet. PraksisVel skal bidra til samarbeid mellom forskning, utdanning, yrkesutøvere og brukere, og styrke praksisrettet forskning og kunnskapsbasert praksis. Tjenestene og ytelsene fra arbeids- og velferdsforvaltningen er en del av praksisfeltet i denne satsingen.

Satsingen ble i 2015 innlemmet i programmet Gode og effektive helse-, omsorgs- og velferdstjenester (HELSEVEL). Programmets innretning og prioriteringer skal bl.a. følge opp den langsiktige prioriteringen Fornyelse i offentlig sektor og bedre offentlige tjenester i Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*. Forskningsssvake og tverrsektorielle områder er vektlagt.

Forskning om Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten – delsatsing under PETROMAKS 2-programmet

Forskning med hovedvekt på helse, arbeidsmiljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten har siden 2002 i hovedsak vært organisert som del av de store petroleumsforskningsprogrammene i Forskningsrådet (PETROMAKS/PETROMAKS2) finansiert av Arbeids- og sosialdepartementet. HMS-forskningen i PETROMAKS blir fulgt opp av en egen referansegruppe med koblinger til partene i næringslivet. Fra og med 2016 er FoU-innsatsen innenfor helse, arbeidsmiljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten et eget temaområde på linje med fire andre forskningstema innen naturvitenskap og teknologi i PETROMAKS2. Det innebærer at det nå er en løpende satsing med 3-årige programplaner.

Behovet for ny kunnskap for å opprettholde det høye nivået på helse, miljø og sikkerhet i forbindelse med petroleumsvirksomhet inngår i prioriteringen Hav i Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*.

Rapport

Forskningsrådet rapporterer i henhold til det nye felles styringssystemet for departementenes styring. Rapporteringspunkter er bl.a. resultater,

virkinger og effekter, forskningskapasitet og forskningskvalitet.

VAM-programmet avsluttes i 2018 og ble evaluert av en ekstern komite i 2016. Det har vært høy forskningsaktivitet og stor vitenskapelig produksjon i programmet. Resultatene fra evalueringen dokumenterer at programmet har bidratt til omfattende forskningsproduksjon og forskningen er på et høyt nivå, også på internasjonalt toppnivå. Programmet Sykefravær, arbeid og helse ble avsluttet i 2016. Bevilgningen til programmet ble videreført i to år for å ivareta forskning om betydningen av kompetanse, utdanning og ferdigheter for inkludering i arbeidslivet og kunnskap som kan kaste lys over sammenhenger mellom manglende ferdigheter og helse. Dette er fulgt opp av Forskningsrådet.

I 2017 ble HELSEVEL-programmet styrket med 20 mill. kroner årlig over Arbeids- og sosialdepartementets budsjett. Formålet var å bidra til gode kompetansemiljøer og bedre kvalitet og relevans innen arbeids- og velferdstjenesteforskningen. Forskningsrådet har arbeidet systematisk med å styrke dette området. I 2017 er erfaringen at det har vært en positiv utvikling i søknadstilfang og kvalitet i prosjektene.

Evalueringsrapporten av pensjonsreformen (EVAPEN) avsluttes i 2018. Avslutningskonferansen ble gjennomført i mai 2018. Evalueringen har bidratt til å bygge opp kompetanse på pensjonsforskning, som tidligere har hatt noe lav rekruttering. I følge Forskningsrådet er området fortsatt preget av det. Evalueringen er nærmere omtalt i avsnittet «Pensjon» under «Hovedmål: Økonomisk og sosial sikkerhet»

Den overordnede vurderingen av HMS-forskningen i PETROMAKS2 er at denne er innrettet i tråd med programmets mål og med de forventninger departementet har til programmet. Nye prosjekter innvilget i 2017 vil gi en sterk økning i forskningsinnsatsen rettet mot arbeidsrelatert benzen-eksponering og mot immunologiske kort- og langtidseffekter av profesjonell dykking. Utviklingen har over tid gått i retning av betydelig høyere kvalitet på de innvilgede prosjektene.

Budsjettforslag 2019

Bevilgningen går til programmer og satsinger som er omtalt under Allmenn omtale ovenfor.

Departementet vil i samarbeid med Forskningsrådet foreta en vurdering av innretningen av departementets forskningsbevilgning til Forskningsrådet på arbeids- og velferdsområdet fra og med 2019. Dette med utgangspunkt i relevans for

sektorens utfordringer og strategiske kunnskapsbehov.

For 2019 foreslås en bevilgning på 166,7 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd

Bevilgningen dekker tilskudd til institusjoner og organisasjoner på departementets politikkområde og departementets forpliktelser knyttet til internasjonale avtaler. Store deler av bevilgningen er bundet opp av internasjonale avtaler og driftstilskudd til ulike organisasjoner.

Rapport 2017

Av en bevilgning på 22,3 mill. kroner ble det regnskapsført 21,5 mill. kroner i 2017.

Om lag 60 pst. av det totale regnskapet på posten knytter seg til departementets internasjonale forpliktelser, hvorav de to største gjelder EaSI-programmets PROGRESS-akse og Det europeiske arbeidsmiljøinstituttet i Bilbao.

Institusjoner og organisasjoner som ble tildelt midler i 2017 var:

Mottaker/formål	Beløp	Rapportering
<i>Sum internasjonale forpliktelser</i>	<i>16 092 744</i>	Midlene er benyttet til å dekke utgifter til EU-kontingenter, driftsstøtte til internasjonale organisasjoner mv.
Studieforbundet Folkeuniversitetet	750 000	Tilskudd er benyttet til finansiering av Test i norsk, høyere nivå.
Rehabilitation International Norge (RI Norge) – driftstilskudd	200 000	Tilskudd er benyttet til å dekke kostnader knyttet til verv som fast president i RI Global og internasjonal virksomhet.
Mental helse – drift av arbeidslivstelefonen	1 585 000	Tilskuddet går til drift av arbeidslivstelefonen. Arbeidslivstelefonen er et lavterskeltilbud med hovedvekt på svartjeneste og veiledning innen psykososiale problemstillinger og mellommenneskelig rådgivning for enkeltpersoner som har utfordringer i arbeidslivet. I 2017 mottok arbeidslivstelefonen 3022 henvendelser mot 2677 i 2016; dette er en økning på 13 pst.
Norsk Arbeidslivsforum – driftstilskudd	90 000	Tilskuddet er benyttet til å styrke aktivitetene i forumet.
Norges Blindeforbund	2 000 000	Tilskuddet er blitt benyttet til opptrening av fire erstatningshunder til tidligere servicehundbrukere, samt til hjemtrening og ettervern av hundene.
Hovedorganisasjonen Virke – IA-midler	370 000	170 000 kr av tilskuddet er benyttet til å dekke kostnader knyttet til prosjekt som ser på det interne arbeidsmarkedet i varehandelen i et inkluderingsperspektiv. 200 000 kr av tilskuddet er benyttet til å dekke kostnader knyttet til videreutvikling av LOOP-modellen, som er en samarbeidsmodell for inkludering av unge i arbeidslivet. Tilskuddet er gitt som en del av IA-samarbeidet.
Arbeidsgiverforeningen Spekter – IA-midler	400 000	Tilskuddet er benyttet til å dekke kostnader knyttet til dokumentasjon og videreutvikling av Prosjekt Springbrett. Tilskuddet er gitt som en del av IA-samarbeidet.
<i>Totalt regnskapsført</i>	<i>21 487 744</i>	

Budsjettforslag 2019

Store deler av bevilgningen benyttes til å følge opp departementets internasjonale forpliktelser. Det gis tilskudd til Det europeiske arbeidsmiljøinstituttet i Bilbao som bistår EØS-land, Kommisjonen og andre beslutningstakere med faglig, vitenskapelig og økonomisk informasjon for å fremme bedre arbeidsmiljø, helse og sikkerhet på arbeidsplassene.

Norge deltar i EaSI-programmets PROGRESS-akse. PROGRESS fremmer tiltak på de arbeidslivs- og sosialpolitiske områdene. Deltakelsen i PROGRESS ivaretar Norges interesser på arbeidsretts- og arbeidsmiljøområdet. Aktiviteter som finansieres av PROGRESS omfatter bl.a. plattformen mot svart arbeid, fremme av mobilitet av personer innen EØS-området, samt fattigdomsbekjempelse. Programmet omfatter i tillegg aktiviteter for de europeiske paraplyorganisasjonene på det sosialpolitiske området, hvor norske frivillige organisasjoner og fagmyndigheter inngår som medlemmer. Under PROGRESS-programmet har Norge bl.a. nasjonale eksperter i EU-kommisjonen. I tillegg deltar Norge i EaSI-programmets EURES-akse, et europeisk arbeidsformidlingsnettverk, som forvaltes og finansieres av Arbeids- og velferdsetaten.

De samlede kostnadene for deltakelse i PROGRESS-aksen anslås til å utgjøre om lag 21 mill. kroner i gjennomsnitt per år i perioden 2015–2020. Kontingents størrelse vil variere noe fra år til år over perioden avhengig av aktiviteten og valutakursen.

Andre større tilskuddsmottakere knyttet til internasjonale forpliktelser er:

- EUROFOUND (kontingent)
- Nordiska expertgruppen för kriteriedokument om kjemiska hälsorisker (driftsstøtte)
- Grensetjenesten, Morokulien
- FN-sambandet (informasjonsvirksomhet om International Labour Organisation)

Bevilgningen nyttes også til å gi støtte til ulike institusjoner og organisasjoner og for 2019 foreslås å gi følgende tilskudd:

- Mental helse (tilskudd til drift av telefon for arbeidslivet)
- Norsk arbeidslivsforum (driftstilskudd)

Forsøk med effektiviseringsnettverk for NAV-kontor er et samarbeid med Kommunesektorens organisasjon (KS) for analyse og læring i egen virksomhet. Arbeidet med vitalisering og utvikling av partnerskapet som startet i 2018 videreføres i

2019, og det foreslås avsatt 80 000 kroner til dette i 2019.

Det foreslås å sette av inntil kr 200 000 årlig fra 2018 til 2020 for å dekke ekstrautgifter til Elevators tilbud om §12-soning i forbindelse med endringer i regelverket for arbeidsmarkedstiltakene. Beløpet overføres fra Arbeids- og velferdsetaten til Kriminalomsorgen som har inngått avtale med Elevator.

Tidligere har midler for ivaretagelse av oppgaven som nasjonalt rapporteringssenter for EUROFOUND blitt gitt som tilskudd under kap. 601, post 70. Oppgaven er imidlertid de siste periodene utlyst som anskaffelse, og foreslås derfor flyttet til kap. 601, post 21.

For 2019 foreslås en bevilgning på 34,7 mill. kroner.

Post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.

Senter for seniorpolitikk (SSP) er et nasjonalt kompetansesenter som skal stimulere og bidra til å utvikle en god seniorpolitikk i private og offentlige virksomheter. Målet er at flere seniorer kan fortsette lenger i arbeid. SSPs virksomhet skal være basert på aktuell og relevant kunnskap.

30 organisasjoner er tilsluttet SSP. SSP har et eget styre der arbeidslivets organisasjoner er representert. Senteret får alle sine midler fra departementet. Tilskuddet går til driften av senteret, til informasjon og rådgiving, kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og holdningsskapende arbeid.

Rapport

Senter for seniorpolitikk (SSP) har et høyt aktivitetsnivå. SSP holdt om lag 80 foredrag og innlegg i 2017. Den årlige forskningskonferansen i oktober 2017 belyste flere tema og hadde stor deltakelse. Den årlige undersøkelsen *Norsk seniorpolitisk barometer* om oppfatninger av og holdninger til seniorer og andre seniorpolitiske spørsmål i arbeidslivet, er gjennomført i regi av SSP siden 2003. SSPs ulike publikasjoner og arrangement, herunder utdeling av årets seniorprofil, har bidratt til oppmerksomhet om seniorer i arbeidslivet. Senteret er aktive på sosiale medier.

SSPs FOU-arbeid i 2017 har bl.a. omfattet kartleggingsprosjekter om seniorennes situasjon i flere bransjer. I 2017 har SSP gjennomført eller iverksatt prosjekter knyttet til finansnæringen, persontransport, varehandelen og industrien. SSP deltar som samarbeidspartner i to prosjekter finansiert

av Norges forskningsråd (VAM-programmet), under ledelse av hhv. NOVA/AFI og FAFO, og i referansegruppen til et prosjekt i regi av NIFU. SSP får i tillegg løpende oppdatert kunnskap om seniorpolitisk forskning gjennom sitt forskernettverk.

SSP har et utstrakt samarbeid med bl.a. arbeidslivets organisasjoner, arbeidsgivere og NAV Arbeidslivssentrene. SSP og Arbeids- og velferdsdirektoratet har en samarbeidsavtale om IA-avtalens delmål 3. Sentrale områder i avtalen er kompetanseutvikling og nettverksarbeid. SSP har også samarbeidet med Innovasjon Norge om en analyse av seniorer og gründerskap i 2018.

Budsjettforslag 2019

SSP vil i 2019 fortsette sitt arbeid med å synliggjøre seniorennes ressurser i arbeidslivet, bidra til å utvikle et inkluderende arbeidsliv og arbeide for et utvidet samarbeid om seniorpolitikk mellom arbeidslivets organisasjoner og mellom organisasjonene og myndighetene. SSP viderefører sitt engasjement i tråd med senterets strategiplan for 2016–2019 og igangsatt aktivitet.

SSPs arbeid vil i 2019 omfatte følgende innsatsområder:

- Kompetanseutvikling for nøkkelpersonell i tilsluttede organisasjoner, i virksomheter, bedrifter, arbeids- og velferdsforvaltningen og andre offentlige myndigheter vil fortsatt ha høy prioritet.
 - Informasjon og samfunnspåvirkning, herunder satsingen #de 15 beste, videreføres. Bruk av sosiale medier og andre informasjonsplattformer med sikte på å nå seniorenne som målgruppe videreutvikles.
- Forsknings- og utviklingsarbeidet vil ha fokus på praksisnære prosjekter som kan gi ulike bransjer praktisk kunnskap om tilpasset seniorpolitikk. I tillegg til å gjennomføre FOU-prosjekter, vil formidling av forskning og fakta om seniorer i arbeidslivet være sentralt. Den årlige undersøkelsen Norsk seniorpolitisk barometer videreføres.
 - Etablert samarbeid og samhandling, herunder med organisasjonene tilsluttet senteret samt andre samarbeidspartnere, videreføres. SSP ønsker også å samarbeide med organisasjoner, virksomheter og bedrifter om utvikling av seniorpolitikk i praksis, særlig hvor prosjektet kan gi læringseffekter utover den enkelte virksomhet eller organisasjon.

For 2019 foreslås en bevilgning på 16,3 mill. kroner.

Kap. 3601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

Det er ikke ført inntekter på dette kapitlet i 2017.

Bevilgningen under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3601, post 02, jf. romertallsvedtak II.

Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken

Utgifter under programkategori 09.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	329 777	631 519	423 500	-32,9
605	Arbeids- og velferdsetaten	11 881 340	11 852 847	12 048 320	1,6
606	Trygderetten	72 699	71 771	78 770	9,8
Sum kategori 09.10		12 283 816	12 556 137	12 550 590	0,0

Utgifter under programkategori 09.10 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-24	Statens egne driftsutgifter	11 755 105	11 721 900	11 894 400	1,5
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	514 422	834 237	656 190	-21,3
70-89	Andre overføringer	14 289			
Sum kategori 09.10		12 283 816	12 556 137	12 550 590	0,0

Kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>	62 922	70 417	71 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	266 855	561 102	352 500
Sum kap. 0604		329 777	631 519	423 500

Overført fra 2017 til 2018:

Post 21: 5 078 000 kroner

Post 45: 124 823 000 kroner

Allmenn omtale

Bevilgningen dekker utgifter til særskilte utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen. For 2019 dekker bevilgningen utgifter knyttet til IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten. IKT-moderniseringen er et langsiktig program fordelt på tre prosjekter som skal etablere moderne systemløsninger for Arbeids- og velferdsetatens ytelsesforvaltning. Modernisering av etatens IKT-systemer er nødvendig for å skifte ut svært gamle systemer som ikke tilfredsstillende krav til sikkerhet og brukervennlige tjenester. Systemene medfører unødvendig mye manuell behandling i ytelsesforvaltningen og gjør det vanskelig å implementere politiske reformer. Målene for programmet er å bidra til bedre tjenester for brukerne, en enhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning og bedre tjenester overfor offentlige og private samarbeidspartnere.

Programmet gir bl.a. økt automatisering av vedtaksbehandlingen, nye selvbetjeningsløsninger for brukerne og bedre integrasjon med viktige fellesløsninger i offentlige sektor. Brukerne vil i stadig større grad oppleve at de ikke behøver å gi opplysninger til forvaltningen mer enn én gang. IKT-moderniseringsprogrammet er også et nødvendig tiltak for å skifte ut en gammel og kompleks systemportefølje som nå ikke gir tilfredsstillende IKT-sikkerhet på alle områder. I moderniserte løsninger er nødvendig informasjonssikkerhet definert som et absolutt krav.

Prosjekt 1 ble avsluttet i 2015. Prosjekt 2 er planlagt avsluttet i løpet av 2. kvartal 2019 og er i god rute. Prosjekt 3 foreslås startet opp i 2019 og er planlagt avsluttet i 2020.

IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten er et stort og komplekst program med tydelig risiko i gjennomføringen av programmet. Arbeids- og sosialdepartementet vil følge Prosjekt 3 og avslutningen av Prosjekt 2 nøye med hensyn til gjennomføring, risiko og ikke minst nødvendige tiltak underveis for å nå målene med moderniseringsarbeidet.

I Prosjekt 3 planlegges det å innføre nye løsninger for sykepenger, pleiepenger, omsorgspenger m.m. Hensikten med Prosjekt 3 er å etablere fleksible IKT-løsninger som skal gi høy grad av automatisering og god kvalitet i saksbehandlingen. Det vil etableres selvbetjeningsløsninger med tilpasset veiledning til utfylling, innsending av søknader og dokumentasjon. Løsningene gir bedre tjenester for brukerne og reduserer tids-

bruken knyttet til veiledning og saksbehandling, og gir store gevinster for Arbeids- og velferdsetaten. Det vil bli etablert nye elektroniske løsninger med arbeidsgivere og helseaktører som vil gi betydelige gevinster, særlig for arbeidsgivere. Nye løsninger vil også bidra til å forebygge og avdekke trygdesvindler.

Styringsgrunnlaget for Prosjekt 3 har vært gjenstand for ekstern kvalitetssikring (KS2). Ekstern kvalitetssikrer, Metier OEC, anbefaler at Prosjekt 3 kan startes opp fra 2019.

I gjennomføringen av Prosjekt 3 vil omfanget tilpasses slik at summen av kostnadene for de tre prosjektene ikke overstiger kostnadsrammen for Moderniseringsprogrammet, beregnet av Metier OEC til 3 797 mill. kroner (februar 2018-kroner). I KS2-rapporten fra juni 2018 er det beregnet en gjenstående ramme for Prosjekt 3, og det er denne som ligger til grunn for kostnadsrammen for Prosjekt 3 som foreslås i denne proposisjonen. Det er derfor i foreliggende styringsgrunnlag for Prosjekt 3 definert en opsjonsliste med ytterligere tiltak som kan iverksettes hvis det skulle bli økonomisk rom for det og en kuttliste for å kunne redusere kostnader i tråd med gjenstående ramme («design to cost»). Når den faktiske slutt-kostnaden for Prosjekt 2 blir kjent (2. kvartal 2019), skal gjenstående investeringsramme oppdateres. Dette blir endelig kostnadsramme for Prosjekt 3. I overgangen mellom Prosjekt 2 og 3 er det lagt opp til at deler av rammen i Prosjekt 2 vil bli benyttet til brobyggingsaktiviteter for å få til en smidig overgang til Prosjekt 3.

Gevinstberegninger for Prosjekt 3 viser en gradvis realisering av gevinstene, med full effekt av netto besparelser for Arbeids- og velferdsetatens driftsbudsjett på 130 mill. kroner fra 2024. Det legges til grunn at 50 pst. av de årlige netto besparelsene skal bidra til økt handlingsrom i den ordinære budsjettprosessen.

Rammen for Prosjekt 3 er beregnet til 847 mill. kroner (2019-kroner). For Prosjekt 2 er det tidligere bevilget tilstrekkelig med midler. Ettersom midlene er overførbare mellom år, foreslås det derfor ikke å bevilge ytterligere midler til Prosjekt 2 i 2019. Det vises til forslag til romertallsvedtak VI om oppstart og kostnadsramme for Prosjekt 3.

Budsjettforslag 2019

For 2019 foreslås en bevilgning på 423,5 mill. kroner til Prosjekt 3 i IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 45

For 2019 foreslås en bevilgning på 71 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres, kan nyttes under post 21

For 2019 foreslås en bevilgning på 352,5 mill. kroner.

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	11 542 882	11 494 243	11 657 125
21	Spesielle driftsutgifter	30 188	32 546	33 320
22	Forsknings- og utredningsaktiviteter	46 414	52 923	54 185
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	247 567	273 135	303 690
70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, <i>kan overføres</i>	14 289		
Sum kap. 0605		11 881 340	11 852 847	12 048 320

Overført fra 2017 til 2018:

Post 01: 337 555 000 kroner

Post 21: 1 595 000 kroner

Post 22: 2 284 000 kroner

Post 45: 24 204 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeids- og velferdsforvaltningen består av den statlige Arbeids- og velferdsetaten og de delene av kommunenes tjenester som inngår i NAV-kontoret. Gjennom det statlig-kommunale samarbeidet i NAV-kontoret, partnerskapet, får brukerne både statlige og kommunale arbeids- og velferdstjenester. Arbeids- og velferdsforvaltningen har ansvar for å gi brukerne bistand for å fremme overgang til arbeid, sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter og for å bidra til sosial inkludering eller aktiv deltakelse i samfunnet.

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for å gjennomføre den statlige delen av arbeids- og velferdspolitikken. Det innebærer bl.a. arbeidsrettet oppfølging, forvaltning av folketrygdens ytelser og å tilby gode tjenester til etatens brukere på disse områdene. Sentrale brukergrupper omfatter arbeidssøkere, mottakere av helserelaterte ytelser og familieytelser, pensjonister og brukere av hjelpemidler. Etaten yter også tjenester til arbeidsgivere og samhandler med aktører i ulike sektorer.

Arbeids- og velferdsdirektoratet leder Arbeids- og velferdsetaten og er fagdirektorat for etaten og for de kommunale sosiale tjenestene. Oppfølging av brukere og tilbud om tjenester finner i de fleste tilfeller sted ved de lokale NAV-kontorene. I 2017 var det i gjennomsnitt om lag 18 670 årsverk i arbeids- og velferdsforvaltningen, hvorav 13 670 statlige årsverk og om lag 5 000 kommunale årsverk.

I 2017 ble det utbetalt 506 mrd. kroner i statlige ytelser. Utgifter til kommunale stønader som NAV-kontorene forvalter kommer i tillegg. I løpet av et år betjener arbeids- og velferdsforvaltningen om lag 2,8 millioner brukere og behandler rundt 3,5 millioner ytelsessaker.

Rapportering, strategier og tiltak for 2019

Arbeids- og velferdsforvaltningen er sentral for gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken. Forvaltningen er en viktig bidragsyter for å kunne nå hovedmålene om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting og om økonomisk og sosial sikkerhet, og bidrar også til hovedmålet om et sikkert og seriøst arbeidsliv. Arbeids- og velferdsetaten prioriterer ressurser til brukere som trenger det mest. Selvbetjenings- og dialogløsninger etableres for å forbedre og forenkle kommunikasjonen mellom etaten og brukerne, og

utvikling av systemstøtte og tjenester legger til rette for bedre oppfølging av brukere for å øke overgangen til arbeid. For at mest mulig ressurser skal komme brukerne til gode og for å sikre en robust forvaltning i møte med framtidens utfordringer, er det behov for effektivisering og omstilling av arbeids- og velferdsforvaltningen.

Modernisering av IKT-systemene i etaten vil fortsatt gi et vesentlig bidrag til effektivisering, se nærmere omtale under kap. 604. Moderniseringen legger bl.a. til rette for automatisering av saksbehandlingen, og sammen med spesialisering av ytelsesforvaltningen gir det rom for omprioritering av ressurser internt i etaten. Organisasjonen tilpasser seg også den nye kommune- og regionstrukturen, og ressurser som frigjøres i denne prosessen, vil komme brukerne av NAV-kontorene til gode.

Selv om de pågående effektiviserings- og omorganiseringsprosessene vil bedre tjenestetilbudet til brukerne og kvaliteten i ytelsesforvaltningen på sikt, er det erfaringsmessig risiko for at slike omstillinger kan føre til en midlertidig svekket måloppnåelse på enkelte områder. Departementet følger derfor prosessene tett og har en god dialog med Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Ytelsesforvaltningen og hjelpemidelforvaltningen

Et sentralt mål for ytelsesforvaltningen er at brukerne skal få utbetalt rett ytelse til rett tid. I 2017 oppnådde Arbeids- og velferdsetaten resultatkravene for saksbehandlingstid i ytelsesforvaltningen for de fleste ytelsene. Enkelte ytelsesområder trekker likevel den samlede måloppnåelsen for 2017 ned, som dagpenger, barnebidrag, enslig forsørger, utland og uføretrygd. Lang saksbehandlingstid på uføreområdet skyldes bl.a. at inngangen av nye saker har økt betydelig, og at omfanget av klagesaker er høyt. På utlandsområdet var saksinngangen særlig stor på medlemskapsområdet, noe som har ført til omfattende restanser.

Ytelsesforvaltningen har vært gjennom en omfattende omorganisering med spesialisering av saksbehandlingen. Spesialiseringen innebærer at behandlingen av hver enkelt ytelse samles i færre enheter. Dessuten er utlandssakene nå delt inn i ytelsesområder tilsvarende de nasjonale sakene. Selv om spesialiseringen av ytelsesområdet i en periode har bidratt til økt saksbehandlingstid for enkelte ytelser, var det på de fleste områder en positiv utvikling gjennom 2017. På sikt er det ventet at spesialiseringen vil føre til bedre måloppnåelse med bl.a. redusert saksbehandlingstid, bedre kvalitet og økt likebehandling. Gjennom spesi-

sering og organisasjonsutvikling etableres større fagmiljøer innenfor de ulike ytelsesområdene. Samtidig gir omorganisering, spesialisering og modernisering rom for mer effektiv drift og dermed grunnlag for å flytte mer ressurser fra forvaltning av ytelser til oppfølging av brukerne.

På hjelpemiddelområdet har saksbehandlingstiden samlet sett gått ned selv om antall brukere av hjelpemidler fortsetter å øke. Økt saksinngang skyldes først og fremst en økning i antallet eldre brukere av hjelpemiddelsentralene.

Arbeids- og velferdsetaten arbeider målrettet og systematisk for å bedre kvaliteten i saksbehandlingen. Det ble innført nye kvalitetsmålinger for hjelpemidler og uføretrygd i 2017, og til sammen ble det gjennomført kvalitetsmålinger for åtte ytelser. Resultatene fra kvalitetsmålingene er jevnt over gode og viser for de fleste ytelsene stabil utvikling eller bedring sammenlignet med 2016.

Brukere kan klage på vedtak fattet av Arbeids- og velferdsetaten.⁴¹ På enkelte stønadsområder er andelen avslag og andelen omgjøringer etter klage på vedtak forholdsvis høy. Omgjøring trenger ikke nødvendigvis bety at det første vedtaket var feil, ettersom det i en del saker kommer til nye opplysninger sammen med klagen slik at vedtaket endres. Spesialiseringen av ytelsesforvaltningen vil over tid kunne gi økt kvalitet i saksbehandlingen, og bedre systemstøtte vil på sikt føre til bedre dialog knyttet til dokumentasjon fra bruker. Dette vil kunne bidra til at avslags- og omgjøringsandelene avtar.

I desember 2016 ferdigstilte Arbeids- og velferdsetaten en handlingsplan på feilutbetalingsområdet. Planen har et langsiktig perspektiv og gir en helhetlig analyse av utfordringer og mulige tiltak. Etatens innsats på området er blitt styrket etter at det i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2017 ble bevilget 30 mill. kroner til oppfølging av prioriterte tiltak i handlingsplanen. Det er igangsatt arbeid med å utvikle styringsinformasjon på området, på enkelte områder er det innført automatiserte prosesser (robotisering) og opplysninger fra a-ordningen er gjort tilgjengelig for NAV-kontorene. Etaten viderefører innsatsen på

⁴¹ Når bruker velger å klage på et vedtak, så går klagen først til den samme organisatoriske enheten som har saksbehandlet og fattet det opprinnelige vedtaket (førsteinstans). Dersom dette organet velger å opprettholde vedtaket, skal klagesaken oversendes for behandling i NAV Klageinstans. Dersom også NAV Klageinstans opprettholder vedtaket etter sin klagebehandling, kan bruker anke saken inn for Trygderetten.

området. Tiltak og aktiviteter som forebygger feil-utbetalinger blir prioritert.

Som ledd i Arbeids- og velferdsetatens kontrollarbeid, deltar etaten i det tverretatlige samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet. Grov trygdesvin- del er ofte muliggjort eller blir kombinert med annen arbeidslivskriminalitet. Arbeids- og velferdsetaten er derfor en viktig deltaker i a-krim- sentrene og annet samarbeid mot arbeidslivskri- minalitet. Utveksling av opplysninger og felles kontroller bidrar til å avdekke kriminalitet som ellers ikke ville ha blitt oppdaget. For 2019 forslår regjeringen en styrking av innsatsen ved a-krim- sentrene. Det vises til omtalen av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet under hovedmål om et sik- kert og seriøst arbeidsliv samt til forslag om bevilgningsøkning under post 01.

Arbeidsrettede tjenester

Arbeids- og velferdsetaten arbeider for å fremme overgang til arbeid og bistår personer som tren- ger hjelp til å komme i arbeid. Dette omfatter både ordinære arbeidssøkere og personer som står len- ger unna arbeidsmarkedet, og som har et mer omfattende oppfølgingsbehov. I 1. tertial 2018 var andelen arbeidssøkere med overgang til arbeid 65 pst., noe høyere enn i samme periode i fjor. Blant personer med nedsatt arbeidsevne var overgan- gen til arbeid 45 pst., på samme nivå som i 1. ter- tial 2017. Personer under 30 år, langtidsledige og innvandrere fra land utenfor EØS er prioritert i etatens oppfølgingsarbeid og ved tildeling av arbeidsmarkedstiltak.

Etatens arbeidsrettede tjenester omfatter også bistand til arbeidsgivere, bl.a. i forbindelse med rekruttering og ved permitteringer og nedbeman- ning. Arbeids- og velferdsetaten har også en sen- tral rolle i sykefraværsarbeidet og har bl.a. ansvar for å avholde dialogmøte 2 for sykmeldte.

Det vises til hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting for en nærmere omtale av etatens arbeidsrettede tjenester. Det vises også til omtale nedenfor av arbeidet med videreutvikling av de arbeidsrettede tjenestene.

På bakgrunn av budsjettavtalen mellom regje- ringen og samarbeidspartiene, ble det i Saldert budsjett 2018 bevilget 10 mill. kroner til tilskudd til tiltak som forebygger ungdomsledighet. Midlene er tildelt Arbeids- og velferdsetaten og benyttes til å styrke karrieresentrene i fylkene. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil også igangsette en dialog med Kompetanse Norge og Utdanningsdirektoratet for å utvikle støtte til bruk av e-læringsplattformer og digitale verktøy til karriereveiledning av unge.

Bedre brukermøter

Arbeids- og velferdsetaten driver et omfattende kartleggings- og utviklingsarbeid for å legge til rette for bedre brukermøter. Gjennom årlige bruk- erundersøkelser rettet mot personbrukere og arbeidsgivere innhenter Arbeids- og velferds- direktoratet informasjon om brukernes erfaringer med og vurderinger av etatens tjenester. Undersø- kelsene våren 2018 viser at flertallet av brukerne er fornøyde med servicen i Arbeids- og velferds- etaten. Det er ingen signifikante endringer i bru- kertilfredshet fra 2017 til 2018.

Brukermedvirkning, både på individ- og sys- temnivå, står sentralt når Arbeids- og velferdseta- ten utvikler sitt tilbud til brukerne. Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeider en årlig bruker- melding som gir informasjon om hva arbeids- og velferdsforvaltningen lærer av brukerne og hva som gjøres for å bedre brukeropplevelsene. I 2017 ble denne brukermeldingen digital, noe som øker muligheten for å spre erfaringene både innad i og utenfor organisasjonen. Etter initiativ fra det sen- trale brukerutvalget er det i 2018 blitt utarbeidet en strategi for brukermedvirkning i arbeids- og velferdsforvaltningen.

Bruken av innloggede tjenester på nav.no fort- setter å øke. I 2017 foretok brukere 31,4 mill. inn- logginger til nettstedet Ditt NAV for å benytte seg av ulike tjenester, en økning på mer enn 30 pst. fra 2016. Digitalisering av tjenestene endrer måten Arbeids- og velferdsforvaltningen tilbyr sine tje- nester på. Utviklingen av de digitale tjenestene tar utgangspunkt i innbyggernes behov og forutset- ninger. Brukerinvolvering er en viktig del av utviklingsarbeidet, og brukere inviteres til å uttale seg om og teste de ulike fasene i utviklingsarbei- det. Digitale tjenester gir i mange tilfeller grunn- lag for å erstatte besøk på NAV-kontor med bruk av selvbetjening på nett.

For brukere som har behov for å oppsøke NAV-kontoret, for eksempel ved individuelle vur- deringer om stønad til livsopphold, vil det være nødvendig og mest hensiktsmessig med en time- avtale slik at både bruker og veileder kan være forberedt og ha mulighet til å sette av tilstrekkelig tid. NAV-kontoret er imidlertid også åpent for per- soner uten timeavtale og skal sørge for nødvendig bistand til brukere som ikke er digitale, har lese- og skrivevansker, språkproblemer eller som av andre årsaker har vanskelig for å bruke selvbetje- ning og telefoni. NAV-kontoret er i alle tilfelle til- gjengelig for dem som trenger hjelp i en nødssitu- asjon. Dette kan for eksempel innebære akutt stø- nad til mat, reiseutgifter, regninger som må beta-

les for å hindre avstengning eller hjelp til et midlertidig sted å bo.

Arbeids- og velferdsetaten mottok til sammen i underkant av 15 700 serviceklager i 2017. Selv om en del av disse klagen er vurdert å være andre henvendelser enn klager, var antallet serviceklager betydelig høyere enn året før. En god del av klagen må ses i sammenheng med at det gjennom 2017 var utfordringer med lang saksbehandlingstid og svartid på telefon på flere områder. I tillegg til å gi tilbakemelding til de som klager, benytter Arbeids- og velferdsetaten serviceklagen til selv å lære og derigjennom forbedre tilbudet til brukerne.

Arbeidsmengden hos NAV Kontaktsenter har økt, og i 2017 var det i perioder for lang ventetid på telefon. Også våren 2018 har ventetiden tidvis vært lang. Det er iverksatt flere tiltak for å få ned svartiden, herunder tiltak som påvirker samtaletiden. Bl.a. har endring av kanalen «Skriv til oss» til «Beskjed til NAV» gitt kortere behandlingstid per henvendelse. Andre tiltak omfatter forbedring av tekniske løsninger og økt bemanning. De siste månedene har svartiden vært klart lavere enn våren 2017. Arbeids- og velferdsdirektoratet har oppmerksomhet rettet mot utviklingen i svartid ved NAV Kontaktsenter.

Oppfølging av Meld. St. 33 (2015–2016)

I Meld. St. 33 (2015–2016) *NAV i en ny tid – for arbeid og aktivitet* la regjeringen fram flere hovedstrategier og tiltak for å videreutvikle arbeids- og velferdsforvaltningen. Tiltakene skal understøtte målet om flere i arbeid og færre på trygd. Tiltakene er ikke minst rettet mot å:

- Styrke de arbeidsrettede tjenestene – både overfor arbeidsgivere og brukere
- Gi NAV større handlingsrom til å tilpasse tjenestene til brukernes behov
- Gi brukerne bedre tjenester i digitale kanaler
- Vri ressurser til arbeidsrettede tjenester – for å styrke oppfølgingen av de som trenger det
- Skape større kompetansemiljøer og kunnskapsbaserte tjenester
- Legge mindre vekt på telling av gjennomførte aktiviteter og mer vekt på ledelse og resultater

Siden meldingen ble lagt fram har regjeringen fulgt opp flere sentrale tiltak gjennom regelverkendringer og budsjettvedtak som er omtalt i egne proposisjoner og i statsbudsjettene de siste årene. Dette omfatter bl.a. endringer i regelverket for arbeidsavklaringspenger, ungdomsinnsatsen, aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år,

omlegging av styringsprinsipp for arbeidsmarkedstiltakene, økt fleksibilitet i Arbeids- og velferdsetaten til selv i større grad å kunne utføre oppfølgingstjenester i egen regi, utvikling av digitale tjenester til brukerne og beslutning om færre regionale enheter i arbeids- og tjenestelinjen.

Flere av tiltakene i meldingen initieres, utvikles videre og følges opp i Arbeids- og velferdsetaten. Målet er å utvikle tjenestene basert på kunnskap om brukernes ulike behov og kunnskap om hva som gir resultater slik at flere kommer i arbeid. Veilederne får verktøy for mer målrettet oppfølging, bedre og tettere kontakt med arbeidsgiverne og større handlingsrom til å tilpasse tjenestene til den enkeltes behov. Flere av de største utviklingstiltakene er samlet i et pågående program for arbeidsrettede tjenester som fortløpende utvikler og iverksetter forbedrede tjenester. Programmets hovedsatsinger retter seg mot enklere og bedre brukerinvolvering i oppfølgingen av den enkelte, digitalisering av sykefraværsoppfølgingen og en ny plattform for arbeidsmarkedet. Plattformen gjør det bl.a. enklere for arbeidsgiver å finne relevante søkere og gir NAV-veilederne bedre informasjonsgrunnlag i samhandlingen med arbeidsgivere, i oppfølgingen og veiledningen av brukere og i planleggingen av arbeidsrettede tiltak.

Utviklingen av nye tjenester medfører at veiledere i større grad vil kunne møte brukerne i flere kanaler, bruke mer tid på arbeidsrettet oppfølging og mindre tid på interne prosesser. Den nye aktivitetsplanen som ble lansert i desember 2017 og som tas i bruk av stadig flere brukere, er et eksempel der et digitalt samhandlingsverktøy legger til rette for at bruker får økt eierskap til egen sak, styrker brukermedvirkningen i dialogen med veileder og gir mer aktive brukere.

Arbeids- og velferdsforvaltningen må tilpasse seg kommunereformen og regionreformen og arbeide for større og mer robuste NAV-kontor. Kommunereformen innebærer en reduksjon fra 428 til 356 kommuner. I tillegg har flere kommuner valgt å samarbeide om NAV-kontor i interkommunale samarbeidsløsninger. Som følge av regionreformen er det besluttet at Arbeids- og velferdsetaten skal gå fra 19 fylkesledd til tolv regioner innen 2020. Samlet sett er om lag 175 NAV-kontor involvert i endringsprosesser. Oppgaver og ressurser flyttes til enheter i lokale og regionale sentra for å sikre større kompetansemiljøer i naturlige arbeidsmarkedsregioner. En større andel av ressursene skal flyttes til NAV-kontorene og nærmere de brukerne som trenger mest hjelp.

Partnerskapet mellom stat og kommune i NAV-kontorene utøves lokalt. Tjenesteinnholdet i NAV-kontorene vil variere, avhengig av samarbeidsavtalen som er inngått mellom etaten og den enkelte kommune. For å styrke partnerskapet og bidra til videreutvikling av NAV-kontorene, har KS og Arbeids- og sosialdepartementet inngått en ny samarbeidsavtale som konkretiserer viktige forpliktelse og målsettinger i samarbeidet mellom KS og Arbeids- og sosialdepartementet.

Økt handlingsrom for NAV-kontorene handler i stor grad om at kommune og stat på lokalt nivå kan gi tjenester til brukerne ut fra felles mål og forventninger. Ikke minst betyr det større fleksibilitet i praktiseringen av arbeids- og velferdspolitikken i møte med den enkelte bruker. Det er iverksatt flere tiltak som tydeliggjør NAV-kontorenes ansvar for oppfølging av utsatte grupper. Fra årsskiftet ble NAV-kontorets ansvar for arbeidsavklaringspenger styrket ved at NAV-kontoret fikk ansvar for å foreta alle vurderinger av brukers arbeidsevne. Tidligere var dette delt mellom NAV-kontoret og forvaltningsenhetene i Arbeids- og velferdsetaten. Denne endringen gir NAV-kontoret økt myndighet og styrker en helhetlig samhandling med bruker.

Kunnskapsbaserte tjenester

Arbeids- og velferdsforvaltningens brukere skal bli møtt av veiledere og saksbehandlere med riktig og god kompetanse.

Oppfølgingen av Meld. St. 13 (2011–2012) *Utdanning for velferd*, jf. Innst. 320 S (2011–2012), fortsetter. Det skal etableres et nytt styringssystem for de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene på universitets- og høyskolenivå. Det overordnede målet er å oppnå større fleksibilitet i styringen, og å sikre at det utdannes helse- og sosialpersonell som i større grad enn med dagens system imøtekommer helse- og velferdstjenestenes behov for kompetanse og brukernes behov for kvalitet i tjenestene.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har styrket samarbeidet med universitets- og høyskolesektoren for å gi grunnlag for økt kvalitet og relevans i forskningen på forvaltningens tjenesteområder. Et samarbeid med Høgskolen i Oslo og Akershus, nå OsloMet-Storbyuniversitetet, Høgskolen i Lillehammer og Universitetet i Tromsø-Norges Arktiske Universitet er allerede inngått, og det skal innen 2020 bygges opp 2-4 robuste universitets- og høyskolemiljøer med særskilt kompetanse om arbeids- og velferdsforvaltningen. Direktoratet samarbeider også med to forskningssentre ved

Universitetet i Oslo: Oslo Institute for Research on the Impact of Science (OSIRIS) og SFI-Big Insight.

Kunnskapstilfanget på arbeids- og velferdsfeltet er betydelig, både gjennom forskningsprogrammer, evalueringer av NAV-reformen, kunnskapsoversikter og en rekke FoU-prosjekter i regi av forvaltningen selv. Arbeids- og velferdsetaten hadde i 2018 totalt åtte offentlig sektor ph.d. stipendiater. Undersøkelser av effekter av tiltak og tjenester forvaltningen administrerer og iverksetter, suppleres med systematiske kartlegginger av erfaringer fra tjenesteytere og brukere. Kunnskapen som framkommer vil være et viktig bidrag til stadig kvalitetsforbedring av tiltak og tjenester framover.

Arbeids- og sosialdepartementet startet i 2015 sammen med Arbeids- og velferdsdirektoratet et arbeid for langsiktige prioriteringer av kunnskapsbehov i arbeids- og velferdssektoren. Arbeidet omfattet en plan for FoU og evaluering i arbeids- og velferdsforvaltningen (2015–2019) innen de fire tematiske satsningsområdene arbeidsinkludering, arbeid og helse, interaksjon med brukere og innovasjon og læring. Dette arbeidet videreføres og oppsummeres i 2019. Ny plan og strategi for neste fireårsperiode (2020–2024) vil foreligge i løpet av 2019.

Arbeids- og velferdsdirektoratets rolle som fagdirektorat for etaten og de kommunale sosiale tjenestene skal fortsatt videreutvikles. Det innebærer både å ha oversikt over kunnskapsutviklingen på feltet, og å legge til rette for en lærende organisasjon hvor kunnskap kan formidles og tas i bruk i forvaltningen på hensiktsmessige måter lokalt, regionalt og sentralt.

Evaluering av strategier og tiltak i Meld. St. 33 (2015–2016) *NAV i en ny tid – for arbeid og aktivitet* startet opp ved årsskiftet 2017/2018. Etter planen skal sluttrapport fra evalueringen leveres i 2020.

Effektivisering gjennom digitalisering og omorganisering

Arbeidet med å utvikle gode digitale løsninger for brukerne og gjennomføre organisatoriske tilpasninger for økt kvalitet og effektivitet i saksbehandling og tjenesteproduksjon, er viktig for å kunne gi bedre oppfølging av de brukerne som trenger bistand for å komme i arbeid. Ressurskartlegging i etaten viser at NAV-kontorene siden 2015 er blitt styrket med om lag 490 årsverk. Styrkingen har vært mulig i første rekke som følge av spesialisering og digitalisering av saksbehandlingen i

samme periode. Arbeids- og velferdsdirektoratet reduserer bemanningen stort sett på alle områder utenom IKT. Innen IKT bidrar nedgang i bruk av eksterne konsulenter til økt bemanning, siden utviklingsressurser ansettes i egen virksomhet.

Gevinstene av ulike utviklingstiltak kan både være bedre tjenester og redusert tidsbruk for brukerne, og bedre kvalitet og en mer effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. I 2017 er det blitt realisert 175 mill. kroner i økonomiske gevinster som bidrar til å styrke NAV-kontorets evne til å gi brukerne god bistand. Størsteparten av effektiviseringsgevinstene i Arbeids- og velferdsetaten er tatt ut ved å effektivisere saksbehandlingen.

I tillegg til IKT-moderniseringen er etaten i gang med en rekke viktige digitaliseringsprosjekter som hver for seg vil kunne gi store positive virkninger for samfunnet og for effektiviseringen i forvaltningen. Noen av de viktigste prosjektene er knyttet til tilpasninger til nytt folkeregister, program for arbeidsrettede tjenester og utvikling av de kommunale tjenestene i NAV kontoret (Digisoss).

Hovedprosjektet for modernisering av nytt folkeregister gjennomføres av Skattedirektoratet. Arbeids- og velferdsetaten er deltager i prosjektet for de opplysninger etaten skal oppdatere i nytt folkeregister. Nytt folkeregister og tilknyttet ID-forvaltning er helt sentrale elementer i de fleste IKT-løsninger i etaten. Tilpasning av Arbeids- og velferdsetatens systemløsninger slik at de kan utnytte nye funksjoner, som umiddelbar oppdatering av informasjon og nye informasjonselementer fra nytt folkeregister, er et omfattende arbeid. Arbeidet med slike tilpasninger startet i 2017 og skal etter planen pågå fram til 2021. I 2018 ble Arbeids- og velferdsetatens driftsbevilgning økt med 35 mill. kroner for dekke deler av etatens utgifter til arbeidet. For 2019 foreslås en ytterligere bevilgningsøkning til formålet, se omtale under post 01 og post 45.

Arbeids- og velferdsetaten samlet i 2016 alle de arbeidsrettede prosjektene i ett program. Leveransene herfra vil medføre en omfattende omstilling av arbeids- og tjenestelinjen, og de nye tjenestene og løsningene vil endre arbeidshverdagen i NAV-kontorene. Dette er i tråd med tiltakene i Meld. St. 33 (2015–2016). Bedre systemstøtte i oppfølgingsarbeidet vil kunne gi betydelige gevinster både for brukerne og etaten, bl.a. ved dialogtjenester som erstatter tungvinte arbeidsprosesser og sikrer bedre brukermedvirkning og eierskap til egen sak.

Prosjektet Digisoss har som formål å gi bedre tjenester for de som søker om stønad til livsopp- hold etter sosialtjenesteloven. Arbeids- og vel-

ferdsdirektoratet og prosjektkommunene har gjennom KS sin FIKS-integrasjonsløsning valgt å videresende brukernes sosialsøknader fra Ditt NAV til kommunenes sosialsystemer. Første leveranse er en Veiviser om økonomisk sosialhjelp, som ble lansert 30. juni 2017.

I tråd med regjeringens Digitale agenda (Meld. St. 27 (2015–2016)) arbeider også Arbeids- og sosialdepartementet sammen med forvaltningen for å tilpasse regelverket slik at det tilrettelegges for digital utvikling, forenkling og en effektiv forvaltning.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under post 01 Driftsutgifter skal dekke lønns- og driftsutgifter i Arbeids- og velferdsetaten.

For 2019 foreslås en bevilgning på 11 657,1 mill. kroner, som samlet sett innebærer en økning på 162,9 mill. kroner sammenlignet med Saldert budsjett 2018. Dette inkluderer lønns- og prisjustering. Nedenfor oppsummeres de fleste forslagene til bevilgingsendringer på posten.

Som et ledd i inkluderingsdugnaden, foreslås driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten økt med 25,2 mill. kroner i 2019 for å videreføre styrkingen fra Revidert nasjonalbudsjett 2018 av markedskontaktfunksjonen ved større NAV-kontor. Det vises til nærmere omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting. Det vises også til omtale i del I, punkt 2.2 Satsinger og hovedprioriteringer.

Driftsbevilgningen foreslås økt med 3,5 mill. kroner til gjennomføring av prosjektet Ringer i Vannet 2. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgiverorganisasjonene og inngår i inkluderingsdugnaden. Midlene vil gå til å dekke driftskostnader til prosjektlederstillinger i Arbeids- og velferdsetaten, erfaringskonferanse og følgeforskning. Det vises til nærmere omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting. Det vises også til omtale i del I, punkt 2.2 Satsinger og hovedprioriteringer.

Driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten foreslås økt med 4,4 mill. kroner knyttet til en styrking av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Styrkingen er en del av en samlet styrking for de samarbeidende kontrolletatene, Skatteetaten, politiet, Arbeidstilsynet og Arbeids- og velferdsetaten, på til sammen 20 mill. kroner. Det vises til nærmere omtale i del I, punkt 2.2 Satsinger og hovedprioriteringer.

I 2018 ble Arbeids- og velferdsetatens driftsbevilgning økt med 35 mill. kroner som en ettårsbevilgning til å dekke deler av etatens utgifter til arbeidet med å tilpasse etatens systemløsninger til nytt folkeregister. For 2019 foreslås en bevilgning til formålet på 40 mill. kroner, en økning på 5 mill. kroner sammenlignet med 2018. Deler av midlene til formålet, 24 mill. kroner, foreslås bevilget under post 45, og ikke under post 01, noe som isolert innebærer en tilsvarende nedjustering av bevilgningen på post 01. Sammen med forslaget om bevilgningsøkning på 5 mill. kroner, innebærer det en netto reduksjon av driftsbevilgningen på 19 mill. kroner i 2019. Det vises til forslag om bevilgningsøkning under post 45.

Regjeringens avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform skal gi insentiver til mer effektiv statlig drift og skape handlingsrom for prioriteringer på statsbudsjettet. For Arbeids- og velferdsetatens driftsbevilgning er det lagt til grunn en innsparing som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen på 57,5 mill. kroner i 2019.

Prosjektet EESSI skal innfri kravet som følger av EU-forordning om at all utveksling av trykdeinformasjon skal skje ved bruk av elektroniske dokumenter. Det foreslås å redusere driftsbevilgningen med 19,6 mill. kroner som følge av lavere bevilgningsbehov til formålet i 2019.

Arbeids- og velferdsetatens innkrevingsvirksomhet ble innlemmet i Skatteetaten med virkning fra 1. april 2018. Det foreslås rammeoverført 37,5 mill. kroner til kap. 1618 Skatteetaten, post 01 Driftsutgifter for å ta høyde for helårseffekten av innlemmingen.

Driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten foreslås redusert som følge av forslag om reduksjon i tiltaksbevilgningen, jf. omtale under kap. 634, post 76. Samtidig foreslås en økning av driftsbevilgningen som følge av at bevilgningen til tiltaksplasser i varig tilrettelagt arbeid foreslås økt, jf. omtale under kap. 634, post 77. Sett under ett tilsier dette en nedjustering av personalressursene i Arbeids- og velferdsetaten, og etatens driftsbevilgning foreslås derfor redusert med 51,4 mill. kroner i 2019.

Driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten foreslås redusert med 4,8 mill. kroner som følge av avvikling av forsøk med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd. Det vises til nærmere omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Driftsbevilgningen foreslås nedjustert med 6 mill. kroner som følge av lavere administrasjonsvederlag for Arbeids- og velferdsetaten, jf. omtale under kap. 3605, post 01. Dette er en parallell justering av utgifts- og inntektskapittelet og må ses i lys av merinntektsfullmakten knyttet til de aktuelle postene.

For 2019 foreslås en bevilgning på 11 657,1 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen nyttes bl.a. til utgifter til ordningen med tilretteleggings- og oppfølgingsavtale, ulike tiltak for å styrke arbeidet med arbeidsrettet rehabilitering og øvrige arbeidsmarkedstiltak for sykmeldte.

For 2019 foreslås en bevilgning på 33,3 mill. kroner.

Post 22 Forsknings- og utredningsaktiviteter

Arbeids- og velferdsdirektoratets FoU-midler er i hovedsak samlet under post 22. Evalueringer av virkemidler på arbeids- og velferdsforvaltningens områder skal som hovedregel være Arbeids- og velferdsdirektoratets ansvar. Arbeids- og velferdsdirektoratet utlyser FoU-midler både som enkeltoppdrag og i form av åpne utlysninger av prosjektmidler innenfor tematiske satsingsområder.

For 2019 foreslås en bevilgning på 54,2 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen nyttes bl.a. til ordinære IKT-investeringer i Arbeids- og velferdsetaten. Dette omfatter bl.a. utskiftning og oppgradering av utstyr som ikke lenger tilfredsstillende gjeldende krav til funksjonalitet og driftssikkerhet og utskiftning av programvare.

Bevilgningen foreslås økt med 24 mill. kroner til å dekke deler av Arbeids- og velferdsetatens utgifter i 2019 til arbeidet med å tilpasse etatens systemløsninger til nytt folkeregister. Det vises til forslag om nedjustering av bevilgningen under post 01.

For 2019 foreslås en bevilgning på 303,7 mill. kroner.

Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Administrasjonsvederlag	16 040	14 830	9 260
04	Tolketjenester	4 028	2 580	2 655
05	Oppdragsinntekter mv.	27 639	26 390	27 155
06	Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	24 157	27 720	27 600
	Sum kap. 3605	71 864	71 520	66 670

Post 01 Administrasjonsvederlag

Inntektene under post 01 består av vederlag for etatens administrasjon av enkelte andre ytelser enn folketrygdens egne ytelser. Kildene for administrasjonsvederlag er:

- Kommunale tilleggsytelser
- Statens pensjonskasse

Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Administrasjonsvederlagene som Statens pensjonskasse betaler til Arbeids- og velferdsetaten er ventet å bli noe lavere i 2019 enn i 2018. Det vises også til omtale under kap. 605, post 01.

For 2019 foreslås en bevilgning på 9,3 mill. kroner.

Post 02 Refusjoner m.m.

Under post 02 inntektsføres refusjoner fra forskningsinstitusjoner som får utarbeidet spesielle dataleveranser fra etaten mv. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 21 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 04 Tolketjenester

Under post 04 regnskapsføres inntekter fra tolketjenester som skal dekkes av andre instanser enn Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningem under

kap. 605, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2,7 mill. kroner.

Post 05 Oppdragsinntekter mv.

Under post 05 inntektsføres bl.a. oppdrag, fremleie og kantinesalg i Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

For 2019 foreslås en bevilgning på 27,2 mill. kroner.

Post 06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag

Partene i bidragssaker skal betale gebyr ved offentlig fastsettelse og endring av underholdsbidrag. Gebyr ilegges når inntekten overstiger en fastsatt grense, som per 1. juli 2018 er 271 200 kroner. Gebyret utgjør ett rettsgebyr for hver av partene i bidragssaken. Rettsgebyret reguleres årlig og utgjør fra 1. januar 2018 1 130 kroner.

Antallet nye bidragssaker reduseres noe fra år til år ettersom flere foreldre avtaler størrelsen på underholdsbidraget seg imellom. På grunn av den årlige indekseringen av gebyrets størrelse forventes likevel inntekten å øke noe i 2018 og 2019 sammenlignet med 2017.

For 2019 foreslås en bevilgning på 27,6 mill. kroner.

Kap. 606 Trygderetten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	72 699	71 771	78 770
	Sum kap. 0606	72 699	71 771	78 770

Overført fra 2017 til 2018:
Post 01: 2 926 000 kroner

Allmenn omtale

Trygderetten ble opprettet ved egen lov i 1967 og er en uavhengig ankeinstans som skal treffe avgjørelser om enkeltpersoners rettigheter og plikter i trygde- og pensjonsspørsmål, jf. lov av

16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten. Trygderetten behandler også ankesaker som gjelder retten til offentlig tjenestepensjon der anke- motparten i hovedsak er Statens pensjonskasse og kommunale pensjonskasser.

Trygderetten disponerte om lag 62 årsverk i 2017. Trygderetten er lokalisert i Oslo og flyttet i 2017 inn i nye lokaler.

Rapportering, strategier og tiltak for 2019*Nøkkeltall saksbehandling 2014–2017*

År	2014	2015	2016	2017
Innkomne saker	3 631	4 283	3 538	3 933
Behandlede saker (produksjon)	3 097	3 597	3 606	3 265
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid	3,7 md.	5 md.	6,9 md.	7,7 md.
Restanser	1 408	2 094	2 035	2 709

Tabellen viser utviklingen på vesentlige indikatorer for ankebehandlingen i Trygderetten.

Saksinngangen til Trygderetten blir påvirket av bl.a. antall vedtak om pensjons- og trygdeytelser og avslagshyppighet hos ankemotpartene. Arbeids- og velferdsetaten er ankemotpart i om lag 90 pst. av ankesakene

I 2017 mottok Trygderetten i underkant av 4 000 saker til behandling. Dette er en økning fra om lag 3 500 innkomne ankesaker i 2016, men er noe lavere enn i 2015 da Trygderetten mottok knappe 4 300 ankesaker. Størst saksinngang i 2017 var det på områdene sykepenges, arbeidsavklaringspenges og uføreytelser som utgjorde til sammen ca. 46 pst. av saksinngangen.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid har økt betydelig de senere årene. Ved utgangen av 2017 var gjennomsnittlig saksbehandlingstid i underkant av åtte måneder, en økning på nesten en måned fra utgangen av 2016.

Produksjonen i Trygderetten har økt de senere år, men gikk noe ned i 2017. Dette må bl.a. ses i sammenheng med flytting til nye lokaler.

Økt saksinngang og redusert saksproduksjon førte til en betydelig vekst i restansene i 2017. Ved utgangen av året var restansene på om lag 2 700 saker, en økning på om lag 33 pst. fra utgangen av 2016.

I 2018 og i årene framover er det anslått at saksinngangen vil være høyere enn foregående år. I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2018 ble Trygderettens bevilgning økt med 2,9 mill. kroner for å dekke utgifter til økt bemanning samt engangsutgifter til saksbehandlings- og arkivsystem. Som et bidrag til å effektivisere driften, arbeider Trygderetten med sikte på å gå over til fullelektronisk saksbehandling i løpet av 2019.

Budsjettforslag 2019**Post 01 Driftsutgifter**

Bevilgningen under post 01 skal dekke lønns- og driftsutgifter i Trygderetten.

For å dekke utgifter til økt bemanning slik at Trygderetten kan møte høy saksinngang og begrense restansene, foreslås en økning av bevilgningen på 5,4 mill. kroner i 2019. Økningen vil bl.a. gi rom for en videreføring av styrkingen som ble vedtatt i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2018.

Trygderetten har inngått avtale med Direktoratet for økonomistyring om å gå fra å være en delservicekunde til å bli en fullservice kunde på lønnsområdet. For å dekke tilhørende driftsutgifter, foreslås en rammeoverføring på 0,05 mill. kroner til kap. 1605 Direktoratet for økonomistyring, post 01 Driftsutgifter.

For 2019 foreslås en bevilgning på 78,8 mill. kroner.

Programkategori 09.20 Tiltak for bedre levekår mv.

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	334 904	339 550	363 435	7,0
	Sum kategori 09.20	334 904	339 550	363 435	7,0

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-24	Statens egne driftsutgifter	75 643	79 090	80 975	2,4
60-69	Overføringer til kommune- forvaltningen	154 365	151 410	146 750	-3,1
70-89	Andre overføringer	104 896	109 050	135 710	24,4
	Sum kategori 09.20	334 904	339 550	363 435	7,0

Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter	75 643	79 090	80 975
63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>	154 365	151 410	146 750
70	Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>	91 907	95 700	121 975
74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.	12 989	13 350	13 735
	Sum kap. 0621	334 904	339 550	363 435

Overført fra 2017 til 2018:
Post 21: 3 208 000 kroner
Post 63: 9 820 000 kroner
Post 70: 2 836 000 kroner

Kap. 621 omfatter bevilgninger til utvikling av de sosiale tjenestene i kommunene og tilskudd til frivillig arbeid for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Bevilgningene forvaltes av Arbeids- og vel-

ferdsdirektoratet, som ivaretar oppgaver på sosial- og levekårsområdet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen går til tiltak for å legge til rette for kompetanse- og kvalitetsutvikling i de sosiale tjenestene i kommunene. Størsteparten av midlene går til å dekke drift av Arbeids- og velferdsdirektoratets og Fylkesmannens kompetanse- og kvalitetsutviklingstiltak rettet mot kommuner og NAV-kontor, jf. kap. 621, post 63.

Arbeids- og velferdsdirektoratet er fagdirektoratet for kommunale sosiale tjenester og levekårsområdet. Direktoratet skal gjennom kompetansehevende og tilretteleggende tiltak bidra til at kommunene ivaretar sitt ansvar for de sosiale tjenestene på en god måte.

Direktoratet og Fylkesmannen samarbeider om kompetanseutviklingstiltak for de sosiale tjenestene i NAV-kontorene. Fylkesmannen har i samarbeid med NAV fylke særlige oppfølgingsoppgaver knyttet til kvalifiseringsprogrammet. Arbeidet med kompetansehevende og andre tilretteleggende tiltak videreføres. I 2019 skal tiltak for å øke kunnskapen om regelverket og forståelsen av kvalifiseringsprogrammet som en lovbestemt rettighet vektlegges.

Kompetanse- og utviklingstiltak i boligsosialt arbeid og økonomisk rådgivning vil bli videreført i 2019. Det er satset særskilt på forsøk og faglige utviklingstiltak for å styrke barneperspektivet i NAV-kontorene og bedre oppfølgingen av vanskeligstilte barnefamilier.

0–24-samarbeidet (2015–2020) har som mål å styrke kommunenes og fylkeskommunenes arbeid med utsatte barn og unge under 24 år. Utdanningsdirektoratet leder arbeidet, men Arbeids- og velferdsdirektoratet deltar sammen med andre berørte direktorater med å legge til rette for bedre samarbeid mellom sektorene og en mer samordnet innsats. Fylkesmennene gis likelydende oppdrag om å bidra inn i 0–24 samarbeidet.

Fylkesmennene skal også sette i verk kompetansehevende tiltak og legge til rette for erfaringsutveksling om oppfølging av utsatt ungdom i NAV-kontorene, i samarbeid med NAV fylke.

Deler av bevilgningen går til å dekke driftsutgifter til enkelte nasjonale tiltak på sosialtjenesteområdet.

Den landsdekkende økonomirådstelefonen i NAV har som formål å gjøre økonomisk rådgivning lettere tilgjengelig og bidra til at personer med økonomiske problemer kommer raskere i gang med å finne en løsning. Økonomirådstelefo-

nen er et lavterskeltilbud, som tilbyr enkel rådgivning med sikte på hjelp til selvhjelp. Tjenesten omfatter råd og veiledning over telefon og via chat. Servicegraden er god med lav gjennomsnittlig ventetid. De fleste sakene handler om kredittkortgjeld og inkassosaker.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en veileder for NAV-ansatte om saker som gjelder vold i nære relasjoner og menneskehandel. Hensikten med veilederen er å øke kompetansen i NAV-kontorene om disse gruppenes særlige behov ved oppfølging og bistand. Tiltak i regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017–2020) videreføres, og i veilederen er det tatt inn informasjon om håndtering av saker som gjelder truselsatte personer. Tiltak i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel videreføres. NAV Grünerløkka har særskilt kompetanse på saker som gjelder menneskehandel, og skal brukes som et kompetansemiljø for råd og veiledning overfor øvrige NAV-kontor.

Budsjettforslag 2019

For 2019 foreslås en bevilgning på 81 mill. kroner.

Post 63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, kan overføres

Bevilgningen går til tilskudd til kommunene til utvikling av de sosiale tjenestene i NAV-kontoret, og prosjekter rettet mot sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Kommunene har gjennom sosialtjenesteloven ansvar for viktige fellesoppgaver for å sikre alle innbyggere gode levekår.

For å gi økt handlingsrom til kommunene slik at de kan rette innsatsen inn hvor behovene er størst lokalt og se ulike områder og tjenester i sammenheng, ble midler over denne posten fra 2017 samlet i en kommunerettet tilskuddsordning. Regelverk for den nye tilskuddsordningen, *Tilskudd til utvikling av sosiale tjenester i NAV-kontoret*, ble lagt til grunn ved behandling av nye søknader i 2017.

Kommuner som i 2016 mottok tilskudd til tiltak mot fattigdom blant barn, unge og barnefamilier, har i 2017 og 2018 hatt mulighet for å søke om videreføring ut perioden under den nye ordningen. Kommuner som i 2016 mottok tilskudd til boligsosialt arbeid ble gitt mulighet for å søke om videreføring ut perioden etter tidligere regelverk innenfor rammen av overgangsordningen for innlemming av tilskuddet i kommunerammen.

Igangsatte tidsavgrensede forsøk, prosjekter og tiltak videreføres ut tiltaksperioden. Etter at

disse er avsluttet, vil midlene bli lagt til den nye tilskuddsordningen. Se omtale under.

Tilskudd til utvikling av de sosiale tjenestene i NAV-kontoret

Formålet med tilskuddsordningen er å stimulere til utvikling av sosiale tjenester og tiltak i kommunene etter sosialtjenesteloven. Ordningen skal støtte opp om nasjonale mål og prioriteringer. Overordnede mål er et helhetlig og samordnet tjenestetilbud tilpasset brukernes behov og økt kvalitet på tjenestene. Målgruppen for ordningen er sosialt og økonomisk vanskeligstilte som har behov for sosiale tjenester, og andre som står i fare for å komme i en vanskelig livssituasjon. Kommunen i NAV-kontorene kan søke om tilskudd. Tilskudd gis for ett år av gangen og kan gis i inntil tre år. Tiltakene skal ta utgangspunkt i lokale utfordringer, sett i sammenheng med målene for ordningen. Det kan innenfor målene for ordningen også gis tilskudd til lokale tiltak som inngår i nasjonale forsøk.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i 2018 fordelt om lag 66 mill. kroner til 92 tiltak i NAV-kontor. Det er tiltak i alle landets fylker. Tilskuddsordningen videreføres i 2019.

Boligsosialt arbeid

Stortinget besluttet i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2017 å innlemme tilskudd knyttet til boligsosialt arbeid i rammetilskuddet til kommunene. Kommunene har gjennom sin nærhet til innbyggerne og kunnskap om lokale forhold en nøkkelrolle i det boligsosiale arbeidet. Innlemming av tilskuddene vil øke det lokale handlingsrommet for å finne gode tilpassede løsninger for den enkelte i samarbeid mellom ulike kommunale tjenester. Dette vil også redusere kommunenes administrative arbeid knyttet til søknader og rapportering og dermed frigjøre kapasitet til tjenesterett arbeid.

Tilskudd til boligsosialt arbeid var i 2016 på om lag 60 mill. kroner. 10 mill. kroner er innlemmet i 2017 og 28,5 mill. kroner i 2018. Det foreslås at 8,9 mill. kroner innlemmes i 2019. For at Arbeids- og velferdsdirektoratet skal kunne bidra til utviklingen av de sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen, herunder utviklingsarbeid hvor arbeid, bolig og sosiale tjenester ses i sammenheng, videreføres etter 2019 om lag 10 mill. kroner over denne posten. Midlene vil inngå i tilskuddsordningen for utvikling av sosiale tjenester i NAV-kontoret.

I 2017 ble det fordelt midler til tiltak i 70 kommuner og bydeler. Rapporteringen fra kommunene viser at midlene har bidratt til at nærmere 3 300 personer har mottatt oppfølgingstjenester.

Det ytes et bredt spekter av tjenester, herunder råd og veiledning, bistand til å beholde og skaffe bolig, etablering i bolig, praktisk bistand/miljøtiltak i hjemmet, økonomisk rådgivning, helsefremmende tiltak og arbeids-, aktivitets- og fritidstiltak. 25 pst. av tjenestemottakerne var under 25 år, og 20,5 pst. var barnefamilier. Viktige innsatsområder i 2017 var å redusere bruken av midlertidig botilbud og å legge til rette for et helhetlig boligsosialt arbeid lokalt, å gjennomføre tiltak overfor ungdom og yngre voksne i etableringsfasen samt tiltak overfor barnefamilier. I 2018 har i alt 28 tiltak i 14 fylker mottatt midler til boligsosialt arbeid. Prioriterte innsatsområder i 2018 er å redusere bruken av midlertidige botilbud, legge til rette for et helhetlig boligsosialt arbeid lokalt og tiltak overfor ungdom og yngre voksne i etableringsfasen.

Arbeids- og velferdsdirektoratet bidrar sammen med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet i gjennomføringen av den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid *Bolig for velferd* (2014–2020), som regjeringen la fram våren 2014. Formålet med strategien er å styrke kommunenes arbeid med å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Målet er at kommunene skal møte en samordnet stat og få bedre rammebetingelser i arbeidet. Innsatsen overfor barnefamilier og unge som ikke bor bra, skal forsterkes. I den gjenstående strategiperioden for Bolig for velferd er to tiltak prioritert. Det ene er å tilrettelegge for at vanskeligstilte barnefamilier bor i egnet bolig. Det andre prioriterte tiltaket er å etablere arbeidsprosesser for helhetlig tilbud av boliger og bo- og oppfølgings-tjenester for mennesker med rusmiddelavhengighet og psykiske lidelser som mangler eller risikerer å miste boligen sin. Se nærmere omtale av Bolig for velferd i Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet, programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg.

Innsats mot fattigdom blant barn og barnefamilier

Tilskudd til tiltak i kommunene for å forebygge og redusere fattigdom blant barn, unge og barnefamilier inngår fra 2017 i ordningen *Tilskudd til utvikling av sosiale tjenester i NAV-kontoret*, se omtale over. Tiltak som er tildelt midler fra den tidligere tilskuddsordningen har hatt anledning å

søke om tilskudd i inntil tre år. 30 kommuner og bydeler har fått midler i 2018. Midlene har gått til tiltak rettet mot tjenesteutvikling, å få flere ut i arbeid, utdanning og aktivitet, herunder oppfølging av ungdom som står i fare for å falle ut eller har falt ut av videregående opplæring. Midlene har også gått til tiltak for barn og familier som en integrert del av helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier samt tiltak for å sikre barneperspektivet i NAV-kontorene.

Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomfører i perioden 2016–2019 en systematisk utprøving av en helhetlig oppfølgingsmodell i NAV-kontor for oppfølging av lavinntektsfamilier med barn. Prosjektet *Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier* pågår i 29 NAV-kontor fordelt på en tiltaks- og en sammenligningsgruppe. Målgruppen er familier der foreldre mottar økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven. Familiene følges helhetlig opp på fire målområder; arbeid, bolig, økonomi og barnas situasjon. Prosjektet prøver ut effekten av en modell med tilhørende metodikk for oppfølging av familier, med støtte av egne familiekoordinatorer i NAV-kontorene. Tiltakskontorene prøver ut oppfølgingsmodellen, mens sammenligningskontorene følger opp samme målgruppe men velger selv innretning på oppfølgingsarbeidet. Modellen omfatter også samhandling med andre tjenester i kommunen.

Prosjektet er underlagt en randomisert kontrollert studie med tilhørende prosessevaluering som utføres av Sosialforsk i samarbeid med Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) ved OsloMet. Sluttrapport fra evalueringen vil foreligge sommeren 2019. Siste halvår 2019 skal deltakende kontorer benytte familiekoordinatorressursene til implementering av funn fra evalueringen.

Innsats overfor utsatte unge

Som et ledd i innsatsen for å øke gjennomføringen i videregående opplæring, ble det fra høsten 2015 etablert et landsdekkende forsøk med NAV-veiledere i videregående skole. Forsøket består i utprøving av modeller for samordning av tjenester og tiltak mellom NAV-kontor, andre kommunale tjenester, videregående opplæring og oppfølgings-tjenesten. Forsøket er et samarbeidsprosjekt mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet. Målet er å øke gjennomføringen i videregående opplæring ved å hjelpe ungdom med sammensatte problemer på et tidlig tidspunkt. Forsøket er basert på lav terskel, forebygging og tett individuell oppfølging. Veiledere fra NAV-kontor inngår som en del av elevtje-

nesten ved den videregående skolen. NAV-veilederne er knyttet opp til ungdomsteamet ved det lokale NAV-kontoret. 32 NAV-kontor har til sammen 44 NAV-veiledere ved 28 videregående skoler. Forsøket fortsetter ut 2018. Elever som har fått oppfølging fra NAV-veiledere i skole har fått bistand knyttet til bolig, hjemmesituasjon og andre sosiale problemer, helseutfordringer og økonomi.

For et flertall av pilotene er det besluttet en eller annen form for videreføring etter forsøksperioden. Enkelte steder videreføres samarbeidet med delt finansiering mellom fylkeskommunen og NAV, andre steder avsetter NAV-kontoret egne ressurser for å fortsette samarbeidet med den videregående skolen. Det er flere steder også etablert samarbeid mellom NAV fylke, fylkeskommunene og fylkesmennene for erfaringsoverføring til andre videregående skoler som har utfordringer knyttet til frafall.

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) gjennomfører en effektevaluering av forsøket. Evalueringsrapport forventes å foreligge våren 2019.

Trøndelag fylkeskommune gjennomfører et prosjekt (2015–2018) for å prøve ut en modell hvor oppfølgingstjenesten har fått midler til å kjøpe tjenester fra to arbeids- og inkluderingsbedrifter. Formålet er å få flere unge utenfor opplæring og arbeid tilbake i utdanning. Målgruppen i prosjektet er ungdom som har stor risiko for ikke å gjennomføre videregående opplæring. Prosjektet avsluttes ved utgangen av 2018. Foreløpige erfaringer viser at tett oppfølging i overgangen mellom arbeidstrening og opplæring har gitt positive resultater. NTNU gjennomfører en følgeevaluering av prosjektet som vil foreligge høsten 2018.

Økonomi- og gjeldsrådgivning

Økonomisk rådgivning er en obligatorisk tjeneste i NAV-kontorene. Formålet med økonomisk rådgivning er å bidra til at enkeltpersoner og familier med økonomiske problemer og gjeldsbyrder får kontroll og styring over egen økonomi. Tjenesten har i utgangspunktet alle kommunens innbyggere som målgruppe, men er også et viktig virkemiddel for å unngå eller redusere behovet for økonomisk stønad.

Økonomisk rådgivning krever god, og i enkelte tilfeller spesialisert, kompetanse. Det er iverksatt flere tiltak for å utvikle kvalitet og øke kompetansen i kommunenes tilbud til personer med økonomi- og gjeldsproblemer. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil i 2019 fortsette arbeidet

med kompetanseheving gjennom kurs, samlinger og faglige fora for økonomiske rådgivere. Også ansatte i publikumsmottak vil kunne ha nytte av tilbudet. Det er etablert et interkommunalt kompetansesenter i Trøndelag, der 25 kommuner samarbeider om de tyngste gjeldsordningssakene. Et nasjonalt forebyggingsprosjekt med base i Trondheim, «fra minus til pluss», har 34 kommuner tilknyttet prosjektet. Se omtale av den landsdekkende økonomirådstelefonen i NAV under kap. 621, post 21.

Områdesatsinger

Det har i årene 2014–2018 vært satt av 4 mill. kroner årlig over posten til satsingen i indre Oslo øst. Midlene har gått til bydel Gamle Oslo til tiltak for å bedre levekårene for barn, unge og barnefamilier på Tøyen. Midlene videreføres i 2019 til en ny områdesatsing i Oslo indre øst, og skal gå til kvalifisering til arbeid.

I 2017 ble det satt av 2,5 mill. kroner til Gro Ruddalssatsingen. Midlene gikk til utvikling av sosiale tjenester i Gorrudalen, med mål om at flere kommer i ordinært arbeid og at flere får varig tilknytning til arbeidslivet. Satsingen ble styrket med 2,5 mill. kroner i 2018. Midlene videreføres i 2019, og skal gå til kvalifisering til arbeid.

Det ble i 2018 avsatt 1 mill. kroner til områdesatsingen Oslo sør. Midlene videreføres i 2019.

Staten og Stavanger inngikk i 2017 et langsiktig samarbeid om områderettet innsats i de nordøstlige delene av Storhaug bydel. Et av satsingsområdene er sosialt entreprenørskap for å skape nye veier til velferd og arbeid. Det er i 2018 satt av 3 mill. kroner til dette formålet. Midlene videreføres i 2019.

Se nærmere omtale av områdesatsinger i Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Andre innsatser

Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet har på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet satt i gang arbeidet med et pilotprosjekt med formål å teste ut velferdsobligasjoner som modell for utvikling og finansiering av nye tiltak for å forebygge tilbakefall til kriminalitet. Velferdsobligasjoner brukes om resultatbaserte avtaler mellom flere parter, som oftest offentlige myndigheter, investorer/stiftelser og private eller ideelle tjenesteleverandører, og har som formål å løse sosiale problemer på en ny måte.

Et utvalg av kommuner ble i april 2018 invitert til å søke om midler til utvikling av lokale prosjekter. Det er i 2018 satt av i alt 600 000 kroner til formålet. Det er innvilget tilskudd til utvikling av to lokale prosjekter, et i Kristiansand kommune og et felles initiativ fra fem kommuner i Vestfold; Horten, Holmestrand, Tønsberg, Sandefjord og Larvik kommune.

Kommunene vil høsten 2018 bli invitert til å søke om tilsagn om tilskuddsmidler for å dekke deler av kommunens sluttoppgjør hvis de lokale prosjektene når målene som er satt. Regelverk for dette tilskuddet er under arbeid. Prosjektet skal evalueres. Se omtale under hovedmål om økonomisk og sosial sikkerhet og forslag til romertallsvedtak VII.

Midler over denne posten kan også gå til kompetanse- og utviklingstiltak og prosjekter knyttet til de sosiale tjenestene rettet mot radikalisering og voldelig ekstremisme. Det er gitt tilskudd til et prosjekt i Fredrikstad kommune og et prosjekt i Tønsberg kommune som et ledd i oppfølging av regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme.

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2017 ble det bevilget 5 mill. kroner til et pilotprosjekt for langtidsledige i en eller flere kommuner i Rogaland, jf. Innst. 401 S (2016–2017). Midlene ble tildelt Stavanger kommune som et enkelttilskudd. Målgruppen for pilotprosjektet er langtidsledige som har gått ut maksimal dagpengeperiode på 104 uker og som ikke mottar økonomisk sosialhjelp eller andre livsoppholdsytelser. Formålet med prosjektet er å sikre inntekt i en overgangsperiode på inntil ett år under jobbsøking, hindre overgang til helserelaterte ytelser og sørge for tilbud om arbeidsrelatert aktivitet. Midlene er tildelt av departementet og inngår ikke i tilskuddsordningen for utvikling av sosiale tjenester i NAV-kontoret.

På bakgrunn av budsjettavtalen mellom regjeringen og samarbeidspartiene ble det i forbindelse med statsbudsjettet for 2017 bevilget 2,3 mill. kroner i 2017 (halvårseffekt) til et treårig pilotprosjekt mellom Klepp, Time og Hå kommune, organisasjonen No Limitation og Arbeids- og velferdsetaten for å sikre fleksibelt ettervern og jobb for tidligere innsatte, jf. Innst. 15 S (2016–2017). Etter initiativ fra de involverte kommunene og No Limitation, ble målgruppen utvidet til også å omfatte personer med rusbakgrunn og/eller langvarige psykiske lidelser. Dette er målgrupper som til dels overlapper med tidligere innsatte. Pilotprosjektet ble samtidig utvidet til også å omfatte Gjesdal kommune. De involverte kommunene og No Limitation utar-

beidet i dialog med Arbeids- og velferdsdirektoratet en prosjektbeskrivelse, som angir hvordan prosjektet organiseres og som beskriver metodikken for pilotprosjektet. Metodikken som benyttes er delvis «recovery basert», der en bedringsprosess eller tilfriskning er i fokus, og delvis basert på individuell jobbstøtte (IPS). Pilotprosjektet ble igangsatt høsten 2017. En gruppe bestående av relevante fagpersoner, som f.eks. lege, sosionom og ruskonsulent, utarbeider en skreddersydd plan for den enkelte deltakeren. Målsetningen er at 60 personer skal delta i programmet i løpet av prosjektperioden fram til 2020. Budsjettet for den gjenstående prosjektperioden er 4,6 mill. kroner i 2019 og 2,3 mill. kroner i 2020. Pilotprosjektet evalueres av IRIS (International Research Institute of Stavanger).

Budsjettforslag 2019

Som ledd i innlemming av tilskudd til boligsosialt arbeid i rammetilskuddet til kommunene, foreslås 8,9 mill. kroner overført til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.

For 2019 foreslås en bevilgning på 146,8 mill. kroner.

Post 70 Frivillig arbeid, kan overføres

Bevilgningen går til frivillige organisasjoner og private stiftelser som utfører arbeid for vanskeligstilte. Disse fungerer som talerør for sosialt og økonomisk vanskeligstilte og utfører likemanns- og selvhjelpsarbeid. Enkelte organisasjoner tilbyr tjenester og tiltak til målgruppen.

Kontaktutvalget mellom regjeringen og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte er en arena for dialog og samarbeid. Kontaktutvalget hadde tre møter i 2017 og to møter i 1. halvår 2018. Samarbeidsforum mot fattigdom består av tolv landsdekkende organisasjoner. Representanter fra Samarbeidsforum deltar på møter i Kontaktutvalget. Batteriet Oslo er et landsdekkende ressurscenter for egenorganisering, selvhjelp og påvirkningsarbeid, og drives av Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo. Batteriet Oslo er sekretariat for Samarbeidsforum mot fattigdom. Det er også etablert Batterier i Bergen, Trondheim, Bodø og Kristiansand. Disse er i kontakt med et stort nettverk av organisasjoner lokalt.

Tilskudd til organisasjoner og prosjekter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte

Det gis over posten driftstilskudd til organisasjoner som er drevet av sosialt og økonomisk vanske-

ligstilte og som arbeider mot fattigdom og sosial eksklusjon. Det gis også tilskudd til prosjekter og aktiviteter som er rettet mot fattigdom og sosial eksklusjon. Formålet med tilskuddsordningen er å styrke mulighetene for egenorganisering, selvhjelpsaktiviteter, brukerinnflytelse og interessepolitisk arbeid.

Samarbeidsforum mot fattigdom og de fem Batteriene mottar driftsstøtte fra ordningen. I 2018 er det i tillegg gitt driftstilskudd til 16 organisasjoner og tilskudd til 17 prosjekter. Gjennom driftsstøtten til organisasjonene styrkes mulighetene for egenorganisering og selvhjelpsaktiviteter for mange sosialt og økonomisk vanskeligstilte.

Tilskuddsordningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Tilskuddet videreføres i 2019, og vil bli evaluert.

Tilskudd til aktivisering og arbeidstrening

Det gis over posten tilskudd til frivillige organisasjoner som tilbyr aktivisering og arbeidstrening til personer med liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet. Formålet med tilskuddsordningen er å stimulere til utvikling av nye tiltak og metoder for aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner. Det overordnede målet er å gi alle muligheter til å komme i arbeid og å bedre levekårene for de vanskeligst stilte. Målgruppen er personer som står svært langt fra arbeidsmarkedet, og som i mange sammenhenger er sosialt ekskludert. Siktemålet vil for enkelte være rehabilitering, inkludering og økt livskvalitet, mens andre vil kunne nyttiggjøre seg av mer arbeidsrettede tiltak med sikte på inkludering i arbeidslivet. En evaluering viser at tiltakene bidrar til at personer som ønsker seg arbeidstrening, men som ikke mestrer terskelen i vanlige arbeidsmarkedstiltak, får et tilbud. Tiltakene omfatter et bredt spekter av tiltak fra sosial trening og hverdagsmestring til mer arbeidsrettede tiltak.

Ordningen ble styrket i 2016. Personer med rusproblemer og tidligere rusavhengige er en prioritert målgruppe for tiltak.

Tilskuddsordningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet. I 2018 er det tildelt tilskudd til 71 prosjekter. Tilskuddet videreføres i 2019.

Tilskudd til sosialt entreprenørskap

Det gis over posten tilskudd for å stimulere til utvikling av sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører som retter sin virksomhet mot bekjempelse av fattigdom og sosial eksklusjon.

Formålet med tilskuddsordningen er også å bidra til at egenorganiserte som har erfart fattigdom og sosial eksklusjon stimuleres til utvikling av sosialt entreprenørskap. Målgruppen er sosialt og økonomisk vanskeligstilte som enten opplever eller står i fare for å oppleve fattigdom og sosial eksklusjon. Det er innenfor tilskuddsordningen også mulig å søke om utviklingstilskudd. Utviklingstilskuddet skal stimulere til utvikling av gode ideer og forretningsmodeller for søkere som er eller vil bli sosiale entreprenører på fattigdomsfeltet.

Tilskuddsordningen er styrket ved flere anledninger, senest i 2016.

Tilskuddsordningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet. I 2018 har 30 aktører mottatt tilskudd gjennom ordningen. Av disse har 20 mottatt tilskudd til videreføring av pågående aktiviteter og ti til nye aktiviteter. Nær en tredjedel av tilskuddsmottakerne har barn og unge som målgruppe. Personer med rusproblemer og tidligere rusmisbrukere, løslatte, innvandrere og personer med psykiske lidelser er også i målgruppen for flere av aktørene.

Tilskuddet videreføres i 2019.

Se kap. 621, post 63 for omtale av sosialt entreprenørskap som innsatsområde i en områdesatsing og pilotprosjekt med velferdsobligasjoner.

Tilskudd til humanitære tiltak rettet mot EØS-borgere

Det gis over posten tilskudd til frivillige organisasjoner og kommuner som tilbyr overnatting, sanitære tiltak og matutdeling til EØS-borgere som tigger i Norge i kortere eller lengre perioder. Formålet med tilskuddsordningen er å bedre humanitære forhold for EØS-borgere som kommer til Norge uten egne midler og uten rett til offentlige ytelser. I tillegg til grunnleggende humanitære tiltak kan det gis tilskudd til helsehjelp, rådgivnings tiltak og mer langsiktige prosjekter, som for eksempel arbeidsformidling. Rådgivningen skal bidra til å gi et realistisk bilde av de kompetanse- og språkkrav som kreves for å få innpass i det regulære norske arbeidsmarkedet.

I 2018 ble det lyst ut og fordelt 22,9 mill. kroner. Tilskuddsordningen er fra 2013 til 2018 forvaltet av Justis- og beredskapsdepartementet. Fra og med 2019 overføres ordningen fra Justis- og beredskapsdepartementet til Arbeids- og sosialdepartementet. Tilskuddsordningen vil bli forvaltet av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Budsjettforslag 2019

Bevilgningen på posten foreslås økt med 23,5 mill. kroner som følge av at tilskudd til humanitære tiltak rettet mot EØS-borgere overføres fra kap. 440 Politidirektoratet – politi- og lensmannsetaten, post 70 Tilskudd under Justis- og beredskapsdepartementet til Arbeids- og sosialdepartementet.

For 2019 foreslås en bevilgning på 122 mill. kroner.

Post 74 Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.

Tilskuddsordningen skal gi økonomiske bidrag til pensjonistorganisasjoners drift og eldrepolitisk arbeid. Ordningen er regulert i en egen forskrift. Målet er økt engasjement og aktivitet på området. Målgruppen for tilskuddsordningen er landsdekkende pensjonistorganisasjoner som har som formål å fremme eldrepolitiske interesser, herunder pensjonistenes sosiale, økonomiske, helsemessige og kulturelle interesser, og styrke pensjonistenes stilling i samfunnet. Ni organisasjoner ble innvilget tilskudd i 2018, fordelt forholdsmessig etter antall medlemmer. Tilskuddsordningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Regjeringen vil møte frivilligheten med mest mulig ensartet praksis, holdninger og bruk av begreper. Kulturdepartementet sendte i desember 2015 på høring forslag til felles definisjoner av tellende medlem og tellende lokallag og krav til dokumentasjon i form av sentralt medlemsregister for frivillige organisasjoner. Forslag til nye definisjoner av tellende medlemmer legger opp til at det kun er individuelt innmeldte medlemmer som skal godtas som tellende medlemmer.

For å harmonisere regelverket for tilskudd til pensjonistenes organisasjoner med de nye definisjonene og dokumentasjonskravene som er innført for andre tilskuddsordninger, er regelverket for tilskudd til pensjonistenes organisasjoner endret i juli 2018 og vil ha virkning for tilskuddsåret 2020.

Formål med endringene er at felles definisjoner og krav til dokumentasjon skal bidra til at begrepene oppfattes på samme måte og at medlemmer og lokallag beregnes og dokumenteres på samme måte uavhengig av tilskuddsordning. Det skal være enkelt å oppfylle kravene til dokumentasjon, og dette vil gjøre det mulig å bruke samme dokumentasjon i ulike ordninger.

Budsjettforslag 2019

For 2019 foreslås en bevilgning på 13,7 mill. kroner.

Kap. 3621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering

Det er ikke ført inntekter på dette kapitlet i 2017.

Bevilgningen under kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering, post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3621, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Programkategori 09.30 Arbeidsmarked

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
634	Arbeidsmarkedstiltak	9 028 135	8 998 970	8 949 990	-0,5
635	Ventelønn	33 125	19 000	12 000	-36,8
	Sum kategori 09.30	9 061 260	9 017 970	8 961 990	-0,6

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-24	Statens egne driftsutgifter	33 231	19 000	262 000	1 278,9
70-89	Andre overføringer	9 028 029	8 998 970	8 699 990	-3,3
	Sum kategori 09.30	9 061 260	9 017 970	8 961 990	-0,6

Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter			250 000
21	Forsøk, utviklingstiltak mv., <i>kan overføres</i>		106	
76	Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>	7 597 836	7 477 135	7 110 545
77	Varig tilrettelagt arbeid, <i>kan overføres</i>	1 323 125	1 395 460	1 459 405
78	Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser	60 940	66 200	68 120
79	Funksjonsassistanse i arbeidslivet	46 128	60 175	61 920
	Sum kap. 0634	9 028 135	8 998 970	8 949 990

Overført fra 2017 til 2018:
Post 77: 23 865 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeidsmarkedstiltakene utgjør en viktig del av innsatsen for å få flere i arbeid. Hovedformålet med arbeidsmarkedstiltakene er å styrke tiltaks-

deltakernes muligheter for å skaffe seg eller beholde arbeid. Tiltakene kan benyttes for å avklare arbeidsevne, øke mulighetene for overgang til inntektsgivende arbeid, eller gi et meningsfullt arbeid til personer som har vanskeligheter med å få arbeid på ordinære lønns- og arbeidsbetingelser.

Arbeidsmarkedstiltak skal tildeles ut fra den enkeltes individuelle behov for arbeidsrettet bistand, uavhengig av hvilke ytelser personen mottar. Arbeids- og velferdsetaten har en stor portefølje av arbeidsmarkedstiltak som kan tildeles personer med behov for bistand for å komme i arbeid. Noen tiltaksformer av lengre varighet og med tettere oppfølging er forbeholdt personer med nedsatt arbeidsevne. Tiltakene kan grovt sett deles i følgende hovedgrupper:

Avklaring – kan kjøpes som en ekstern tjeneste når behovsvurderingen Arbeids- og velferdsetaten gjør, ikke er tilstrekkelig. Avklarings tiltaket skal kartlegge og vurdere personens arbeidsevne og eventuelle spesifikke behov for bistand for å komme i, eller beholde arbeid.

Oppfølging – kan tilbys personer som har behov for mer omfattende formidlings- og oppfølgingsbistand enn det NAV-kontoret vanligvis tilbyr. Oppfølgingstjenester kan inneholde kartlegging og veiledning til tiltaksdeltaker, arbeidsgiver og tiltaksarrangør, oppfølging på arbeidsplassen, opplæring i arbeidsrelaterte og sosiale ferdigheter, samt tilpasning og tilrettelegging av arbeidsoppgaver og arbeidssituasjon.

Arbeidstrening – skal prøve ut personens muligheter på arbeidsmarkedet, gi relevant arbeidserfaring og bidra til å styrke mulighetene til å få ordinær ansettelse. Tiltaksdeltakeren skal få tilrettelagt arbeidstrening i ordinært arbeidsliv. Personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for arbeidstrening i en skjermet virksomhet før arbeidstrening eller opplæring i ordinært arbeidsliv, kan tilbys tiltaket arbeidsforberedende trening.

Opplæring – kan tilbys personer som har lite formell utdanning eller gi ny kompetanse til personer som må skifte yrke av helsemessige årsaker. Ordinær utdanning kan gis til personer med nedsatt arbeidsevne.

Lønnstilskudd (midlertidig og varig) – kan gis til arbeidsgivere for å bidra til at personer blir fast ansatt i ordinære virksomheter og hindre utstøting av personer som står i fare for å falle ut av arbeidslivet.

Varig tilrettelagt arbeid – arrangeres i skjermet eller ordinær virksomhet for personer som mot-

tar, eller i nær framtid ventes å få innvilget uføretrygd, og som har behov for spesiell tilrettelegging og tett oppfølging. Tiltaket er uten tidsbegrensning.

Utgiftene til arbeidsmarkedstiltak er fordelt på fem ulike poster under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak. Hovedvekten av arbeidsmarkedstiltakene budsjetteres på post 76 Tiltak for arbeidssøkere. I tillegg kommer post 01 Driftsutgifter, som inneholder utgifter til Arbeids- og velferdsetatens produksjon av oppfølgingstjenester i egen regi. Tiltaket varig tilrettelagt arbeid budsjetteres på post 77 Varig tilrettelagt arbeid. Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser budsjetteres på post 78. Post 79 inneholder utgifter til funksjonsassistanse i arbeidslivet.

Post 01 Driftsutgifter

Oppfølgingstjenester i Arbeids- og velferdsetatens egen regi omfatter utvidet oppfølging og individuell jobbstøtte, og finansieres i 2018 med en omdisponeringsfullmakt på inntil 200 mill. kroner fra arbeidsmarkedstiltakene til Arbeids- og velferdsetatens driftsbudsjett. Denne innsatsen videreføres, men foreslås budsjettert over egen post fra 2019.

Arbeids- og velferdsetatens innsats i form av utvidet oppfølging og individuell jobbstøtte under kap. 634, post 01 Driftsutgifter vil inngå i det samlede tiltaksnivået, jf. omtale nedenfor.

Budsjettforslag 2019

Bevilgningen under kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere foreslås redusert med 200 mill. kroner i 2019. Bevilgningen under kap. 634, post 01 Driftsutgifter foreslås økt tilsvarende.

I sammenheng med inkluderingsdugnaden foreslår regjeringen i tillegg å styrke ordningen med individuell jobbstøtte med 50 mill. kroner i 2019. Styrkingen skal bidra til at flere med moderate og alvorlige psykiske helseproblemer kan få integrert helse- og arbeidsrettet bistand med sikte på overgang til arbeid.

For 2019 foreslås en bevilgning på 250 mill. kroner.

Omdisponeringsfullmakt

For å sikre nødvendig fleksibilitet i gjennomføringen av arbeidsmarkedstiltakene foreslås følgende omdisponeringsfullmakt:

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 01 til kap. 634, post 76

Regjeringen foreslår at Arbeids- og sosialdepartementet gis fullmakt til å omdisponere inntil ti pst. av bevilgningen under kap. 634, post 01 Driftsutgifter til kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere for å sikre fleksibilitet, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 76 Tiltak for arbeidssøkere, kan overføres

Forslaget til bevilgning under post 76 må ses i sammenheng med omtalen under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Rapport

Gjennomføring av arbeidsmarkedstiltak

For å legge til rette for at valg av tiltak kan gjøres ut fra hva som er mest hensiktsmessig for å få arbeidssøkere ut i jobb, kan Arbeids- og velferdsetaten fra budsjettåret 2017 i større grad avvike fra den tiltakssammensetningen, og det tiltaksnivået, som beregningsteknisk ligger til grunn for bevilgningen, jf. Prop. 1 S (2017–2018) og Meld. St. 33 (2015–2016) *NAV i en ny tid – for arbeid og aktivitet*. Valg av hvilke tiltakstyper som er mest hensiktsmessige for forskjellige grupper og ulike regioner, gir derfor noe variasjoner i tiltaksnivået siden prisene på ulike tiltak varierer.

I lys av den økte arbeidsledigheten trappet regjeringen opp tiltaksinnsatsen i 2017. Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at det var en gjennomsnittlig tiltaksgjennomføring på om lag 66 800 plasser i 2017 under kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere. Gjennomføringen av tiltaksplasser fordelte seg med om lag 20 100 plasser rettet mot ledige og 46 600 plasser til personer med nedsatt arbeidsevne. I tillegg ble det gjennomført om lag 1 400 plasser i Arbeids- og velferdsetatens egen regi i 2017.

I 1. halvår 2018 ble det gjennomført om lag 63 500 plasser, hvorav om lag 18 700 plasser for ledige og om lag 44 800 plasser for personer med nedsatt arbeidsevne. I tillegg ble det gjennomført om lag 2 800 plasser i Arbeids- og velferdsetatens egen regi.

Et ytterligere antall plasser rettet mot dem med nedsatt arbeidsevne ble gjennomført i varig tilrettelagt arbeid, omtalt under kap. 634, post 77.

Prioriterte grupper ved tildeling av tiltak i 2017 var innvandrere fra land utenfor EØS-området, ungdom og personer som var blitt ledige som

følge av utviklingen i oljeindustrien på Sør- og Vestlandet. Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at bruken av arbeidsmarkedstiltak har økt, spesielt på Sør- og Vestlandet. Blant arbeidssøkere under 30 år og innvandrere fra land utenfor EØS deltok hhv. 27 pst. og 28 pst. på statlige arbeidsmarkedstiltak, mot i 21 pst. blant arbeidssøkere sett under ett. I gruppen med nedsatt arbeidsevne var andelene på tiltak for unge under 30 år og innvandrere utenfor EØS-området hhv. 40 pst. og 27 pst., sammenlignet med 29 pst. samlet sett. I 2017 ble 70 pst. av tiltaksplassene benyttet for personer med nedsatt arbeidsevne. 40 pst. av disse var mottakere av arbeidsavklaringspenger.

Det tre mest brukte tiltakene i 2017 var arbeidstrening, oppfølging og utdanning. Disse utgjør til sammen mer enn halvparten tiltaksplassene. Oppfølging og arbeidstrening har i tillegg økt som andel av gjennomførte plasser sammenlignet med 2016. Bruken av midlertidig og varig lønnstilskudd økte også i 2017.

Kvalifiseringsprogrammet retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne, som har ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Arbeidsmarkedstiltak i statlig eller kommunal regi inngår som viktige elementer i programmet. Ved utgangen av 2017 oppga NAV-kontorene at om lag 75 pst. av deltakerne i kvalifiseringsprogrammet deltok i statlige tiltak som del av programmet.

Kvalitet, resultater og utvikling

Arbeids- og velferdsdirektoratet publiserer statistikk om arbeidssituasjonen for arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne et halvt år etter avgang fra arbeidsmarkedstiltak. Statistikken omfatter personer i alderen 16–66 år.⁴² Blant personer med nedsatt arbeidsevne som hadde avgang fra tiltak i perioden juli 2016 til juni 2017, kombinerer nesten halvparten av dem som er i arbeid dette med en offentlig ytelse. Andelen som kom i arbeid, eller som kom i arbeid kombinert med en ytelse, var høyest blant dem som hadde deltatt på midlertidig lønnstilskudd, hhv. 78 pst. for arbeidssøkere og 75 pst. for personer med

⁴² Den ordinære overgangsstatistikken viser status på arbeidsmarkedet for personer som har avsluttet en periode registrert som arbeidssøker eller med nedsatt arbeidsevne. Statistikken over overgang til arbeid fra tiltak viser status seks måneder etter avsluttet tiltaksdeltakelse, uavhengig av om personen også har avsluttet sin periode registrert ved Arbeids- og velferdsetaten. Kombinert med at tiltaksdeltakere er brukere med et større bistandsbehov enn andre, gir dette en lavere overgang til arbeid etter tiltak enn i den ordinære overgangsstatistikken.

nedsatt arbeidsevne. For personer som hadde avgang fra oppfølgingstiltak var andelene hhv. 57 pst. og 41 pst. For personer som hadde avgang fra ulike arbeidspraksis og avklaringsstiltak var andelene hhv. 51 pst. og 32 pst.

Som ledd i styringen av arbeidsmarkedstiltakene, står det sentralt å videreutvikle kunnskapen om hva som er god tiltaksbruk. Arbeids- og velferdsgeneralsektorstatistikken vektlegger å gjøre resultater av evalueringer og analyser av arbeidsmarkedstiltak kjent for veilederne i NAV-kontoret, slik at denne kunnskapen kan benyttes ved valg av tiltak. Arbeids- og velferdsetaten er opptatt av å stille krav til resultater av arbeidsmarkedstiltakene, og følger opp dette overfor tiltaksleverandørene. Arbeids- og sosialdepartementet vurderer i samråd med Arbeids- og velferdsgeneralsektorstatistikken mulige indikatorer som i større grad analyserer resultater i form av overgang til arbeid fra arbeidsmarkedstiltak.

Gjennomføring av forsøk

Frisch-senteret evaluerer to forsøk der tiltak fordeles mellom aktuelle arbeidssøkere gjennom randomisering av deltakere. I ett forsøk er hensikten å måle om kortere ventetid på arbeidsmarkedstiltak har betydning for overgangen til arbeid.

I 1. halvår 2014 ble det iverksatt et forsøk med oppfølgingsmetodikken «Supported Employment». Formålet med forsøket er å kartlegge om denne tilnærmingen til individuell oppfølging, fører til at flere personer med nedsatt arbeidsevne får og beholder arbeid i ordinært arbeidsliv. Forsøket videreføres i 2019. Frischsenteret evaluerer forsøket.

Som ledd i oppfølgingen av Meld. St. 33 (2015–2016) *NAV i en ny tid – for arbeid og aktivitet* har Arbeids- og velferdsetaten iverksatt et nytt forsøk med resultatbasert finansiering av oppfølging fra 1. januar 2018. Forsøket er designet slik at eventuelle effekter av forsøket kan evalueres på en forskningsmessig god måte. Forsøket videreføres i 2019.

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 317, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen så snart som mulig komme tilbake til Stortinget med resultatet av evalueringen av konkurranseutsettingen av arbeidsmarkedstiltak i skjermet sektor med tanke på brukermedvirkning og oppnådde resultater og foreslå eventuelle endringer i anbudspraksis for bedre måloppnåelse.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Proba Samfunnsanalyse AS har evaluert anskaffelsene av avklarings- og oppfølgingstiltak på oppdrag fra departementet. Evalueringen konkluderer med at anbudsutsettingen av avklarings- og oppfølgingstiltak har bidratt til forenkling av regelverk og anskaffelser. Videre har endringen ført til mer mangfold ved at nye kommersielle leverandører og et større spenn av tjenester har kommet inn. Samtidig har det samlet sett blitt færre leverandører. Evalueringen konkluderer med at de nye tiltakene har bidratt til mer arbeidsretting og et bredere spekter av arbeidsplasser. Kontraktene ble vunnet på grunn av god kvalitet og ikke på grunn av lav pris. Reformen har heller ikke medført såkalt «fløteskumming» ved at leverandørene har prioritert personer med best forutsetninger for overgang til arbeid.

Det framgår av rapporten at informanter fra Arbeids- og velferdsetaten er bekymret for at tilbudet er dårligere for de svakeste brukerne. Dette reflekteres ikke i Arbeids- og velferdsetatens statistikk. Denne viser at overgangen til arbeid er blitt vesentlig bedre for alle arbeidssøkergrupper etter anbudsutsettingen. Statistikken fra Arbeids- og velferdsetaten viser at personer med nedsatt arbeidsevne prioriteres. Deltaker-sammensetningen er lite endret, samtidig som antall deltakere i avklarings- og oppfølgingstiltak har økt. Departementet kan på denne bakgrunn ikke se at det er grunnlag for å konkludere med at tilbudet til de med de svakeste forutsetningene på arbeidsmarkedet generelt har blitt dårligere. Departementet vil likevel undersøke dette nærmere i en ny evaluering som skal analysere resultater for ulike brukergrupper etter type leverandører.

Anskaffelsesregelverket er endret for å legge til rette for flere leverandører i anbudsopplegget. Det vurderes tiltak som kan styrke konkurransen og redusere faren for monopoldannelser.

Arbeids- og sosialdepartementet er opptatt av et levedyktig leverandørmarked for avklarings- og oppfølgingstjenester og et mangfold av tilbud som gavner brukerne. Samtidig videreutvikles innretningen i oppfølgingstiltak i etatens egen regi. Arbeids- og velferdsetaten har derfor en strategi for fremtidige anskaffelser, der disse prosessene ses i sammenheng. Etaten har tett dialog med aktuelle tiltaksleverandører om ansettelsesforhold for veiledere.

Budsjettforslag 2019*Omfanget av arbeidsmarkedstiltakene tilpasses situasjonen på arbeidsmarkedet*

For å motvirke svekkelsen i arbeidsmarkedet etter oljeprisfallet i 2014, ble innsatsen for arbeidsledige styrket. Det går nå bedre i norsk økonomi, og etterspørselen etter arbeidskraft øker markert. Veksten i sysselsettingen det siste året har ført til lavere arbeidsledighet. Utsiktene for arbeidsmarkedet i 2019 tilsier at tiltaksomfanget kan reduseres. Regjeringen foreslår derfor en reduksjon i bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak for 2019. Denne reduksjonen tilsier en nedjustering av personellressursene i Arbeids- og velferdsetaten, jf. kap. 605, post 01 Driftsutgifter. Regjeringens forslag til bevilgning sikrer et fortsatt godt tilbud til personer med nedsatt arbeidsevne og andre utsatte grupper.

For å kunne tilby flere personer med rusproblemer tiltaksplass, jf. også Prop. 15 S (2015–2016) *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020)*, er bevilgningen isolert sett økt med 16,4 mill. kroner til denne gruppen. I tillegg kommer driftsmidler, jf. omtale under kap. 605, post 01 Driftsutgifter.

Noen grupper er særlig utsatte på arbeidsmarkedet. Blant ungdom og blant innvandrere fra land utenfor EØS-området er det arbeidssøkere som stiller svakere på arbeidsmarkedet. Det samme gjelder personer som har stått lenge uten arbeid. Disse gruppene blir særlig prioritert for deltakelse i arbeidsmarkedstiltak. Inkluderingsdugnaden støtter også opp om innsatsen for utsatte grupper.

Arbeidsmarkedstiltakene er viktige virkemidler i inkluderingsdugnaden. Det legges opp til tett kontakt med arbeidsgivere for å understøtte muligheten for ansettelse. Som del av inkluderingsdugnaden skal bruken av arbeidsmarkedstiltaket lønnstilskudd økes i 2019, innenfor rammen av arbeidsmarkedstiltakene.

Lønnstilskudd er et godt virkemiddel for å få flere arbeidssøkere med redusert eller varierende produktivitet i arbeid. Ordningen har imidlertid relativt få deltakere, bl.a. fordi både Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgiverne opplever ordningen som komplisert og krevende å ta i bruk. For å legge til rette for at flere kan innvilges lønnstilskudd, vil ordningen bli lagt om slik at den blir enklere å bruke. Det vil i løpet av 2019 bli innført et standardisert refusjonssystem hvor støttesatsen utgjør 60 pst. av lønn og sosiale utgifter for arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne, og 40 pst. for andre arbeidssøkere som har vanskelighe-

ter med å skaffe seg arbeid. Støttesatsen vil trap- pes ned over tid. De fastsatte støttesatsene ligger gjennomsnittlig noe over det Arbeids- og velferdsetaten utbetaler i lønnsrefusjon i dag.

Et annet sentralt innsatsområde i inkluderingsdugnaden er å kunne tilby kvalifiserende tiltak. Flere av dem som har hull i CV-en, mangler den kompetansen som arbeidslivet etterspør. Det har vært behov for å styrke Arbeids- og velferdsetatens opplæringstilbud for arbeidssøkere med svake formelle kvalifikasjoner.

I løpet av 2019 opprettes det et nytt opplæringstilbud. Tilbudet bygger på de tidligere tiltakene arbeidsmarkedsopplæring (AMO-kurs) og yrkesrettet, toårig opplæring. Formålet er å styrke tilbudet til Arbeids- og velferdsetatens brukere om formell, grunnleggende kompetanse og fag- og yrkesopplæring på videregående nivå. Målgruppen vil være både ordinære arbeidssøkere og personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for kvalifisering for å komme i arbeid. Varigheten bestemmes individuelt med en maksimalgrense på tre år, og med mulighet for forlengelse i ytterligere ett år. Det nye opplæringsopplegget vil legge til rette for bedre samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene, særlig med sikte på å utvikle tilrettelagte fag- og yrkesopplæringsopplegg. Aldersgrensen for opplæringen settes til 19 år.

Arbeidsmarkedstiltak er også sentrale elementer i introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere, satsingen på kvalifiseringsprogrammet og innsatsen for personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering. Den arbeidsmarkedspolitiske innsatsen på disse områdene videreføres i 2019.

Bevilgningen under kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere foreslås redusert med 200 mill. kroner i 2019. Bevilgningen under kap. 634, post 01 Driftsutgifter foreslås økt tilsvarende, jf. også omtale under kap. 634, post 01 Driftsutgifter.

Bevilgningen under kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere foreslås redusert med 38,2 mill. kroner som følge av avvikling av forsøk med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd, jf. omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Satsene for stønad til barnetilsyn prisjusteres med 2,3 pst. Øvrige satser for tilleggsstønader prisjusteres med 1,1 pst.

Beregningsteknisk tilsvarer regjeringens forslag til bevilgning i 2019 under kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere og post 01 Driftsutgifter et samlet tiltaksnivå på om lag 59 000 plasser. For personer med nedsatt arbeidsevne finansieres

ytterligere 10 300 plasser under kap. 643, post 77 Varig tilrettelagt arbeid, jf. omtale nedenfor. Siden prisene på ulike tiltak varierer, vil det realiserede tiltaksnivået kunne avvike fra det som beregningsteknisk er lagt til grunn for bevilgningen.

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 01 til kap. 634, post 76

Det vises til omtale under kap. 634, post 01 Driftsutgifter.

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 76 til kap. 634, post 79

Det vises til omtale under kap. 634, post 79 Funktionsassistanse i arbeidslivet.

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 76 til kap. 634, post 77

Det vises til omtale under kap. 634, post 77 Varig tilrettelagt arbeid.

Budsjettforslag

For 2019 foreslås en bevilgning på 7 110,5 mill. kroner.

I tillegg til bevilgningen i 2019 kommer behovet for tilsagnsfullmakter på 2 774,8 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak V. Disse tilsagnsfullmaktene er knyttet til tiltaksplasser som gjennomføres i 2019, men hvor kostnadene kommer til utbetaling i 2020, og til opprettholdelse av tiltaksaktiviteten over årsskiftet 2019/2020.

Post 77 Varig tilrettelagt arbeid, kan overføres

Varig tilrettelagt arbeid (VTA) er et tiltak for personer som mottar, eller i nær framtid ventes å få innvilget uføretrygd, og som har behov for spesiell tilrettelegging og tett oppfølging. Tiltaket tilbyr tilrettelagte arbeidsplasser i skjermede eller ordinære virksomheter. Tiltaket finansieres gjennom tilskudd etter faste satser.

I varig tilrettelagt arbeid i skjermet virksomhet er deltakerne ansatt i virksomheter som har attføring som hovedformål. Det kreves i utgangspunktet at disse virksomhetene er organisert som aksjeselskaper med kommunal aksjemajoritet, men enkelte av virksomhetene er eid av ideelle organisasjoner.

Finansieringen av varig tilrettelagt arbeid i skjermet virksomhet er et delt ansvar mellom staten og deltakernes bostedskommuner. Kommunen forutsettes å bidra med minst 25 pst. av tilskuddet.

I tillegg til tiltak i skjermede virksomheter kan varig tilrettelagt arbeid kjøpes som enkeltplasser i ordinære virksomheter. Ordningen innebærer at bedriften får ansvar for å stille til rådighet arbeidsoppgaver tilpasset den enkeltes forutsetninger og behov. Arbeidsplassen skal oppnevne en fadder som følger opp deltakerne, og en kontaktperson som Arbeids- og velferdsetaten kan kontakte ved behov. I tildelingsbrevet for 2018 er Arbeids- og velferdsetaten bedt om å igangsette en kartlegging av ordningen med VTA i ordinær virksomhet.

Det er også adgang til å få permisjon fra skjermet virksomhet for å prøve seg på en vanlig arbeidsplass (hospitering). Formålet med hospitering er å legge til rette for en overgang fra skjermet til ordinær virksomhet.

Rapport

Det ble gjennomført om lag 9 800 plasser i varig tilrettelagt arbeid i 2017. I 1. halvår 2018 ble det gjennomført om lag 10 100 tiltaksplasser, hvorav om lag 8 400 i skjermet virksomhet og 1 700 plasser i ordinær virksomhet. Over tid har andelen av VTA-plassene som er i ordinær virksomhet økt gradvis. Fordi tilskuddet til VTA i ordinær virksomhet er lavere enn til VTA i skjermet virksomhet, har dette gitt rom for noen flere plasser enn det som beregningsteknisk var lagt til grunn. Per juni 2018 utgjør plasser i ordinær virksomhet om lag 17 pst. av alle plasser i varig tilrettelagt arbeid.

Budsjettforslag 2019

For at flere brukere skal få tilbud om varig tilrettelagt arbeid (VTA) foreslår regjeringen å styrke bevilgningen til tiltaksplasser i VTA med 17,3 mill. kroner i 2019. I tillegg kommer driftsmidler, jf. omtale under kap. 605, post 01 Driftsutgifter. VTA ble også styrket i forbindelse med Saldert budsjett 2018 og Revidert nasjonalbudsjett 2018.

Beregningsteknisk gir bevilgningen rom for å gjennomføre om lag 10 300 tiltaksplasser i varig tilrettelagt arbeid i 2019. Flexibiliteten til å gjennomføre plassene i skjermede og ordinære virksomheter kan føre til at det gjennomførte nivået kan avvike noe fra det tiltaksnivået som beregningsteknisk ligger til grunn for bevilgningen.

Omdisponeringsfullmakt

For å sikre nødvendig fleksibilitet og god ressursutnyttelse i gjennomføringen av arbeidsmarkedstiltakene, foreslås følgende omdisponeringsfullmakt:

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 77 til kap. 634, post 76

Regjeringen foreslår at Arbeids- og sosialdepartementet gis fullmakt til å omdisponere inntil ti pst. av bevilgningen under kap. 634, post 77 Varig tilrettelagt arbeid til kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere, jf. forslag til romertallsvedtak.

Forsøk med endringer i ansvarsdelingen for VTA-tiltaket mellom stat og kommune

Det er igangsatt et treårig forsøk i seks kommuner hvor man prøver ut endringer i ansvarsdelingen for VTA-tiltaket mellom stat og kommune. Forsøkskommunene vil bli gitt et større ansvar for oppgaver og tiltak knyttet til den aktuelle målgruppen. Formålet er å høste kunnskap om fordele og ulemper ved en eventuell overføring av ansvaret for varig tilrettelagt arbeid til kommunene.

For gjennomføring av forsøket foreslås følgende omdisponeringsfullmakt:

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 76 til kap. 634, post 77

Regjeringen foreslår at Arbeids- og sosialdepartementet gis fullmakt til å omdisponere inntil 11 mill. kroner i 2019 fra kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 634, post 77 Varig tilrettelagt arbeid i forbindelse med forsøk med varig tilrettelagt arbeid i kommunal regi, jf. forslag til romertallsvedtak.

Budsjettforslag

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 459,4 mill. kroner.

I tillegg til bevilgningen i 2019 kommer behovet for tilsagnsfullmakter på 822,1 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak V. Disse tilsagnsfullmaktene er knyttet til tiltaksplasser som gjennomføres i 2019, men hvor kostnadene kommer til utbetaling i 2020, og til opprettholdelse av tiltaksaktiviteten over årsskiftet 2019/2020.

Post 78 Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser

Rapport

Stønad til arbeids- og utdanningsreiser skal bidra til at personer med forflyttingsvansker på grunn av nedsatt funksjonsevne kan være i ordinært arbeid, eller gjennomføre arbeidsrettet utdanning. I 1. halvår 2018 var det i gjennomsnitt om lag 730 deltakere i ordningen.

Budsjettforslag 2019

For 2019 foreslås en bevilgning på 68,1 mill. kroner.

Post 79 Funksjonsassistanse i arbeidslivet

Funksjonsassistanse kan gis til yrkesaktive personer som har omfattende fysiske funksjonsnedsettelser, og til blinde og sterkt svaksynte. Funksjonsassistanse må være nødvendig for at deltakeren skal kunne være i ordinært lønnet arbeid. Ordningen innebærer at en lønnet assistent bistår den enkelte funksjonshemmede med hjelp til praktiske formål i arbeidssituasjonen. Assistenten skal ikke utføre arbeidstakerens ordinære arbeidsoppgaver.

Ordningen sikrer forutsigbarhet hos arbeidsgivere og brukere for nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen, og er en vesentlig del av virkemiddelapparatet for å inkludere målgruppen i ordinært arbeidsliv.

Rapport

Funksjonsassistanse i arbeidslivet bidrar til at personer med sterk funksjonsnedsettelse kan være i arbeid. Tiltaket er et viktig virkemiddel for å sikre nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen. Antall brukere i ordningen har gradvis økt. I 1. halvår 2018 var det i gjennomsnitt om lag 245 deltakere i ordningen. Bevilgningen har vært tilstrekkelig til å sikre at brukere som mottar funksjonsassistanse i arbeidslivet kan fortsette med ordningen, og til å innvilge nye søknader fra brukere som oppfyller inngangsvilkårene, jf. også forslag til omdisponeringsfullmakt for 2019.

Budsjettforslag 2019

For å sikre nødvendig fleksibilitet i gjennomføringen av ordningen funksjonsassistanse i arbeidslivet, foreslås følgende omdisponeringsfullmakt:

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 76 til kap. 634, post 79

Regjeringen foreslår at Arbeids- og sosialdepartementets gis fullmakt til å omdisponere et beløp fra

kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 634, post 79 Funksjonsassistanse i arbeidslivet på inntil ti pst. av bevilgningen under kap. 634, post 79 i 2019, jf. forslag til romertallsvedtak.

Budsjettforslag

For 2019 foreslås en bevilgning på 61,9 mill. kroner.

Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
85	Innfordring av feilutbetalinger, arbeidsmarkedstiltak	2 240	200	200
	Sum kap. 3634	2 240	200	200

Budsjettforslag 2019**Post 85 Innfordring av feilutbetalinger, arbeidsmarkedstiltak**

Inntektene under post 85 har sammenheng med innfordringer av feilutbetalinger til tiltaksarrangører og enkelte tiltaksdeltakere.

For 2019 foreslås en bevilgning på 0,2 mill. kroner.

Kap. 635 Ventelønn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	33 125	19 000	12 000
	Sum kap. 0635	33 125	19 000	12 000

Hovedtrekk ved regelverket

Ventelønnsordningen ga tjenestemenn som ble sagt opp uten egen skyld rett til ventelønn dersom bestemte vilkår var oppfylt. Virksomhetene måtte selv dekke ventelønnskostnadene gjennom refusjonsplikt. Arbeids- og velferdsetaten beregner og utbetaler ventelønn.

Ventelønnsordningen fases ut med virkning fra 1. mars 2016. Personer som før dette tidspunktet hadde fått utløst retten til ventelønn vil fortsatt

ha disse rettighetene i samsvar med tidligere regelverk.

Rapport

Det har de siste årene vært en betydelig nedgang i antall mottakere av ventelønn. Fra 2016 til 2017 ble antallet redusert fra om lag 200 til om lag 140 personer. Utbetalingene ble redusert fra om lag 50 mill. kroner i 2016 til om lag 33 mill. kroner i 2017. De aller fleste mottakerne går ut den maksi-

male stønadsperioden, oftest til fylte 67 år. En viss andel går over på AFP eller uførepensjon. Noen få går over til arbeid. Om lag 88 pst. av dagens ventelønsmottakere er over fylte 60 år.

Ved utgangen av 1. halvår 2018 mottok 69 personer ventelønn.

Kap. 3635 Ventelønn mv.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Refusjon statlig virksomhet mv.	18 556	13 000	8 000
85	Innfordring av feilutbetaling av ventelønn	525	400	
	Sum kap. 3635	19 081	13 400	8 000

Budsjettforslag 2019

Post 01 Refusjon statlig virksomhet mv.

Under posten føres refusjonspliktige inntekter fra statlige arbeidsgivere.

For 2019 foreslås en bevilgning på 8 mill. kroner.

Post 85 Innfordring av feilutbetaling av ventelønn

Innfordring av feilutbetaling av ventelønn har bl.a. sammenheng med omfanget av feilutbetalinger av ventelønn og størrelsen på utbetalingene.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

For 2019 foreslås en bevilgning på 12 mill. kroner.

Innfordring av feilutbetaling av de fleste ytelsene fra Arbeids- og velferdsetaten budsjetteres under kap. 5701, post 86 Innkreving feilutbetalinger. Av forenklingshensyn foreslås det at innfordring av feilutbetaling av ventelønn budsjetteres under post 86 Innkreving feilutbetalinger fra 2019. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil fortsatt kunne rapportere om feilutbetalinger knyttet til de ulike ytelsene.

Bevilgningen under post 85 foreslås flyttet til kap. 5701, post 86 Innkreving feilutbetalinger.

Det foreslås ingen bevilgning på post 85 i 2019.

Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
640	Arbeidstilsynet	654 517	636 186	656 200	3,1
642	Petroleumstilsynet	288 799	296 973	315 600	6,3
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	119 449	121 821	124 875	2,5
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	3 110	3 540	3 300	-6,8
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.	22 035	22 877	23 300	1,8
649	Treparts bransjeprogrammer	2 773	2 847	2 900	1,9
Sum kategori 09.40		1 090 683	1 084 244	1 126 175	3,9

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-24	Statens egne driftsutgifter	956 398	950 443	989 400	4,1
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	8 626	6 440	6 600	2,5
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	119 449	121 821	124 875	2,5
70-89	Andre overføringer	6 210	5 540	5 300	-4,3
Sum kategori 09.40		1 090 683	1 084 244	1 126 175	3,9

Ansvarsområdet

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet omfatter arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet i norsk arbeidsliv på land og på norsk kontinentalsokkel. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene har ansvaret for forvaltning av arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter, enkeltbestemmelser i petroleumsløven med tilhørende HMS-forskriftsverk og arbeidstvistlovgivningen. Forvaltningsansvaret inkluderer også bl.a. regelverk for medbestemmelse i selskapslovgivningen, ferieløven, lønnsgarantiløven, lov om lønnsnemnd i arbeidstvister, samt allmenngjøringsloven.

Departementet har på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet etatsstyringsansvar for Arbeidstilsynet (kap. 640), Petroleumstilsynet (kap. 642) og Statens arbeidsmiljøinstitutt (kap. 643), administrativt ansvar for Riksmekleren (kap. 648) og Arbeidsretten (kap. 648).

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet omfatter også de deler av programkategori 33.30 Arbeidsliv som omhandler lønnsgaranti. Nærmere bestemt gjelder dette kap. 2542, post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. og kap. 5704, post 70 Dividende.

Målbildet på Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet omfatter både forebyggende arbeidsmiljøar-

beid under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting og bl.a. innsatsen mot arbeidslivskriminalitet og sikkerhet i petroleumsvirksomheten under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Myndighetenes hovedstrategi for å nå målene er å støtte opp under arbeidsgiveransvaret og å bidra til at virksomhetene driver et systematisk og forebyggende helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid og sørger for lovlige arbeidsforhold. Dette er i samsvar med arbeidsmiljølovens krav om at det er arbeidsgiver selv som skal sørge for et fullt forsvarlig og inkluderende arbeidsmiljø og petroleumslovens krav om forsvarlig virksomhet.

Strategiske virkemidler

Tilsyn, veiledning og informasjon

Tilsynsmyndighetene velger hvilke bransjer og virksomheter innsatsen bør rettes mot, basert på kunnskap om risiko. Valg av virkemidler tar utgangspunkt i forholdene i den aktuelle bransjen og hva som vil bidra til mest effektiv påvirkning. Det er også viktig at myndighetenes fokus og prioritering av tema og arbeidsmiljøutfordringer svarer på bransjenes og de aktuelle virksomheters viktigste utfordringer.

I kampen mot arbeidslivskriminalitet rettes innsatsen mot aktuelle aktører basert på kunnskap fra de samarbeidene etatene. Basert på de ulike etatenes verktøykasse, velges virkemidler og reaksjoner ut fra hva som gir mest effektiv måloppnåelse samlet sett.

Kunnskapsformidling, veiledning og informasjon er viktige virkemidler i oppfølgingen av virksomheter og bransjer/næringer for å bidra til at virksomhetene har tilstrekkelig kunnskap for å kunne arbeide forebyggende med HMS. I forbindelse med tilsyn i enkeltvirksomheter kan Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet benytte ulike reaksjoner dersom de avdekker brudd på regelverket. Reaksjonene må stå i forhold til alvorlighetsgrad og vesentlighet.

Regelverksutvikling

Regelverket på arbeidsretts-, arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet skal bidra til en god HMS-tilstand og gode arbeidsforhold i virksomhetene. Regelverket skal være brukervennlig og tilgjengelig, og det er også en målsetting at det er stabilt og forutsigbart. Samtidig må regelverket håndtere arbeidslivets stadige endringer og utfordringer. I tråd med EØS-avtalen gjennomfører Norge bl.a. EUs direktiver om arbeidsrett og

arbeidsmiljø. Både rettspraksis og regelverksendringer i EU påvirker behovet for regelverksutvikling på feltet.

Kunnskapsutvikling

Det er store og sammensatte kunnskapsbehov knyttet til områdene arbeidsrett, arbeidsmiljø, arbeidshelse og sikkerhet. Oppdatert kunnskap om risikoforhold og årsakssammenhenger mellom arbeid og helse er avgjørende både for at virksomhetene og partene i arbeidslivet skal kunne følge opp sitt ansvar for å forebygge helseskader og ivareta arbeidstakerne, og for at myndighetene skal kunne følge opp sitt ansvar og sine oppgaver. Det er et særskilt stort behov for mer kunnskap om treffsikre tiltak på arbeidsplassnivå, både for å forebygge helseskader, fravær og frafall og for å tilrettelegge for vellykket inkludering av utsatte grupper og individer.

De senere årene har arbeidsmiljømyndighetene fått ny og bedre kunnskap om en rekke sammenhenger om påvirkninger i arbeidsmiljøet og helseutfall. Samtidig er arbeidslivet og arbeidsplassene i stadig endring. Det er derfor et stort behov for mer kunnskap om treffsikre tiltak på arbeidsplassnivå, både for å forebygge skader, fravær og frafall og for å tilrettelegge for vellykket inkludering av utsatte grupper og individer.

Det er også behov for videre kunnskapsutvikling knyttet til useriøse arbeidsforhold og arbeidslivskriminalitet, samt utvikling og endringer i tilknytningsformer og nye former for organisering i arbeidslivet, i partsrelasjonene og samarbeids- og medvirkningsformene i arbeidslivet. Det er behov for kunnskapsutvikling og forskning om risikoforhold knyttet til arbeidsmiljø, sikkerhet og storulykker i petroleumsnæringen og virksomhet i nordområdene, jf. omtale under kap. 642 Petroleumstilsynet.

Arbeids- og sosialdepartementet ivaretar sitt overordnede sektoransvar for forskning på området arbeidsvilkår, arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet gjennom tre sentrale strategiske virkemidler: Statens arbeidsmiljøinstitutt, relevante forskningsprogrammer i Norges forskningsråd, samt gjennom målrettede FoU-oppdrag knyttet til departementets forskningsbehov i forbindelse med politikktutforming og forvaltning.

Samarbeid – partssamarbeid

Den norske arbeidslivsmodellen, med bl.a. et utstrakt partssamarbeid, blir ofte sett på som en av forutsetningene for de gode resultatene som er

opnådd med et velfungerende arbeidsliv, et godt arbeidsmiljø, lav arbeidsledighet og høy yrkesdeltagelse.

Regjeringen vil jobbe for et godt tilrettelagt trepartssamarbeid. Dette er ett av flere virkemidler i arbeidet for et seriøst arbeidsliv uten sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

Kap. 640 Arbeidstilsynet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	635 105	619 769	639 500
21	Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud	11 968	11 577	11 800
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	7 444	4 840	4 900
Sum kap. 0640		654 517	636 186	656 200

Overført fra 2017 til 2018:

Post 01: 5 059 000 kroner

Post 45: 6 426 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeidstilsynet skal legge premisser for og følge opp at virksomhetene holder et høyt nivå med hensyn til helse, arbeidsmiljø og sikkerhet. Arbeidstilsynet skal, på et faglig og selvstendig grunnlag, følge opp at virksomhetene ivaretar sitt ansvar etter arbeidsmiljølovgivningen, allmenngjøringslovgivningen og øvrig relevant regelverk som er tillagt Arbeidstilsynets regelverk.

Arbeidstilsynet har tilsynsmyndighet overfor mer enn 250 000 virksomheter i det landbaserte arbeidslivet. Etatens utadrettede aktivitet er kunnskaps- og risikobasert. Dette innebærer at Arbeidstilsynets innsats rettes mot utsatte næringer, yrker og virksomheter og de områder der det er størst risiko for arbeidsrelaterte helseskader, useriøsitet og alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven. Tilsynet samarbeider med andre myndigheter og arbeidslivets parter for å bidra til et seriøst og trygt arbeidsmiljø.

Arbeidstilsynet fungerer også som sekretariat for Rikslønnsnemnda, Tariffnemnda og Tvisteløsningsnemnda, som er egne forvaltningsorgan.

Arbeidstilsynet består av et direktorat og en ytre etat (det lokale arbeidstilsynet). Arbeidstilsynet disponerte ved inngangen av 2018 om lag 675 årsverk jf. også likestillingsomtalen i Del III bak.

Rapportering, strategier og tiltak for 2019

Arbeidstilsynets oppfølging og veiledning knyttet til forebygging av arbeidsmiljøutfordringer vil kunne bidra til hovedmålet om et sikkert og seriøst arbeidsliv, og herunder bidra til å hindre frafall og gi økt inkludering, og slik også bidra til hovedmålet om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Arbeidstilsynet har ulike virkemidler til rådighet i sin oppfølging av om virksomhetene ivaretar sitt ansvar for et forsvarlig arbeidsmiljø og forsvarlige arbeidsvilkår: tilsyn, kunnskapsformidling, veiledning, premissgiving og samarbeid. Staten vil derfor benytte sine virkemidler slik at de får størst mulig forventet effekt.

I 2017 gjennomførte Arbeidstilsynet om lag 14 000 tilsyn og om lag 1 600 veiledninger.

Tilsyn er fortsatt et av Arbeidstilsynets viktigste virkemiddel, men erfaringene viser at det ikke er tilstrekkelig med tilsyn dersom målet er å forebygge sykdom og skader. I tillegg til veiledning og kunnskapsformidling, er samarbeid med partene gjennom ulike nærings- og temaaktiviteter også viktige virkemidler for å øke kunnskapen og bevisstheten om ulike tema.

Arbeidstilsynet har også faglige plattformer hvor publikum selv kan oppsøke informasjon og veiledning, slik som Arbeidstilsynets hjemmeside og Svartjenesten.

Bedre forebyggende arbeid i virksomhetene

I deler av arbeidslivet er det virksomheter som ikke i tilstrekkelig grad arbeider systematisk og forebyggende med kjente og til dels alvorlige arbeidsmiljøutfordringer. Næringene bygg og anlegg, transport, overnatting/servering og jord/skogbruk/fiske ser ut til å ha størst forekomst av ulike arbeidsmiljøproblemer. Arbeidstilsynet erfarer at særlig små virksomheter kan ha mangelfulle risikovurderinger, og utfordringene varierer både mellom yrker og bransjer og fra arbeidsplass til arbeidsplass.

Arbeidstilsynet har et tett samarbeid med Statens arbeidsmiljøinstitutt, for å sikre oppdatert og kunnskapsbasert tilstandsvurdering og risikobilde. På bakgrunn av risikobildet, har Arbeidstilsynet prioritert innsatsen mot næringer med særlig stor opphopning av enkelte arbeidsmiljøproblemer. Arbeidstilsynet tilpasser bruken av virkemidler for på best mulig måte å påvirke virksomhetene til å arbeide forebyggende. I 2017 har Arbeidstilsynet gjennomført flere veiledninger enn tidligere, med mål om å øke kunnskap og bevissthet rundt ulike arbeidsmiljøproblemer og hvordan man som arbeidsgiver kan forebygge dette.

Arbeidsmiljø handler om arbeidets innhold og om hvordan virksomhetene organiserer, planlegger og gjennomfører arbeidet på den enkelte arbeidsplass. Virksomhetene må derfor gjøre risikokartlegginger på bakgrunn av oppdatert kunnskap om hvilke faktorer som har dokumentert betydning for helse, sykefravær og arbeidsskader. Forebygging er et langsiktig og kontinuerlig arbeid, hvor bl.a. arbeidsgiveres og arbeidstakeres kunnskap om arbeidsmiljø, motivasjon og holdninger til forebyggende arbeid er viktige faktorer for å lykkes. Videre ser Arbeidstilsynet viktigheten av at samarbeidet med partene styrkes gjennom ulike nærings- og temaaktiviteter, gjennom løpende dialog og konkret samarbeid. Arbeidstilsynet vil derfor prioritere videreutvikling av faktabasert arbeidsmiljøkunnskap for å være bedre i stand til å påvirke virksomhetene til å arbeide bedre og mer målrettet med det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet.

Seriøse og anstendige arbeidsvilkår

Arbeidstilsynet har også i 2017 hatt fokus på forebyggende aktivitet knyttet til lønns- og arbeidsvilkår og sikkerhet for utenlandske arbeidstakere, spesielt i næringer med høy andel utenlandske arbeidstakere og i næringer med allmenngjort

lønn. Veiledning og kunnskapsformidling gjennom servicesentrene for utenlandske arbeidstakere (SUA) har vært en viktig del av dette.

I treparts bransjeprogrammer i transport, renhold og uteliv, har Arbeidstilsynet sammen med partene i arbeidslivet gjennomført flere veilednings- og informasjonstiltak for å øke kunnskapen om arbeidsmiljøutfordringer og forebygge useriøsitet i disse bransjene. Videre har det både i treparts bransjeprogram for transport og renhold vært jobbet med å utvikle et risikovurderingsverktøy for å hjelpe virksomheter til å gjennomføre lovplågt risikovurdering knyttet til relevante arbeidsmiljøutfordringer. Det vises til ytterligere omtale av bransjeprogrammene i Del II, under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Arbeidstilsynet ønsker i hovedsak en mer dialogbasert tilnærming til utfordringene med oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter, og har derfor gjennomført flere veiledningstiltak rettet mot offentlige oppdragsgivere. I 2017 har Arbeidstilsynet også deltatt i samarbeidsprosjektet med Arbeids- og sosialdepartementet, KS og Difi for å utvikle ny veileder om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter.

Innsats mot arbeidslivskriminalitet

Arbeidslivskriminalitet er fortsatt en utfordring i deler av arbeidslivet. For en nærmere omtale av arbeidsmiljømyndighetenes innsats mot arbeidslivskriminalitet, se også Del II under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Arbeidstilsynet erfarer at tilsyn er et avgjørende virkemiddel i innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Arbeidstilsynet baserer sin innsats ut fra risikobildet, og på bakgrunn av det har bygge- og anleggsnæringen vært høyest prioritert i 2017.

Innsatsen mot arbeidslivskriminalitet krever også et bredt samarbeid. Arbeidstilsynets samarbeid med politiet, Skatteetaten, Arbeids- og velferdsetaten og andre myndigheter, bl.a. i a-krimsentrene, har vært viktig for å avdekke kriminelle aktører og nettverk, gjennomføre kontroller og aksjoner, men også for å følge opp med et bredt sett av virkemidler og sanksjoner.

I tillegg til a-krimsentrene skjer det også et operativt samarbeid mot arbeidslivskriminalitet flere andre steder i landet. Arbeidstilsynet deltar også i samarbeidet med bl.a. Statens vegvesen i egne enheter for trafikk- og kjøretøyskriminalitet. Formålet er å gjennomføre effektive kontroller med arbeidslivskriminalitet i vegtransportsektoren.

Arbeidstilsynet har samarbeidsavtaler med arbeidstilsynene i land som er store eksportører av arbeidskraft til Norge slik som Litauen, Polen og Bulgaria. I 2017 har Arbeidstilsynet inngått ytterligere samarbeidsavtaler med Estland og Romania. Formålet med avtalene er å samarbeide om tiltak på kontroll og informasjons- og veiledningssiden, slik som felles samordnede kontroller for å gjøre det vanskeligere for utenlandske aktører å drive arbeidslivskriminalitet i Norge.

Ettersom kriminelle aktører tilpasser og unndrar seg kontrollstatens innsats, og at kriminalitet blir vanskeligere å avdekke, er det særlig viktig å videreutvikle samarbeidet i a-krimsentrene. Informasjonsdeling og egnede IKT-løsninger som legger til rette for deling av informasjon og felles rapportering er sentrale tiltak. For å jobbe effektivt for å bekjempe arbeidslivskriminalitet er det i det videre arbeidet behov for kontinuerlig myndighetsoppfølging og samarbeid mellom kontrollstatene.

Regjeringen foreslår å styrke innsatsen i arbeidslivskriminalitetssentrene med 20 mill. kroner. Av styrkingen skal 10 mill. kroner gå til teknologistøtte og 10 mill. kroner til øvrig styrking av arbeidslivskriminalitetssentrenes arbeid, ut fra etatens felles vurdering av hvor innsatsen gir størst effekt. Styrkingen innebærer en bevilgningsøkning til de samarbeidende etatene, Arbeidstilsynet (kap. 640), Skatteetaten (se Finansdepartementets budsjettproposisjon), politiet (se Justis- og beredskapsdepartementets budsjettproposisjon) og Arbeids- og velferdsetaten (se kap. 605). For ytterligere omtale av utfordringer, strategier og tiltak knyttet til innsatsen mot arbeidslivskriminalitet vises det til omtale under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til direktoratet, ytre etat og Svartjenesten. Dette skal finansiere tilsyn, informasjon, behandling av søknader, dispensasjoner, regelverksarbeid og internasjonalt arbeid.

For 2019 foreslås det en bevilgning på 639,5 mill. kroner, som samlet sett innebærer en endring på 19,7 mill. kroner sammenlignet med

saldert budsjett for 2018, inkludert lønns- og prisjusteringer og justeringer som følge av ABE-reformen.

Bevilgningen foreslås økt med 5,2 mill. kroner knyttet til en styrking av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Styrkingen er en del av en samlet styrking for de samarbeidende kontrollstatene, Skatteetaten (5,2 mill. kroner), politiet (5,2 mill. kroner), Arbeidstilsynet (5,2 mill. kroner) og Arbeids- og velferdsetaten (4,4 mill. kroner). Dette utgjør en samlet styrking av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet på 20 mill. kroner, jf. omtale i Del I, punkt 2.2 Satsinger og hovedprioriteringer.

Bevilgningen foreslås også økt med 0,4 mill. kroner ved en omdisponering fra kap 648, post 01 knyttet til sekretariatsfunksjon for Tariffnemnda og Riksøynnsnemnda som fra 2018 ble overført fra Arbeids- og sosialdepartementet til Arbeidstilsynet.

Det foreslås at bevilgningen på kap. 640, post 01 kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3640, postene 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud

Bevilgningen skal dekke kostnader som Arbeidstilsynet har ved å administrere ordningen med regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og renholdsbransjen. Utgiftene vil bli refundert fra Stiftelsen for regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og renholdsbransjen.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3640, post 08 Refusjon utgifter regionale verneombud, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2019 foreslås en bevilgning på 11,8 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke vedlikehold av bygninger samt større utstyrsanskaffelser.

For 2019 foreslås en bevilgning på 4,9 mill. kroner.

Kap. 3640 Arbeidstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	4 758	6 809	7 006
05	Tvangsmulkt	7 202	2 465	2 535
06	Refusjoner	3 573		
07	Byggesaksbehandling, gebyrer	21 560	22 085	22 725
08	Refusjon utgifter regionale verneombud	11 868	12 720	13 090
09	Overstredelsesgebyr	10 453		
	Sum kap. 3640	59 414	44 079	45 356

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter diverse inntekter, herunder abonnements- og annonseinntekter knyttet til tidsskriftet Arbeidervern. Tidsskriftet er avviklet og det foreslås ingen bevilgning på posten.

Post 04 Kjemikaliekontroll, gebyrer

Posten omfatter inntekter fra gebyrer i forbindelse med kjemikaliekontroll.

For 2019 foreslås en bevilgning på 7 mill. kroner.

Post 05 Tvangsmulkt

Inntektene under posten omfatter innkrevd tvangsmulkt som virksomheter er blitt ilagt pga. manglende oppfølging av pålegg fra Arbeidstilsynet.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2,5 mill. kroner.

Post 06 Refusjoner

Posten omfatter bl.a. refusjoner for midlertidige utlegg, og innbetaling av kursavgift der Arbeidstilsynet tar deltakeravgift.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 07 Byggesaksbehandling, gebyrer

De tjenester Arbeidstilsynet utfører for virksomhetene ved byggesaksbehandling etter arbeidsmiljølovens § 18–9, gebyrfinansieres og inntektene føres på denne posten.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2019 foreslås en bevilgning på 22,7 mill. kroner.

Post 08 Refusjon utgifter regionale verneombud

Inntektene under posten er refusjon for utgifter til drift av regionale verneombud som administreres av Arbeidstilsynet. Utgiftene føres på kap. 640, post 21.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 21 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2019 foreslås en bevilgning på 13,1 mill. kroner.

Post 09 Overtredelsesgebyr

Posten omfatter inntekter fra overtredelsesgebyrer ilagt virksomheter for brudd på arbeidsmiljøregelverket. Gebyrordningen trådte i kraft 1. januar 2014.

Kap. 642 Petroleumstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 21</i>	261 059	266 629	284 500
21	Spesielle driftsutgifter	26 558	28 744	29 400
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 182	1 600	1 700
	Sum kap. 0642	288 799	296 973	315 600

Overført fra 2017 til 2018:
Post 01: 12 999 000 kroner
Post 21: 1 429 000 kroner
Post 45: 2 387 000 kroner

Allmenn omtale

Petroleumstilsynet har tilsyns- og regelverksansvar for arbeidsmiljø, sikkerhet, sikring og beredskap i petroleumsvirksomheten. Myndighetsansvaret omfatter petroleumsvirksomheten på den norske kontinentalsokkelen, i tillegg til enkelte nærmere angitte petroleumsanlegg på land. Innenfor sitt myndighetsområde har Petroleumstilsynet også ansvar for å følge opp aktørenes sikringstiltak og beredskap mot bevisste anslag. Petroleumstilsynet er også delegert myndighet for så vidt gjelder sikkerhet med henblikk på eventuelle fremtidige anlegg for transport og lagring av CO₂ i undersjøiske geologiske formasjoner på kontinentalsokkelen.

Petroleumstilsynet disponerte ved inngangen av 2018 om lag 169 årsverk, jf. også likestillingsomtalen i Del III bak.

Rapportering, strategier og tiltak for 2019

Effektene av Petroleumstilsynets arbeid vil ofte oppstå over tid, og Petroleumstilsynet må derfor se på måloppnåelse også i et langsiktig perspektiv. Petroleumstilsynets oppfølging og veiledning knyttet til forebygging av storulykker og arbeidsmiljøutfordringer i petroleumsnæringen vil kunne bidra til hovedmålet om et sikkert og seriøst arbeidsliv, og herunder bidra til å hindre frafall, økt inkludering, og slik også bidra til hovedmålet om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Petroleumstilsynet tilpasser seg fortløpende endringer i næringen. Dette innebærer at tilsynet

på en aktiv og systematisk måte tar stilling til effektiv virkemiddelbruk, og tar i bruk hele bredden av virkemidler om nødvendig.

Bedre forebyggende arbeid i virksomhetene

Arbeidsforhold og organisering av arbeidet har betydning for sikkerhet, arbeidsmiljø og helse. Systematisk arbeid for å redusere omfanget av arbeidsrelaterte helseskader er viktig for å sikre en fortsatt god langsiktig utvikling av arbeidsmiljøet i petroleumsnæringen. For en nærmere omtale av sikkerheten i petroleumssektoren, se omtale i del II, under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Petroleumstilsynet har også i 2017 rettet oppmerksomheten mot at omstillinger og nedbemanninger i næringen ikke skal ha negative HMS-konsekvenser. Petroleumstilsynet har hatt fokus på at medvirkningsordningen benyttes i omstillingsarbeidet og har lagt vekt på at selskapene, gjennom ledelse og styring av aktiviteter i en krevende situasjon, samtidig jobber for at et høyt HMS-nivå opprettholdes og utvikles. Petroleumstilsynet prioriterer bl.a. tilsyn med aktørenes arbeid for å forebygge arbeidsrelatert sykdom og utfordringer knyttet til kjemikalier, støy og ergonomi er to sentrale områder som har blitt fulgt opp i 2017, særlig innenfor risikoutsatte grupper i entreprenørbedrifter. I takt med at virksomheten flytter seg nordover er det også lagt vekt på håndtering av risiko og arbeidsmiljø i kaldt klima.

Redusert risiko for storulykke i petroleumsvirksomheten

Petroleumstilsynet prioriterer, som en del av sitt risikobaserte tilsyn, oppfølging av risiko- og barrierestyrt, brønnkontrollhendelser, hydrokarbonlekkasjer, oppfølging av prosjekter i tidlig fase,

anlegg i senfase og utfordringer knyttet til virksomhet i nordområdene.

Som følge av effektivisering og nedbemanning i næringen har Petroleumstilsynet i 2017 hatt økt fokus på vedlikehold og videreutvikling av etablerte trepartsarenaer og oppfølging av partssamarbeidet i næringen.

Det rapporteres om økende bruk av flerbruksfartøy i norsk petroleumsvirksomhet. Petroleumstilsynet vil derfor styrke tilsynsaktiviteten mot fartøysbruken på norsk sokkel innenfor rammene av petroleumsløven.

Det er videre en rask utvikling innen digitalisering som vil ha betydning for petroleumsvirksomheten fremover. Petroleumstilsynet har derfor også styrket sin innsats innen tilsyn med IKT-sikkerhet. Både næringen og Petroleumstilsynet arbeider for å få kunnskapsoversikt over HMS-muligheter og utfordringer knyttet til digitalisering, og hvordan disse utfordringene kan håndteres.

I 2018 har Petroleumstilsynet valgt «Sikkerhet er et verdivalg» som sitt hovedtema. Tilsynet understreker med dette at sikkerhet er bærebjelken i norsk petroleumsvirksomhet. Uten en trygg næring står verdier på spill. Bransjen endres og velger stadig nye løsninger, men vern om menneskers liv og helse må fortsatt være fremste prioritet.

Petroleumstilsynet bidrar til å utvikle og formidle relevant kunnskap om risikoforhold, samt bidrar til at næringen og myndighetene har en felles forståelse av utviklingstrekk og risikoforhold. *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet* (RNNP) er et viktig grunnlag for felles virkelighetsforståelse om risikonivået på sokkelen. Petroleumstilsynet samarbeider med STAMI om en videreutvikling og oppfølging av RNNP, bl.a. om hvordan RNNP kan organiseres og styrkes for å sikre en balansert og presis bruk av resultater og analyser.

Seriøse og anstendige arbeidsvilkår

Petroleumstilsynet overvåker utviklingen og vurderer behov for oppfølging mot useriøsitet i petroleumsnæringen, spesielt ved bygge- og anleggsaktivitet eller omfattende bruk av innleid arbeidskraft. I denne sammenhengen er det etablert et samarbeid mellom Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og politi- og skattemyndighetene om eventuell oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår for ansatte på landanlegg i petroleumsvirksomheten.

På bakgrunn av endringene i petroleumsnæringen og HMS-utfordringer i sektoren foreslår regjeringen å styrke Petroleumstilsynets oppføl-

ging knyttet til kunnskapsutvikling og læring, herunder videreutvikling av tilsynsmetoder knyttet til oppfølging av nye driftskonsepter og flerbruksfartøy, samt arbeid med videreutvikling av RNNP og risikokartlegging. Satsingen innebærer en styrking av Petroleumstilsynet på 7 mill. kroner, se kap. 642 og kap. 5571.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 21

Bevilgningen under posten dekker lønns- og driftsutgifter for etaten og skal finansiere tilsyn, regelverksarbeid, informasjon, internasjonalt arbeid mv.

For 2019 foreslås det en bevilgning på 284,5 mill. kroner, som samlet sett innebærer en endring på 17,9 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2018, inkludert lønns- og prisjusteringer og justeringer som følge av ABE-reformen.

Bevilgningen foreslås økt med 6,6 mill. kroner knyttet til styrket oppfølging av petroleumsvirksomheten, mot en samtidig parallelløkning under kap. 5571, post 70 på 7 mill. kroner, samt regnskapsført om lag 0,4 mill. kroner i mva under kap. 1633, post 01.

Bevilgningen foreslås videre økt med 5 mill. kroner til helårseffekt av bevilgningsøkningen fra 2018 knyttet til styrket oppfølging av IKT-sikkerhet. Økningen foreslås mot en samtidig parallelløkning under kap. 5571, post 70. Det er beregnet om lag 1,2 mill. kroner mva, som regnskapsføres under kap. 1633, post 01.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten omfatter særlige utgifter til tilsyn med petroleumsvirksomheter som Petroleumstilsynet vil utføre på egen hånd, eller ved hjelp av bistand. Posten omfatter også bistandsetaters refunderbare kontrollutgifter. Utgiftene refunderes i sin helhet av gebyrer og sektoravgift fra operatørselskapene/kontraktørene som inntektsføres under kap. 3642, post 03 Gebyr tilsyn og kap. 5571, post 70 Petroleumstilsynet – sektoravgift. Videre dekker bevilgningen reisekostnader etc. som Petroleumstilsynet har i forbindelse med NORADs virksomhet. Utgiftene refunderes i sin helhet under kap. 3642, post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet.

For 2019 foreslås en bevilgning på 29,4 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, herunder utgifter knyttet til IKT-relatert utstyr.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1,7 mill. kroner.

Kap. 3642 Petroleumstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	8 118	7 315	7 530
03	Gebyr tilsyn	67 743	69 165	71 170
06	Andre innbetalinger	189		
07	Leieinntekter bedriftshytte	40		
	Sum kap. 3642	76 090	76 480	78 700

Post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet

Bevilgningen skal dekke refunderbare timer som Petroleumstilsynets ansatte utfører og reisekostnader mv. knyttet til NORADs virksomhet.

Petroleumstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 642, post 21 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2019 foreslås en bevilgning på 7,5 mill. kroner.

Post 03 Gebyr tilsyn

Posten omfatter gebyrer for Petroleumstilsynets tilsyn med helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren.

For 2019 foreslås en bevilgning på 71,2 mill. kroner.

Post 06 Andre innbetalinger

Petroleumstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 642, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 07 Leieinntekter bedriftshytte

Posten omfatter inntekter for fremleie av bedriftshytte blant ansatte i Petroleumstilsynet, samt inntekter i forbindelse med konferanser og seminarer rettet mot petroleumsnæringen.

Petroleumstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 642, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 5571 Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Petroleumstilsynet – sektoravgift	93 998	106 640	122 120
	Sum kap. 5571	93 998	106 640	122 120

Post 70 Petroleumsstilsynet – sektoravgift

Posten skal dekke Petroleumsstilsynets faktiske kostnader for oppfølging av næringen i tillegg til tilsynsgebyrer under post 03.

Bevilgningen foreslås økt med 7 mill. kroner knyttet til styrket oppfølging av petroleumsvirksomheten, mot en samtidig parallelløkning under kap. 642, post 01 på 6,6 mill. kroner, samt regn-

skapsført om lag 0,4 mill. kroner i mva. under kap. 1633, post 01.

Bevilgningen foreslås videre økt med 6,2 mill. kroner til helårseffekt av styrking fra 2018 knyttet til styrket oppfølging av IKT-sikkerhet. Økningen foreslås mot en samtidig parallelløkning under kap. 642, post 01.

For 2019 foreslås en bevilgning på 122,1 mill. kroner.

Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
50	Statstilskudd	119 449	121 821	124 875
	Sum kap. 0643	119 449	121 821	124 875

Allmenn omtale

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) er det nasjonale forskningsinstituttet og et sentralt kunnskapsorgan for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Instituttet skal arbeide med forskning og kunnskapsoppbygging knyttet til påvirkninger i arbeidsmiljøet som kan hindre arbeidsrelatert sykdom eller skade, og bidra til helsefremmende arbeid og produktivitet. Instituttet skal så langt det er mulig dekke arbeidslivets behov for ny kunnskap om arbeidsmiljø- og arbeidshelseforhold, og er tillagt et særlig ansvar for å opprettholde og videreutvikle kompetanse på forskning om arbeidsrelaterte kjemikalieskader.

STAMIs faglige nedslagsfelt dekker alle forhold av betydning for arbeidsmiljø og arbeidshelse. STAMI bygger sin virksomhet på flerfaglig integrering av vitenskapsbasert kunnskap om arbeidsliv og helse. STAMI fordeler ressursinnsatsen mellom forskning, arbeidsmiljøovervåking, undervisning, kunnskapsformidling og andre forvaltnings- og arbeidslivsstøttende funksjoner. Forskningen søkes i størst mulig grad kvalitetssikret og publisert i internasjonale tidsskrifter med fagfellebedømming. STAMI bistår med kvalitetssikret fagkunnskap til bl.a. Arbeids- og sosialdepartementet, Arbeidstilsynet, Petroleumsstilsynet, bedriftshelsetjenesten, partene i arbeidslivet mv.

STAMI har et fagråd med representasjon fra arbeidslivets parter, arbeidsmiljømyndighetene, samt andre brukergrupper og samarbeidspartnere.

STAMI disponerte ved inngangen av 2018 om lag 110 årsverk, jf. også likestillingsomtalen i Del III bak.

Rapportering, tiltak og strategier for 2019

STAMI bidrar til kvalitetssikret kunnskap om årsakssammenhenger mellom arbeid og helse og arbeidsevne. Sikker kunnskap er viktig for å drive god forebygging og forbedring, særlig i en tid preget av høy endrings- og omstillingstakt. På arbeidsmiljøområdet er det spesielt viktig med en partsnøytral premissleverandør av kunnskap med høy vitenskapelig standard og tillit.

STAMI har i 2017 hatt en høy forskningsproduksjon, med bl.a. 68 løpende forskningsprosjekter, og har publisert 78 vitenskapelige artikler i anerkjente fagfellebedømte tidsskrifter. STAMI har i 2017 hatt særlig fokus på å formidle kunnskap om hvilke arbeidsmiljøfaktorer som er av størst betydning i Norge, samt sammenhengen mellom arbeidsmiljø og produktivitet, og knyttet dette opp mot forebyggingspotensialet i Norge. Nyere studier viser at virksomheter som lykkes med å identifisere forbedringspotensial og gjennomføre målrettede og kunnskapsbaserte forebyggende tiltak, også øker mulighetene til å oppnå økt konkurransekraft.

STAMI vil i tråd med sin strategi fordele forskningsinnsatsen mellom tre hovedområder. Disse områdene gjenspeiler utfordringer knyttet til arbeidsrelatert sykdom i norsk arbeidsliv:

- psykososialt og organisatorisk arbeidsmiljø, herunder frafall, inkluderende arbeidsliv og nye organisasjonsformer,
- mekaniske arbeidseksposeringer,
- kjemisk, fysisk og biologisk arbeidsmiljø, herunder effekter av nanoteknologi og andre nye teknologier.

Et av STAMIs sentrale innsatsområder er Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA). NOAs målsetting er å utvikle et felles kunnskapsgrunnlag om status og utviklingen på arbeidsmiljøområdet for aktørene i arbeidslivet. NOAs viktigste oppgaver er å samle, analysere og formidle informasjon om arbeidsmiljø og arbeidsrelaterte helseskader i Norge, samt tilrettelegge dette materialet for kunnskapsbaserte risikovurderinger og prioriteringer hos tilsynsetatene. NOA gjør data og informasjon tilgjengelig for alle aktørene på arbeidsmiljøfeltet, dvs. myndighetene, arbeidslivets parter, FoU-miljøer og allmennheten for øvrig.

Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet bidrar med veiledning og kunnskapsformidling, både som del av tilsyn og som egen aktivitet, for å oppnå best mulig effekt i det forebyggende arbeidet. Dette for å gi virksomhetene bedre forståelse av hva som bidrar til et forebyggende og inkluderende arbeidsliv, slik at de aktuelle virksomhetene selv kan iverksette nødvendige tiltak.

Arbeidstilsynet bidrar også, særlig i samarbeid med NOA, til at det foreligger et omforent og helhetlig bilde av arbeidsmiljøtilstanden og risikoforholdene som grunnlag for oppfølging og iverkset-

telse av forebyggende tiltak i det landbaserte arbeidslivet.

Petroleumstilsynet videreutvikler RNNP-arbeidet i samarbeid med STAMI og i dialog med partene i petroleumsnæringen, slik at det til enhver tid gir et best mulig grunnlag for å identifisere forbedringstiltak i næringen.

STAMI videreutvikler kontinuerlig metoder og kanaler for kunnskapsutvikling og -formidling for å styrke tilbudet til alle målgrupper og dermed legge til rette for forskningsbasert forebyggende virksomhet. STAMI har et særskilt ansvar for å følge med på, kvalitetssikre og hente hjem relevant kunnskap fra den internasjonale forskningsfronten, og omsette og formidle denne kunnskapen nasjonalt.

Budsjettforslag 2019

Post 50 Statstilskudd

Statens arbeidsmiljøinstitutt er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, med bevilgning som netto tilskudd til drift av instituttet. Instituttets inntekter fra bidragsforskningen utgjør om lag 11 pst. av instituttets totale budsjett. Øvrige inntektskildene er i all hovedsak offentlige midler fra andre finansieringskilder, hovedsakelig Norges forskningsråd og andre forskningsfond.

Bevilgningen er endret som følge av lønns- og prisjusteringer og justeringer som følge av ABE-reformen.

For 2019 foreslås en bevilgning på 124,9 mill. kroner.

Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
72	Tilskudd, <i>kan overføres</i>	3 110	3 540	3 300
	Sum kap. 0646	3 110	3 540	3 300

Overført fra 2017 til 2018:

Post 71: 700 000 kroner

Post 72: 823 000 kroner

Allmenn omtale

Med bakgrunn i Stortingets behandling av St.meld. nr. 47 (2002–2003), Innst. S. nr. 137 og 138 (2003–2004) ble stiftelsen Kontakttelefonen for pionerdykkere (Dykkerkontakten) opprettet, med bl.a. en døgnåpen telefontjeneste for oppfølging av tidligere nordsjødykkere.

Rapport

Alle søknader fra dykkere og etterlatte er behandlet, og pionerdykkernemnda ble lagt ned i januar 2015. Utbetaling til dykkere etter ordningene fra 2004 og 2014 er gjennomført, og saken anses som endelig avsluttet. Samlede utbetalinger under ordningene utgjorde per 31. mai 2016 om lag 1 216,3 mill. kroner.

Dykkerkontakten har i 2017 hatt daglig leder i 20 pst. stilling samt 2 stillinger som henholdsvis kontaktsykepleier og sosionom. Svartelefontjenesten har også i 2017 vært døgnåpent bemannet, men hovedtyngden av henvendelsene har kommet på dagtid. Dykkerkontakten har også holdt et seminar, flere samtalegrupper og kurs. Dykkerkontakten har i tillegg egen nettside for informasjon.

Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	17 963	19 350	19 700
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	972	1 527	1 600
70	Tilskudd til faglig utvikling	3 100	2 000	2 000
	Sum kap. 0648	22 035	22 877	23 300

Overført fra 2017 til 2018:

Post 01: 952 000 kroner

Post 21: 2 932 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeidsretten og Riksmekleren disponerte ved inngangen av 2018 om lag henholdsvis 4 og 2 ansatte, jf. også likestillingsomtalen i Del III bak.

Arbeidsretten er en spesialdomstol som behandler tvister om forståelse, gyldighet og eksistens av tariffavtaler. Den behandler også visse tvister om fortolkning av arbeidstvistlovens og tjenestetvistlovens regler, saker om brudd på fredsplikten og saker om erstatningsansvar for tariffbrudd og ulovlig arbeidskamp.

Riksmekleren skal mekle i interestetvister mellom partene i arbeidslivet, det vil si i tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler. Hovedoppgaven er å hjelpe partene til å unngå konflikt, og dermed bevare arbeidsfreden.

Budsjettforslag 2019**Post 72 Tilskudd, kan overføres**

Posten dekker tilskudd til Stiftelsen Kontakttelefonen for pionerdykkere (Dykkekontakten). Stiftelsen er knyttet til Sjømannskirken og drifter bl.a. en kontakttelefon for tidligere nordsjødykkere. Stiftelsen har videre knyttet til seg relevant kompetanse på gjeldsrådgivning og annen rådgivning for å kunne hjelpe nordsjødykkere som er i en vanskelig situasjon.

Bevilgningen foreslås redusert med 0,3 mill. kroner knyttet til noe nedgang i driftsutgifter over tid.

For 2019 foreslås en bevilgning på 3,3 mill. kroner.

Rapport

Arbeidsretten fikk i 2017 inn 37 nye saker, mot 33 i 2016. Det ble avsagt 17 dommer i 2017, mot 21 i 2016, og antall dager med hovedforhandlinger var 36 i 2017 mot 46 i 2016. Etter målrettet arbeid med saksavvikling gjennom flere år ble saksbehandlingstiden ytterligere redusert i 2017, fra 4 måneder og 20 dager i 2016 til 4 måneder og 8 dager i 2017.

Riksmeklerens saksmengde kan variere sterkt fra år med hovedoppgjør og år med mellomoppgjør. I mellomoppgjørsåret 2017 var det mekling i 25 rikssaker, mot 23 i mellomåret 2015. I hovedoppgjørsåret 2016 var det mekling i 114 rikssaker, mot 95 i hovedoppgjøret 2014. I 2017 endte 10 riksmeklinger i konflikt. Videre ble 49 kretssaker ferdigbehandlet i 2017, og en kretsmekling endte i konflikt.

Rikslønnsnemnda fikk ingen saker i 2017. Tariffnemnda behandlet begjæringer om justerin-

ger og videreføring av gjeldende allmenngjøringsforskrifter som følge av lønnsoppgjøret i 2017.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter driftsutgiftene til Arbeidsretten og Riksmekleren m.m.

Bevilgningen foreslås redusert med 0,4 mill. kroner ved en omdisponering til kap. 640, post 01 knyttet til sekretariatsfunksjon for Tariffnemnda og Riksiønsnemnda som fra 2018 ble overført fra Arbeids- og sosialdepartementet til Arbeidstilsynet.

For 2019 foreslås en bevilgning på 19,7 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 01

Saksmengden og utgiftene til institusjonene på kapitlet varierer, særlig i forhold til hvordan lønns-

oppgjørene forløper, om det er hoved- eller mellomoppgjør og om oppgjørene er samordnet eller forbundsvise. Posten skal dekke økte utgifter ved institusjonene på kapitlet, samt kompetanseoppbygging og utredninger innen feltet kollektiv arbeidsrett.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1,6 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til faglig utvikling

I 2008 ble det etablert et tiårig faglig utviklingsprosjekt ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo med formål å ivareta den arbeidsrettslige kompetansen for fremtiden. Prosjektet videreføres i perioden 2018–2027, ved en viderebygging og videreutvikling av resultatene så langt. Det ble avtalt en 50-50 fordeling av kostnadene fremover slik at myndighetene dekker 2 mill. kroner årlig og fakultetet dekker 2 mill. kroner årlig.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2 mill. kroner.

Kap. 649 Treparts bransjeprogrammer

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer	2 773	2 847	2 900
	Sum kap. 0649	2 773	2 847	2 900

Overført fra 2017 til 2018:

Post 21: 140 000 kroner

Allmenn omtale

Myndighetene og partene i arbeidslivet samarbeider om Treparts bransjeprogrammer, som er langsiktige satsinger for å fremme mer seriøsitet og bedre arbeidsforhold i utsatte bransjer.

Det er startet Treparts bransjeprogrammer innen renholdsbransjen, i utelivsbransjen og transportbransjen. Et bransjeprogram for bilbransjen er startet høsten 2018.

Arbeidstilsynet organiserer det løpende arbeidet med Treparts bransjeprogrammer, som følges opp gjennom Treparts bransjeprogramgrupper med deltakelse fra partene i arbeidslivet og myndighetene. Gruppene følger utviklingen i bran-

sjene, drøfter behovet for tiltak og iverksetter egne tiltak og initiativer, basert på tilgjengelig kunnskap om de aktuelle bransjene.

Rapport, strategier og tiltak er beskrevet foran under hovedmål om et sikkert og seriøst arbeidsliv.

Budsjettforslag 2019

Post 21 Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer

Midler på posten vil bli benyttet til ivaretagelse av koordineringsbehov, informasjon, veiledning og kunnskapsinnhenting bl.a. knyttet til behov for nye bransjeprogrammer og endringer i og gjennomføring av allerede eksisterende programmer.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2,9 mill. kroner.

Programkategori 09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
611	Pensjoner av statskassen	17 240	18 400	17 500	-4,9
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse	5 589 566	4 740 000	2 574 000	-45,7
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	32 000	26 000	25 000	-3,8
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	4 105 052	3 428 000	5 929 000	73,0
615	Yrkesskadeforsikring	93 594	85 000	91 000	7,1
616	Gruppelivsforsikring	169 100	200 000	206 000	3,0
2470	Statens pensjonskasse	22 738	22 538	104 949	365,7
	Sum kategori 09.50	10 029 290	8 519 938	8 947 449	5,0

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-24	Statens egne driftsutgifter	5 726 255	4 881 197	2 738 085	-43,9
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	44 874	40 741	122 364	200,3
70-89	Andre overføringer	184 358	198 000	187 000	-5,6
90-99	Utlån, statsgjeld m.v.	4 073 803	3 400 000	5 900 000	73,5
	Sum kategori 09.50	10 029 290	8 519 938	8 947 449	5,0

Inntekter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	13 178 332	13 622 000	10 923 000	-19,8
3615	Yrkesskadeforsikring	127 520	122 000	118 000	-3,3
3616	Gruppelivsforsikring	107 846	118 000	98 000	-16,9
5470	Statens pensjonskasse	38 070	25 000	55 645	122,6
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	1 173 391	825 000	963 000	16,7
	Sum kategori 09.50	14 625 159	14 712 000	12 157 645	-17,4

Inntekter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
01-29	Salg av varer og tjenester	260 310	262 000	239 000	-8,8
30-49	Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv.	38 070	25 000	55 645	122,6
50-89	Overføringer fra andre	1 173 391	825 000	963 000	16,7
90-99	Tilbakebetalinger mv.	13 153 388	13 600 000	10 900 000	-19,9
	Sum kategori 09.50	14 625 159	14 712 000	12 157 645	-17,4

Allmenn omtale

Programkategorien omhandler både ytelsene som Statens pensjonskasse administrerer, og den administrative driften av Statens pensjonskasse som forvaltningsbedrift. Statens pensjonskasse dekker, gjennom premieinnkreving eller bevilgning over statsbudsjettet, de ytelser som etter lov om Statens pensjonskasse eller andre lover og avtaler skal utbetales til medlemmene.

Statens pensjonskasses tilknytningsform til staten som forvaltningsbedrift med nettobudsjettet driftsbudsjett gir driftsmessig større økonomisk fleksibilitet sammenlignet med ordinære forvaltningsorganer. Statens pensjonskasse er like fullt et statlig forvaltningsorgan som er underlagt ordinær etatsstyring og instruksjon fra departementet.

Statens pensjonskasse forvalter Norges største tjenstepensjonsordning. Ytelsene fra Statens pensjonskasse omfatter:

- Alderspensjon
- Uførepensjon
- Enke- og enkemannspensjon
- Barnpensjon

Statens pensjonskasse administrerer også egne pensjonsordninger for bl.a. statsråder, stortingsrepresentanter, apotekvirksomhet, det kunstneriske personale ved Den Norske Opera & Ballett samt følgepersoner i utenriksstjenesten. I tillegg administrerer Statens pensjonskasse:

- Erstatning ved yrkesskade, jf. nærmere omtale under kap. 615.
- Gruppelivsforsikring (erstatning til etterlatte ved medlemmers død), jf. nærmere omtale under kap. 616.

- Enkelte særordninger for forsvarspersonell (kompensasjon for psykisk belastningsskade etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner m.m.).
- Engangserstatningsordning for vernepliktige m.m.
- Tariffbaserte personskadeerstatninger (særaftaler for reiser innenlands og utenlands, stasjonering i utlandet m.m.).
- Pensjoner av statskassen, jf. nærmere omtale under kap. 611.
- Avtalefestet pensjon (AFP).
- Boliglån for yrkesaktive medlemmer av Statens pensjonskasse og pensjonister, jf. nærmere omtale under kap. 614.
- Erstatning etter bilansvarsloven for personskade forårsaket av statens biler.
- Vartpenger.

Departementet viser til at det pågår et arbeid med å modernisere premiesystemet i Statens pensjonskasse som omfatter om lag 1400 medlemsvirksomheter, jf. nærmere omtale under kap. 2470 Statens pensjonskasse. Departementet viser for øvrig til at Statens pensjonskasse i 2019 vil fortsette arbeidet med de administrative forberedelser for innføring av nye regler for samordning av offentlig tjenstepensjon med alderspensjon fra folketrygden beregnet med ny opptjeningsmodell. Nye regler for slik samordning ble vedtatt av Stortinget 4. juni 2018, jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018), jf. nærmere omtale under kap. 2470 Statens pensjonskasse.

Medlemmer

Staten har siden 1917 hatt en lovhjemlet tjenstepensjonsordning for sine embets- og tjenes-

temenn og for skoleverket. Statens pensjonskasse hadde ved utgangen av 2017 om lag 1 075 000 medlemmer. Av disse er det om lag 283 000 pensjonister, 302 000 yrkesaktive medlemmer og 15 000 som er delvis yrkesaktive i kombinasjon med pensjon. I tillegg har 475 000 medlemmer rett til såkalt oppsatt pensjon. Disse medlemmene har tidligere opparbeidet seg pensjonsrettigheter i Statens pensjonskasse, men er for tiden ikke ansatt i en medlemsvirksomhet.

Statsansatte (ansatte i staten som juridisk enhet) og kommunalt og fylkeskommunalt ansatte lærere har obligatorisk medlemskap i Statens pensjonskasse. De yrkesaktive medlemmene kan deles inn i fire hovedgrupper etter arbeidsgiver:

- Statsforvaltningen (51 pst.).
- Skoleverket i kommunal og fylkeskommunal sektor (34 pst.).
- Selskap og foretak (12 pst.).
- Stiftelser og organisasjoner mv. (3 pst.).

Overføringsavtalen

Det er inngått en avtale (Overføringsavtalen) mellom Statens pensjonskasse og andre leverandører av offentlige tjenstepensjonsordninger (kommunale pensjonskasser, livsforsikringsselskap og lovfestede pensjonsordninger). Overføringsavtalen skal sikre at medlemmenes pensjon ikke blir påvirket ved skifte av arbeidsgiver innenfor offentlig sektor.

Statens pensjonskasse er koordinerende organ for Overføringsavtalen, og administrerer bl.a. regelverket for oppgjør mellom pensjonsordningene.

Kap. 611 Pensjoner av statskassen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	17 240	18 400	17 500
	Sum kap. 0611	17 240	18 400	17 500

Allmenn omtale

Pensjon av statskassen (billighetspensjon) er en særordning etablert gjennom praksis med hjemmel i Grunnloven § 75 bokstav i. Gjennom ordnin-

gen kan Stortinget, ut i fra en rimelighetsvurdering, gi pensjon til personer som ikke har kunnet tjene opp pensjonsrettigheter i Statens pensjonskasse på ordinær måte. De som får pensjon av statskassen i dag er i hovedsak tidligere lokalt til-

satte arbeidstakere ved norske utenriksstasjoner som ikke er omfattet av adekvate lokale trygde- og forsikringsordninger.

Pensjon fra statskassen blir bare gitt unntaksvis, men representerer en viktig sikkerhetsventil som har stor verdi for de få det gjelder. Ordningen blir administrert i samarbeid med Utenriksdepartementet, og pensjonen utbetales gjennom utenriksstjenesten.

Rapport

Arbeids- og sosialdepartementet gir midlertidig tilsagn om pensjoner av statskassen etter søknad. Forslag til vedtak legges frem for Stortinget i en egen årlig proposisjon. Departementet ga tilsagn om 15 nye pensjoner i 2017. Tilsvarende ble det gitt tilsagn om 13 nye pensjoner i 2016.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke forventede utbetalinger til pensjoner av statskassen. Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 0,4 mill. kroner.

Anslaget for 2019 er på 17,5 mill. kroner. Dette er 0,3 mill. kroner høyere enn regnskap 2017, og 0,9 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2018. Anslaget for 2019 er basert på utbetalt beløp i 2017 og prognose for 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 17,5 mill. kroner.

Kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	5 450 221	4 566 000	4 262 000
22	Sluttoppgjør, <i>overslagsbevilgning</i>	-27 643		-1 849 000
70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	166 988	174 000	161 000
	Sum kap. 0612	5 589 566	4 740 000	2 574 000

Allmenn omtale

De årlige pensjonsutbetalingene blir delvis finansiert av Statens pensjonskasses inntekter på kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse. Den delen av netto pensjonsutgifter som ikke blir finansiert av premieinnbetalinger, dekkes av staten ved årlig tilskudd. Inntektssiden er bl.a. regulert i lov om Statens pensjonskasse § 16, som sier at alle medlemmer skal betale innskudd med to pst. av pensjonsgrunnlaget. I tillegg er alle medlemsvirksomheter, med få unntak, pålagt å betale arbeidsgiverandel, jf. lov om Statens pensjonskasse § 18.

Inntektssiden utgjør i første rekke pensjonspremie fra medlemsvirksomhetene. Dette er innskudd for pensjonsrettigheter som skal utbetales langt fram i tid, mens utbetalingene er til dem som tidligere har vært yrkesaktive. Det er derfor ikke noen direkte sammenheng mellom utgiftene og inntektene på kapitlet i det enkelte budsjettår. Arbeidsgiv-

verandelen blir i de fleste tilfeller regnet ut som en fellessats for grupper av virksomheter (premiebetaling uten bruk av simulert fondsoppbygging og forsikringstekniske oppgjør). En del virksomheter, bl.a. aksjeselskapene, får likevel premien regnet ut individuelt (premiebetaling med bruk av forsikringstekniske oppgjør og simulert fondsoppbygging). Arbeidsgiverandelen varierer derfor fra virksomhet til virksomhet, eller for ulike grupper av virksomheter, avhengig av f.eks. lønnsnivå, aldersfordeling og aldersgrenser. I tillegg inntektsføres refusjon for bl.a. yrkesskadeutbetalinger og refusjoner fra andre pensjonsordninger.

Utgiftssiden utgjør i første rekke utbetalinger til alderspensjon, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon, barnpensjon og avtafestet pensjon (AFP). I tillegg blir det budsjettert avskrivninger, administrasjonsutgifter og renteutbetalinger. Det blir også budsjettert utbetalinger til yrkesskade-forsikring før 1. januar 1996 som ikke blir dekket av premieinnbetalinger.

Hovedtrekk ved regelverket

Tjenestepensjonsordningen i staten er en bruttoordning, det vil si at den sikrer et samlet nivå på tjenestepensjonen og folketrygden. Først beregnes brutto tjenestepensjon som ved full opptjeningsstid utgjør 66 pst. av pensjonsgrunnlaget av sluttlønn opp til 12 G før levealdersjustering. Netto tjenestepensjon beregnes ved at det gjøres fradrag for folketrygden etter bestemte samordningsregler. Samordningsreglene er utformet slik at deler av folketrygden ikke kommer til fradrag, slik at samlet pensjon i praksis gjennomgående blir høyere enn bruttogarantien på 66 pst.

I forbindelse med pensjonsreformen ble det gjort enkelte tilpasninger i offentlig tjenestepensjon. AFP-ordningen og bruttoordningen ble videreført med nødvendige tilpasninger til fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011, og med de tilpasninger som fulgte av Stortingets vedtak fra mai 2005. De viktigste endringene i reglene for offentlig tjenestepensjon som følge av pensjonsreformen er:

- Alderspensjonen levealdersjusteres på samme måte som i folketrygden.
- Den enkelte kan kompensere for effekten av levealdersjusteringen ved å fortsette i stillingen etter 67 år, fram til bruttopensjonen er like høy som uten levealdersjusteringen.
- Det er gitt en individuell garanti som sikrer årskullene til og med 1958-kullet en samlet pensjon på 66 pst. av pensjonsgrunnlaget ved 67 år ved minst 30 års opptjening.
- Alderspensjon under utbetaling reguleres på samme måte som i folketrygden.

Arbeids- og sosialdepartementet foreslo i Prop. 61 L (2017–2018) samordningsregler for årskull som omfattes av nye opptjeningsregler i folketrygden, og regler for hvordan tjenestepensjonen skal levealdersjusteres i disse tilfellene. Stortinget har vedtatt de foreslåtte lovendringene, jf. behandlingen av Innst. 343 L (2017–2018). De nye samordningsreglene bygger på samme prinsipper som dagens samordningsregler ved at følgende sentrale prinsipper videreføres:

- Samordning og levealdersjustering skal tidligst skje fra fylte 67 år.
- Dersom alderspensjonen fra folketrygden er tatt ut tidligere enn tjenestepensjonen, skal det samordnes som om pensjonene er tatt ut samtidig.
- Den enkelte kan kompensere for virkningen av levealdersjusteringen av tjenestepensjonen ved å utsette uttaket av pensjon etter 67 år.

De nye opptjeningsreglene i folketrygden gjelder fullt ut fra og med 1963-kullet og delvis for årskullene 1954–1962.

Dagens tjenestepensjon for offentlig ansatte er ikke fullt ut tilpasset levealdersjusteringen og den nye fleksible alderspensjonen i folketrygden. Det er derfor vanskeligere for offentlig ansatte å kompensere for effekten av levealdersjusteringen enn for ansatte i privat sektor. Departementet har siden sommeren 2015 arbeidet sammen med partene i offentlig sektor for å utrede en ny pensjonsløsning.

Regjeringen og partene i offentlig sektor kom til enighet om en ny pensjonsløsning for offentlig sektor 3. mars 2018. Avtalen omfatter både alderspensjon og AFP. Som i dag vil reglene være like for kvinner og menn, og sikre en livsvarig utbetaling av pensjon. De nye ordningene gir bedre insentiver til å stå lenger i jobb, gjør det lettere for offentlig ansatte å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og gjør det enklere å bytte jobb mellom offentlig og privat sektor. Ny AFP utformes etter mønster av ny AFP i privat sektor og ny alderspensjon utformes som en påslagsordning hvor:

- Alle år i jobb fram til 75 år gir pensjonsopptjening.
- Pensjonen skal beregnes uavhengig av folketrygden.
- Pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år og kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen reduseres.

De nye ordningene skal gjelde fra 2020 og omfatte årskull født fra og med 1963.

Arbeidstakerorganisasjonene har bekreftet at de stiller seg bak avtalen av 3. mars 2018. Departementet vil følge opp avtalen i form av forslag til lovendringer som vil sendes på alminnelig høring i løpet av høsten 2018.

I tråd med avtalen om tjenestepensjon 3. mars 2018 vil departementet sammen med partene avtale pensjonsregler i den nye pensjonsordningen for personer med særaldersgrenser slik at disse reglene skal kunne virke fra 2020.

Fra og med 2015 ble det innført ny uføretrygd i folketrygden, og skattereglene for uføreytelser ble lagt om. I den forbindelse ble det innført en ny uføreordning i offentlig sektor. Den nye uførepensjonen fra offentlige tjenestepensjonsordninger er en nettoordning der ytelsen beregnes uavhengig av folketrygden. Reglene for avkortning av uførepensjon mot arbeidsinntekt er lagt tett opp til reglene som gjelder for den nye uføretrygden i folketrygden. De som mottok uførepensjon fra

offentlige tjenestepensjonsordninger da ny uførepensjon trådte i kraft, har fått beholde den samme uføreytelsen fra tjenestepensjonsordningen, før skatt, som de hadde etter de gamle reglene.

Uførepensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger er fremdeles avhengig av tjenestetid, mens ny uførepensjon fra de private tjenestepensjonsordningene er blitt en ren forsikringsordning der uførepensjonen beregnes uavhengig av tjenestetid. Regelverket i privat sektor åpner likevel for fripoliseopptjening. Det er ikke obligatorisk med uføredekning i de private tjenestepensjonsordningene, og lovbestemmelsene angir de øvre rammene for hva uføredekningen i en skattefavisert tjenestepensjonsordning kan være.

Selv om bedrifter som tidligere hadde uføredekning etter foretakspensjonsloven senest fra 1. januar 2017 har måtte innrette sin uførepensjonsordning i tråd med den nye uførepensjonsordningen i privat sektor, er det for tidlig å si hvilken utbredelse den nye uførepensjonsordningen vil få, og hvor gunstige ordninger som blir valgt. Det er også for tidlig å si hvor utbredt det vil bli med uførepensjon med fripoliseopptjening i privat sektor. Departementet vil komme tilbake til Stortinget med en vurdering av om uførepensjon i offentlig sektor bør legges om til en ren forsikringsordning når de nye uføreordningene har fått virke over noe tid og det foreligger mer informasjon om tilpassingen til det nye regelverket for uførepensjon i de private tjenestepensjonsordningene.

Opptjente pensjonsrettigheter

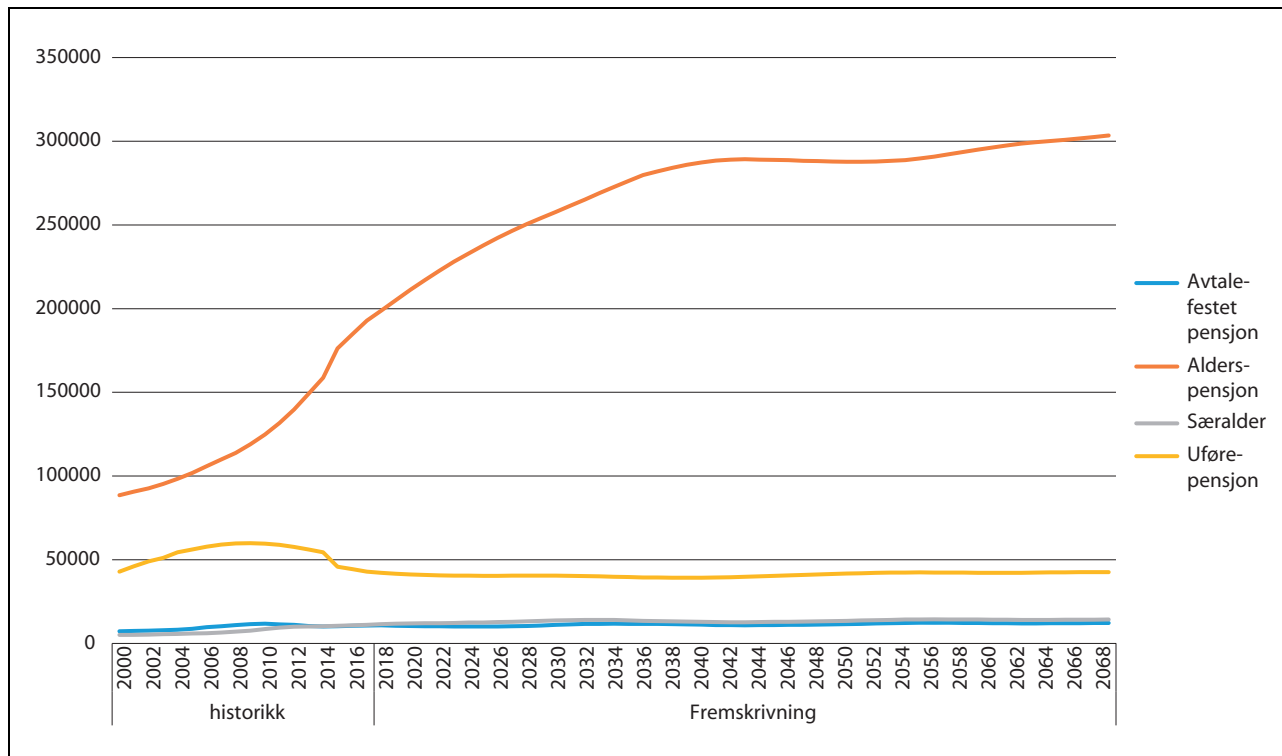
Verdien av opptjente pensjonsrettigheter og verdien av forventet utbetaling av AFP ble ved utgangen av 2017 estimert til om lag 522 mrd. kroner (ekskl. apotekvirksomhet), hvorav 386 mrd. kroner er reserver for alderspensjon. Ektefellepensjon utgjør 64 mrd. kroner, uførepensjon 28 mrd. kroner og barnepensjon 1 mrd. kroner. Forventet

utbetaling av AFP er beregnet til 43 mrd. kroner. Beregningene er utført utfra det regelverk som gjaldt ved utgangen av 2017. Siden det har Stortinget vedtatt å endre samordningsregelverket som følge av tilpasninger til ny alderspensjon fra folketrygden og regjeringen inngikk 3. mars 2018 en avtale om ny offentlig tjenestepensjon og ny AFP i offentlig sektor, jf. ovenfor.

Pensjoner fra Statens pensjonskasse – utviklingstrekk

Som figuren nedenfor viser, har antallet pensjonister i Statens pensjonskasse økt kraftig fra år 2000 og fram til i dag. Antall alderspensjonister økte fra om lag 89 000 i 2000 til over 190 000 i 2017. Antall særalderspensjonister (pensjonister som går av ved særaldersgrense før de fyller 67 år) økte fra 5 100 i 2000 til 11 000 i 2017. Antall AFP-pensjonister økte fra 7 300 i 2000 til om lag 10 700 i 2017. Antall AFP-pensjonister har i perioden 2015–2017 økt noe etter en periode med redusert uttak. Antall uførepensjonister er tilbake på år 2000-nivå med ca. 43 000 etter år med vekst og deretter reduksjon. Antall uførepensjonister har imidlertid vist en synkende tendens som forventes å stabilisere seg rundt 40 000.

I perioden 2018–2035 forventes en fortsatt høy vekst i antall alderspensjonister. Deretter forventes veksten å flate ut. Dette er basert på en forutsetning om at antall aktive medlemmer forblir stabilt, rundt 300 000, i hele framskrivingsperioden. Dette har vært situasjonen fra 2000 og fram til i dag. Antall alderspensjonister med særaldersgrense forventes å stabilisere seg på et nivå mellom 13 000 og 14 000. Antall AFP-pensjonister er i perioden forventet å stabiliseres rundt 12 000. I framskrivningen er det forutsatt at uttaksgraden (andel som pensjonerer seg i forhold til potensialet) er stabil lik de siste tre år.

Figur 6.3 Utvikling i antall pensjonister i Statens pensjonskasse

Framskrivningen er basert på dagens adferdsmønstre og dagens regelverk. Den store økningen av pensjonister fram til 2018 skyldes primært at flere medlemmer har nådd pensjonsalderen, samt at levetiden har økt for alderspensjonistene. Det er videre en endring i nivå for antall alderspensjonister og uførepensjonister fra og med 2015. Dette skyldes at knapt 8 000 uførepensjonister mellom 67 og 70 år ved årsskiftet 2014/2015 ble overført til alderspensjon.

Premiebetaling til Statens pensjonskasse og synliggjøring av statens pensjonskostnader

Fra og med 2017 ble det innført en forenklet modell for betaling av pensjonspremie (lik arbeidsgiverandel på tolv pst. i tillegg til medlemsandelen på to pst.) til Statens pensjonskasse for de fleste statlige virksomheter som tidligere ikke betalte slik premie, jf. omtale i Prop. 1 S for 2017. Fra og med 2019 innføres modellen også for statssekretærer og politiske rådgivere og for lokalt ansatte ved norske utenriksstasjoner. Økt premieinntekt til Statens pensjonskasse som følge av dette anslås til om lag 20 mill. kroner og netto tilskudd under kap. 612 reduseres tilsvarende. Samtidig vil arbeidsgiveravgift av pensjonspremie som til nå har vært sentralt beregnet og belastet på kap. 613, reduseres med om lag 2 mill. kroner.

De ulike medlemsvirksomhetene i Statens pensjonskasse følges opp etter ulike prinsipper for premiebetaling, avhengig delvis av tilhørighet til staten og delvis av historiske vedtak. Betalingen av pensjonspremie for yrkesaktive medlemmer i Statens pensjonskasse kan deles inn etter virksomheter som ikke betaler pensjonspremie utover medlemsandelen på to pst., virksomheter betaler pensjonspremie uten at det gjennomføres et forsikringsteknisk oppgjør og virksomheter som betaler pensjonspremie med forsikringsteknisk oppgjør.

Bakgrunnen for ordningen med virksomhets-spesifikk premie med bruk av forsikringstekniske oppgjør og simulert fondsoppbygging, er ønsket om å kunne få en mest mulig korrekt premieoppfølging av virksomhetene. Oppfølging med bruk av simulert fondsoppbygging innebærer at det beregnes en innskuddssats på samme måte som ved ordinær fondsoppbygging. Innbetalingen av innskuddet går til statskassen, for så å motregnes mot Statens pensjonskasses utgifter⁴³. Disse virksomhetene betaler en aktuariat beregnet pensjonspremie og har et årlig forsikringsteknisk oppgjør. Dette sikrer at ordningen er i balanse (over- og underdekning i ordningen tas hensyn til

⁴³ Avkastningen på fondet er i hovedsak koblet mot statsobligasjoner som kjøpes til markedspris og holdes til forfall.

i premien), og at utilsiktet statsstøtte til for eksempel fristilte statlige virksomheter som opererer i et konkurransemarked unngås. En slik målsetting er bl.a. uttrykt i St.meld. nr. 33 (1993–94) *Om medlemskap i Statens pensjonskasse*, jf. Innst. S. nr. 159 (1993–94).

Medlemsvirksomheter med virksomhetsspesifikk premie med bruk av forsikringstekniske oppgjør og simulert fondsoppbygging betaler reguleringspremie for pensjonister. De betaler også reguleringspremie for oppsatte rettigheter når virksomheten er utmeldt eller lukket i Statens pensjonskasse. Fra og med 1. januar 2018 betaler fristilte statlige virksomheter med medlemskap i Statens pensjonskasse, men som kan velge en annen pensjonsleverandør, også for premie for regulering av nye oppsatte pensjonsrettigheter.

For kundegrupper uten fiktivt fond betales det ikke reguleringspremie for tidligere yrkesaktive medlemmer (pensjonister og oppsatte). Tidligere yrkesaktive medlemmer utgjør i underkant av 70

pst. av den totale medlemsmassen i Statens pensjonskasse. Årlig regulering av rettighetene til tidligere yrkesaktive medlemmer dekkes gjennom det årlige tilskuddet til Statens pensjonskasse.

Statens pensjonskasse innfører såkalt hendelsesbasert premiemodell. Premiemodellen skal hver termin ta hensyn til de faktiske hendelser i medlemsbestanden, slik at over-/underdekningen løpende tas hensyn til i premien. Dette er en premiemodell som tilsvarende den bransjen for øvrig bruker, og har erstattet den tidligere forenklete premiemodellen. Modellen innføres gradvis. Per 1. januar 2017 hadde 60 medlemsvirksomheter fått innført denne modellen. Fra 2018 fikk også grunnskoler og videregående skoler innført hendelsesbasert premiemodell.

Departementet viser for øvrig til at det pågår et arbeid med å modernisere premiesystemet i Statens pensjonskasse, jf. nærmere omtale under kap. 2470.

Rapport

Utvikling i antall pensjoner 2016–2017 og anslag for 2018–2019

Pensjonsart	2016	2017	2018	2019
Alderspensjon	189 400	196 300	205 100	213 900
Avtalefestet pensjon	11 800	12 400	12 600	12 800
Særalderspensjoner	10 100	11 100	11 400	11 600
Uførepensjon	45 100	45 100	43 100	41 100
Ektefellepensjon (etterlattepensjon)	49 000	49 000	49 100	49 300
Barnepensjon (etterlattepensjon)	2 200	2 200	2 200	2 100
Alle pensjonsarter	307 600	316 100	323 500	330 800

Netto økning i antallet pensjoner var på 8 500 i 2017, fra 307 600 til 316 100. Det er videre anslått en netto økning på 7 400 i 2018 og ytterligere 7 300 i 2019.

Budsjettforslag 2019

Det foreslås bevilget 2 574 mill. kroner i 2019, fordelt med 4 262 mill. kroner på post 01, 161 mill. kroner på post 70 samt -1 849 mill. kroner på post 22. Dette er 2 166 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2018, og 3 016 mill. kroner lavere enn regnskap 2017. Reduksjonen, sammenlignet med 2017 og 2018, skyldes i hovedsak beregnede sluttoppgjør i 2019, jf. nærmere omtale under post 22 Sluttoppgjør.

Regulering av folketrygdens grunnbeløp

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 670 mill. kroner under kap. 612, fordelt med 664 mill. kroner på post 01 og 6 mill. kroner på post 70.

Pensjonsutbetalinger

Utbetalingene for alderspensjoner, uførepensjoner og etterlattepensjoner er i sum ventet å utgjøre 24 805 mill. kroner i 2019. Dette er en økning på 1 805 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2017, og en økning på 920 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2018. Av denne diffe-

ransen utgjør anslaget for trygdeoppgjøret i 2019 586 mill. kroner. Videre er det lagt til grunn en netto vekst i antall alderspensjoner, uførepensjoner, etterlattepensjoner med totalt 7 100, fra 310 900 i 2018 til 318 000. Anslagene for de ulike pensjonsartene fremgår av tabellen ovenfor.

Avtalefestet pensjon

Det er budsjettert med en utbetaling på 3 472 mill. kroner til avtalefestede pensjoner i 2019. Dette er en økning på 168 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2017, og en økning på 187 mill. kroner

sammenlignet med saldert budsjett 2018. Effekten av anslaget for trygdeoppgjøret i 2019 utgjør en økning på 84 mill. kroner.

Pensjonspremie

Anslaget for innbetaling av pensjonspremie er 23 829 mill. kroner. Dette er 3 089 mill. kroner høyere enn regnskap 2017 og 1 240 mill. kroner høyere enn i saldert budsjett 2018. Økningen i anslaget sammenlignet med 2018 skyldes bl.a. at premiesatsene for 2019 er økt sammenlignet med 2018.

Inntekter og utgifter til Statens pensjonskasse – postene 01, 22 og 70 (i 1 000 kroner)

	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
Sluttoppgjør	-27 643	0	-1 849 000
Alderspensjoner	14 410 269	15 084 000	15 903 000
Særalder	2 428 416	2 511 000	2 684 000
Uførepensjoner	2 407 020	2 495 000	2 340 000
Etterlattepensjoner	3 753 822	3 795 000	3 878 000
AFP-pensjoner	3 304 124	3 285 000	3 472 000
Yrkesskedeforsikring	1 317	8 000	4 000
Renter pensjonsutbetalinger	5 085	5 000	5 000
Renter refusjonspensjoner	502	2 000	2 000
Avskrivninger	49 133	55 000	50 000
Administrasjonsutgifter	547 392	562 000	550 000
Utgifter i alt	26 879 437	27 802 000	27 039 000
Pensjonspremie inkl. AFP	20 739 509	22 589 000	23 829 000
Refusjon yrkesskade	1 018	8 000	4 000
Refusjonspensjoner andre pensjonsordninger	549 344	463 000	630 000
Renteinntekter refusjonspensjoner andre ordninger	0	2 000	2 000
Inntekter i alt	21 289 871	23 062 000	24 465 000
Samlet tilskudd (utgifter-inntekter)	5 589 566	4 740 000	2 574 000

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder differansen mellom premieinntekter og pensjoner utbetalt for tidligere opptjente rettigheter for medlemmer i Statens pensjonskasse.

For 2019 foreslås en bevilgning på 4 262 mill. kroner.

Post 22 Sluttoppgjør, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke sluttoppgjør for virksomheter som melder seg ut av Statens pensjonskasse i 2019. Det er lagt til grunn netto innbetaling av sluttoppgjør og engangsoppgjør på 1 849 mill. kroner i 2019 knyttet til virksomheter som har søkt om utmelding fra 1. januar 2019. Anslaget inkluderer foreløpig beregnet innbetaling av engangsoppgjør fra NSB AS og Mantena AS med henholdsvis 1 436 mill. kroner og 500 mill. kroner.

Videre inkluderer anslaget et foreløpig beregnet sluttoppgjør for Flytoget AS, Sophies Minde

Ortopedi AS, NSB Trafikkservice AS, NSB Gjøvikbanen AS, Cargo Net AS og RailCombi AS som medfører at de i sum vil få utbetalt 87 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på -1 849 mill. kroner.

Post 70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, overslagsbevilgning

Av de yrkesaktive medlemmene i Statens pensjonskasse er de aller fleste ansatte i statsforvaltningen, skoleverket, og i en del fristilte statlige virksomheter. I tillegg har enkelte ideelle og humanitære virksomheter medlemskap i Statens pensjonskasse.

Bevilgningen på posten gjelder differansen mellom premieinntekter og pensjoner utbetalt til ansatte i ikke-statlige virksomheter som er medlemmer av Statens pensjonskasse. Dette gjelder for eksempel ideelle og humanitære virksomheter.

For 2019 foreslås en bevilgning på 161 mill. kroner.

Kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	15 000	4 000	1 000
70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	17 000	22 000	24 000
	Sum kap. 0613	32 000	26 000	25 000

Allmenn omtale

Postene omfatter arbeidsgiveravgift til folketrygden av beregnet arbeidsgiverandel og medlemsandel for virksomheter som ikke er pålagt å betale arbeidsgiverandel og medlemsandel direkte til Statens pensjonskasse. Kapitlet utgjør en teknisk beregning av arbeidsgiveravgiften.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke beregnet arbeidsgiveravgift for arbeidsgiverandelen og medlemsandelen av pensjonsinnskuddet for virksomheter som ikke er pålagt å betale arbeidsgiverandel og medlemsandel direkte til Statens pen-

sjonskasse. Arbeidsgiveravgiften i 2019 er beregnet til 1 mill. kroner. Dette er 14 mill. kroner lavere enn regnskap 2017 og 3 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2018.

Reduksjonen i 2019 i forhold til anslaget i saldert budsjett 2018 skyldes i hovedsak at det fra og med 2019 innføres premiebetaling for statssekretærer og politiske rådgivere ved Statsministerens kontor, samt for lokalt ansatte ved norske utenriksstasjoner. Disse virksomhetene må nå selv betale arbeidsgiveravgift til folketrygden av arbeidsgiverandelen og medlemsandelen. Dette medfører at den sentralt beregnede bevilgningen på kap. 613 må settes ned.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 mill. kroner.

Post 70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder beregnet arbeidsgiveravgift for arbeidsgiverandelen av pensjonsinnskuddet for andre medlemmer i Statens pensjonskasse som ikke betaler slikt innskudd

direkte til Statens pensjonskasse. Arbeidsgiveravgiften i 2019 er beregnet til 24 mill. kroner, som er en økning på 7 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2017 og en økning på 2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 24 mill. kroner.

Kap. 614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	30 879	26 000	27 000
70	Tap/avskrivninger	370	2 000	2 000
90	Utlån, <i>overslagsbevilgning</i>	4 073 803	3 400 000	5 900 000
Sum kap. 0614		4 105 052	3 428 000	5 929 000

Allmenn omtale

I hovedtariffavtalen i staten fremgår det at boliglån kan ytes med inntil 2,0 mill. kroner. Maksimalt lånebeløp ble økt fra 1,7 mill. kroner til 2,0 mill. kroner i lønnsoppgjøret i staten for 2018. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har fastsatt *Instruks for forvaltning av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse*. Det kan gis lån til følgende medlemmer i Statens pensjonskasse:

- Yrkesaktive medlemmer.
- Dersom det foreligger særskilte grunner, kan Statens pensjonskasse også gi lån til barn som grunnet begge foreldrenes død må flytte fra tjenestebolig.
- Pensjonister, med unntak av pensjonister med pensjon basert på oppsatte rettigheter.
- Statsråder og stortingsrepresentanter.

Lån blir innvilget til kjøp av egen bolig, til refinansiering av boliglån eller til å modernisere/pusse opp egen bolig. Lån blir gitt mot sikkerhet innenfor 80 pst. av markedsverdien til boligen. Lån har en maksimal nedbetalingstid på 30 år, der fem år kan være avdragsfrie.

Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normrenten for rimelige lån i arbeidsforhold. Normrenten beregnes seks ganger i året og fastsettes på grunnlag av en basisrente. Basisrenten fastsettes av Finanstilsynet med utgangspunkt i uttrekk av priser på boliglån fra Finansportalen. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 S (2015–2016) for Arbeids- og sosialdepartementet.

Det blir ikke tilbudt faste renter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse.

Rapport

Utviklingen i Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

År	Antall		Total utlåns- portef. 31.12.	Mill. kroner		
	Nye lån	Lån totalt		Brutto utlån	Avdrag	Kapitalbehov
2007	6 564	30 206	16 100	6 395	3 395	3 000
2008	7 552	33 442	21 100	8 184	3 134	5 050
2009	9 176	36 776	27 000	10 550	4 650	5 900
2010	9 898	41 172	33 700	12 150	5 450	6 700
2011	12 354	46 766	42 700	16 350	7 350	9 000
2012	17 013	57 343	58 200	23 100	7 600	15 500
2013	26 292	74 878	83 500	36 400	11 000	25 400
2014	19 538	84 483	97 200	27 300	13 600	13 700
2015	5 827	68 900	75 000	7 800	30 000	-22 200
2016	2 755	56 800	58 300	3 500	20 200	-16 700
2017	3 143	49 800	49 300	4 100	13 100	-9 000

I 2017 utbetalte Statens pensjonskasse 3 143 lån, som er 14,1 pst. flere enn i 2016. Den totale utlånsporteføljen ble redusert fra 58,3 mrd. kroner til 49,3 mrd. kroner, en nedgang på 15,5 pst. fra 2016.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten gjelder kostnadene til Statens pensjonskasse for å administrere boliglånsordningen. Hoveddelen av disse kostnadene blir dekket av lånekundene gjennom betaling av ulike former for gebyr, jf. gebyrinntekter under kap. 3614, post 01.

For 2019 foreslås en bevilgning på 27 mill. kroner.

Post 70 Tap/avskrivninger

Bevilgningen på posten gjelder forventet tap på utlån i 2019. Tap på hovedstol anslås til 1,5 mill. kroner og opparbeidet rentegjeld 0,5 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2 mill. kroner.

Post 90 Utlån, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke forventet brutto utlån til boliglån. Brutto innbetalinger bevilges på kap. 3614, post 90, jf. omtale under denne posten.

Anslaget på brutto utbetalinger er på 5 900 mill. kroner i 2019. Dette er 1 826 mill. kroner høyere enn regnskap 2017, og 2 500 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2018.

Anslaget for 2019 inkluderer utlån til opp-tjente, men ikke betalte renter per 31. desember 2019, med 57 mill. kroner. Forventet hovedstol per 31. desember 2019 utgjør 36 500 mill. kroner. Utestående lån per 31. desember 2019 er forventet å utgjøre 38 900 lån. Det er lagt til grunn et forventet gjennomsnittlig utbetalt beløp på 1,465 mill. kroner i 2019. Det er lagt til grunn 4 000 utbetalte lån i 2019.

Videre er det i budsjettforslaget for 2019 gjort vurderinger i forhold til historiske erfaringstall når det gjelder antall søknader, utbetalte lån, antall innfridde lån og gjennomsnittlig utbetalt/innfridd beløp per lån. Det er knyttet usikkerhet til utviklingen i flere av forutsetningene som er lagt til grunn for budsjettforslaget.

For 2019 foreslås en bevilgning på 5 900 mill. kroner.

Kap. 3614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Gebyrinntekter, lån	24 944	22 000	23 000
90	Tilbakebetaling av lån	13 153 388	13 600 000	10 900 000
	Sum kap. 3614	13 178 332	13 622 000	10 923 000

Budsjettforslag 2019

Post 01 Gebyrinntekter, lån

Anslaget på posten gjelder innbetaling av gebyrer fra låntagerne i boliglånsordningen i Statens pensjonskasse i form av termingebyr, etableringsgebyr, purregebyr og lignende.

For 2019 foreslås en bevilgning på 23 mill. kroner.

Post 90 Tilbakebetaling av lån

Anslaget på posten skal dekke forventet innbetaling av avdrag på og innfrielse av boliglån. I tillegg skal bevilgningen dekke tilbakeføring av beregnet opptjente, men ikke betalte renteinntekter ved inngangen til året som er ført under kap. 614, post 90 Utlån.

For budsjettåret 2019 er det lagt til grunn innbetalinger på 10 900 mill. kroner. Dette er 2 700 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2018, og 2 253 mill. kroner lavere enn regnskap 2017. Anslaget inkluderer 65 mill. kroner i tilbakeføring av beregnet opptjente renter per 1. januar 2019, og 2 mill. kroner i tilbakeføring av tap/kostnadsbevilgning. Anslaget er basert på en reduksjon i forventet gjennomsnittlig innfridd beløp i forhold til saldert budsjett 2018. Forutsetningen om 730 innfrielse per måned i 2019 innebærer en reduksjon på 70 sammenlignet med saldert budsjett 2018. Som følge av redusert hovedstol er det forventet en reduksjon i årlige forventede avdrag sammenlignet med saldert budsjett 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 10 900 mill. kroner.

Kap. 5607 Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
80	Renter	1 173 391	825 000	963 000
	Sum kap. 5607	1 173 391	825 000	963 000

Allmenn omtale

Kapitlet gjelder renteinntekter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, jf. kap. 614 og 3614. Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normrenten for skattlegging av fordel av rimelige lån i arbeidsforhold.

Budsjettforslag 2019

Post 80 Renter

Anslaget på posten gjelder renteinntekter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, jf.

kap. 614 og 3614. Anslaget på renteinntekter er på 963 mill. kroner i 2019. Dette er 210 mill. kroner lavere enn regnskap 2017, og 138 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2018. Det er i anslaget for 2019 lagt til grunn en reduksjon i utlånsporteføljen, jf. kap. 614 og 3614. Det er videre lagt til grunn en effektiv rente eksklusiv gebyrer på 2,50 pst. i 2019. Anslaget på post 80 inkluderer en økning i beregnede opptjente renter i 2019 med 13 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 963 mill. kroner.

Kap. 615 Yrkesskadeforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	93 594	85 000	91 000
	Sum kap. 0615	93 594	85 000	91 000

Allmenn omtale

Alle som arbeider i tjeneste for arbeidsgiver, er omfattet av lov av 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring. Staten som arbeidsgiver er selvassurandør, men arbeidstakere i staten har de samme rettighetene etter loven som andre arbeidstakere. Arbeidstakere som er omfattet av hovedtariffavtalen i staten, er i tillegg dekket av reglene i avtalen om ytelse ved yrkesskader. Utbetalinger fra disse to regelverkene blir samordnet, slik at arbeidstaker får erstatning etter det regelverket som gir høyest sum. Yrkesskadeordningen omfatter personskader som følge av arbeidsulykker, og sykdommer som følge av påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. Erstatning skal ytes uten hensyn til om noen har skyld i skaden. Vilkåret er at skaden skjer i arbeid på arbeidsstedet og i arbeidstiden.

Fra 1. januar 1996 er yrkesskadeforsikringen i staten basert på et premiesystem. Dette innebærer at det blir krevd en premie av arbeidsgivere hvert år, som skal dekke kostnadene for de skadene som blir konstatert dette året. Det gjelder også om skaden blir meldt og gjort opp flere år senere. Når Statens pensjonskasse behandler saker der skaden ble konstatert før 1. januar 1996, utbetaler Statens pensjonskasse erstatningen for deretter å kreve summen refundert fra den aktuelle arbeidsgiveren med tillegg av et administrasjonsgebyr. Skader konstaterte etter 1. januar 1996 blir dekket av innbetalt premie.

Etter lov om yrkesskadeforsikring er staten som selvassurandør ansvarlig for en rekke andre grupper som er definerte som arbeidstakere. Dette er grupper som er sysselsatt av staten, men som likevel faller utenfor tjenestemannsloven og hovedtariffavtalen.

Rapport

I 2017 hadde Statens pensjonskasse 99 utbetalinger i yrkesskadesaker, samme antall som i 2016 og 2014. I 2015 var det 101 utbetalinger.

Budsjettforslag 2019**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

Bevilgningen på posten gjelder utgifter til yrkesskadeutbetalinger i 2019. Bevilgningen skal også dekke kostnadene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift for å administrere yrkesskadeordningen, jf. omtale under kap. 2470. Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 1 mill. kroner.

Anslaget for 2019 er på totalt 91 mill. kroner. Dette er 2,6 mill. kroner lavere enn regnskap 2017 og 6 mill. kroner høyere enn saldert budsjett for 2018. Forslaget til budsjett for 2019 er basert på faktiske erstatningsutbetalinger de siste årene.

For 2019 foreslås en bevilgning på 91 mill. kroner.

Kap. 3615 Yrkesskadeforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Premieinntekter	127 520	122 000	118 000
	Sum kap. 3615	127 520	122 000	118 000

Post 01 Premieinntekter

Anslaget på posten skal dekke innbetaling av yrkesskadeforsikringspremie fra alle arbeidsgivere som er omfattet av ordningen.

Beregnet innbetalt premie er høyere enn forventet utbetalt erstatning i 2019. Dette har sam-

menheng med at det ofte kan ta flere år før skadetidspunktet blir konstatert, og utbetalingene kommer dermed ofte flere år etter at premien er innbetalt.

For 2019 foreslås en bevilgning på 118 mill. kroner.

Kap. 616 Gruppelivsforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	169 100	200 000	206 000
	Sum kap. 0616	169 100	200 000	206 000

Allmenn omtale

Bevilgningen gjelder § 23 i hovedtariffavtalen i staten.

Rapport

I 2017 ble det utbetalt erstatning til 183 personer med til sammen 168 mill. kroner, mot 206 personer med til sammen 201 mill. kroner i 2016.

Budsjettforslag 2019

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder erstatningsutbetalinger og kostnadene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift for å administrere gruppelivsordningen, jf. omtale under kap. 2470. Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 6 mill. kroner.

Anslaget for 2019 er på 206 mill. kroner. Dette er 36,9 mill. kroner høyere enn regnskap 2017, og 6 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 206 mill. kroner.

Kap. 3616 Gruppelivsforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Premieinntekter	107 846	118 000	98 000
	Sum kap. 3616	107 846	118 000	98 000

Post 01 Premieinntekter

Anslaget på posten skal dekke innbetaling av gruppelivspremie for de virksomheter som betaler gruppelivspremie direkte til Statens pensjonskasse. Budsjetterte premieinntekter i 2019 er

98 mill. kroner. Dette er 9,8 mill. kroner lavere enn regnskap 2017 og 20 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 98 mill. kroner.

Kap. 2470 Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
24	Driftsresultat	-22 136	-18 203	-17 415
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	44 874	40 741	122 364
	Sum kap. 2470	22 738	22 538	104 949

Overført fra 2017 til 2018:
Post 45: 17 908 000 kroner

nærmere omtalt under innledningen til programkategori 09.50.

Allmenn omtale

Statens pensjonskasse er en forvaltningsbedrift, jf. § 7 i bevilgningsreglementet. Dette innebærer at Statens pensjonskasses driftsbudsjett er nettobudsjettet. Statens pensjonskasse hadde gjennom 2017 et snitt på 375 årsverk. Statens pensjonskasse forvalter Norges største tjenestepensjonsordning. Ytelser fra Statens pensjonskasse er

Rapportering, strategier og tiltak for 2019

Utbetaling av ytelser og innkreving av premie

Statens pensjonskasse skal utbetale rett ytelse til rett tid, samt fastsette og kreve inn rett premie til rett tid. Tabellen nedenfor viser resultatkravene for 2017 knyttet til disse målene, samt resultatene for 2017:

Mål og resultatkrav 2017	Resultat 2017
<i>Statens pensjonskasse skal utbetale rett ytelse til rett tid</i>	
Av nye og endrede pensjoner skal minst 96 pst. være uten vesentlige feil ved hhv. første gangs utbetaling og endringstidspunktet.	97,6 pst.
Statens pensjonskasse skal sikre at medlemmene får ytelsene til rett tid i tråd med relevant lov- og regelverk.	Det er 10 brudd i 2017 som skyldes feil registrering og oppfølging. Dette utgjør en rettprosent på 99,9 pst.
<i>Statens pensjonskasse skal fastsette og kreve inn rett premie til rett tid</i>	
Premien skal være minst 98 pst. korrekt i henhold til mottatt grunnlag og forutsetninger i premieberegningen. Måles som gjennomsnitt av fastsats og hendelsesbasert premie.	100 pst.

Det vises til omtale under kap. 612 om nye regler for samordning av offentlig tjenestepensjon med alderspensjon fra folketrygden beregnet med ny opptjeningsmodell. Nye regler for slik samordning ble vedtatt av Stortinget 4. juni 2018, jf. Prop 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018). Samordningsreglene trer i kraft fra 2021 når årskullet født i 1954 fyller 67 år. Dette kullet vil da motta offentlig tjenestepensjon samordnet med

alderspensjon fra folketrygden delvis beregnet med ny opptjeningsmodell.

Statens pensjonskasse vil i 2019 fortsette arbeidet med de administrative forberedelser slik at de kan forvalte det nye regelverket på en effektiv og korrekt måte. Dette bidrar til rettssikkerhet og trygghet for medlemmene i Statens pensjonskasse. Både Digitaliseringsrådet og et eksternt konsultantselskap har gjennomført en kvalitetssik-

ring av det foreløpige planverket. Statens pensjonskasse følger opp merknader og anbefalinger fra kvalitetssikringene. Statens pensjonskasse har også startet de administrative forberedelser knyttet til ny offentlig tjenestepensjon som følge av avtalen som ble inngått 3. mars 2018 mellom regjeringen og partene i arbeidslivet. De samlede forberedelser i Statens pensjonskasse er omfattende, kostnads- og tidkrevende. Departementet vil på egnet måte orientere Stortinget om status i de videre administrative forberedelser.

Det pågår et arbeid med å modernisere premiesystemet i Statens pensjonskasse som omfatter om lag 1400 medlemsvirksomheter. Gjennomgangen er bl.a. knyttet til medlemsvirksomhetenes betaling av arbeidsgiverandel. Formålet er å gi den enkelte virksomhet et riktigere bilde av ressursbruken og synliggjøre pensjon som et viktig kostnadselement. Slik ansvarliggjøres virksomhetene i større grad for sine pensjonskostnader. Gjennomgangen vil bli sett i sammenheng med arbeidet med ny offentlig tjenestepensjon og vil være et langsiktig arbeid.

I tråd med dette, som et første ledd i arbeidet med å modernisere premiesystemet i Statens pensjonskasse, er det innført betaling av arbeidsgiverandel (pensjonspremie) for de fleste statlige bruttobudsjetterte virksomheter som før 2017 ikke betalte arbeidsgiverandel.

Fra og med 2018 ble det innført premiebetaling for nye tilfeller av oppsatte pensjoner. Tiltaket gjelder for ikke-statlige medlemsvirksomheter med simulert fondsoppfølging. Disse virksomhetene kan fritt velge en annen pensjonsleverandør enn Statens pensjonskasse.

Fra og med 2019 innføres premiebetaling for statssekretærer og politiske rådgivere ved Statsministerens kontor, samt for lokalt ansatte ved norske utenriksstasjoner.

Informasjon og kunnskapsformidling

Statens pensjonskasse skal gi objektiv og korrekt informasjon om pensjon, slik at medlemsvirksomheter og medlemmer kan ta velfunderte valg. Statens pensjonskasse skal ha høy kompetanse på tjenestepensjon og virksomheten har startet et program som skal bidra til at Statens pensjonskasse blir mer proaktive i kommunikasjonen med medlemmene. Dette blir spesielt viktig framover da det er forventet at nye reformer som kommer, vil medføre et økt behov for informasjon til kunder og medlemmer. Statens pensjonskasse har også oppdatert sin betjeningsstrategi for å bedre imøtekomme forventninger i markedet. Statens pen-

sjonskasse traff 725 medlemsvirksomheter og gjennomførte 12 strategiske møter med større virksomheter i 2017. Det ble også gjennomført totalt 340 kurs med over 11 000 deltakere. Tilfredsheten med kurs, møter og seminarer er gjennomgående høy.

Statens pensjonskasses startet i 2017 en ny metode for måling av tilfredshet. Det vil si at Statens pensjonskasse gikk bort fra én stor årlig undersøkelse for hhv. medlemsvirksomheter og medlemmer, og over til kvartalsvise målinger av ulike tjenester og leveranser. Videre er det lagt om fra å måle tilfredshet hos tilfeldig utvalgte medlemmer, som ikke nødvendigvis har hatt kontakt med Statens pensjonskasse, til å måle tilfredsheten kun til dem som har hatt aktiv kontakt med Statens pensjonskasse i måleperioden. Endringene betyr at det ikke foreligger tall for 2017 som kan sammenlignes med tallene for 2016. De første målingene med den nye metoden viser en samlet medlems- og kundetilfredshet på 80 pst. for tredje kvartal 2017.

Selvbetjening

Statens pensjonskasse har også i 2017 hatt fokus på selvbetjening, og selvbetjeningsgraden har økt med 0,5 prosentpoeng til 88 pst. Statens pensjonskasse har forbedret informasjonen og verktøyene på Min side og Min virksomhet for å gjøre det enklere for medlemsvirksomheter og medlemmer å betjene seg selv. Statens pensjonskasse har også arbeidet med prosessforbedringer de siste årene. Det har blitt etablert leveranseteam for å sikre en mer helhetlig betjening i organisasjonen med mål om å lede til web. Totalt sett har antall manuelle henvendelser gått ned i 2017 med om lag 2 pst. Årsaken til nedgangen er i hovedsak færre henvendelser om lån. Isolert sett har det vært en liten økning i henvendelser om pensjon sammenliknet med året før. Dette må ses i sammenheng med at det er mange årskull som ikke har et klart definert regelverk på plass. Det har vært en reduksjon i antall telefonhenvendelser på 6,5 pst. og på epost med 5,5 pst. Chat er den kanalen som øker mest, i 2017 var det en økning på 48 pst. Dette er en positiv utvikling ettersom chat er den mest effektive kanalen, og den kan benyttes til å veilede medlemsvirksomheter og medlemmer til økt selvbetjening. For medlemsvirksomhetene er det også blitt levert bedre løsninger for rapportering og enklere oppslag på egne ansatte. Det er også blitt levert forenklete løsninger som gir Statens pensjonskasse anledning til å publisere flere relevante leveranser gjennom denne kanalen.

Øvrige områder under Statens pensjonskasse

Ut over ovennevnte fulgte Statens pensjonskasse spesielt opp følgende områder i 2017:

- Statens pensjonskasse startet i 2017 opp pensjonsprogrammet Pro 25 – et program som samler og samordner arbeidet med de kommende regelverksendringene og andre store utviklingsoppgaver som skal løses i tidsrommet 2017 – 2025. Programmet omfatter implementering av nye samordningsregler og ny offentlig tjenestepensjon, utvikling av ny løsning for premieberegning samt forbedring av saksbehandlersystemet for pensjon.
- Statens pensjonskasse har i 2017 arbeidet med å skifte ut regelmotoren, som er kjernen i pensjonssystemet.
- Statens pensjonskasse ga i desember 2017 sitt høringssvar på forslaget til nye samordningsregler for offentlig tjenestepensjon.
- Det er i 2017 gjennomført flere tiltak som har forbedret automatiseringen av Statens pensjonskasses interne arbeidsprosesser for pensjonering.
- Statens pensjonskasse har i 2017 ferdigstilt ny selvbetjeningsløsning for arbeidsgiverne på spk.no og gjort forbedringer i medlemsbetjeningen på bl.a. Min side og i låneprosessen.
- Statens pensjonskasse har i 2017 arbeidet med ny pris- og kostnadsmodell, hvor formålet er å sikre at kundene betaler riktig pris for tjenester de mottar.

- 1. juli 2017 var det 100 år siden Statens pensjonskasse ble etablert. I den forbindelse lanserte Statens pensjonskasse boken «Pensjonsløftet – statlige tjenestepensjoner gjennom 200 år» samt at det ble gjennomført gratis pensjonskurs for medlemmene.

Statens pensjonskasse skal utbetale rett ytelse til rett tid og fastsette og kreve inn rett premie til rett tid. Videre skal Statens pensjonskasse sørge for at tjenester og informasjon er tilpasset medlemsvirksomhetenes og medlemmenes behov, samt sørge for effektiv drift og god gjennomføring av reformer.

Sentrale utviklingsprosjekt for Statens pensjonskasse i årene fremover er særlig arbeidet med administrative forberedelser for innføring av nye regler for samordning av offentlig tjenestepensjon med alderspensjon fra folketrygden beregnet med ny opptjeningsmodell, jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018), og administrative forberedelser knyttet til ny offentlig tjenestepensjon som følge av den avtalen som ble inngått 3. mars 2018 mellom regjeringen og partene i arbeidslivet. Det pågår også et arbeid med å modernisere premiesystemet i Statens pensjonskasse, jf. nærmere omtale ovenfor.

Den underliggende målstruktur, styringsparametere og resultatkrav fastsettes i styringsdialogen mellom Arbeids- og sosialdepartementet og Statens pensjonskasse.

Post 24 Driftsresultat

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
24.1	Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-658 110	-664 825	-652 695
24.2	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	404 141	484 922	452 222
24.3	Avskrivninger	121 354	135 451	127 106
24.4	Renter av statens kapital	2 068	1 249	307
24.5	Til investeringsformål	38 070	25 000	55 645
24.6	Til reguleringsfondet	70 341		
	Sum post 24	-22 136	-18 203	-17 415

Det foreslås en bevilgning på -17,415 mill. kroner på post 24 Driftsresultat for 2019.

Underpost 24.1 Driftsinntekter, overslagsbevilgning

Inntektene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift er knyttet til betaling for de administrative tjenestene som blir utført for pensjonsordninger og andre produkter i Statens pensjonskasse forsikring. Vel 80 pst. av inntektene kommer fra administrasjon av de ulike pensjonsordningene, der inntekten knyttet til den statlige pensjonsordningen etter lov om Statens pensjonskasse utgjør det aller meste. Inntektsreduksjonen sammenlignet med saldert budsjett 2018 skyldes reduserte administrative priser.

Underpost 24.2 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Lønnskostnader utgjør om lag halvparten av virksomhetens driftskostnader.

De reduserte driftsutgiftene i 2019 sammenlignet med saldert budsjett 2018, skyldes økt produktivitet samt at en større andel av investeringsprosjektene som gjennomføres i Statens pensjonskasse kan aktiveres.

Underpost 24.3 Avskrivninger

Statens pensjonskasse avskriver aktiverte driftsmidler. Avskrivningene starter året etter at anleggsmiddelet er produksjonssatt. Det blir benyttet lineære avskrivninger der historisk kostpris på aktiverte driftsmidler blir avskrevet over tre til fem år. Investeringene i pensjonssystemet blir avskrevet over ti år. Dette fordi systemet har en forventet lengre levetid enn det som er normalt for andre investeringer.

Underpost 24.4 Renter av statens kapital

I samsvar med reglene for forvaltningsbedrifter, skal det beregnes rente for den kapital som er investert i bedriften. Nedgangen i rentekostnadene skyldes lavere investeringsnivå.

Underpost 24.5 Til investeringsformål

Posten omfatter avsetning til egenfinansierte investeringer, jf. kap. 5470, post 30.

Underpost 24.6 Til reguleringsfondet

Reguleringsfondet skal benyttes til å dekke svingninger i virksomhetens økonomi mellom ulike år og til å dekke uforutsette utgifter i det enkelte budsjettåret. Fondet er en del av egenkapitalen til forvaltningsbedriften. Det legges til grunn at fondet kan benyttes til gjenkjøp av bl.a. systemløsninger. Det fremmes forslag om at det blir gitt anledning til å omdisponere inntil 50 mill. kroner fra reguleringsfondet til investeringsformål, jf. forslag til romertallsfullmakt.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten gjelder investeringer i varige driftsmidler, herunder systemutvikling. Det foreslås en bevilgning på 122,4 mill. kroner for 2019. Dette er 81,6 mill. kroner høyere enn bevilgningen i saldert budsjett 2018. I tillegg til økt avsetning til egenfinansierte investeringer med 30,6 mill. kroner, jf. underpost 24.5 Til investeringsformål, foreslås bevilgningen økt med 50 mill. kroner slik at arbeidet med administrative forberedelser for innføring av nye regler for samordning av offentlig tjenestepensjon med alderspensjon fra folketrygden beregnet med ny oppjeningsmodell, kan fortsette.

Videre skal posten bl.a. dekke investeringer knyttet til videreutvikling av fagsystemer for pensjon og premie samt administrative forberedelser til innføring av ny offentlig tjenestepensjon. Bevilgningen er prisjustert fra 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 122,4 mill. kroner.

Balanse Statens pensjonskasse

	kroner	
	Regnskap 2016	Regnskap 2017
Eiendeler		
<i>Anleggsmidler</i>		
Driftsmidler, eiendommer	548 584 874	472 104 457
<i>Sum anleggsmidler</i>	548 584 874	472 104 457
<i>Omløpsmidler</i>		
Varebeholdning, varer i arbeid	0	0
Kortsiktige fordringer	0	0
Kortsiktige plasseringer	0	0
Mellomværende med statskassen	83 709 556	153 732 563
<i>Sum omløpsmidler</i>	83 709 556	153 732 563
Sum eiendeler	632 294 430	625 837 020
Egenkapital og gjeld		
<i>Egenkapital</i>		
Egenkapital uten reguleringsfond	272 669 113	310 739 113
Reguleringsfond	70 737 612	141 078 240
<i>Sum egenkapital</i>	343 406 725	451 817 354
<i>Langsiktig gjeld</i>		
Statens rentebærende kapital	275 915 761	161 365 344
Annen langsiktig gjeld	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	275 915 761	161 365 344
<i>Kortsiktig gjeld</i>		
Kortsiktig gjeld	12 971 944	12 654 322
<i>Sum kortsiktig gjeld</i>	12 971 944	12 654 322
Sum egenkapital og gjeld	632 294 430	625 837 020

Kap. 5470 Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
30	Avsetning til investeringsformål	38 070	25 000	55 645
	Sum kap. 5470	38 070	25 000	55 645

Post 30 Avsetning til investeringsformål

Bevilgningen på posten skal dekke avsetninger til investeringsformål til inntekt i statsregnskapet, jf. omtale under kap. 2470, underpost 24.5.

For 2019 foreslås en bevilgning på 55,6 mill. kroner.

Programkategori 09.60 Kontantytelser

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
660	Krigspensjon	288 102	254 000	218 000	-14,2
664	Pensjonstrygden for sjømenn	52 000	47 000	37 000	-21,3
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	1 923 150	2 200 000	2 490 000	13,2
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	315 900	330 000	345 000	4,5
Sum kategori 09.60		2 579 152	2 831 000	3 090 000	9,1

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	2 579 152	2 831 000	3 090 000	9,1
Sum kategori 09.60		2 579 152	2 831 000	3 090 000	9,1

Kategorien omfatter kontantytelser/tilskudd til visse lovregulerte pensjonsordninger utenom folketrygden, som helt eller delvis finansieres av staten. Det gjelder krigspensjon, pensjonstrygden

for sjømenn, avtalefestet pensjon med statstilskudd (AFP), samt supplerende stønad til personer med kort botid i Norge.

Kap. 660 Krigspensjon

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	81 598	70 000	59 000
71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	206 504	184 000	159 000
Sum kap. 0660		288 102	254 000	218 000

Hovedtrekk ved regelverket

Hovedformålet med krigspensjonen er å gi invaliddpensjon til personer som har fått mén eller

redusert arbeidsevne som følge av skade eller påkjenninger under krigsdeltakelse, motstandsvirksomhet, politisk fangenskap eller sjøtjeneste under andre verdenskrig.

Krigspensjonen er primært en invalidepensjon, og er hjemlet i fire lover:

- Lov 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjoner for militærpersoner (militærloven), som omfatter militærpersoner som har fått mén som følge av skade, sykdom eller påkjenninger under tjenestegjøring i andre verdenskrig.
- Lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjoner for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner (sivilloven), som gjelder personer som er påført skade ved krigsulykke i Norge, på norske skip eller i fiendtlig politisk fangenskap.
- Tilleggslov 29. juni 1951 nr. 34, som gjelder sjømenn med en fartstid på minst seks måneder under andre verdenskrig som ikke var utsatt for krigsulykke som angitt i sivilloven, og personell ved det norske feltsykehuset i Korea.
- Lov 22. mars 1968 nr. 2 om tillegg til krigspensjoneringslovene av 1946, som omfatter seks kategorier av krigsdeltakere og politiske fanger som var utsatt for usedvanlig hard påkjenning.

Det gjelder ett felles pensjonsgrunnlag for de såkalte innsats- og overgrepssgruppene, og ett for tilfeldige krigsrammede. For innsats- og overgrepssgruppene og tilfeldige krigsrammede under 67 år utgjør årspensjonen henholdsvis 429 492 kroner og 239 148 kroner. For personer over 67 år utgjør pensjonen for de to gruppene henholdsvis 404 388 kroner og 225 180 kroner per 1. mai 2018.

Hovedprioriteringen framover er fortsatt å sikre de krigsskadede og deres etterlatte rett ytelse til rett tid.

Rapport

Militære

Utgiftene til militære krigspensjonister i 2017 fordelte seg med 14,4 mill. kroner til invalidepensjon, 67,0 mill. kroner til enkepensjon og 0,2 mill. kroner til skadetur. Korrigert for den årlige reguleringen er dette en nedgang fra 2016 på 23 pst. for invalidepensjonistene og 16 pst. for enkepensjonistene.

I desember 2017 var det 85 militære invalidepensjonister og 607 militære enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 21 pst. fra samme periode i 2016, mens antall enkepensjonister gikk ned med 14 pst. I 2017 var avgangen 24 invalidepensjonister og 109 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 2 invalidepensjonister og 7 enkepensjonister.

Gjennomsnittsalderen ved utgangen av 2017 var 94,2 år for invalidepensjonistene og 90,0 år for enkepensjonistene.

Sivile

Utgiftene til sivile krigspensjonister i 2017 fordelte seg med 63,9 mill. kroner til invalidepensjon, 141,9 mill. kroner til enkepensjon og 0,7 mill. kroner til skadetur. Korrigert for den årlige reguleringen er dette en nedgang fra 2016 på 15 pst. for invalidepensjonistene og 16 pst. for enkepensjonistene.

I desember 2017 var det 578 sivile invalidepensjonister og 1 413 sivile enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 14 pst. fra samme periode i 2016, mens antall enkepensjonister gikk ned med 12 pst. I 2017 var det en avgang på 93 invalidepensjonister og 226 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 1 invalidepensjonist og 26 enkepensjonister.

Gjennomsnittsalderen ved utgangen av 2017 var 86,6 år for invalidepensjonistene og 88,9 år for enkepensjonistene.

Budsjettforslag for 2019

De aktuelle pensjonslovene regulerer forhold som ligger mange år tilbake i tid, og utgiftene til krigspensjon går ned for hvert år som følge av at antallet pensjonister synker.

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2018 med til sammen 5 mill. kroner under kap. 660, fordelt med 1 mill. kroner på post 70 og 4 mill. kroner på post 71.

For 2019 foreslås det bevilget 218 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd, militære, overslagsbevilgning

Det legges til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere på om lag 520 pensjonister og en gjennomsnittlig ytelse på om lag 112 500 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 59 mill. kroner.

Post 71 Tilskudd, sivile, overslagsbevilgning

Det legges til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere på om lag 1 600 pensjonister og en gjennomsnittlig ytelse på om lag 98 300 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 159 mill. kroner.

Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Tilskudd	52 000	47 000	37 000
	Sum kap. 0664	52 000	47 000	37 000

Allmenn omtale

Pensjonstrygden for sjømenn er en offentlig pliktig tjenestepensjonsordning. Den har som hovedformål å yte sjømannspensjon fra pensjonsalderen for sjømenn, 60 år, og frem til den ordinære pensjonsalderen i folketrygden, 67 år. Ordningen administreres av Pensjonstrygden for sjømenn som har ca. 24 ansatte.

De årlige utgiftene til pensjoner og administrasjon dekkes løpende etter et utligningsprinsipp. Etter lov om pensjonstrygd for sjømenn § 8 er inntektene avgift på arbeidstakere og rederier, tilskudd fra trygdens fond og lovbestemte tilskudd fra staten. Trygden er garantert av staten. Det betyr at dersom de ordinære finansieringskildene ikke er tilstrekkelig til å dekke pensjonsforpliktelsene, plikter staten å dekke underskuddet.

Etter § 15 skal staten dekke den beregnede del av pensjonsutgiftene som skyldes:

- tillegg for fartstid under andre verdenskrig,
- enkepensjoner etter arbeidstakere som sluttet i pensjonsgivende tjeneste før 1. september 1939, og
- utenlandsk hvalfangst.

Staten skal dessuten gi et årlig tilskudd på 8 mill. kroner fra og med 1983. Videre må staten dekke underskudd i trygden på grunn av sitt garantiansvar. Trygden gikk med underskudd i perioden 1994 til 2014. Statens garantiansvar ble aktivert i 2003 fordi det ikke lenger var tilstrekkelig midler i trygdens reguleringsfond til å dekke årlige underskudd. I perioden 2003–2013 har staten gitt om lag 3,9 mrd. kroner (nominelle kroner) i tilskudd for å dekke de årlige underskuddene. I samme periode har staten gitt om lag 1,5 mrd. kroner (nominelle kroner) i tilskudd etter § 15. Det samlede statstilskuddet for perioden 2003–2013 utgjorde dermed om lag 5,4 mrd. kroner (nominelle kroner).

Et offentlig utvalg har utredet en fremtidig løsning for pensjonsordningen for sjømenn for å tilpasse pensjonsordningen til pensjonsreformen.

Utvalget leverte sin rapport NOU 2014: 17 Pensjonsordning for arbeidstakere til sjøs 17. desember 2014. Se nærmere omtale under Del II, Hovedmål: Økonomisk og sosial sikkerhet, 6.2.3 Pensjon, Pensjonstrygden for sjømenn og fiskere.

I det følgende gis først en redegjørelse for hovedtrekk for regelverket, deretter en oversikt med rapport, strategier og tiltak for 2019.

Hovedtrekk ved regelverket

Formålet med pensjonstrygden for sjømenn er å gi arbeidstakere på skip mv. førtids alderspensjon fra fylte 60 til 67 år. Ordningen forvaltes av Pensjonstrygden for sjømenn.

Pensjonstrygden for sjømenn ble opprettet ved lov 3. desember 1948 nr. 7. Trygden omfatter som hovedregel norske statsborgere, og personer med fast bopel i Norge som er tilsatt som arbeidstakere på skip og visse flyttbare innretninger som er innført i norsk skipsregister (NOR eller NIS) med minst 100 bruttotonn. I gjennomsnitt var 26 558 yrkesaktive medlemmer omfattet av ordningen i 2017.

Fullt opptjent alderspensjon fra 1. mai 2018

	Kroner per år
360 farts måneder opptjent som underordnet før 1. mai 1993	226 706
360 farts måneder opptjent som underordnet etter 30. april 1993	265 072
360 farts måneder opptjent som overordnet	317 389

For rett til alderspensjon kreves det minst 150 pensjonsgivende måneder (12,5 år), og 360 måneder (30 år) for full alderspensjon. Årlig pensjon utgjør 0,91 pst. av G per farts måned for overordnet sjømann, og 0,76 pst. av G for underordnet sjø-

mann (0,65 pst. av G for fartstid før 1. mai 1993). Pensjonen ytes fullt ut ved siden av eventuell alderspensjon fra folketrygden. Alderspensjon under utbetaling reguleres som alderspensjon fra folketrygden. Det utbetales et engangsbeløp (tilbakebetaling av pensjonsavgift) etter nærmere regler for personer som ikke har opptjent nok fartstid til å få pensjon. Det kan ytes et pensjonstillegg til personer som har minst tre års fartstid de siste fem årene før pensjonering.

Alderspensjonen faller bort når pensjonisten har uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger fra folketrygden for hel uførhet. Er ytelsen fra folketrygden gradert, faller en tilsvarende del av sjømannspensjonen bort. Tilsvarende gjelder når pensjonisten mottar full eller gradert avtalefestet pensjon i offentlig sektor fram til 65 år.

Rapport, strategier og tiltak for 2019

Hovedprioriteringer for Pensjonstrygden for sjømenn i 2017 var å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid, samt løpende analyser av trygdens økonomiske situasjon. Pensjonstrygden for sjømenn har hatt god måloppnåelse på daglig drift. Pensjonstrygden for sjømenn har gjennomført et fornyingsprosjekt på IKT-området. De nye systemløsningene har bidratt til modernisering og effektivisering av Pensjonstrygden for sjømenn. De viktigste tiltakene i prosjektet har vært å utvikle internettbaserte selvbetjeningsløsninger for kunder og medlemmer, samt nye støtte-systemer for både premie- og pensjonsprosessen. IKT-systemet er også tilrettelagt for et justert pensjonsregelverk i forbindelse med den langsiktige tilpasningen til pensjonsreformen. Utvalgets forslag til langsiktig løsning vil medføre at arbeidet med å utvikle IKT-løsninger må iverksettes som forberedelse til innføringen av de nye reglene.

Etaten har hatt fokus på en kvalitativ og effektiv administrasjon, brukerservice, samt forenkling og fornyelse. Pensjonstrygden for sjømenn har gjennomført kunde- og medlemsundersøkelser som viser at brukerne er fornøyd med de nye løsningene.

Videre har Pensjonstrygden for sjømenn videreført utviklingsarbeidet med Arbeids- og velferdsdirektoratet for å finne fram til gode rutiner for utveksling av meldinger. Hovedbildet er at samhandlingen fungerer bra.

Pensjonstrygden for sjømenn har hatt stor oppmerksomhet på stabilisering av driften som

følge av nye IKT-løsninger og at løsningene har tilstrekkelig god kvalitet og sikkerhet. Videre har Pensjonstrygden for sjømenn foretatt tekniske forberedelser til implementering av nytt regelverk.

Trygdens økonomi er svært sensitiv for eventuelle endringer i medlemsmassen. Inntekter fra pensjonsavgiften er direkte avhengig av antall aktive sjømenn som er pliktig omfattet av ordningen til enhver tid, samt hvilket inntektsnivå som gjelder for disse. Disse forhold avhenger dels av den generelle sysselsettingssituasjonen for sjømenn og offshorepersonell om bord på norske og utenlandske skip og installasjoner som disponeres av norske rederier. Inntektene avhenger også av i hvilken utstrekning disse rederiene velger å sysselsette ikke-trygdepliktige sjømenn fra utenfor EU/EØS-området. Dette er igjen avhengig av en rekke forhold som bl.a. har sammenheng med rammevilkårene for norsk skipsfart og offshorevirksomhet. Om lag 50 pst. av den aktive medlemsmassen er sysselsatt innenfor offshoresektoren per juni 2018.

Trygden har gått med overskudd de siste årene. Overskuddet skal etter loven legges til trygdens reguleringsfond. Reguleringsfondet var ved utgangen av 2017 på 41 mill. kroner. Pensjonstrygden for sjømenn har fra januar 2015 drevet med fondsforvaltning. Det er pensjonstrygdens styre som skal forvalte pensjonstrygdens samlede fond etter eget reglement.

Det tidligere grunnfondet på 186 mill. kroner er avviklet og midlene er overført til reguleringsfondet. Det har styrket bufferkapitalen i ordningen og dermed redusert risikoen for at statsgarantien i ordningen utløses dersom økonomien i ordningen skulle svikte. Tiltaket gir også mulighet for bedre avkastning.

I forlengelsen av arbeidet med ny pensjonsordning for arbeidstakere til sjøs, vil departementet utrede Pensjonstrygden for sjømenns tilknytningsform til staten.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Tilskudd

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 1 mill. kroner under kap. 664.

Anslag over antall pensjonister og pensjoner for 2019¹

Pensjonsart	Gjennomsnittlig antall	Gjennomsnittlig pensjon per år (kr)	Årlige pensjoner (1 000 kr)
Alderspensjon før 67 år	3 680	230 394	847 850
Alderspensjon etter 67 år	1 035	9 721	10 061
Enkepensjon m.m.	2 090	14 821	30 976
Samlet	6 805	130 623	888 887

¹ Andre pensjonsarter enn alderspensjon før 67 år gis etter overgangsregler

Det forventes at trygden vil gå med 21 mill. kroner i underskudd i 2018 og at reguleringsfondet vil utgjøre 206 mill. kroner ved årets utløp. I 2019 forventes det et overskudd på 48 mill. kroner, som vil gi en tilsvarende økning i reguleringsfondet, til 254 mill. kroner. Avviklingen av trygdens grunnfond og overføring av midlene til trygdens reguleringsfond har styrket reguleringsfondet med 186 mill. kroner fra 2018. Det forventes således at det ikke vil være behov for garantitilskudd i

2019, og at statstilskuddet med disse forutsetningene vil bestå av tilskudd etter lovens § 15. Den beregnede del av pensjonsutgiftene etter lovens § 15 forventes å utgjøre om lag 29 mill. kroner i 2019. Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere på 1 680 og en gjennomsnittlig ytelse på 17 153 kroner. Det faste årlige tilskuddet utgjør 8 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 37 mill. kroner.

Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	1 923 150	2 200 000	2 490 000
	Sum kap. 0666	1 923 150	2 200 000	2 490 000

Hovedtrekk ved regelverket

Staten gir tilskudd til AFP etter lov 19. februar 2010 nr. 5 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven). Statens tilskudd skal etter loven utgjøre en tredel av pensjonsutgiftene til AFP-pensjonistene. Staten skal også dekke utgiftene til kompensasjonstillegget som ytes til arbeidstakere født i årene 1944 til 1962. I forbindelse med LO og NHOs evaluering av AFP i privat sektor ble det lagt frem en rapport 7. desember 2017. Av rapporten fremgår det at statens andel av AFP-utbetalingene, når kompensasjonstillegget medregnes, i 2016 utgjorde 45 pst. De øvrige utgiftene til AFP i privat sektor dekkes av arbeidsgiverne. I tillegg til å dekke en del av pensjonsutgiftene, bidrar staten indirekte til finansieringen ved at kompensasjonstillegget er skattefritt og at det er skattefritak for

bedriftenes premieinnbetalinger, samt ved å dekke utgiftene ved Arbeids- og velferdsetatens administrasjon. Statens utgifter til AFP er i 2019 anslått til 2 490 mill. kroner.

Ytelsen er utformet som et livsvarig påslag til alderspensjonen fra folketrygden. Pensjonen beregnes på grunnlag av alle år med pensjonsgivende inntekt til og med det året arbeidstakeren fyller 61 år. Årskullene født i 1944–1962 mottar i tillegg et kompensasjonstillegg. Formålet med kompensasjonstillegget er å kompensere de aktuelle årskullene som hadde kort igjen til pensjonering og dermed begrensede muligheter til å tilpasse seg ny AFP. AFP beregnes slik at summen av de årlige utbetalingene skal være uavhengig av når pensjonen tas ut, det vil si samme nøytrale løsning som gjelder for alderspensjon fra folketrygden. AFP kan tas ut fra 62 år og fritt kombineres med arbeidsinntekt. AFP-ordningen er en kvalifi-

kasjonsordning, det vil si at arbeidstakere må oppfylle bestemte krav for rett til ytelsen, herunder forutsettes at arbeidstaker er yrkesaktiv på uttakstidspunktet og dessuten ansatt i en bedrift som er omfattet av AFP-ordningen.

Arbeids- og sosialdepartementet fører tilsyn med Fellesordningen for AFP i privat sektor. Formålet med tilsynet er å sikre at administrasjon og finansiering av pensjonsordningen er i samsvar med bestemmelsene i AFP-tilskottsloven og vedtektene.

I tråd med forskrift om tilsyn med ordninger for avtalefestet pensjon har departementet avholdt to tilsyn i 2017.

I følge AFP-tilskottsloven skal arbeidsgivers premie fastsettes slik at den er tilstrekkelig til å dekke løpende utgifter og gi grunnlag for opplegg av et pensjonsfond. Pensjonsfondet skal, sammen med arbeidsgivernes erkjente plikt til fortsatt premiebetaling etter avtalenes eventuelle opphør, gi tilstrekkelig sikkerhet for dekning av arbeidsgivernes forventede framtidige forpliktelser. Som forventede framtidige forpliktelser regnes pensjonsutbetalinger til arbeidstakere som er tilstått eller fyller vilkårene i AFP-tilskottsloven. Departementet har merket seg at langsiktig kapital i forvaltning (pensjonsfondet) øker og at pensjonsfondets andel av Fellesordningens AFP-forpliktelse ved årsskiftet var på om lag 67 pst. Fellesordnin-

gens revisor, KPMG, har ingen merknader til regnskapet for 2017.

LO og NHO gjennomførte en evaluering av AFP-ordningen i 2017, og både LO og NHO konkluderte etter evalueringen med at det er enkelte forhold ved dagens ordning som bør utredes videre. I tariffoppgjøret i 2018 ble LO og NHO enige om å igangsette et arbeid for å utrede et grunnlag for forhandlinger om endringer i dagens AFP-ordning. Regjeringen bistår LO og NHO i arbeidet, se nærmere omtale under Hovedmål: økonomisk og sosial sikkerhet, punkt 6.2.3.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Det er bare ordningene i privat sektor som får statstilskudd under kap. 666, post 70. I kommunal og statlig sektor dekker arbeidsgiver utgiftene fullt ut.

Utgiftene til AFP under kap. 666 i 2017 var på 1 923 mill. kroner, mot 1 639 mill. kroner i 2016. Målt i løpende priser var dette en økning på 284 mill. kroner, eller 17,3 pst. Økningen skyldes vekst i antall mottakere. Ettersom den nye AFP-ordningen i privat sektor fortsatt er under innfasing, må det forventes høy årlig vekst også i årene framover.

Viktige utviklingstrekk for grupper som omfattes av kap. 666, post 70

Antall mottakere av AFP med statstilskudd under kap. 666, post 70, tall ved utgangen av året 2015–2017

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2015	48 472	36 355	12 117	24,6	23,5	28,2
2016	57 765	42 938	14 827	19,2	18,1	22,4
2017	67 196	49 702	17 494	16,3	15,8	18,0

Veksten i antall mottakere av ny AFP skyldes ikke tilgangen av nye mottakere, som har ligget på i underkant av 10 000 personer de siste tre årene. Ettersom AFP i privat sektor gis som et livsvarig påslag til alderspensjonen, og det første kullet som hadde mulighet til å ta ut AFP etter ny ordning var født i 1944, er det imidlertid begrenset med avgang fra ordningen.

Ved utgangen av 2017 mottok 67 196 pensjonister AFP i privat sektor, hvorav 40 284 var under 67 år. Økningen fra utgangen av 2016 er på 9 431.

Den årlige økningen i perioden 2011–2017 lå på 9 000–10 000 personer hvert år.

Det har vært en omfattende vekst i antall mottakere av ny AFP i privat sektor. Dette skyldes i hovedsak at AFP nå gis som et livsvarig tillegg til alderspensjonen, og at den nye ordningen som ble innført i 2011 fortsatt er under innfasing. I tillegg kommer også at en høyere andel av de som har muligheten til det har tatt ut AFP. Antall mottakere av ny AFP som andel av befolkningen i alderen 62–66 år har økt fra 3,3 pst. i 2011 til 14,1 pst. i 2017.

Antall nye mottakere av AFP med statstilskudd under kap. 666, post 70, tall ved utgangen av året 2015–2017

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2015	9 862	7 144	2 718	0,1	-0,1	0,8
2016	9 639	6 855	2 784	-2,3	-4,0	2,4
2017	9 839	7 095	2 744	2,1	3,5	-1,4

Utviklingen i gjennomsnittlig AFP-pensjon

Ved utgangen av 2017 var gjennomsnittlig årlig pensjon 66 813 kroner for mottakere av AFP. Gjennomsnittlig pensjon var høyere for menn enn for kvinner.

Gjennomsnittlig pensjon. Per 31. desember 2013–2017, nominelle beløp

År	Ny AFP		
	Alle	Kvinner	Menn
2013	63 627	56 853	65 677
2014	66 227	59 468	68 396
2015	67 400	60 686	69 638
2016	67 405	60 431	69 813
2017	66 813	59 782	69 288

De fleste som tar ut AFP, starter uttaket ved 62 år. I 2017 gjaldt dette 83 pst. av de nye mottakerne. Andelen som tar ut ved 62 år har ellers variert mellom 55 og 79 pst. siden 2011. 97 pst. av de som tok ut AFP i 2017 tok ut ytelsen før de fylte 67 år.

Utviklingen i andelen AFP-pensjonister i privat sektor som kombinerer pensjon med arbeid

Blant mottakerne av ny AFP i alderen 62–66 år var det 56 pst. som kombinerte pensjonen med arbeid ved utgangen av 2017. Muligheten til å kombinere arbeid og pensjon uten avkortning har ført til at mange som ellers ikke ville tatt ut pensjon, nå har tatt ut alderspensjon og ny AFP ved siden av arbeid. De i alderen 62–66 år som kombinerte ny AFP med arbeid, hadde en gjennomsnittlig avtalt arbeidstid på 33 timer per uke, noe som viser at de fleste arbeider opp mot heltid.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppkjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 29 mill. kroner under kap 666.

For 2019 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig statlig bidrag på om lag 30 500 kroner pr. mottaker og gjennomsnittlig antall pensjonister på 81 800 personer

For 2019 foreslås en bevilgning på 2 490 mill. kroner.

Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2017	budsjett 2018	2019
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	315 900	330 000	345 000
	Sum kap. 0667	315 900	330 000	345 000

Supplerende stønad ble innført fra 2006 og har som formål å garantere en minsteinntekt for eldre personer med kort botid i Norge. Ordningen er

ment som en avlastning av kommunenes utgifter til økonomisk stønad til den aktuelle gruppen. Stønadene er behovsprøvd.

Hovedtrekk ved regelverket

Stønaden er regulert i lov 29. april 2005 om supplerende stønad til personar med kort butid i Noreg, og er ikke en folketrygdytelse.

Ordningen sikrer personer som har fylt 67 år og som har liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden, en inntekt på nivå med minste pensjonsnivå, men uten forsørgingstillegg. De eldre får dermed en mer stabil inntekt enn økonomisk stønad (sosialhjelp), som de må søke om fra måned til måned.

Stønaden gis etter en streng behovsprøving. Ytelsen reduseres eller faller bort hvis mottaker eller ektefellen/samboer/registrert partner har pensjon, inntekt eller formue. Det er begrensninger på hvor lenge mottakere av stønaden kan oppholde seg i utlandet. Søknad må derfor settes fram ved personlig oppmøte og stønad gis bare for tolv måneder av gangen.

Resultatrapport 2017

Antallet mottakere har økt noe fra ordningen ble innført i 2006. Ved utgangen av 2017 var det 2 728 personer, og det er omtrent uforandret sammenlignet med utgangen av 2016. Veksten over tid har sammenheng med en vekst i antall innvandrere over 67 år. Antall mottakere gikk vesentlig ned i løpet av 2016 som følge av regelendringer som bestod i begrenset rett til supplerende stønad for foreldre som var kommet til Norge på grunnlag av familiegjeforening med via barn/slektninger, og satsendring for mottakere som bor sammen med andre voksne personer i bofelleskap, uten at de definerer seg som samboere.

Personer som har fylt 67 år, og som er kommet til Norge ved familiegjeforening med barn/slektninger som er bosatte her, har fra 1. januar 2016 ikke lenger rett til supplerende stønad. En analyse av regelendringene⁴⁴ anslår at mellom 500 og 700

mistet retten til stønad. Om lag halvparten av de som mistet retten til supplerende stønad mottok økonomisk sosialhjelp i løpet av 2016.

Mottakere av supplerende stønad som deler bolig med andre voksne, har for nye vedtak fra 1. januar 2016 ikke rett til stønad med høy sats. Høy sats er forbeholdt de som reelt sett er enslige og stønadsmottakere med ektefelle/samboer/partner under 67 år. Endringen fikk full effekt fra desember 2016, og det var da 782 enslige mottakere som fikk stønad med ordinær sats og som etter tidligere regler ville fått høy sats.

Om lag to tredeler av mottakerne er enslige og om lag 60 pst. er kvinner. Ved utgangen av 2017 fikk 87,5 pst. av mottakerne redusert ytelse, de aller fleste fordi de også mottok alderspensjon fra folketrygden. I 2017 var for første gang siden ordningen ble innført, andelen kvinner med redusert ytelse høyere enn andelen menn med redusert ytelse, henholdsvis 88,1 pst. og 86,7 pst.

I desember 2017 mottok 6,9 pst. av innvandrere over 67 år supplerende stønad. Til sammenligning mottok 0,3 pst av den samlede befolkningen over 67 år supplerende stønad.

Mottakerne er hovedsakelig innvandrere fra land med lite utbygde sikringssystemer i Afrika, Asia og Øst-Europa utenfor EU. Mange har bodd lenge nok i Norge til å ha fått norsk statsborgerskap. Blant mottakerne i desember 2017 var det 125 personer som er født i Norge.

Utgiftene til supplerende stønad var 316 mill. kroner i 2017. Etter årlige utgiftsøkninger fram til 2015, har utgiftene gått ned etter regelendringene i 2016. Gjennomsnittlig årlig ytelse var 117 697 kroner i 2017. Målt i faste kroner har gjennomsnittlig ytelse gått ned over tid, fordi mottakerne i stadig større grad har andre inntekter ved siden av.

⁴⁴ Halse (2018) «Flere eldre innvandrere på sosialhjelp etter kutt i supplerende stønad», Arbeid og velferd 1/2018.

Antall personer med supplerende stønad, andel med redusert ytelse, og gjennomsnittlig ytelse, gjennomsnitt for året. 2015–2017

	Gjennomsnittlig antall stønads mottakere	Andel med redusert ytelse, pst.	Gjennomsnittlig ytelse, nominelle kroner	Gjennomsnittlig ytelse i 2017-kroner
2015	3 247	79	129 226	138 050
2016	2 815	83	125 705	127 817
2017	2 684	87	117 697	117 697

Utgiftsutviklingen 2015–2017

År	Mill. 2017-kroner	Endring fra året før	Endring i pst.	Mill. kroner (nominelle kroner)	Endring fra året før	Endring i pst.
2015	438	-9	-2	420	2	0
2016	360	-78	-18	354	-66	-16
2017	316	-44	-12	316	-38	-11

Budsjettforslag for 2019**Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning**

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 11 mill. kroner under kap. 667.

Det legges til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere på 2 833 og en gjennomsnittlig ytelse på 121 603 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 345 mill. kroner.

Programkategori 29.20 Enslige forsørgere

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 066 845	3 175 275	2 905 900	-8,5
	Sum kategori 29.20	3 066 845	3 175 275	2 905 900	-8,5

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	3 066 845	3 175 275	2 905 900	-8,5
	Sum kategori 29.20	3 066 845	3 175 275	2 905 900	-8,5

Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 055 766	2 170 000	1 940 000
72	Stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far i arbeid, <i>overslagsbevilgning</i>	244 469	169 000	170 000
73	Tilleggsstønader og stønad til skolepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	21 847	91 275	91 700
75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	111		
76	Bidragforskott	744 652	745 000	704 200
	Sum kap. 2620	3 066 845	3 175 275	2 905 900

Hovedtrekk ved regelverket

Formålet med stønadene bevilget under postene 70–75 er å sikre inntekt for foreldre som er alene om omsorgen for barn, og gi dem hjelp til å bli i stand til å forsørge seg selv gjennom arbeid. En mor eller far er definert som å ha aleneomsorg

for et barn når vedkommende varig har klart mer av den daglige omsorgen enn den andre forelderen. Full overgangsstønad utgjør 2,25 ganger grunnbeløpet i folketrygden. Den er inntektsprøvd og reduseres med 45 pst. for inntekt som overstiger halvparten av folketrygdens grunnbeløp.

Overgangsstønad kan som hovedregel gis i inntil tre år, fram til barnet fyller åtte år. Stønadsperioden kan utvides, f.eks. dersom den enslige moren eller faren er under nødvendig utdanning eller har særlig tilsynskrevende barn.

Det stilles krav om yrkesrettet aktivitet for å kunne motta overgangsstønad fra yngste barn fyller ett år. Aktivitetskravet kan fylles ved å være i arbeid som utgjør minst 50 pst. av full tid, under nødvendig og hensiktsmessig utdanning som utgjør minst 50 pst. av utdanning på full tid, eller ved å stå tilmeldt Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker.

Tilleggsstønader (i forbindelse med utdanning) og stønad til skolepenger, samt stønad til barnetilsyn for enslig mor eller far som er i arbeid, kan også gis på bestemte vilkår.

Forsørgelse av barn er foreldrenes ansvar. Når foreldrene ikke bor sammen, skal den forelderen som ikke bor sammen med barnet, betale underholdsbidrag til forsørgelse av barnet. Forskottordningen har som formål å sikre et minstebidrag til barnets forsørgelse når bidraget fra den bidragspliktige er forsinket eller uteblir. Staten kre-

ver refusjon fra den bidragspliktige for det forskottede bidraget. Barn under 18 år bosatt i Norge som ikke bor sammen med begge foreldrene, har rett til forskott på underholdsbidrag. Dette utbetales til den forelderen som barnet bor sammen med.

Bidragsforskottet er inntektsprøvd ut fra mottakerens inntekt, antall barn i husstanden og om vedkommende bor alene med barnet/barna eller ikke. Stønaden ytes i dag etter tre satser, redusert forskott (800 kroner per barn per måned), ordinært forskott (1 200 kroner per barn per måned) eller forhøyet forskott (1 600 kroner per barn per måned). Mottakerne med de laveste inntektene får utbetalt et tillegg på en tredel av ordinær forskottssats hvis barnet er over elleve år (2 000 kroner per barn over 11 år per måned). Retten til forskott faller bort ved inntekt over 512 000 kroner.

Det tas refusjon i innbetalt bidrag, og derfor må bidrag fastsettes eller avtales for at forskott skal kunne ytes. Før bidragsforskott blir utbetalt, skjer en automatisk kontroll av om bidrag er innbetalt fra den bidragspliktige. Forskott utbetales bare i den utstrekning forskottet overstiger innbetalt bidrag.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Stønadsutgifter til enslig mor eller far, løpende kroner (i 1 000 kroner) ved utgangen av 2016–2017

År	2016	2017	Endring 2016–2017 pst.
Overgangsstønad	2 295 430	2 055 766	-10,5
Bidragsforskott	754 798	744 652	-1,3

Fra 2016 til 2017 falt utgiftene under kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far med 8,5 pst. målt i løpende kroner. Utbetalingene av overgangsstønad falt med 10,5 pst. Målt i fast G (grunnbeløpet i folketrygden) gikk utgiftene til overgangsstønad ned med 11,9 pst.

Fast G innebærer at regnskapstallene er justert for utviklingen i grunnbeløpet i folketrygden, slik at de årlige utgiftene i større grad blir sammenlignbare. Nedgangen i utgifter målt i fast G skyldes en nedgang i antall mottakere av overgangsstønad.

I 1. halvår 2018 ble det regnskapsført 945 mill. kroner i overgangsstønad til enslig mor eller far under kap. 2620, post 70. Dette innebærer en nedgang i utgiftene til overgangsstønad på om lag 13 pst. sammenlignet med 1. halvår 2017.

Mottakere av overgangsstønad

Ved utgangen av 2017 mottok om lag 12 500 personer overgangsstønad, en reduksjon på om lag 2 000 personer, eller 14 pst. fra året før. Ved utgangen av 1. halvår 2018 mottok om lag 12 400 personer overgangsstønad. Dette er en reduksjon på 12 pst. fra samme periode året før.

Ved utgangen av 2017 mottok om lag 8 400 enslige forsørgere stønad til barnetilsyn. Av disse mottok om lag 4 400 personer stønad til barnetilsyn uten å samtidig motta overgangsstønad, en liten økning fra utgangen av 2016. Antall personer som mottok stønad til barnetilsyn samtidig som de mottok overgangsstønad har gått noe ned fra 2016.

Blant mottakerne av overgangsstønad med yngste barn på ett år eller eldre, fylte 62 pst. aktivitetskravet ved å være i arbeid, 20 pst. var under utdanning, og 18 pst. var arbeidssøkere. Dette innebærer en liten økning i andelen i arbeid, og i andelen som er arbeidssøkere. Andelen i utdanning viser en svak nedgang.

Statens utgifter til bidragsforskott

Utbetalingene til bidragsforskott gikk betydelig ned i 2003 da bidragsreformen ble gjennomført og bidragsforskott ble en inntektsprøvd ytelse. Utbetalingene til bidragsforskott har fortsatt å gå ned hvert år siden reformen. Utgiftene forventes fortsatt å gå nedover de kommende årene.

Statens utgifter til bidragsforskott var i 2017 på 744,7 mill. kroner, og refusjon i betalt underholdsbidrag fra de bidragspliktige var på 251,6 mill. kroner, jf. kap. 5701, post 73, dvs. at statens nettoutgifter var på 493,1 mill. kroner. For 2016 var utgiftene på 754,8 mill. kroner, og refusjon i betalt bidrag fra de bidragspliktige var på 245,2 mill. kroner, jf. kap. 5701, post 73, dvs. at statens nettoutgifter var på 509,6 mill. kroner.

Budsjettforslag 2019

Regulering av folketrygdens grunnbeløp

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med til sammen 61 mill. kroner under kap. 2620, post 70 Overgangsstønad.

Post 70 Overgangsstønad, overslagsbevilgning

Det anslås at om lag 12 100 personer vil motta overgangsstønad i gjennomsnitt i 2019. Gjennomsnittlig ytelse anslås til om lag 160 800 kroner i 2019.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 940 mill. kroner.

Post 72 Stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far i arbeid, overslagsbevilgning

Stønad til barnetilsyn dekker 64 pst. av de dokumenterte utgiftene til barnetilsyn opp til en maksimumssats. Det anslås at om lag 5 200 personer vil

motta stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far i arbeid i 2019. Gjennomsnittlig ytelse anslås til om lag 31 600 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 170 mill. kroner.

Post 73 Tilleggsstønader og stønad til skolepenger, overslagsbevilgning

Post 73 omfatter stønad til skolepenger og alle tilleggsstønadene, herunder stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far i utdanning og arbeidssøking. Noen av tilleggsstønadene gis etter faste satser.

Satsene for stønad til barnetilsyn under post 73 prisjusteres med 2,3 pst. Øvrige satser for tilleggsstønader prisjusteres med 1,1 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 91,7 mill. kroner.

Post 75 Tilskudd til flytting for å komme i arbeid

Fra og med 1. januar 2018 budsjetteres tilskudd til flytting i sin helhet over post 73, sammen med øvrige tilleggsstønader etter tilleggsstønadsforkriften.

Det foreslås ingen bevilgning på post 75 for 2019.

Post 76 Bidragsforskott

Anslaget fastsettes på bakgrunn av forventet endring av antall barn med bidragsforskott og endring i utbetaling per barn. Antall barn med rett til bidragsforskott er ventet å gå ned med 5 pst. fra 2017 til 2018 og med ytterligere 4 pst. i 2019.

Tilstått forskott kan utbetales hvis underholdsbidraget ikke er innbetalt innen fastsatt frist. Hvis fastsatt bidrag er lavere enn tilstått forskott, blir differansen utbetalt. Om lag to tredeler av tilstått forskott kommer til utbetaling. Når forskott er utbetalt, blir innbetaling fra bidragspliktige ført som refusjon av bidragsforskott på post 73 under kap. 5701, Diverse inntekter. Av utbetalt forskott forventes det at om lag 34 pst. vil bli refundert i 2019.

Satsene for bidragsforskott under post 76 prisjusteres med 1,1 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 704,2 mill. kroner.

Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
2650	Sykepenger	39 800 853	42 626 400	42 043 660	-1,4
2651	Arbeidsavklaringspenges	34 788 572	35 494 260	32 324 600	-8,9
2655	Uførhet	83 081 590	86 456 000	93 077 000	7,7
Sum kategori 29.50		157 671 015	164 576 660	167 445 260	1,7

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	157 671 015	164 576 660	167 445 260	1,7
Sum kategori 29.50		157 671 015	164 576 660	167 445 260	1,7

Kategorien omfatter utgifter til sykepenges, arbeidsavklaringspenges og ytelses til uføre. Under sykepenges inngår sykepenges, pleie-, opplærings- og omsorgspenges, tilskudd til tilretteleggingstiltak, samt utgifter til feriepenges av sykepenges etter reglene i folketrygdloven kapittel 8

og 9. Under arbeidsavklaringspenges inngår arbeidsavklaringspenges og tilleggsstønades etter folketrygdloven kapittel 11 og 11 A og legerklæringer. Under ytelses til uføre inngår uføretrygd og menerstatning ved yrkesskade etter folketrygdloven kapittel 12 og 13.

Kap. 2650 Sykepenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Sykepenger for arbeidstakere mv., <i>overslagsbevilgning</i>	35 563 741	37 490 000	37 190 000
71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 369 920	1 490 000	1 480 000
72	Pleie-, opplærings- og omsorgspenger mv., <i>overslagsbevilgning</i>	631 068	1 271 000	1 000 000
73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	296 754	305 400	293 660
75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 939 370	2 070 000	2 080 000
	Sum kap. 2650	39 800 853	42 626 400	42 043 660

Overført fra 2017 til 2018:
Post 73: 133 265 000 kroner

Hovedtrekk ved regelverket

Sykepenger skal gi kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt for yrkesaktive som er arbeidsuføre på grunn av sykdom eller skade. Sykepengeperioden er inntil ett år. Arbeidsgiver skal betale sykepenger i inntil 16 kalenderdager (arbeidsgiverperioden). Selvstendig næringsdrivende og frilansere må selv dekke tapt arbeidsinntekt i de første 16 kalenderdagene av en sykepengeperiode. Sykepenger beregnes på grunnlag av tidligere inntekt opp til seks ganger grunnbeløpet i folketrygden. Sykepenger til arbeidstakere og frilansere gis med 100 pst. av grunnlaget, mens selvstendig næringsdrivende får sykepenger med 75 pst. av grunnlaget. Sykepenger kan graderes ned til 20 pst. ved delvis arbeidsuførhet. Selvstendig næringsdrivende og frilansere kan mot særskilt premie tegne forsikring som omfatter sykepenger for de første 16 sykedagene og/eller sykepenger med 100 pst. av grunnlaget. Folketrygdloven og arbeidsmiljøloven pålegger arbeidsgiver, Arbeids- og velferdsetaten og den sykmeldte en rekke oppfølgings- og aktivitetskrav. Hensikten med disse kravene er å stimulere og hjelpe den sykmeldte så raskt som mulig helt eller delvis tilbake i arbeidslivet.

Pleiepenger og omsorgspenger skal kompensere for bortfall av arbeidsinntekt for yrkesaktive i forbindelse med barns sykdom. Pleiepenger kompenserer også for bortfall av arbeidsinntekt ved pleie av nærstående i livets sluttfase.

Nye regler for pleiepenger i forbindelse med syke barn trådte i kraft 1. oktober 2017. De nye reglene har til hensikt å gi en utvidet, bedre og mer fleksibel pleiepengeordning. Pleiepenger kan gis dersom man har omsorg for barn under 18 år som på grunn av sykdom har behov for kontinuerlig tilsyn og pleie. Fra 1. februar 2018 ytes pleiepengene uten hensyn til aldersgrensen på 18 år ved omsorg for en person med utviklingshemming med behov for kontinuerlig tilsyn og pleie pga. livstruende eller annen alvorlig sykdom. Ved behov kan inntil to omsorgspersoner få pleiepenger samtidig. Pleiepenger kan gis i 1 300 dager, og ytes med 100 pst. kompensasjon. Pleiepenger kan graderes ned til 20 pst. når barnet passes av andre i etablert tilsyn- og avlastningsordning. Når det tas ut graderte pleiepenger, telles stønadsdagene slik at pleiepengeperioden kan forlenges i inntil maksimalt ti år. Dersom dagkontoen på 1 300 dager er brukt opp, kan pleiepenger gis med 66 pst. kompensasjon for barn med livstruende, ikkevarig sykdom. Stortinget fattet flere anmodningsvedtak høsten 2017, se nærmere omtale under punkt 4 Anmodningsvedtak i Del I.

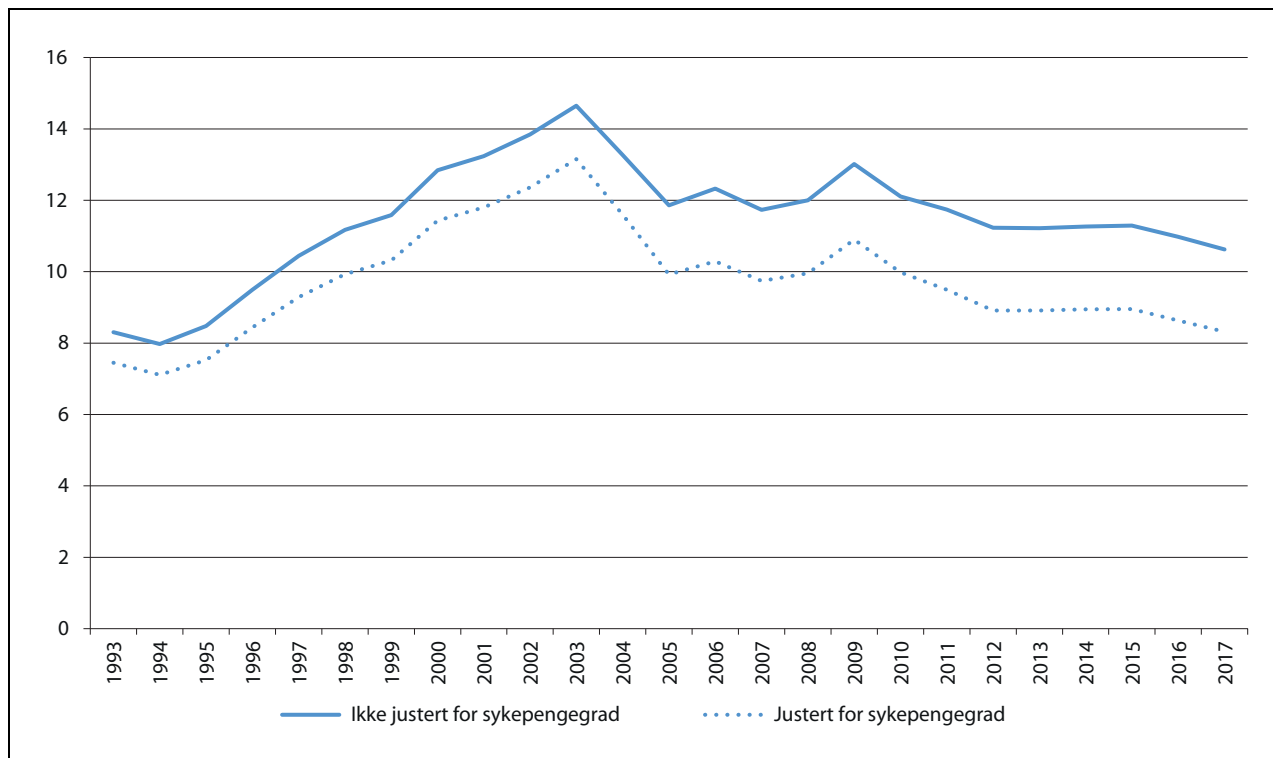
Omsorgspenger tilstås arbeidstaker som må være borte fra arbeidet på grunn av omsorg for sykt barn under tolv år. Ytelsen gis i inntil ti stønadsdager for hvert kalenderår. Hvis vedkommende har ansvar for mer enn to barn, gis omsorgspenger i opptil 15 dager. Til arbeidstaker med kronisk syke eller funksjonshemmede barn kan det gis ti stønadsdager ekstra. Når arbeidstaker er alene om omsorgen, doubles antall stønadsdager. Arbeidsgiver dekker de første ti stønadsdagene, mens folketrygden dekker omsorgspenger utover ti stønadsdager.

Kompensasjonsgraden for pleie- og opplæringspenger til selvstendig næringsdrivende ble økt fra 65 pst. til 100 pst. fra 1. januar 2015. Videre ble det gitt rett til omsorgspenger med 100 pst. kompensasjon for selvstendig næringsdrivende fra 1. juli 2015. Kompensasjonsgraden for sykepenger til selvstendige næringsdrivende ble økt fra 65 pst. til 75 pst. fra 1. oktober 2017.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Folketrygdens totale utgifter til sykepenger var 39 801 mill. kroner i 2017. Det tilsvarer en økning på 1,5 pst. sammenlignet med 2016.

Figur 6.4 Antall sykepengedager betalt av folketrygden utover arbeidsgiverfinansiert periode per lønnstaker per år. Ikke justert og justert for sykepengegrad. Årstall 2001–2017

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

I 2017 ble det utbetalt sykepenger for 10,6 dager per sysselsatt lønnstaker. Dersom en justerer for gradert sykefravær, ble det utbetalt sykepenger for 8,3 dager per lønnstaker i 2017, se figur 6.4. Dette er en reduksjon fra 2016 hvor det ble utbetalt sykepenger for 8,6 dager, og tilsvarer en nedgang på 3,6 pst. Justert for gradert sykefravær var antall sykepengedager per lønnstaker i 2017 på sitt laveste nivå siden 1995.

Utgiftene til sykepenger til arbeidstakere økte med om lag 1,9 pst. Dette skyldes en økning i antall sykepengetilfeller fra 2016 til 2017, en økning i gjennomsnittlig sykepengegrunnlag og en økning i sysselsettingen. Gjennomsnittlig sykepengegrunnlag økte med 2,3 pst. i 2017. Det er identisk med den generelle lønnsveksten. Gjenn-

omsnittlig sykepengegrad og gjennomsnittlig varighet har gått litt ned. 95 pst. av sykepengeutgiftene til arbeidstakere (33 616 mill. kroner) gjelder sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden på 16 dager.

Fra 2016 til 2017 har utgiftene til sykepenger til arbeidsledige økt med 2,2 pst. til 836 mill. kroner. Refusjon til ordningen for kronisk syke har økt med 3,1 pst. til 731 mill. kroner. Utgiftene til refusjonsordningen for gravide var 133 mill. kroner i 2017, og ble redusert med 3,3 pst. fra 2016. Sykepenger til yrkesaktive midlertidig ute av inntektsgivende arbeid gikk ned med 7,0 pst., fra 242 mill. kroner i 2016 til 225 mill. kroner i 2017.

Sykepengeutgifter på post 70 Arbeidstakere mv. etter formål (mill. kroner)

	2016	2017	Endring i pst.
Sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden	32 983,2	33 615,9	1,9
Forsikringsordning for frilansere	0,9	1,0	18,5
Sykepenger til yrkesaktive midlertidig ute av inntekts-givende arbeid	242,2	225,4	-7,0
Sykepenger til arbeidsledige	817,2	835,6	2,2
Refusjon til ordningene for			
– Små bedrifter	13,0	12,9	-1,1
– Kronisk syke	708,9	730,6	3,1
– Tilskudd ved arbeidsreiser	9,2	9,0	-2,4
– Gravide	137,9	133,4	-3,3
Sum	34 912,9	35 563,7	1,9

Utgiftene til sykepenger til selvstendig næringsdrivende var 1 370 mill. kroner i 2017. Dette tilsvarer en nedgang på 0,5 pst. fra 2016 til 2017.

Utgiftene til pleie, opplærings- og omsorgs-penger økte med 4,4 pst. til 631 mill. kroner i 2017. Utgiftene til pleie av syke barn økte til i alt 500 mill. kroner. Dette tilsvarer en vekst på 5,5 pst. I tillegg kom utgiftene til omsorgs-penger på 39 mill. kroner for 2017, tilsvarende en vekst på 19 pst. fra 2016. Utgiftene til pleiepenger ved pleie av pårørende i livets slutfase ble redusert med 3,2 pst., til 31 mill. kroner. Også utgiftene til opplærings-penger gikk ned, til 61 mill. kroner. Nedgangen var dermed på 7,3 pst. sammenliknet med utgiftene i 2016.

For å bidra til å nå målene i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) ble Tilretteleggingstilskuddet og Refusjon av bedriftshelsetjenester igangsatt i 2002. De totale utgiftene til tilretteleggingstiltakene var 334 mill. kroner i 2016 og 297 mill. kroner i 2017.

I løpet av 1. halvår 2018 er det regnskapsført 16 597 mill. kroner i sykepenger til arbeidstakere. Dette tilsvarer en nominell nedgang i utgiftene på 2,0 pst. sammenliknet med utgangen av 1. halvår 2017. Utgiftsnedgangen har sammenheng med en nedgang i det trygdefinansierte sykefraværet.

I 1. halvår 2018 er det regnskapsført 681 mill. kroner i sykepenger til selvstendig næringsdrivende. Dette er en reduksjon på 0,5 pst. sammenliknet med utgiftene etter 1. halvår 2017.

Utgiftene til pleie-, opplærings- og omsorgs-penger var på 327 mill. kroner etter 1. halvår 2018,

som tilsvarer en økning på 14,6 pst. i forhold til samme periode i 2017.

For en nærmere beskrivelse av utviklingen i sykefraværet vises det til omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Sykepenger for arbeidstakere mv., overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år legges det til grunn en nedgang i det trygdefinansierte sykefraværet tilsvarende 4 pst. for 2018. For 2019 legges det til grunn nullvekst i det trygdefinansierte sykefraværet i forhold til det gjennomsnittlige nivået i 2018. I tillegg til sykefraværet, påvirkes sykepengeutgiftene av sysselsetningsutviklingen og lønnsveksten. I budsjettforslaget for 2019 er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 1,6 pst. i 2018 og 1,3 pst. i 2019. Videre er det lagt til grunn en økning i sykepengegrunnlaget (lønnsvekst) på 2,5 pst. i 2018 og 3,25 pst. i 2019.

For 2019 foreslås en bevilgning på 37 190 mill. kroner.

Post 71 Sykepenger for selvstendige, overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år legges det til grunn en nedgang i det trygdefinansierte sykefraværet for 2018 for selvstendige

på 4 pst., sammenlignet med 2017. For 2019 legges det til grunn nullvekst i det trygdefinansierte sykefraværet, sammenlignet med det gjennomsnittlige nivået i 2018. I tillegg er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 1,6 pst. i 2018 og 1,3 pst. i 2019 og en økning i sykepengegrunnlaget (lønnsvekst) på 2,0 pst. i 2018 og 3,25 pst. i 2019.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 480 mill. kroner.

Post 72 Pleie-, opplærings- og omsorgspenger mv., overslagsbevilgning

For 2019 er det lagt til grunn en underliggende vekst i antall mottakere på 0 pst. og en økning i utbetalingsgrunnlaget på 3,25 pst.

Helårseffekten av ny pleiepengeordning innført fra 1. oktober 2017 ble opprinnelig anslått til 574 mill. kroner. Endringen som følge av budsjettforliket for 2018 som innebærer 100 pst. kompensasjon ved mottak av pleiepenger fra dag 261 til dag 1 300, ble opprinnelig anslått å ha en helårseffekt på 130 mill. kroner.

På bakgrunn av regnskapstall for 2018 og opplysninger fra forvaltningen nedjusteres helårseffekten av ny pleiepengeordning, samt helårseffekten av innføring av 100 pst. kompensasjon ved mottak av pleiepenger fra dag 261 til dag 1 300 med 25 pst., til hhv. 430 mill. kroner og 98 mill. kroner.

Tilgjengelige opplysninger ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2018 tydet på at det

ville ta noe lengre tid enn tidligere lagt til grunn før effekten av ny pleiepengeordning inntreffer. Som følge av dette ble bevilgningen for 2018 vedtatt redusert med 276 mill. kroner. Oppdaterte opplysninger tyder nå på at det vil ta ytterligere tid før budsjetteffektene av tiltakene inntreffer.

På bakgrunn av dette anslås effekten av ny pleiepengeordning fra 1. oktober 2017 og 100 pst. kompensasjon ved mottak av pleiepenger fra dag 261 til dag 1 300 å gi en samlet merutgift på posten på 155 mill. kroner i 2019.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 000 mill. kroner.

Post 73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., kan overføres

Det legges til grunn at satsene for tilskudd til tilretteleggingstiltak prisjusteres med 2,3 pst. i 2019.

For 2019 foreslås en bevilgning på 293,7 mill. kroner.

Post 75 Feriepenger av sykepenger, overslagsbevilgning

For 2019 er det lagt til grunn en feriepengeandel på 5,85 pst. av anslått utbetaling til sykepenger til arbeidstakere i 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2 080 mill. kroner.

Kap. 2651 Arbeidsavklaringspenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Arbeidsavklaringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	34 119 235	34 812 000	31 670 000
71	Tilleggsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	262 799	267 260	229 600
72	Legeerklæringer	406 538	415 000	425 000
	Sum kap. 2651	34 788 572	35 494 260	32 324 600

Hovedtrekk ved regelverket

Arbeidsavklaringspenger skal sikre inntekt for personer som får aktiv behandling, deltar på arbeidsrettede tiltak eller får annen oppfølging med sikte på å skaffe seg eller beholde arbeid. For å ha rett til arbeidsavklaringspenger må arbeidsevnen være nedsatt med minst 50 pst. på grunn av

sykdom, skade eller lyte. Arbeidsavklaringspenger beregnes på grunnlag av tidligere pensjonsgivende inntekt opp til seks ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Ytelsen gis med 66 pst. av pensjonsgivende inntekt siste år, eller gjennomsnittet av den pensjonsgivende inntekten de tre siste kalenderårene, regnet fra året før arbeidsevnen ble satt ned. Alle er sikret en årlig

minsteytelse på 2 G. Den som får arbeidsevnen nedsatt før fylte 26 år på grunn av en alvorlig og varig sykdom som er klart dokumentert (ung ufør), er sikret en årlig minsteytelse på 2,44 G. Ytelsen innvilges for inntil ett år av gangen. Fra og med 1. januar 2018 ble maksimal stønadperiode redusert fra fire til tre år. Vilåårene for forlengelse ble strammet inn, og varigheten ble begrenset til inntil to år. Samtidig som det ble lagt til rette for et strammere stønadsløp, ble det også innført endringer som innebærer en smalere inngang til ordningen og økte arbeidsinsentiver. For en mer detaljert informasjon om endringene viser vi til omtale på sidene 82–83 i Prop. 1 S (2017–2018).

Tilleggsstønader skal kompensere for utgifter til bøker og undervisningsmateriell, reiser, flytting, barnetilsyn og bosted som stønadsmottaker har i forbindelse med deltakelse på arbeidsrettede tiltak. Samtidig med at det ble gjort endringer i regelverket for arbeidsavklaringspenger, ble den nedre aldersgrensen for å motta tilleggsstønader hevet fra 16 til 18 år med virkning fra 1. januar 2018.

Legeerklæringer gjelder dekning av honorar til erklæringer som Arbeids- og velferdsetaten innhenter fra leger og andre behandlere i tilknytning til behandling av krav om ytelse fra folketrygden. Posten omfatter også honorar til leger i forbindelse med deltakelse på dialogmøter for sykmeldte.

Rapport

Utgiftsutviklingen

I 2017 ble det utbetalt 34 119 mill. kroner til mottakere av arbeidsavklaringspenger. Dette er en reduksjon på 0,5 pst. sammenlignet med 2016. I 1. halvår 2018 er det regnskapsført 16 404 mill. kroner i arbeidsavklaringspenger. Dette innebærer en nominell reduksjon i utgiftene på 4,7 pst.

sammenlignet med 1. halvår 2017. Det har vært en reduksjon i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger og en økning i gjennomsnittlig utbetaling. Nettoeffekten er en reduksjon i utgiftene til arbeidsavklaringspenger.

Økningen i gjennomsnittlig utbetaling fra 1. halvår 2017 til 1. halvår 2018 skyldes hovedsakelig at gjennomsnittlig grunnbeløp økte med 1,9 pst. i samme periode. Veksten i gjennomsnittlig utbetaling er imidlertid noe lavere enn veksten i grunnbeløpet og kan skyldes økt andel som kombinerer arbeidsavklaringspenger med arbeid samt eventuelle endringer i sammensetningen av mottakerne av arbeidsavklaringspenger.

I 2017 ble det utbetalt 263 mill. kroner i tilleggsstønader. Dette er en reduksjon på 33 mill. kroner eller 11,0 pst. sammenlignet med 2016. I 1. halvår 2018 er det regnskapsført 117 mill. kroner i tilleggsstønader. Dette innebærer en nedgang i utgiftene på 14,1 pst. sammenlignet med 1. halvår 2017.

Utgifter til legeerklæringer var 407 mill. kroner i 2017, mens utgiftene i 2016 ble 388 mill. kroner. Dette er en økning på 18 mill. kroner eller 4,8 pst. fra 2016. I 1. halvår 2018 er det regnskapsført 211 mill. kroner til legeerklæringer, og utgiftene var dermed uendret fra samme periode i fjor.

Mottakere av arbeidsavklaringspenger

Gjennomsnittlig antall mottakere av arbeidsavklaringspenger var om lag 147 400 i 2016 og 144 200 i 2017, tilsvarende en reduksjon på 2,1 pst. Etter at arbeidsavklaringspenger ble innført i mars 2010 økte antallet mottakere fram til sommeren 2011. Deretter har antall mottakere avtatt, og i desember 2017 var antall mottakere av arbeidsavklaringspenger om lag 140 600. Dette tilsvarer en reduksjon på 20 600 personer fra mars 2010.

Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger i gjennomsnitt for 2010–2017. Etter kjønn

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kvinner	100 941	103 002	99 327	98 290	92 963	89 037	86 851	84 978
Menn	68 870	71 857	69 520	67 869	64 371	61 894	60 513	59 225
Sum	169 811	174 858	168 847	166 159	157 333	150 931	147 363	144 202

Det var en nedgang i gjennomsnittlig antall mottakere på om lag 3 200 fra 2016 til 2017. Nedgangen i gjennomsnittlig antall mottakere var større i 2015 og 2014. Dette må ses i sammenheng med en særlig sterk reduksjon i antall mottakere gjennom

2014. Nedgangen var ventet fordi en del av personene som kom over på arbeidsavklaringspenger fra de tidligere ordningene rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad, nådde den generelle maksimale varigheten på

arbeidsavklaringspenger ved utgangen av februar 2014. Mange av disse gikk over til uføretrygd. Nedgangen i 2017 skyldes delvis at mange har gått over til uføretrygd, samt at antallet som har kommet inn på arbeidsavklaringspenger, har vært relativt lavt.

Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger som andel av befolkningen i alderen 18–66 år, var 4,0 pst. i mai 2018. Tilsvarende andel i mai 2017 var 4,3 pst. I mai 2018 var det om lag 135 300 mottakere av arbeidsavklaringspenger. Dette er om lag 9 150 færre enn i mai 2017.

Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger i gjennomsnitt for 2017. Etter alder og kjønn

	Under 30 år	30–49 år	50 år og over	Totalt
Kvinner	16 215	41 871	26 892	84 978
Menn	12 495	25 685	21 044	59 225
Sum	28 711	67 556	47 936	144 202

47 pst. av mottakerne av arbeidsavklaringspenger er i aldersgruppen 30–49 år, mens 33 pst. er 50 år

og eldre. Andelen i aldersgruppen under 30 år er 20 pst. Andelen kvinner er 59 pst.

Personer med rett på arbeidsavklaringspenger på tiltak¹. Totalt antall og prosentvis andel på ulike tiltak. Årsgjennomsnitt, 2014–2017.

	2014	2015	2016	2017
Arbeidspraksis	34,4	33,7	33,9	34,4
Arbeidsrettet rehabilitering	0,6	0,8	1,3	1,3
Avklaringstiltak	6,6	6,6	5,8	5,6
Helsemessig utredning/behandling	0,1	0,1	0,1	0,0
Jobbskaping og egenetablering	0,2	0,2	0,2	0,2
Lønnskudd	2,4	2,7	3,5	4,2
Oppfølging	24,2	26,5	25,3	24,8
Opplæring	30,7	28,8	29,5	28,9
Tilrettelagt arbeid	0,4	0,3	0,2	0,3
Tilrettelegging	0,4	0,3	0,2	0,2
Totalt antall på tiltak	32 747	34 056	33 261	31 892

¹ Mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak er her definert etter rettighet til ytelsen ved utgangen av måneden.

Gjennomsnittlig antall mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak var om lag 31 900 i 2017. Dette utgjør 22 pst. av alle mottakerne av arbeidsavklaringspenger. De fleste av disse var i arbeidspraksis (34,4 pst.), under opplæring (28,9 pst.) eller fikk oppfølging (24,8 pst.). Mange mottakere av arbeidsavklaringspenger er under aktiv medisinsk behandling og/eller delvis i ordinært arbeid, og inngår derfor ikke i tabellen ovenfor.

Status etter avgang fra arbeidsavklaringspenger viser at 48 pst. av de som avsluttet et stø-

nadsløp på arbeidsavklaringspenger i 2017, mottok uføretrygd tre måneder etter at stønadperioden ble avsluttet. Dette er 3,4 prosentpoeng høyere enn i 2016. 18 pst. av de som sluttet å motta arbeidsavklaringspenger i 2017, var i arbeid tre måneder etter at stønadperioden ble avsluttet uten å motta noen trygdeytelse fra Arbeids- og velferdsetaten. Dette er en økning på 0,3 prosentpoeng sammenlignet med 2016.

3,1 pst. av de som avsluttet en stønadsperiode med arbeidsavklaringspenger i 2017, mottok igjen arbeidsavklaringspenger tre måneder etter at stønadsperioden var avsluttet. Dette er 2,8 prosentpoeng lavere enn i 2016.

30,8 pst. av de som avsluttet en stønadsperiode med arbeidsavklaringspenger i 2017, var verken registrert som mottakere av uføretrygd, i arbeid uten noen trygdeytelse fra Arbeids- og velferdsetaten eller som mottaker av arbeidsavklaringspenger. Dette kan eksempelvis være personer som mottok sosialhjelp, var privat forsørget eller ordinære arbeidssøkere. Tilsvarende andel i 2016 var 31,8 pst.

Budsjettforslag 2019

Regulering av folketrygdens grunnbeløp

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med til sammen 995 mill. kroner under kap. 2651, post 70.

Post 70 Arbeidsavklaringspenger, overslagsbevilgning

For 2019 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av arbeidsavklaringspenger på 127 200 og en gjennomsnittlig utbetaling per mottaker på 248 978 kroner.

Regjeringen foreslår å redusere bevilgningen med 30 mill. kroner som følge av at taket for beregningsgrunnlaget tilsvarende 6 G er endret til å gjelde per kalenderår, og ikke som gjennom-

snitt av pensjonsgivende inntekt de tre siste kalenderårene. Dette er en oppfølging av vedtak i Stortinget ved behandling av Prop. 74 L (2016–2017) om endringer i folketrygdloven mv. (arbeidsavklaringspenger og tilleggsstønader til arbeidsrettede tiltak mv.) og Innst. 390 L (2016–2017).

Bevilgningen foreslås økt med 21,2 mill. kroner som følge av avvikling av forsøk med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd, se nærmere omtale under hovedmål om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

For 2019 foreslås en bevilgning på 31 670 mill. kroner.

Post 71 Tilleggsstønad, overslagsbevilgning

For 2019 er det lagt til grunn en nedgang på 3,9 pst. i antall mottakere av tilleggsstønader. Satsene til stønad til barnetilsyn prisjusteres med 2,3 pst., mens øvrige satser til tilleggsstønader prisjusteres med 1,1 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 229,6 mill. kroner.

Post 72 Legeerklæringer

Posten gjelder dekning av honorar til erklæringer som Arbeids- og velferdsetaten innhenter fra leger og andre behandlere i tilknytning til behandling av krav om ytelser fra folketrygden. Posten omfatter også honorar til leger i forbindelse med deltakelse på dialogmøter for sykmeldte.

For 2019 foreslås en bevilgning på 425 mill. kroner.

Kap. 2655 Uførhet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Uføretrygd, <i>overslagsbevilgning</i>	82 954 759	86 330 000	92 950 000
75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	81 455	83 000	86 000
76	Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	45 376	43 000	41 000
Sum kap. 2655		83 081 590	86 456 000	93 077 000

Hovedtrekk ved regelverket

Uføretrygd skal sikre inntekt til personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt med minst halvparten på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Det

er et vilkår for rett til uføretrygd at vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling for å bedre inntektsevnen. Arbeidsrettede tiltak skal være gjennomført hvis ikke åpenbare grunner tilsier at dette ikke er hensiktsmessig. Uføretrygden

tilsvarende 66 pst. av tidligere inntekt, dvs. gjennomsnittlig inntekt i de tre beste av de fem siste kalenderårene forut for uføretidspunktet. Pensjonsgivende inntekt over seks ganger grunnbeløpet medregnes ikke. Dersom trygdetiden (bosatt og/eller i arbeid i Norge) er mindre enn 40 år, avkortes uføretrygden tilsvarende. Minste årlige ytelse er 2,28 ganger grunnbeløpet for personer som lever sammen med ektefelle/samboer og 2,48 ganger grunnbeløpet for enslige. Den som blir ufør før fylte 26 år på grunn av alvorlig og varig sykdom som er klart dokumentert, er sikret en årlig minstepensjon på henholdsvis 2,66 og 2,91 ganger grunnbeløpet. Det gis behovsprøvd barnetillegg for hvert barn den uføretrygdede forsørger. Uføretrygd og barnetillegg kan fra 1. januar 2016 ikke utgjøre mer enn 95 pst. av inntekt før uførhet. Det gjelder egne overgangsregler for mottakere av barnetillegg per 31. desember 2015.

Personer som ikke har mistet hele inntektsevnen, får en gradert uføretrygd tilsvarende den delen av inntektsevnen som er tapt. Det fastsettes en inntektsgrense for den uføretrygdede, som tilsvarende inntekt etter uførhet tillagt 40 pst. av grunnbeløpet. For personer som har fått uførepensjonen omregnet til uføretrygd fra 1. januar 2015, tillegges 60 000 kroner i stedet for 40 pst. av grunnbeløpet til og med 2018. Når inntekten overstiger inntektsgrensen, skal den overstigende inntekten føre til en forholdsmessig reduksjon i uføretrygden. Reduksjonen skjer etter hvor stor andel uføretrygd ved 100 pst. uføretrygd utgjør av inntekten på uføretidspunktet, dvs. etter den enkeltes kompensasjonsgrad. Uføregraden ligger fast selv om uføretrygden blir redusert pga. inntekt.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Utgiftene til uføretrygd økte med 3,8 pst. eller 3 005 mill. kroner fra 2016 til 2017. Totalt var utgiftene til uføretrygd i 2017 på 82 955 mill. kroner mot 79 949 mill. kroner i 2016.

Utgiftsveksten skyldes i hovedsak økning i grunnbeløpet, samt en økning i antall mottakere av uføretrygd. Gjennomsnittlig grunnbeløp økte i perioden 2016 til 2017 med om lag 1,7 pst. Utover økningen i grunnbeløpet skyldes utgiftsveksten hovedsakelig økt antall mottakere, som økte med om lag 1,6 pst.

I 1. halvår 2018 er det regnskapsført utgifter på 43 081 mill. kroner til uføretrygd. Dette innebærer en vekst på 4,7 pst. i forhold til samme periode i 2017.

Mottakere av uføretrygd

Ved utgangen av 2017 mottok om lag 325 900 personer uføretrygd. Dette er en oppgang på 2,4 pst., eller 7 600 personer sammenlignet med 2016. Ved utgangen av 2017 var 9,6 pst. av befolkningen i alderen 18–67 år⁴⁵ mottakere av uføretrygd. Andelen har økt med 0,1 prosentpoeng sammenlignet med utgangen av 2016.

Ved utgangen av juni 2018 mottok om lag 332 100 personer uføretrygd. Antallet har økt med 6 200 mottakere sammenlignet med utgangen av 2017. Ved utgangen av juni 2018 mottok 9,8 pst. av befolkningen i alderen 18–67 år uføretrygd, en økning på 0,2 prosentpoeng sammenlignet med utgangen av 2017. Veksten i antall mottakere i 2018 har sammenheng med høy overgang fra arbeidsavklaringspenger. Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger har vist en sterk nedgang så langt i 2018, jf. omtale under kap. 2651.

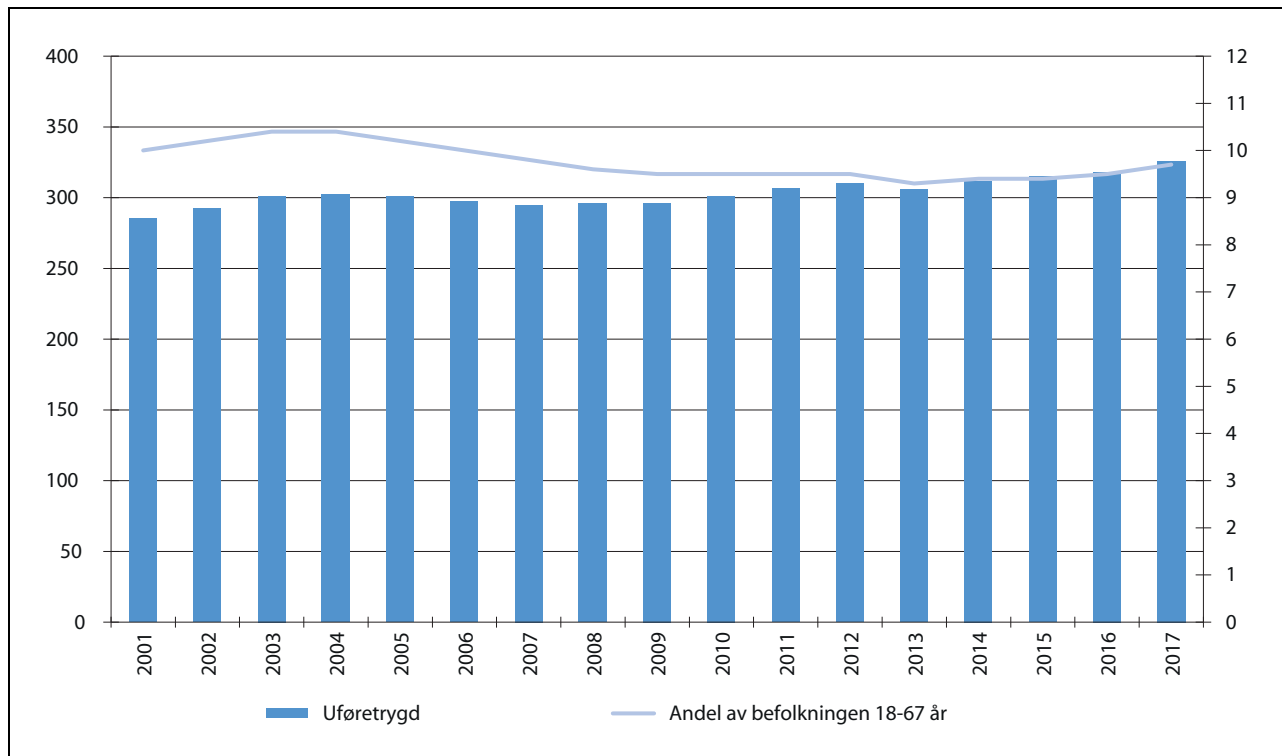
Figur 6.5 viser utviklingen i antall personer som mottok uføretrygd fra 2001 til 2017.⁴⁶ I perioden fra 2001 til 2003 var det både en økning i antall uføretrygdede og uføretrygdede som andel av befolkningen i alderen 18–67 år. Da tidsbegrenset uførestønad ble innført i 2004⁴⁷, fikk mange som tidligere ville fått innvilget uførepensjon i stedet tidsbegrenset uførestønad. Det førte til at antallet uføretrygdede avtok i årene etter at tidsbegrenset uførestønad ble innført. I årene fra 2008 til 2017 økte antallet uføretrygdede igjen, med unntak av en midlertidig nedgang i 2013.

Antall uføretrygdede som andel av befolkningen i alderen 18–67 år avtok etter innføringen av tidsbegrenset uførestønad. Andelen har avtatt eller vært uendret i alle årene i perioden 2003–2013. I 2003 var andelen 10,4 pst. av befolkningen, mens andelen var redusert til 9,3 pst. ved utgangen av 2013. Fra 2013 til 2017 økte andelen av befolkningen med uføretrygd igjen noe til 9,6 pst. Under omtalen av helserelevante ytelser i del I ses utviklingen for de helserelevante ytelsene gjennom flere år i sammenheng, og betydningen av demografiske endringer og arbeidsmarkedssituasjonen drøftes nærmere.

⁴⁵ 11/12 deler av 18-åringene og 1/12 av 67-åringene er medregnet i befolkningstallene, ettersom man kan motta uføretrygd fra måneden etter fylte 18 år og til og med måneden ved fylte 67 år.

⁴⁶ Ved innføringen av uføreformens 1. januar 2015 endret ytelsen navn fra uførepensjon til uføretrygd.

⁴⁷ Tidsbegrenset uførestønad ble avviklet 1. mars 2010. Eksisterende mottakere ble overført til arbeidsavklaringspenger.

Figur 6.5 Mottakere av uføretrygd. Antall ved utgangen av året (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–67 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. 2001–2017

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Antall nye mottakere av uføretrygd i løpet av året og prosentvis endring fra året før. 2015–2017

År	Antall nye mottakere av uføretrygd			Prosentvis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2015	30 115	12 854	17 261	-6,2	0,0	-10,2
2016	29 418	12 588	16 830	-2,3	-2,1	-2,5
2017	31 687	13 547	18 140	7,7	7,6	7,8

I 2017 ble det 31 687 nye uføretrygdede. Dette er en oppgang på 2 269 personer sammenlignet med 2016, tilsvarende en økning på 7,7 pst. Økningen gjaldt både for menn og kvinner.

Økningen i antall nye uføretrygdede i 2017 må ses i sammenheng med en vekst i antall personer som avsluttet en stønadperiode med arbeidsavklaringspenger. I løpet av 1. halvår 2018 ble det om lag 18 100 nye uføretrygdede. Dette er en oppgang på 13,3 pst., eller om lag 2 100 personer sammenlignet med tilsvarende periode i 2017.⁴⁸

Det er flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd. Som andel av befolkningen i alderen 18–67 år, mottok 11,5 pst. av kvinnene uføretrygd i 2017, mens tilsvarende andel for menn var 7,9 pst.

Dette innebærer en økning på 0,2 prosentpoeng i andelen for kvinner, og 0,1 prosentpoeng for menn, sammenlignet med 2016. Med unntak av aldersgruppen under 30 år, er uføreandelen blant kvinner høyere enn blant menn i alle aldersgrupper. Forskjellene mellom kjønn øker med alderen og er særlig stor for gruppen 50 år og over. Av nye

⁴⁸ Uførestatistikken er basert på mottakere som faktisk får uføretrygd til utbetaling. Enkelte mottakere av uføretrygd fikk på grunn for høy inntekt midlertidig stopp i ytelsen mot slutten av 2015 og 2016. Når denne gruppen uføre igjen får uføretrygd til utbetaling etter årsskiftet, inngår de igjen i uførestatistikken. Dette påvirker statistikken for avgang og tilgang til uføretrygd ved årsskiftet noe.

uføretrygdede i 2017 var 57 pst. kvinner. Andelen er uendret fra 2016.

Ved utgangen av 2017 var det 328 400 personer med et vedtak om uføretrygd. Av disse var 18,3 pst. registrert med et arbeidsforhold. Sammenlignet med samme tidspunkt i 2016 er det en nedgang på 0,7 prosentpoeng.

Om lag 264 00 personer, eller 81 pst., mottok 100 pst. uføretrygd ved utgangen av 2017. Om lag 61 900 uføretrygdede, eller 19 pst., mottok en ytelse med utbetalingsgrad lavere enn 100 pst.⁴⁹ Dette innebærer en reduksjon i andelen som mottok en ytelse med utbetalingsgrad lavere enn 100 pst. på 0,2 prosentpoeng, sammenlignet med utgangen av 2016.

23,2 pst. av uføretrygdede med vedtak om 100 pst. uføretrygd hadde inntekt ved siden av ytelsen i 2016. Dette innebærer en økning på 0,3 prosentpoeng sammenlignet med 2015.

Mottakere av uføretrygd under 30 år

Ved utgangen av 2017 mottok om lag 15 800 personer under 30 år uføretrygd. Siden 2007 har antall uføretrygdede under 30 år økt med om lag 8 400 personer. Veksten i antall unge uføre i perioden må ses i sammenheng med en betydelig befolkningsvekst i aldersgruppen. I tillegg har den tidligere ordningen med tidsbegrenset uførestønad (2004–2010) medført at tidspunktet for innvilgelse av uføretrygd ble utsatt, som også bidrar til å forklare økningen i unge uføretrygdede de senere årene.

Uføre under 30 år som andel av befolkningen i samme aldersgruppe har økt fra om lag 1,1 pst. i 2007 til om lag 1,9 pst. i 2017. Dette er 0,2 prosentpoeng høyere enn på samme tid i 2016. Mye av veksten i uføreandelen blant unge skyldes en økning i andelen som blir uføretrygdet ved 18-års alder. En mulig årsak som er trukket fram er at flere barn med alvorlige helseproblemer når voksenalder.⁵⁰

⁴⁹ Uføregrad fastsettes når en person innvilges uføretrygd. Dersom personen har tapt hele inntektsevnen, settes uføregraden til 100 pst. Den fastsatte uføregraden endres ikke selv om uføretrygden reduseres på grunn av inntekt. Utbetalingsgrad er en betegnelse på hvor stor andel av uføretrygden som utbetales. Det vil si at når en uføretrygdet har inntekt over inntektsgrensen settes uføretrygden ned.

⁵⁰ Bragstad, T. (2018) «Vekst i uføretrygding blant unge». Arbeid og velferd 2/2018.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Yrkesskadetrygden har avtakende betydning, fordi den bare omfatter skader inntruffet før 1971 og meldt før 1. januar 1990. I 2017 var utgiftene 45,4 mill. kroner mot 50,9 mill. kroner i 2016.

Budsjettforslag 2019

Regulering av folketrygdens grunnbeløp

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppjøret i 2019.

Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med til sammen 2 934 mill. kroner under kap. 2655, fordelt med 2 930 mill. kroner på post 70, 3 mill. kroner på post 75 og 1 mill. kroner på post 76.

Post 70 Uføretrygd, overslagsbevilgning

I 2019 er det lagt til grunn gjennomsnittlig antall mottakere av uføretrygd på 340 880 og en gjennomsnittlig årlig utbetaling per mottaker på 272 680 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 92 950 mill. kroner.

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 322, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en gjennomgang av utilsiktede virkninger av uførereformen basert på ligningstall for 2015 og 2016 ut fra målsettingen om at uføre skulle få en nettoinntekt fremover om lag på nivå med nettoinntekten frem til 1. januar 2015.»

Anmodningsvedtaket følges opp ved en redegjørelse for beregninger av virkninger på uføres nettoinntekt i 2015 av omleggingen til nytt regelverk med uførereformen, jf. omtale nedenfor.

Da uførepensjonen ble omregnet til uføretrygd, ble det tatt utgangspunkt i skattereglene for 2014 og nivået på den enkeltes uførepensjon i 2014. Uføre som ikke hadde andre inntekter og ingen fradrag utover minstefradrag, særfradrag for uførhet og personfradrag ville med den konverterte uføretrygden få nøyaktig den samme inntekten etter skatt i 2014, med de skatteregler som da gjaldt. Mange forhold kan bidra til at den enkeltes inntekt etter skatt endrer seg fra 2014 til 2015, bl.a. endring i arbeidsinntekt, gjeld, renteutgifter med mer. I et forsøk på å analysere den isolerte

effekten av uførereformen har man sammenlignet faktisk inntekt etter skatt i 2015, med hva inntekt etter skatt ville vært dersom uførepensjonen ikke var omregnet til uføretrygd, og dersom skattereglene for uførepensjon i 2014 var blitt videreført i 2015. Forskjellen i inntekt etter skatt i disse to beregningene er et uttrykk for om den enkelte hadde høyere eller lavere inntekt etter skatt i 2015, enn hva vedkommende ville ha hatt dersom uføreytelsen ikke hadde blitt omregnet og skattereglene for uføreytelser ikke hadde blitt endret.

Beregningene gjennomføres ved å framskrive uførepensjon og skatteregler for 2014, og sammenligne nettoinntekt med faktisk nettoinntekt etter uførereformen. Departementet vil påpeke at de isolerte effektene av skatteomleggingen må måles ved å sammenligne faktisk inntekt etter skatt etter konverteringen, med en hypotetisk situasjon der skattereglene ble videreført og uførepensjonen ikke ble konvertert. Endringer i inntekt etter skatt som ikke skyldes reformen bør holdes utenfor en slik analyse. Uføretrygden, annen inntekt og fradrag mv. vil av mange grunner kunne endres over tid, og en slik sammenligning vil dermed bli påvirket av mange andre forhold enn selve omleggingen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning. Jo lengre tid som går etter omleggingen av skattereglene, jo flere andre forhold vil ha påvirket enkeltpersoners inntekt etter skatt. Beregninger basert på ligningstall for 2016 vil dermed i så stor grad være påvirket av andre forhold enn uførereformen at det ikke vil være mulig å gi en fornuftig tolkning av tallmaterialet. På denne bakgrunn baseres gjennomgangen nedenfor kun på beregninger basert på ligningstall for 2015.

1. januar 2015 ble folketrygdens uførepensjon erstattet med ny uføretrygd. Alle de om lag 310 000 personene som mottok uførepensjon ved utgangen av 2014, ble i januar 2015 overført til nytt regelverk. Stortinget ga i desember 2011 tilslutning til regler for konverteringen av uførepensjon til uføretrygd som kompenserer uføre for bortfall av særlige skattefordeler for uføre, men hvor det er sett bort fra eventuelle andre inntekter, andre fradrag eller andre skattemessige forhold. Mange uføre har opplevd endring i nettoinntekt fra 2014 til 2015. Dette kan skyldes en rekke forhold, bl.a. endring i forhold som ikke har noen sammenheng med omleggingen av uføreytelsen og skattingen av denne. For mange uføre har likevel nettoinntekten endret seg fordi omleggingen av skattereglene har ført til endret skattemessig effekt av andre inntekter og fradrag og andre skattemessige forhold som det ikke er tatt hensyn til i konverteringsreglene.

Etter forslag fra regjeringen i budsjettet for 2015 ble det derfor innført en overgangsordning med et individuelt beregnet skattefradrag for å lette overgangen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning for uføretrygdede som fikk en betydelig nedgang i inntekt etter skatt på grunn høye renteutgifter. Overgangsregelen gjaldt uføre som tidligere ble skattlagt etter den såkalte skattebegrensingsregelen, og som hadde høyere kapitalutgifter enn kapitalinntekter. Skattebegrensingsregelen ga en marginalsatt, og dermed også skatteverdi av fradrag (herunder rentefradrag) på opp mot 55 pst. Etter forslag fra regjeringen i revidert nasjonalbudsjett for 2015 ble grensen for nedgang i inntekt etter skatt for å bli omfattet av ordningen senket fra 6 000 til 4 000 kroner. Skattefradraget for 2015 ble begrenset oppad til 100 000 kroner, og ble trappet ned jevnt for årene 2016 og 2017.

I forbindelse med initiativdebatt 1 (2014–2015) og i Prop.1 S (2015–2016) for Arbeids- og sosialdepartementet, ble det redegjort for anslag på virkninger av uførereformen. Beregningene var utført av Skattedirektoratet og var basert på forskuddstrekket for 2015. Forskuddstrekket bygget på framskrevne inntekter mv. for 2013 og opplysninger om forventede utbetalinger fra Arbeids- og velferdsetaten for 2015. Det er i redegjørelsene for anslagene blitt understreket at framføringer fra ett inntektsår til et annet alltid vil være usikre. Videre vil en ved forskuddstrekket ikke fange opp endringer i inntekt og fradrag mv. i løpet av inntektsåret. Anslagene har blitt presentert som foreløpige, og det er vist til at en vil komme tilbake med nye anslag basert på ligningstall for 2015.

Som varslet i Prop.1 S (2017–2018) for Arbeids- og sosialdepartementet viste det seg at det av tekniske årsaker likevel ikke var mulig for Skattedirektoratet å gjøre beregninger basert på ligningen for 2015 som viser hva inntekt etter skatt ville vært for uføre som ble overført til nytt regelverk, dersom skatteregler og uførepensjon for 2014 hadde blitt videreført. Skattedirektoratet har kun hatt mulighet for å gjøre en slik beregning for uføre som ble omfattet av overgangsordningen. Departementet ga derfor Statistisk sentralbyrå (SSB) i oppdrag å gjennomføre slike beregninger basert på ligningen for 2015. Det understrekes at dette rent teknisk må gjøres ved at inntekt etter skatt med reglene før reformen beregnes ved å fremføre uførepensjon og skatteregler fra 2014 til 2015, og ellers benytte faktiske inntekter og fradrag fra skatteoppgjøret for 2015. Dette medfører at den beregnede endringen ikke nødvendigvis fullt ut samsvarer med den faktiske endringen for den enkelte uføre fra 2014 til 2015.

SSBs beregninger gjelder uføre som ikke ble omfattet av overgangsordningen, om lag 185 500 personer.⁵¹ For uføre som ble omfattet av overgangsordningen, om lag 70 600 personer, er det benyttet Skattedirektoratets tall fra skatteoppgjøret for 2015.⁵² Det er dermed beregnet utslag i nettoinntekten for et samlet antall uføre på 256 100.

Antallet på om lag 70 600 uføre som ble omfattet av overgangsordningen, er om lag 31 600 flere uføre enn det som ble lagt til grunn ved forskuddstrekket. Skattedirektoratet oppgir at en mulig årsak til at det er flere enn først antatt som fikk kompensasjon gjennom overgangsordningen kan være at kun 88 pst. av minstepensjonen legges til grunn ved forskuddsutrifningen. Mindre endringer i minstepensjonen vil kunne bestemme om den uføre ville hatt skattebegrensning eller ikke. Det er heller ikke uvanlig at faktisk inntekt, fradrag og skatt i løpet av et inntektsår ikke samsvarer med det som legges til grunn ved forskuddsutrifningen. Om lag 50 100 uføre har fått et skattefradrag på inntil 10 000 kroner. Videre viser tallene fra Skattedirektoratet at størrelsen på skattefradraget øker med gjennomsnittlig inntekt. Til sammen ble det gitt om lag 580 mill. kroner i skattefradrag i overgangsordningen i 2015.

SSB har beregnet at om lag 133 300 av de uføre som ikke ble omfattet av overgangsordningen, dvs. 52 pst. av alle det er beregnet utslag for, har fått økt nettoinntekt. Av disse har om lag 46 000 fått en økning på mellom 0 og 6 000 kroner. 62 000 uføre har fått en økning på mellom 6 000 og 18 000 kroner. Om lag 25 300 uføre, eller 10 pst. av alle det er beregnet utslag for, har fått en økning på 18 000 kroner eller mer.

SSBs beregninger viser at om lag 52 200 uføre har fått en nedgang i nettoinntekt, uten at de ble omfattet av overgangsordningen. Inkludert de om lag 70 600 uføre som har fått skattefradrag i over-

gangsordningen, gir dette et samlet antall på 122 800 uføre med nedgang i inntekt etter skatt, dvs. 48 pst. av alle uføre det er beregnet utslag for.⁵³ Ved forskuddstrekket for 2015 ble det beregnet at 60 pst. av de uføre overført til nytt regelverk ville få en økning, og 40 pst. en nedgang i nettoinntekt etter overgangen til nytt regelverk.

Av de 52 200 uføre som SSB har beregnet til å få en nedgang i nettoinntekt, er det om lag 35 500 uføre som beregnes til en nedgang på mindre enn 4 000 kroner, som er en for lav nedgang for å kvalifisere for skattefradraget. SSB har beregnet at om lag 16 700 uføre har fått en nedgang i inntekt etter skatt på mer enn 4 000 kroner, uten at de blir omfattet av overgangsordningen. I denne gruppen beregnes 66 pst. å ha fått en nedgang i inntekt etter skatt på inntil 12 000 kroner. De nye skattereglene for uføreytelser omfatter også uføreytelser ut over folketrygden. Med lønnsbeskatning av alle uføreytelser har marginalsatsen på uførepensjon fra tjenstepensjonsordninger for de som tidligere ble skattlagt etter skattebegrensningsregelen gått ned. Den høyere trygdeavgiftssatsen kan imidlertid ha gitt økt skatt for de med et høyere inntektsnivå. Det er redegjort for effektene av de nye skattereglene for disse gruppene under avsnitt 4.6.2 i Prop. 1 LS (2012–2013), fremmet av Regjeringen Stoltenberg II 28. september 2012. Eksempelberegninger presentert i denne proposisjonen viste bl.a. at uføre med lave og midlere nivåer på tidligere inntekt, og som ved omleggingen til nye skatteregler mottok både uførepensjon fra folketrygden og tjenstepensjon, kunne få økt inntekt etter skatt, mens uføre med høyere nivåer på tidligere inntekt kunne få redusert inntekten etter skatt med mer enn 10 000 kroner.⁵⁴ Det er også enkelte andre faktorer som forklarer hvorfor noen har fått økt og andre har fått redusert nettoinntekt som følge av nye skatteregler for uføre. Enkelte uføre har bl.a. hatt store fradrag som skyldes andre forhold enn negativ kapitalinntekt. Skatteverdien av disse fradragene er også redusert, men en eventuell inntektsnedgang som følge av dette, omfattes ikke av vilkårene for overgangsordningen. Det er også noen kombinasjoner av uførepensjon og arbeidsinntekt som ga lavere

⁵¹ Kun uføre som var bosatt i Norge i 2014 og 2015 er inkludert i beregningene. Uføre som ikke har mottatt uføretrygd i hele 2015, er utelatt. Det samme er uføre som har mottatt en uføretrygd i 2015 som er mer enn 20 pst. større enn uførepensjonen mottatt i 2014 omregnet til uføretrygd for 2015. Metoden er brukt for å ekskludere uføre som har fått uføreytelsen økt av andre grunner enn konverteringen. Dette kan skyldes at de har mottatt uførepensjon for kun deler av 2014, eller at de har mottatt etterbetalinger i 2015 mv. Noen av de som er utelatt etter disse kriteriene, vil imidlertid trolig ha fått økt inntekt etter skatt som følge av omlegging til ny uføreytelse og lønnsbeskatning.

⁵² For denne gruppen er tall fra Skattedirektoratet benyttet, bl.a. fordi skattefradraget i overgangsordningen her er gitt ved en individuell vurdering av Skatteetaten, og ikke gjennom modellberegninger som ligger til grunn for SSBs tall. Skatteetaten har videre også den faktiske fordelingen av inntektsfradrag mellom ektefeller og opplysninger om ev. inntekter fra utlandet.

⁵³ Det er en forutsetning for å få skattefradrag at den uføre har hatt en nedgang i inntekt etter skatt på minst 4 000 kroner. Kun 254 personer har fått et fradrag på over 50 000 kroner. Dette innebærer at de aller fleste med skattefradrag har fått en nedgang i inntekt på nøyaktig 4 000 kroner i 2015.

⁵⁴ SSB har ikke opplysninger om hvorvidt de uføre har mottatt uføreytelser ut over folketrygden.

nettoinntekt etter at uførepensjonen ble konvertert til uføretrygd.

Økt brutto uføreytelse som følge av uførereformen vil kunne ha betydning for den statlige bostøtteordningen fra Husbanken. En skjerming innenfor bostøtten løper fram til 2019. Regjeringen foreslår at denne kompensasjonen blir varig for dem som omfattes. Kompensasjonsordningen omfatter uføre som mottok bostøtte før 1. januar 2015. Det vises til Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet for nærmere omtale.

Post 75 Menerstatning ved yrkesskade, overslagsbevilgning

I 2017 var utgiftene på posten på 81,45 mill. kroner, mens vedtatt budsjett for 2018, etter Revidert nasjonalbudsjett, er på 84 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 86 mill. kroner.

Post 76 Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter til uførepensjon for yrkesskader inntruffet før 1971 og utgiftene for denne posten faller marginalt fra år til år.

For 2019 foreslås en bevilgning på 41 mill. kroner.

Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	10 052 997	10 207 930	10 131 365	-0,8
	Sum kategori 29.60	10 052 997	10 207 930	10 131 365	-0,8

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	10 052 997	10 207 930	10 131 365	-0,8
	Sum kategori 29.60	10 052 997	10 207 930	10 131 365	-0,8

Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 878 573	1 900 870	1 561 600
71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 638 969	1 549 375	1 514 700
72	Stønad til servicehund		5 000	5 145
73	Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning	122 795	128 000	130 000
74	Tilskudd til biler	740 937	809 875	814 900
75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	3 171 297	3 211 180	3 369 600
76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	291 790	309 600	310 000
77	Ortopediske hjelpemidler	1 479 448	1 533 025	1 637 300
78	Høreapparater	671 834	711 975	737 670
79	Aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år	57 354	49 030	50 450
	Sum kap. 2661	10 052 997	10 207 930	10 131 365

Hovedtrekk ved regelverket

Kapitlet omfatter grunnstønad, hjelpestønad og hjelpemidler, dvs. stønad til alle typer hjelpemidler for personer med varig nedsatt funksjonsevne i dagliglivet, arbeidslivet og i tilknytning til utdanning etter reglene i folketrygdloven kapittel 6 og 10.

Grunn- og hjelpestønad skal gi økonomisk kompensasjon til personer som på grunn av varig sykdom, skade eller lyte har visse ekstrautgifter, eller som trenger særskilt tilsyn og pleie.

Grunnstønad gis til bestemte formål bl.a. til drift av tekniske hjelpemidler, transport og fordyret kosthold ved diett. Den laveste satsen er 8 136 kroner i året per 1. januar 2018 og høyeste sats er 40 596 kroner.

Som en oppfølging av en ekstern gjennomgang av grunnstønadsordningen (Proba samfunnsanalyse, Rapport 2017-012) gjennomføres det fra 1. mars 2019 endringer i grunnstønad til personer som har ekstrautgifter til fordyret kosthold knyttet til diett. Det gjennomføres også endringer i utmålingen av grunnstønad til personer som har ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. Se omtale under post 70.

Hjelpestønad kan gis til den som har særskilt behov for tilsyn og pleie på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Stønaden gis bare dersom det foreligger et privat pleieforhold. Ordinær hjelpestønad er 14 580 kroner i året per 1. januar 2018. Forhøyet hjelpestønad, som kan tilstås til barn og unge under 18 år med særskilt behov for tilsyn og pleie, er 2, 4 eller 6 ganger ordinær hjelpestønad. Høyeste sats er 87 480 kroner i året per 1. januar 2018.

Gis hjelpestønad til barn, er det vanligvis foreldrene som mottar stønaden som verge for barnet. Hjelpestønad er en skattefri, kontant ytelse som kan benyttes til å kjøpe hjelp.

Stortinget vedtar satsene for grunn- og hjelpestønad i eget romertallsvedtak. Forslag til satser for 2019 framgår av budsjettforslaget for 2019.

En permanent offentlig tilskuddsordning for å dekke utgifter til anskaffelse og opptrening av servicehunder ble opprettet fra 1. januar 2018, jf. Prop. 1 S (2017–2018) og Innst. 15 S (2017–2018). Ordningen skal bidra til at personer med fysiske funksjonsnedsettelse får en servicehund som

kan hjelpe til med praktiske gjøremål. Servicehunden skal gjøre brukeren mer selvhjulpent og bidra til å redusere behovet for kommunale pleie- og omsorgstjenester. Mottakeren må kunne ta vare på hunden på en tilfredstillende måte. Det gis grunnstønad til hold av servicehund etter folketrygdloven § 6-3.

Folketrygden kompenserer for utgifter til bedring av arbeidsevnen og funksjonsevnen i dagliglivet for personer som har varig sykdom, skade eller lyte. Det gis stønad til tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for at vedkommende skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde arbeid eller for å bedre funksjonsevnen i dagliglivet. Denne stønaden gis i form av utlån, tilskudd eller lån til bl.a. hjelpemidler, høreapparat og motorkjøretøy eller annet transportmiddel. Det kan også gis stønad til ombygging av maskiner og tilrettelegging av fysisk miljø på arbeidsplassen. Stønaden gis også i form av tjenester som lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte, tolkehjelp for hørselshemmede og tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde.

Rapport

Grunn- og hjelpestønad

Utgifter til grunnstønad i 2017 var 1 879 mill. kroner, mot 1 866 mill. kroner i 2016. Utgifter til hjelpestønad var 1 639 mill. kroner i 2017, mot 1 660 mill. kroner i 2016.

Utgiftsutvikling for grunn- og hjelpestønad i perioden 2015–2017 (mill. kroner)

	2015	2016	2017
Grunnstønad	1 818	1 866	1 879
Hjelpestønad	1 648	1 660	1 639

Tabellene under viser antall grunn- og hjelpestønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2017. Ved utgangen av 2017 mottok til sammen 117 800 personer grunnstønad og 72 500 personer hjelpestønad. Antall mottakere er litt lavere enn i 2016.

Antall grunnstønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2017

Alder	I alt	0–17 år	18–66 år	67 år og eldre
Antall i alt	117 807	12 979	72 457	32 829
Sats 1	46 378	3 310	25 798	17 270
Sats 2	8 462	680	5 155	2 627
Sats 3	18 167	529	11 306	6 332
Sats 4	41 162	7 760	27 504	5 928
Sats 5	2 451	179	1 772	500
Sats 6	1 157	63	922	172

39,4 pst. av grunnstønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2017. Ved utgangen av 2017 var i alt 3 549 nye personer tilkjent grunnstønad, mens 5 325 nye personer var tilkjent hjelpestønad.

Antall hjelpestønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2017.

Alder	I alt	0–17 år	18–66 år	67 år og eldre
Antall i alt	71 204	29 996	26 037	15 171
Sats 0	11 263	-	3 321	7 942
Sats 1	37 487	7 650	22 621	7 216
Sats 2	15 954	15 887	54	13
Sats 3	5 038	5 027	11	-
Sats 4	1 462	1 432	30	-

Ordningen med hjelpestønad til hjelp i huset (sats 0) ble avviklet for nye tilfeller i 1992. Fra 1. juli 2018 ble sats 0 avviklet også for de gjenværende mottakerne.

Om lag 52,6 pst. av hjelpestønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2017. Det er i hovedsak barn og ungdom i alderen 0–17 år som mottar hjelpestønad etter sats 2–4.

Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

Utgiftene på denne posten var 122,8 mill. kroner i 2017, mot 128,7 mill. kroner i 2016.

Dette er en sammensatt post med flere typer utgifter. Utgifter til tolkehjelp for hørselshemmede

i arbeid og i utdanning har hatt en økning de siste årene. Dette selv om det er ansatt noen flere tolker i Arbeids- og velferdsetaten, som bidrar til å redusere bruken av frilanstolker. Generelt er det økende behov for tolking, bl.a. fordi flere unge hørselshemmede tar høyere utdanning. Det har også vært økt satsing på tolking i arbeidslivet gjennom ordningen med tolk på arbeidsplass, som ble gjort permanent og landsomfattende i 2015.

Antall søknader om tilrettelegging på arbeidsplass økte i 2017 med 6,6 pst. i forhold til i 2016, mens utgiftene ble redusert. I hovedsak gis stønaden til dette formålet i form av lån og tilskudd.

Utgiftsutvikling for de enkelte stønadene i perioden 2015–2017 (mill. kroner)

	2015	2016	2017
I alt	134,5	128,7	122,8
Lån og tilskudd til tilrettelegging til arbeid	26,8	21,5	15,4
Tolkehjelp døve ¹	86,9	88,9	91,6
Tolkehjelp døvblinde ²	4,7	4,8	5,8
Lese- og sekretærhjelp	16,1	13,6	10,0

^{1,2} Utgiftene til tolkehjelp i tabellen gjelder kun utgifter til frilanstolker. I tillegg kommer driftsutgifter til fast ansatte tolker under kap. 605, post 01.

Tilskudd til biler

Utgiftene til bilstønad var samlet på 741 mill. kroner i 2017, mot 725 mill. kroner i 2016. Det var en økning på 2,3 pst.

Det kan gis økonomisk tilskudd til ordinære biler (gruppe 1) til arbeid og utdanning, eller rente- og avdragsfrie lån til spesielt tilpassede biler (gruppe 2). Fra 1. januar 2015 er stønad til bil i gruppe 1 begrenset til å gjelde bil til arbeid og utdanning. Utgiftene til dette formålet har derfor gått sterkt ned. Gjennomsnittlig saksbehandlings-tid har blitt kortere.

Antall søknader for biler i gruppe 2 økte med 49 pst. i 2015, noe som først og fremst skyldtes at stønaden til gruppe 1 bil ble innskrenket. Som

følge av tidsforskyvning mellom vedtak og utbetaling, førte økningen i antall søknader i 2015 til økte utgifter til gruppe 2 bil i 2016. Antall søknader om stønad til bil gikk ned fra 2016 til 2017. Det var størst nedgang for bil i gruppe 2. Også antall innvilgelser av stønad til bil gikk ned. Utgiftene til bil i gruppe 2 har gått ned fra 2016 til 2017, men utgiftsnivået i 2017 er likevel høyere enn for årene forut for 2016. Derimot økte utgiftene til utstyr, ombygging mv. sterkt fra 2016 til 2017.

For å begrense antall urealistiske søknader og for å få raskere saksbehandling, prioriterer Arbeids- og velferdsetaten å gi best mulig veiledning og informasjon på nett og gjennom selvbetjeningsløsningen for søknad som ble innført i 2015.

Utgiftsutvikling på de enkelte stønadene på bilområdet, hele året i perioden 2015–2017 (mill. kroner)

	2015	2016	2017
I alt	657,9	724,5	740,9
Kjøp av bil gruppe 1	79,5	30,9	21,8
Kjøp av bil gruppe 2	317,0	415,9	387,5
Utstyr, ombygging, kjøreopplæring	265,2	282,7	333,2
Innbetaling gjeldsoppgjør, mv.	-3,7	-5,0	-1,5

Innbetalingene ved gjeldsoppgjør er gradvis flyttet over til kap. 5701, post 88.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Utgiftene på denne posten var 3 171 mill. kroner i 2017. Det er en økning på 10,6 pst. fra 2016, da utgiftene var 2 869 mill. kroner. De største utgiftspostene i 2017 var hjelpemidler til husholdning og bolig (760 mill. kroner), kommunikasjons- og

datahjelpemidler (621 mill. kroner) og elektrisk rullestol (529 mill. kroner).

I 2017 var det 143 383 brukere som mottok et eller flere utlån gjennom hjelpemiddelsentralene. Dette er en økning på 3,8 pst. fra 2016. Det var i tillegg om lag 19 660 brukere som fikk service på hjelpemidler, og om lag 17 530 brukere som fikk råd, veiledning mv. Om lag 10 pst. av alle registrerte hjelpemiddelbrukere er barn og unge under 18 år. Andelen i yrkesaktiv alder er om lag

37 pst. Rundt 53 pst. av brukerne er personer over 67 år. Kommunene satser i stor grad på hjemmebasert omsorg i egne boliger framfor institusjoner, noe som bidrar til økt behov for utlån av hjelpemidler.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Utgiftene på denne posten var på 291,8 mill. kroner i 2017. Det var en økning på 21,8 pst. fra 2016. Det meste av utgiftene er knyttet til tilpassingskurs og annen opplæring, reise og utprøving av ulike hjelpemidler, tolkehjelp for døve og døvblinde og førerhunder. De samlede utgiftene relatert til tolkehjelp for døve og døvblinde i arbeid og i dagliglivet økte fra om lag 150 mill. kroner i 2016, til om lag 167 mill. kroner i 2017. Utviklingen må ses i sammenheng med utviklingen i utgifter til fast ansatte tolker under kap. 605, post 01.

Ortopediske hjelpemidler

Utgiftene til ortopediske hjelpemidler var 1 479 mill. kroner i 2017. Det var en økning på 11,3 pst. fra 2016. De største produktgruppene det ble gitt støtte til i 2017 var ortoser og fotsenger (598 mill. kroner), proteser (412 mill. kroner) og fottøy (384 mill. kroner). Utgiftsveksten henger først og fremst sammen med antall produserte hjelpemidler og økte materialkostnader.

Høreapparater og tinnitusmaskerere

De samlede utgiftene på denne posten var på 671,8 mill. kroner i 2017. Det var en økning på 7,9 pst. fra 2016.

I 2017 ble det kjøpt inn 93 556 høreapparater og 2 774 tinnitusmaskerere gjennom folketrygden, mot 87 637 høreapparater og 2 488 tinnitusmaskerere i 2016.

Utgifter til reparasjoner var på 77 mill. kroner i 2017, som var en økning på 2,3 pst. fra 2016. Tinnitusmaskerere representerte en total kostnad på 6,8 mill. kroner i 2017.

Aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år

Det ble levert ut hjelpemidler for 59,9 mill. kroner i 2017, kjøp av tjenester utgjorde 0,7 mill. kroner, og det ble innbetalt egenandel på om lag 3,2 mill. kroner. 1. halvår 2018 var utgiftene til aktivitetshjelpemidler for personer over 26 år 23,2 mill. kroner. Det ble innbetalt egenandel på om lag 1,1 mill. kroner.

Ordningen med aktivitetshjelpemidler for personer over 26 år ble innført fra 1. juli 2014, jf. Prop. 1 S (2013–2014) og Innst. 15 S (2013–2014). I de første årene etter innføringen var ordningen lite kjent blant målgruppen. Dette ga seg utslag i lavere etterspørsel etter aktivitetshjelpemidler enn opprinnelig antatt og mindretgifter på posten. Utover i perioden ble ordningen bedre kjent og dette ga seg utslag i økte utgifter.

Regnskapsført beløp ved utgangen av 2017 var 57,3 mill. kroner, som innebar en merutgift på 9,6 mill. kroner. Merutgiftene skyldtes at utgiftene til innkjøp av aktivitetshjelpemidler først ble regnskapsført på kap. 2661, post 75, som dekker bl.a. utgifter til aktivitetshjelpemidler til personer inntil 26 år. Etter hvert som disse hjelpemidlene ble tildelt brukerne, ble det avklart hvor stor andel av disse utgiftene som gikk til dekning av aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år. Deretter ble disse utgiftene ompostert til kap. 2661, post 79. Dette ble i stor grad gjort mot slutten av året. Siden utgiftene til aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år i stor grad ble fulgt opp gjennom manuelle rutiner, viste det seg vanskelig å følge med på det relle forbruket over året.

Arbeids- og sosialdepartementet har fulgt opp spørsmålet om budsjettstyring av kap. 2661, post 79 overfor Arbeids- og velferdsdirektoratet. Det er nå iverksatt endringer i Arbeids- og velferdsetatens logistikksystem som vil gjøre det mulig i 2018 å foreta riktig postering i regnskapssystemet når utgiftene for innkjøp av aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år påløper. Dette vil sikre bedre kontroll med utgiftene.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Grunnstønad, overslagsbevilgning

Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig antall grunnstønadmottakere på 117 400 i 2018 og 116 400 i 2019. Det foreslås at satsene fra 1. januar 2019 justeres med 1,1 pst., og økes til:

- Sats 1: 8 232 kroner
- Sats 2: 12 564 kroner
- Sats 3: 16 464 kroner
- Sats 4: 24 252 kroner
- Sats 5: 32 868 kroner
- Sats 6: 41 052 kroner

Det har over tid skjedd store endringer i bruken av grunnstønadsordningen, både hva gjelder hvilke diagnoser stønadmottakerne har og hvilke typer utgifter som dekkes. Det har over tid bl.a. vært en sterk vekst i antall personer som mottar stønad til fordyret kosthold ved diett. De fleste

nye mottakere av grunnstønad får nå innvilget stønad til fordyret kosthold på grunn av cøliaki og andre glutenintoleranser. I lys av denne utviklingen, samt at ordningen sist ble evaluert i 2005, har det på oppdrag av departementet blitt gjennomført en ekstern gjennomgang (Proba samfunnsanalyse, Rapport 2017-012). Hovedkonklusjonen fra den eksterne gjennomgangen er at ordningen er innrettet og forvaltet slik at mottakerne i hovedsak får dekket sine merutgifter, dvs. at målene for ordningen i hovedsak nås.

I rapporten fra Proba pekes det på at satsnivået for ekstrautgifter ved glutenfri diett ble satt for nesten 20 år siden og at de faktiske merutgiftene er lavere enn stønaden som gis. Glutenfrie produkter har over tid blitt mer tilgjengelige på markedet, og prisen på disse produktene har falt. Per desember 2017 var det ca. 27 500 personer som mottok grunnstønad til ekstrautgifter for glutenfritt kosthold. Dette antallet omfatter både personer med cøliaki og personer med non-cøliaki glutenintoleranse. Begge disse gruppene får i dag sats 4 i grunnstønad til fordyret kosthold. I forslaget til statsbudsjett utgjør sats 4 2 021 kroner per måned fra 1. januar 2019 (24 252 kroner per år).

Forbruksforskningsinstituttet SIFO har på oppdrag av Arbeids- og sosialdepartementet kartlagt ekstrautgifter for nødvendig diett som følge av cøliaki (Oppdragsrapport nr. 6-2018). SIFO har beregnet ekstrakostnaden ved et glutenfritt kosthold til i størrelsesorden 655 kroner per måned, noe som er vesentlig lavere enn gjeldende stønadsnivå til formålet. Beregningene gir grunnlag for å redusere satsen for grunnstønad til personer som har ekstrautgifter til glutenfritt kosthold som følge av cøliaki fra sats 4 til sats 1. I forslaget til statsbudsjett utgjør sats 1 686 kroner per måned fra 1. januar 2019 (8 232 kroner per år). Endringen fra sats 4 til sats 1 for grunnstønad til ekstrautgifter for glutenfritt kosthold iverksettes 1. mars 2019.

Etter folketrygdloven § 6-3 er det en forutsetning for å få grunnstønad til fordyret kosthold at nødvendigheten av spesialdiett for den aktuelle diagnosen er vitenskapelig dokumentert og alminnelig anerkjent i medisinsk praksis. Ifølge gjeldende praksis har personer med non-cøliaki glutenintoleranse vært ansett for å oppfylle vilkårene for grunnstønad til fordyret kosthold. Medisinske fagmiljøer mener at non-cøliaki glutenintoleranse ikke kan anses som en sykdom som er vitenskapelig basert og alminnelig anerkjent. Det gjennomføres derfor en endring i praksis ved at grunnstønad til personer med non-cøliaki glutenintoleranse opphører. Endringen gjennomføres fra 1. mars 2019.

Reduksjonen i satsen for personer som har ekstrautgifter til nødvendig diett (glutenfri kost) som følge av cøliaki og opphør av stønaden til personer med non-cøliaki glutenintoleranse er til sammen anslått å gi en innsparing på 410 mill. kroner i 2019. Helårseffekten er beregnet til 500 mill. kroner. Antall personer som blir diagnostisert med cøliaki og som derfor går over på glutenfri kost forventes å øke. De foreslåtte endringene kan dermed forventes å gi betydelige innsparinger på sikt.

Probas gjennomgang peker på at en bør se på muligheter for økt bruk av standardsatser. Standardsatser vil redusere dokumentasjonskravene og innebære en forenkling både for stønadsmottakerne og for Arbeids- og velferdsetaten. Forbruksforskningsinstituttet SIFO har på oppdrag av departementet kartlagt ekstrautgifter for visse typer utgifter for utvalgte diagnosegrupper (Oppdragsrapport nr. 6-2018). Det innføres en standardsats for personer med hyperkinetiske forstyrrelser (ADHD, hyperaktivitet mv.) for ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. Basert på SIFOs kartlegging settes standardsatsen til sats 1 (8 232 kroner per år fra 1. januar 2019). Innføring av en standardsats vil kunne føre til at flere søker om og tilstår grunnstønad. Innføringen av en standardsats anslås å gi merutgifter i størrelsesorden 4,5 mill. kroner. SIFOs kartlegging viser at det er grunnlag for å myke opp gjeldende stønadspraksis for ekstrautgifter til slitasje på klær, sengetøy mv. for personer med psoriasis og atopisk eksem. En oppmykning av stønadspraksis vil innebære at flere stønadsmottakere vil kunne få grunnstønad med en høyere sats enn sats 1, samtidig som flere med mindre omfattende sykdomsutbrudd vil kunne komme inn i ordningen og tilstå sats 1. Endringen anslås å gi merutgifter i størrelsesorden 12,5 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 561,6 mill. kroner.

Post 71 Hjelpestønad, overslagsbevilgning

Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig antall hjelpestønadmottakere på 65 600 i 2018 og 59 600 i 2019.

Hjelpestønad sats 0 var til hjelp i huset og ble fram til 1. juli 2018 gitt til den som har særskilt behov for hjelp i huset på grunn av varig sykdom eller skade. Ordningen ble opphevet i 1992, se Ot.prp. nr. 5 (1991–1992), men det ble etablert en overgangsordning for tilfeller som allerede var i innvilget hjelpestønad i 1992. Overgangsordningen ble bl.a. begrunnet med at det ville bli en stor

belastning for kommunene å få søknader om hjemmehjelp fra den store gruppen som i 1991 hadde hjelpestønads sats 0.

I forbindelse med Prop. 1 S (2017–2018) ble sats 0 opphevet fra 1. juli 2018, jf. Prop. 1 S (2017–2018) og Innst. S 15 (2017–2018). Begrunnelsen for endringstidspunktet var at de daværene mottakere, som vil kunne søke kommunen om hjelp, skulle ha tilstrekkelig tid til å tilpasse seg endringen. Det ble anslått at endringen ville innebære en utgiftsreduksjon under kap. 2661, post 71 på 73 mill. kroner i 2018. Helårsvirkningen av tiltaket i 2019 ble anslått til 140 mill. kroner.

Det foreslås at satsene fra 1. januar 2019 justeres med 1,1 pst., og økes til:

- Sats 1: 14 748 kroner
- Sats 2: 29 496 kroner
- Sats 3: 58 992 kroner
- Sats 4: 88 488 kroner

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 514,7 mill. kroner.

Post 72 Stønads til servicehund

Servicehunder er trent til å bistå med praktiske gjøremål for personer med nedsatt funksjonsevne. Hundene blir spesialtrent til å møte behovene til hver enkelt bruker. Vanlige oppgaver en servicehund kan utføre er å plukke opp og bære ulike gjenstander, hjelpe til med av- og påkledning, åpne/lukke dører og hente gjenstander utenfor brukerens rekkevidde.

Ordningen ble innført som en permanent ordning i 2018.

Posten er rammestyrt. For 2019 er det lagt til grunn en prisøkning på 2,9 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 5,1 mill. kroner.

Post 73 Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

For 2018 er det lagt til grunn en volumvekst på 0 pst. og en prisøkning på 2,7 pst. For 2019 er det lagt til grunn en volumvekst på 0 pst. og en prisøkning på 2,7 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 130 mill. kroner.

Post 74 Tilskudd til biler

Det er lagt til grunn en volumnedgang på 12 pst. og en prisøkning på 2,5 pst. i 2018. For 2019 er det

lagt til grunn en volumvekst på 20 pst. Det er lagt til grunn at tilskuddsrammen for stønad til bil gruppe 1 prisjusteres med 1,1 pst i 2019. For stønad til bil gruppe 2 er det lagt til grunn en prisøkning på 1,5 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 814,9 mill. kroner.

Post 75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

For 2018 er det lagt til grunn en volumvekst på 0 pst. og en prisøkning på 2,5 pst. For 2019 er det lagt til grunn en volumvekst på 2 pst. Det er lagt til grunn at tilskuddssatsene under denne posten prisjusteres med 1,1 pst. i 2019. For øvrige stønader er det lagt til grunn en prisøkning på 1,5 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 3 369,6 mill. kroner.

Post 76 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

For 2018 er det lagt til grunn en volumnedgang på 4 pst. og en prisøkning på 2,7 pst. For 2019 er det lagt til grunn en volumvekst på 2 pst. og en prisøkning på 2,7 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 310 mill. kroner.

Post 77 Ortopediske hjelpemidler

For 2018 er det lagt til grunn volumvekst på 2 pst. og en prisøkning på 2,5 pst. For 2019 er det lagt til grunn en volumvekst på 4 pst. Det er lagt til grunn at tilskuddssatsene under denne posten prisjusteres med 1,1 pst. i 2019. For øvrige stønader er det lagt til grunn en prisøkning på 1,5 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 637,3 mill. kroner.

Post 78 Høreapparater

For 2018 er det lagt til grunn en volumvekst på 2 pst. og en prisøkning på 2,5 pst. For 2019 er det lagt til grunn en volumvekst på 4 pst. Det er lagt til grunn at maksimal prisgrense for analoge høreapparater uten propp, analoge høreapparater med propp, digitale høreapparater og tinnitusmaskerere prisjusteres med 1,1 pst. i 2019. For øvrige stønader er det lagt til grunn en prisøkning på 1,5 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 737,7 mill. kroner.

**Post 79 Aktivitetshjelpemidler til personer
over 26 år**

Posten er rammestyrkt. For 2019 er det lagt til grunn en prisøkning på 2,9 pst.

For 2019 foreslås en bevilgning på 50,5 mill. kroner.

Programkategori 29.70 Alderdom

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
2670	Alderdom	211 187 254	223 060 000	232 098 000	4,1
	Sum kategori 29.70	211 187 254	223 060 000	232 098 000	4,1

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	211 187 254	223 060 000	232 098 000	4,1
	Sum kategori 29.70	211 187 254	223 060 000	232 098 000	4,1

Kap. 2670 Alderdom

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	70 313 016	73 430 000	75 740 000	
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	134 372 642	142 030 000	147 550 000	
72	Inntektpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	575 758	1 520 000	2 730 000	
73	Sært tillegg, pensjonstillegg mv., <i>overslagsbevilgning</i>	5 925 838	6 080 000	6 078 000	
	Sum kap. 2670	211 187 254	223 060 000	232 098 000	

Allmenn omtale

Formålet med folketrygdens alderspensjon er å sikre inntekt for personer i alderdommen, og å legge til rette for en fleksibel og gradvis overgang fra arbeid til pensjon. Folketrygden gir både en minstesikring for de som har hatt lav arbeidsinntekt, og en standardsikring som er knyttet til tidligere arbeidsinntekt.

Alderspensjonen kan fra 2011 tas ut fleksibelt mellom 62 og 75 år, og årlig pensjonsnivå blir

høyere jo senere en velger å ta ut pensjonen, noe som gir gode insentiver til arbeid. Alderspensjonen levealdersjusteres og den reguleres årlig med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Det er innført nye opptjeningsregler for personer født fra og med 1954 der alle år mellom 13 og 75 år gir pensjonsopptjening. Årskullene 1954–1962 vil få en forholdsmessig andel av sin alderspensjon beregnet etter disse reglene, mens årskull født 1963 og senere omfattes fullt ut av de nye reglene.

Hovedtrekk ved regelverket for alderspensjon etter gamle regler

Alderspensjon etter gammel opptjeningsmodell gjelder fullt ut for de som er født i 1953 og tidligere. Alderspensjonen består av ulike komponenter. Grunnpensjonen fastsettes uavhengig av tidligere inntekt, mens tilleggspensjon beregnes på bakgrunn av den pensjonsgivende inntekten vedkommende har hatt som yrkesaktiv. For å få rett til grunnpensjon kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid. Full grunnpensjon oppnås når en person etter fylte 16 år har bodd 40 år i Norge. Opptjeningstiden for full tilleggspensjon er 40 år.

Til og med 2010 ble det gitt særtillegg til personer som ikke hadde tilleggspensjon, eller som hadde tilleggspensjon som var mindre enn særtillegget. Formålet med særtillegg var å sikre alle et minstenivå på pensjonen, uavhengig av tidligere opptjening. Særtillegget ble erstattet av et pensjonstillegg til nye alderspensjonister fra 1. januar 2011.

Minste pensjonsnivå skal sikre et akseptabelt inntektsnivå for personer uten eller med lav tidligere inntekt. For å få rett til et minste pensjonsnivå, kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid. Fullt minste pensjonsnivå oppnås når en person etter fylte 16 år har bodd 40 år i Norge.

Til alderspensjonist som forsørger ektefelle og/eller barn under 18 år, kan det ytes henholdsvis ektefelle tillegg og barn tillegg. Tilleggene inntektsprøves. Gjenlevende ektefelle er berettiget til det høyeste beløpet av egenopptjent tilleggspensjon og et beløp som tilsvarer 55 pst. av summen av egen og avdødes tilleggspensjon. Uføre født i 1944–1953 mottar fra 67 år et tillegg i alderspensjonen som gir en delvis skjerming for effekten av levealderjusteringen.

Alderspensjonister kan fritt kombinere arbeid og pensjon uten inntektsprøving. Pensjonen (basispensjon) divideres med et forholdstall, som gjenspeiler forventet gjenstående levetid. Gjennom forholdstallet justeres pensjonen for endringer i levealderen og for uttakstidspunkt. Den årlige pensjonen blir høyere jo senere den tas ut. Uttaksreglene er nøytralt utformet, slik at summen av alderspensjon som den enkelte kan forvente å motta i perioden som pensjonist, vil være uavhengig av uttakstidspunkt.

Hovedtrekk ved regelverket for alderspensjon etter nye regler

Alderspensjon består etter de nye reglene av inntektspensjon i hovedsak beregnet ut fra tidligere inntekt. Til personer som har opparbeidet liten eller ingen rett til inntektspensjon, ytes det en garantipensjon.

I inntektspensjonen medregnes all pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år i pensjonsopptjeningen. For hvert år med pensjonsopptjening akkumuleres en pensjonsbeholdning. Årlig pensjonsopptjening tilsvarer 18,1 pst. av den pensjonsgivende inntekten. Alle inntekter opp til et nivå tilsvarende 7,1 G medregnes. Inntektspensjonen fastsettes på bakgrunn av pensjonsbeholdningen på uttakstidspunktet. Pensjonsbeholdningen gjøres da om til en årlig pensjon ved at den divideres med vedkommendes delingstall, som gjenspeiler forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet.

Personer med ingen eller lav opptjening av inntektspensjon har rett til garantipensjon dersom den samlede trygdetiden er minst tre år i tidsrommet fra fylte 16 år til og med 66 år. Garantipensjon gis med to satser avhengig av sivilstand og ektefelles/samboers inntektsforhold. Full garantipensjon ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir garantipensjonen tilsvarende mindre. Garantipensjonen avkortes med 80 pst. av inntektspensjonen, slik at de som har opptjent noe inntektspensjon får utbetalt en samlet pensjon som er høyere enn minste-garantien.

Rapport*Utviklingen i utgifter til alderspensjon*

Fra 1. januar 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fleksibelt mellom 62 og 75 år. Gjennomsnittlig antall mottakere av alderspensjon under 67 år utgjorde om lag 25 000 i 2011. Det har økt hvert år siden, men med avtakende vekst. I 2017 var det i gjennomsnitt 92 000 mottakere av alderspensjon under 67 år. Økningen i antall mottakere av alderspensjon under 67 år har bidratt til en stor økning i folketrygdens utgifter til alderspensjon. De nøytrale uttaksreglene gjør imidlertid at veksten i utgiftene senere blir lavere, og utgiftene på lang sikt er i mindre grad påvirket av hvor mange som tar ut alderspensjon tidlig.

Utviklingen i utgifter til alderspensjon

År	Nominelle kroner (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.)	2017 kroner ¹ (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.)
2015	190 563	11 367	6,3	198 609	7 198	3,8
2016	201 709	11 146	5,8	205 097	6 488	3,3
2017	211 187	9 478	4,7	211 187	6 090	3,0

¹ Utgifter i 2017-kroner er deflatert med gjennomsnittlig grunnbeløp 2017 = 93 281 kroner.

Fra 2016 til 2017 økte utgiftene til alderspensjon med 4,7 pst. Gjennomsnittlig grunnbeløp økte med 1,7 pst, og regnet i fast grunnbeløp var veksten 3,0 pst. Veksten skyldes hovedsakelig økt antall mottakere av alderspensjon. Av den samlede økningen skyldes 5 pst. mottakere av alderspensjon under 67 år, målt i nominelle kroner.

Utviklingen i antall mottakere av alderspensjon og minstepensjonister

Antall mottakere av alderspensjon har økt de siste årene. Fra 2015 til 2017 var økningen på 48 200, til-

svarende 5,5 pst. I 2017 mottok 916 700 personer alderspensjon fra folketrygden.

Minstepensjonen kan først tas ut fra 67 år, og ingen av de som mottar alderspensjon før 67 år er derfor minstepensjonister. Minstepensjonister utgjorde 17 pst. av alle mottakere av alderspensjon ved utgangen i 2017. Andelen gikk ned i 2017, etter å ha økt i 2016. Økningen i 2016 skyldes bl.a. at minste pensjonsnivå for enslige ble økt med 4 000 kroner per år fra 1. september 2016. Minste pensjonsnivå for enslige ble også økt med 4 000 fra 1. september 2017, men økningen i antall minstepensjonister ble lavere enn ved økningen i 2016.

Mottakere av alderspensjon og minstepensjonister, og andel minstepensjonister. Per 31. desember

År	Antall mottakere av alderspensjon i alt	Antall minstepensjonister	Andel minstepensjonister ¹		
			I alt	Menn	Kvinner
2015	868 500	143 400	16,5	4,4	27,7
2016	894 200	158 600	17,7	4,8	29,8
2017	916 700	154 200	16,8	4,7	28,2

¹ Andelen mannlige og kvinnelige minstepensjonister er andel av henholdsvis antall mannlige og kvinnelige mottakere av alderspensjon.

Det er fortsatt en langt høyere andel kvinner enn menn med minstepensjon. Dette skyldes at kvinnene gjennomgående har hatt en svakere tilknytning til arbeidslivet og lavere inntekt enn menn.

Blant kvinner som nå tar ut alderspensjon er det stadig flere som har vært yrkesaktive. Andelen minstepensjonister blant kvinner forventes derfor å gå ned i årene framover.

Utvikling i gjennomsnittlig pensjon og minstepensjon, 2017-kroner¹

År	Alderspensjon			Minstepensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2015	234 800	268 300	203 900	147 500	119 400	151 600
2016	232 300	263 900	202 800	145 500	116 600	149 800
2017	232 600	262 500	204 400	147 400	118 100	151 900

¹ Beløpene er omregnet til 2017-kroner med utviklingen i konsumprisindeksen.

Gjennomsnittlig alderspensjon gikk ned med 0,9 pst. i realverdi fra 2015 til 2017. Det var en nedgang på 2,2 pst. for menn og en økning med 0,2 pst. for kvinner. Gjennomsnittlig minstepensjon har falt 0,1 pst. i realverdi fra 2015 til 2017. Minstepensjonsatsene har økt i realverdi i perioden, men nedgangen skyldes at det har blitt en høyere andel minstepensjonister med redusert trygdetid (under 40 års botid i Norge).

Nye mottakere av alderspensjon 62–66 år i 2017

En kan velge å ta ut full alderspensjon, eller redusert pensjon med henholdsvis 20, 40, 50, 60 og 80

Nye mottakere av alderspensjon 62–66 år i 2017. Gjennomsnittlig uttaksgrad, gjennomsnittlig alderspensjon, og gjennomsnittlig alderspensjon korrigert for uttaksgrad. Forutsatt G = 93 634 kroner

	Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad	Gjennomsnittlig pensjon	Gjennomsnittlig pensjon korrigert for uttaksgrad
Kvinner	8 109	83,9	169 500	199 400
Menn	17 402	90,4	205 800	227 800
Totalt	25 511	88,3	194 300	218 800

Budsjettforslag 2019

Regulering av folketrygdens grunnbeløp

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med til sammen 5 750 mill. kroner under kap. 2670, fordelt med 1 870 mill. kroner på post 70, 3 650 mill. kroner på post 71, 70 mill. kroner på post 72 og 160 mill. kroner på post 73.

Det foreslås bevilget 232 098 mill. kroner i 2019.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2019 er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall personer med grunnpensjon vil utgjøre 949 250, og at gjennomsnittlig grunnpensjon vil utgjøre 79 791 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 75 740 mill. kroner.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2019 er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall personer med tilleggspen-

pst. uttaksgrad. Tabellen nedenfor viser at gjennomsnittlig uttaksgrad blant de som tok ut alderspensjon før 67 år i 2017 var om lag 88 pst., og den var høyere blant menn enn blant kvinner. Gjennomsnittlig alderspensjon for nye mottakere av alderspensjon i alderen 62–66 år er om lag 194 000 kroner. Om en korrigerer for uttaksgrad og beregner gjennomsnittlig alderspensjon gitt at alle hadde tatt ut full alderspensjon, ville denne vært i underkant av 219 000 kroner. Gjennomsnittlig pensjon er betydelig høyere for menn enn for kvinner som følge av at de har høyere opptjening.

sjon vil utgjøre 922 490, og at gjennomsnittlig tilleggspensjon vil utgjøre 159 942 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 147 550 mill. kroner.

Post 72 Inntektspensjon overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2019 er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall personer med inntektspensjon vil utgjøre 62 675 og at gjennomsnittlig inntektspensjon vil utgjøre 43 558 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 2 730 mill. kroner.

Post 73 Særtilllegg, pensjonstillegg mv., overslagsbevilgning

Posten dekker flere ulike tillegg til alderspensjon: Særtilllegg, pensjonstillegg, minstenivåtillegg, garantipensjon, skjermingstillegg og forsørgings-tillegg. Om lag 76 pst. av bevilgningen for 2019 gjelder særtilllegg og pensjonstillegg. Det er lagt til grunn at gjennomsnittlig antall med særtilllegg eller pensjonstillegg vil utgjøre 138 200 i 2019, og at gjennomsnittlig særtilllegg/pensjonstillegg vil utgjøre 33 280 kroner.

Utvide skjermingstillegg i alderpensjon for tidligere uføre til personer født 1952 og 1953

Stortinget vedtok 4. juni, i samsvar med Innst. 356 L (2017–2018), jfr. Prop. 57 L (2017–2018), regjeringens forslag om at ordningen med skjermingstillegg til alderspensjon til tidligere mottakere av uføretrygd utvides til også å gjelde for årskullene

1952–1953. Det vises til omtale under pkt. 6.2.3 Pensjon. Utgiftene øker med med 48 mill. kroner i 2019 som følge av Stortingets vedtak. Utgiftene anslås å øke med ytterligere 100 mill. kroner, til 148 mill. kroner, i 2020.

For 2019 foreslås en bevilgning på 6 078 mill. kroner på post 73.

Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn mv.

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
2680	Etterlatte	2 085 356	2 016 200	1 985 300	-1,5
2686	Stønad ved gravferd	186 875	190 110	196 000	3,1
	Sum kategori 29.80	2 272 231	2 206 310	2 181 300	-1,1

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	2 272 231	2 206 310	2 181 300	-1,1
	Sum kategori 29.80	2 272 231	2 206 310	2 181 300	-1,1

Programkategori 29.80 omfatter kapitlene 2680 Etterlatte og 2686 Stønad ved gravferd.

Kap. 2680 Etterlatte omfatter i hovedsak pensjon til gjenlevende ektefeller, tidligere familiepleiere, og barn som har mistet en eller begge forel-

drene. Gjenlevende ektefeller som er uføre er behandlet under kap. 2655 Uførhet, og gjenlevende over 67 år er behandlet under kap. 2670 Alderdom.

Kap. 2680 Etterlatte

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 133 033	1 110 000	1 090 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	859 714	820 000	805 000
72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	86 871	81 000	85 000
74	Utdanningsstønad	361	300	300
75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	5 377	4 900	5 000
	Sum kap. 2680	2 085 356	2 016 200	1 985 300

Hovedtrekk ved regelverket

Formålet med ytelser etter denne programkategorien er å sikre inntekt til gjenlevende ektefelle som ikke kan forsørge seg selv, til barn når en av foreldrene eller begge er døde og til enslige familiepleiere som ikke kan forsørge seg selv etter at pleieforholdet er opphørt. I tillegg skal ytelsene bidra til hjelp til selvhjelp.

Et offentlig utvalg som har utredet etterlatteytelsene i folketrygden leverte sin rapport, NOU 2017: 3 Folketrygdens ytelser til etterlatte – forslag til reform, 2. februar 2017. Forslaget ble sendt på høring med høringsfrist 1. juni 2017, og er til oppfølging i departementet. Se nærmere omtale under Del II, Hovedmål: Økonomisk og sosial sikkerhet, 6.2.3 Pensjon, Etterlattepensjon.

Gjenlevende ektefelle

Ytelser til gjenlevende ektefelle gis etter bestemmelser i folketrygdloven kapittel 17. Som gjenlevende ektefelle regnes også registrerte partnere og samboere som har vært gift med hverandre eller som har eller har hatt felles barn. På nærmere bestemte vilkår kan ytelse også gis til skilt gjenlevende ektefelle.

Til en gjenlevende ektefelle kan det ytes pensjon, overgangsstønad, stønad til barnetilsyn, tilleggstønader og stønad til skolepenger mv.

Pensjon og overgangsstønad er inntektsprøvd. Retten til ytelser faller bort når vedkommende fyller 67 år. Ytelsene kan ikke kombineres med egen alderspensjon eller uføretrygd, men eventuelle rettigheter etter avdøde kan etter egne regler beregnes inn i alderspensjonen eller uføretrygden. Retten til ytelser faller videre bort dersom den gjenlevende får AFP fra offentlig pensjonsordning.

Fra 1. januar 2016 kan det tas ut alderspensjon som er delvis beregnet etter nye opptjeningsregler. Ny alderspensjon i folketrygden har ikke

regler som tar hensyn til eventuelle rettigheter som gjenlevende ektefelle. Det er derfor innført en egen bestemmelse i folketrygdloven § 20-19 a om at det skal gis et midlertidig gjenlevendetillegg til den delen av alderspensjonen som gis etter nye opptjeningsregler for årskull født i 1954–1957.

Tidligere familiepleiere

En ugift person under 67 år som i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller annen nærstående, kan gis pensjon eller overgangsstønad når pleieforholdet er opphørt.

Barnepensjon

Barnepensjon gis til barn som har mistet en eller begge foreldre.

Barnepensjon gis som hovedregel til barnet fyller 18 år. Dersom begge foreldrene er døde, og barnet er under utdanning, gis pensjon inntil barnet fyller 20 år. Ved dødsfall som skyldes yrkesskade kan pensjon gis til barnet fyller 21 år.

Rapport

Utgiftsutviklingen

I nominelle beløp har utgiftene under kap. 2680 hatt en samlet reduksjon på 15 pst. i perioden 2013–2017. I fast grunnbeløp har det vært en nedgang i utgiftene på 23 pst. i løpet av samme periode. Nedgangen skyldes at antall gjenlevende ektefeller med pensjon har gått ned de siste årene. Dødeligheten i aldersgruppene under 67 år er redusert, særlig blant menn, og det har dermed blitt færre gjenlevende ektefeller. Den økende yrkesaktiviteten blant kvinner påvirker også utviklingen i antall gjenlevende ektefeller som får utbetalt ektefellepensjon, da pensjonen avkortet mot inntekt og dermed faller helt bort over visse inntektsnivåer.

Gjenlevende ektefeller med pensjon per 31.12. og endring fra foregående år. 2015–2017

År	Med grunnpensjon		Med sært tillegg		Med tilleggspensjon	
	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før
2015	16 714	-858	4 718	-214	16 363	-844
2016	15 987	-727	4 531	-187	15 664	-699
2017	15 415	-572	4 416	-115	15 092	-572

De aller fleste gjenlevende ektefeller med pensjon er kvinner. I 2017 var andelen kvinner på 90 pst. Rundt 47 pst. av enkene og 16 pst. av enkemennene under 67 år mottok pensjon eller overgangsstønad ved utgangen av 2017.

Andelen gjenlevende ektefeller med fradrag i ytelsen som følge av faktisk eller hypotetisk inntekt har vært relativt stabil de siste årene. I 2017 hadde 84 pst. av alle gjenlevende ektefeller med pensjon/stønad reduksjon i ytelsen som følge av faktisk eller hypotetisk inntekt.

Antall personer med avgang fra gjenlevendepensjon og tilstand etter avgang, 2017

Kjønn	Totalt antall	Alderspensjon	Uføretrygd	AFP	Gift	I arbeid ¹	Død	Annet
Totalt	2 251	1 174	373	111	70	342	22	159
Kvinner	1 957	1 052	333	105	50	268	17	132
Menn	294	122	40	6	20	74	5	27

¹ Registrert som arbeidstaker

52 pst. av gjenlevende ektefeller med avgang fra gjenlevendepensjon har overgang til alderspensjon, mens 17 pst. har blitt uføretrygdede. 5 pst. har gått over til AFP, mens 3 pst. har mistet pensjonen på grunn av ekteskapsinngåelse. Omtrent 1 pst. er døde. Av de gjenværende 22 pst. er de

aller fleste i arbeid. Dette er i stor grad personer som også har vært i arbeid samtidig som de har mottatt gjenlevendepensjon, og som nå har fått høyere inntekt slik at hele pensjonen avkortes. De som slutter å motta gjenlevendepensjon har i gjennomsnitt mottatt pensjon i åtte år og fire måneder.

Barnepensjonister per 31. desember, 2015–2017

	2015	2016	2017	Endring 2015–2017 i pst.
Antall i alt	12 357	12 077	11 804	-4,5
Begge foreldre døde	163	144	148	-9,2

Antall barnepensjonister utgjør 0,9 pst. av alle unge mellom 0 og 20 år. Det er omlag 1,6 barn per barnekull som fortsatt har én forelder i live, og rundt 1,4 barn per barnekull blant foreldreløse.

anslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 34 mill. kroner på post 70.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 090 mill. kroner.

Budsjettforslag 2019

Regulering av folketrygdens grunnbeløp

Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med til sammen 62 mill. kroner under kap. 2680.

Det foreslås bevilget 1 985,3 mill. kroner i 2019.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2019 anslås det et gjennomsnittlig antall mottakere på 25 800, med en gjennomsnittlig ytelse på om lag kr 42 500. Utgifts-

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2019 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere på 14 100, med en gjennomsnittlig ytelse på kr 57 100. Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget for 2019 med 25 mill. kroner på post 71.

For 2019 foreslås en bevilgning på 805 mill. kroner.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2019 anslås det et gjennomsnittlig antall mottakere på 4 300, med en gjennomsnittlig ytelse på kr 19 800. Utgiftsanslaget for 2019 inkluderer anslått effekt av trygdeoppgjøret i 2019. Som følge av dette øker utgiftsanslaget med 3 mill. kroner på post 72.

For 2019 foreslås en bevilgning på 85 mill. kroner.

Post 74 Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere etter samme bestemmelser som for enslig mor eller far, jf. kap. 2620. Utgif-

tene til utdanningsstønad, tilleggsstønader og stønad til skolepenger mv., vil være avhengig av det totale antall gjenlevende, arbeidsmarkedet, det generelle utdanningsnivået, valg av utdannings-type mv.

For 2019 foreslås en bevilgning på 0,3 mill. kroner.

Post 75 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Stønad til barnetilsyn gis til gjenlevende ektefeller etter samme bestemmelser som for enslig far eller mor, jf. kap. 2620.

For 2019 foreslås en bevilgning på 5 mill. kroner.

Kap. 2686 Stønad ved gravferd

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Stønad ved gravferd , <i>overslagsbevilgning</i>	186 875	190 110	196 000
	Sum kap. 2686	186 875	190 110	196 000

Hovedtrekk ved regelverket

Formålet med stønad ved gravferd etter folketrygdloven kapittel 7 er å kompensere for utgifter til gravferd. Når et medlem i folketrygden dør kan det gis gravferdsstønad og stønad til bæretransport. Det ytes også stønad til et medlems ektefelle og barn under 18 år, som ikke selv er medlemmer i folketrygden, dersom disse oppholder seg i Norge og ble forsørget av medlemmet.

Gravferdsstønaden fastsettes av Stortinget og utgjør fra 1. januar 2018 maksimalt 23 337 kroner. Stønaden er, med unntak for barn under 18 år, behovsprøvd.

Stønad til bæretransport ytes for å dekke nødvendige utgifter til transport av bære dersom baren med den avdøde må transporteres lengre

enn 20 km fra dødssted til nærmeste naturlige gravplass ved bosted. Det gjøres fradrag for en egenandel på 10 pst. av gravferdsstønaden.

Nødvendige utgifter til gravlegging av dødfødte barn dekkes med opptil 23 337 kroner.

Ved dødsfall under opphold utenfor landet, kan det i visse tilfeller ytes stønad etter særskilte regler.

Rapport

Utgiftene til stønad ved gravferd i 2017 var på 186,9 mill. kroner. Av dette ble det utbetalt 116,5 mill. kroner til bæretransport, 61,9 mill. kroner til behovsprøvd gravferdsstønad og 8,4 mill. kroner til gravferdsstønad ved dødfødt barn.

Behovsprøvd gravferdsstønad 2015–2017

År	Utgifter, mill. kroner	Antall mottakere	Mottakere i pst. av antall døde	Gjennomsnittlig beløp, kroner	Maksimal sats, kroner
2015	65,2	3 665	9,0	17 781	22 083
2016	63,4	3 448	8,5	18 396	22 723
2017	61,9	3 333	8,2	18 573	22 723

I 2017 mottok 3 333 personer behovsprøvd gravferdsstønad, mot 3 448 i 2015. Andelen dødsfall hvor det ble gitt behovsprøvd gravferdsstønad var 8,2 pst. I tillegg ble det i 2017 utbetalt stønad til bæretransport for 14 590 personer, og i 596 saker med gravferdsstønad for dødfødte barn.

Budsjettforslag 2019
**Post 70 Stønad ved gravferd,
overslagsbevilgning**

Det foreslås at satsen for den behovsprøvede gravferdsstønaden økes fra maksimalt 23 337 kroner til maksimalt 23 990 kroner fra 1. januar 2019.

I anslagene er gjennomsnittlig antall mottakere av gravferdsstønad anslått til 3 815, og gjennomsnittlig beløp pr. mottaker på 18 279 kroner. Dette omfatter også utgifter til gravlegging av dødfødte barn. For stønad til bæretransport anslås det at antall mottakere vil bli 15 335, med et gjennomsnittlig beløp pr. mottaker på 8 245 kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 196 mill. kroner.

Programkategori 29.90 Diverse inntekter

Inntekter under programkategori 29.90 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
5701	Diverse inntekter	2 533 547	2 117 127	2 416 650	14,1
	Sum kategori 29.90	2 533 547	2 117 127	2 416 650	14,1

Inntekter under programkategori 29.90 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
50-89	Overføringer fra andre	2 533 547	2 117 127	2 416 650	14,1
	Sum kategori 29.90	2 533 547	2 117 127	2 416 650	14,1

Kap. 5701 Diverse inntekter

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
71	Refusjon ved yrkesskade	1 021 020	1 076 827	940 000
73	Refusjon fra bidragspliktige	251 641	225 000	235 000
80	Renter	2 510	1 700	1 700
86	Innkrevning feilutbetalinger	1 144 760	718 000	1 150 000
87	Diverse inntekter	44 807	34 600	26 950
88	Hjelpemiddelsentraler m.m.	68 809	61 000	63 000
	Sum kap. 5701	2 533 547	2 117 127	2 416 650

Post 71 Refusjon ved yrkesskade

Bakgrunn

En vesentlig del av folketrygdens utgifter ved yrkesskade blir finansiert av arbeidsgivere ved en refusjonsordning knyttet til den obligatoriske yrkesskadeforsikringen etter lov av 16. juni 1989 nr. 65. Ordningen er forankret i forskrift 25. mars

1997 nr. 270, hjemlet i medhold av folketrygdloven § 23-8.

Refusjonsordningen bygger på en forenklet modell, basert på at man medregner kapitaliserte uføreytelser fullt ut i beregningsgrunnlaget, mens andre trygdeytelser ikke tas med. Den avspeiler forholdet mellom folketrygdens utgifter og erstatningsutbetalingene, men tar ikke sikte på å dekke

de faktiske trygdeutgifter i de enkelte yrkesskade-tilfeller. Refusjonen skjer gjennom en fastsatt pro-sentsats/refusjonssats av de faktiske erstatnings-utbetalinger fra forsikringsgiverne. Refusjonssat-sen har vært fastsatt til 120 pst. av erstatningsut-betalingene siden 1991, da ordningen ble innført. Refusjonssatsen beholdes uendret på 120 pst. av erstatningsutbetalingene også i 2019. Av praktiske grunner følger oppgjørsåret kalenderåret, men forsikringsselskapene kan først ha oppgjøret fer-dig beregnet og utbetalt 1. mars i det etterføl-gende året. Fra 1. januar, fram til forfall 1. mars, blir selskapene belastet renter i henhold til dags-lånsrenten i Norges Bank.

Nærmere om folketrygdens utgifter og refusjons-inntekter ved yrkesskade

Folketrygdens faktiske utgifter ved yrkesskade er langt større enn beløpet som blir refundert. Dette skyldes at stønadsarter, i hovedsak korttidsytelser som sykepenger og utgifter til helsetjenester, er holdt utenfor refusjonsordningen. Refusjonsord-ningen omfatter heller ikke enkelte persongrup-per som hører inn under det offentliges ansvar, som for eksempel skoleelever.

I tabellen nedenfor framgår de faktiske refu-sjonsinnbetalinger som folketrygden har fått fra forsikringsselskapene fra og med 2012 og til og med juni 2018

Refusjonsinnbetalinger fra forsikringsselskapene

	2012	2013	2015	2016	2017	2018
Inntekt	821	835	904	939	1 021	841

Departementet vil bemerke at refusjonsordningen bygger på en forenklet modell basert på at man medregner de kapitaliserte uføreytelser fullt ut i beregningsgrunnlaget, mens andre trygdeytelser ikke medregnes. I budsjettanslaget for 2019 forut-settes det at refusjonssatsen beholdes uendret på 120 pst. av erstatningsutbetalingene også i 2019

For 2019 foreslås en bevilgning på 940 mill. kroner.

Post 73 Refusjon bidragspliktige

Det tas refusjon for utbetalt bidragsforskott (se kap. 2620, post 76) i innbetalt bidrag fra de bidragspliktige for samme periode, inntil tilsva-rende beløp utbetalt som forskott.

I 2017 ble det innbetalt 251,6 mill. kroner fra de bidragspliktige. Dette utgjør om lag 34 pst. av utbetalt forskott på kap. 2620, post 76.

Anslagene som legges til grunn på denne pos-ten, utgjør en andel av det beløp som forventes utbetalt i bidragsforskott i samme periode. Det anslås at inntektene i 2019 vil utgjøre om lag 34 pst. av utgiftene på kap. 2620, post 76.

For 2019 foreslås en bevilgning på 235 mill. kroner.

Post 80 Renter

Posten gjelder i hovedsak renteinntekter av lån og innskudd for kontorlokaler.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1,7 mill. kroner.

Post 86 Innkreving feilutbetalinger

Posten omfatter inntekter fra tilbakebetaling av for mye utbetalt til stønadsmottaker inkludert inn-tekter fra etteroppgjør av uføretrygd. I tillegg regnskapsfører Helfo refusjon for feilutbetalte ytelser samt renter på slike feilutbetalinger på denne posten.

Fra 2019 foreslås det at inntekter fra kap. 3635, post 85 Innfordring av feilutbetaling av ventelønn budsjetteres under kap. 5701, post 86. Inntektene fra innfordring av feilutbetaling av ventelønn anslås til 0,2 mill. kroner i 2019.

For 2019 anslås inntektene på posten å bli 1 150 mill. kroner. Økningen fra Saldert budsjett 2018 skyldes bl.a. høyere inntekter fra feilutbeta-lingssaker, noe som må ses i lys av Arbeids- og velferdsetatens økte satsing på feilutbetalingsom-rådet, jf. omtale under kap. 605, post 01. I tillegg ventes inntekter fra etteroppgjør uføre å bli høy-ere i 2019 enn lagt til grunn for bevilgningen i Sal-dert budsjett 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 1 150 mill. kroner.

Post 87 Diverse inntekter

Posten består i hovedsak av følgende inntekter:

- Straffgebyr fra a/a register
- Renter og avdrag på atfføringslån
- Inntekter fra tolketjenester på stønadsområdet
- Refusjon av helsetjenester i utlandet (regn-skapsføres av Helfo)

Inntekter fra purregebyr og rettsgebyr fra skyld-ner ble tidligere bevilget over denne posten. Arbeids- og velferdsetatens innkrevingsvirksom-

het (NAV Innkreving), som krever inn disse gebyrene, er overført til Skatteetaten med virkning fra 1. april 2018. Som følge av dette bør inntekter fra purre- og rettsgebyr i stedet bevilges over Skatteetatens budsjett. Det foreslås derfor en rammeoverføring på 30,5 mill. kroner til kap. 4618 Skatteetaten, post 01 Refunderte utleggs- og tinglysingsgebyr.

Øvrige inntekter som fortsatt skal bevilges under kap. 5701, post 87, anslås å bli noe høyere i 2019 enn i 2018.

For 2019 foreslås en bevilgning på 27 mill. kroner.

Post 88 Hjelpemiddelsentraler m.m.

Posten omfatter inntekter fra bl.a. salg av hjelpemidler og biler.

For 2019 foreslås en bevilgning på 63 mill. kroner.

Programkategori 33.30 Arbeidsliv

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
2541	Dagpenger	13 952 400	13 348 000	10 307 000	-22,8
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.	832 164	795 000	890 000	11,9
Sum kategori 33.30		14 784 564	14 143 000	11 197 000	-20,8

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
70-89	Andre overføringer	14 784 564	14 143 000	11 197 000	-20,8
Sum kategori 33.30		14 784 564	14 143 000	11 197 000	-20,8

Kap. 2541 Dagpenger

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	13 952 400	13 348 000	10 307 000
Sum kap. 2541		13 952 400	13 348 000	10 307 000

Hovedtrekk ved regelverket

Dagpengeordningens hovedformål er å gi delvis kompensasjon i en begrenset periode for bortfall av arbeidsinntekt ved arbeidsledighet. Dagpengene beregnes på grunnlag av tidligere arbeidsinntekt. Det vil si at det er et betydelig innslag av forsikring innebygget i ordningen. Ordningen er også et viktig fordelingspolitisk virkemiddel og inngår i det sosiale sikkerhetsnettet. Samtidig er ordningen utformet med sikte på å motivere til aktiv jobbsøking, bl.a. gjennom aktivitetskrav, mobilitetskrav og sanksjoner. Dette gjør dagpen-

geordningen til et viktig arbeidsmarkedspolitisk virkemiddel som skal bidra til økt overgang til arbeid.

Det foreslås enkelte endringer i dagpenge- og permitteringsregelverket for 2019, jf. omtale nedenfor.

Rapport

Utviklingen i antall dagpengemottakere

I gjennomsnitt mottok om lag 65 900 personer dagpenger i 2017, mot om lag 75 750 personer i 2016. I 1. halvår 2018 var det om lag 57 800 dag-

pengemottakere i gjennomsnitt. Dette er en reduksjon på rundt 21 pst. sammenlignet med 1. halvår 2017.

I 2017 var utgiftene til dagpenger på om lag 13 950 mill. kroner. I 1. halvår 2018 summerte utgiftene over dagpengekapittelet seg til om lag

6 000 mill. kroner. Dette er en reduksjon på rundt 24 pst. sammenlignet med 1. halvår 2017.

Tabellen nedenfor viser omfang og sammensetning av dagpengemottakere for 2016 og 2017, og 1. halvår 2017 og 2018.

Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere, 2016 – 1. halvår 2018

	2016	2017	1. halvår 2017	1. halvår 2018
Helt ledige ikke permitterte	45 409	38 986	42 533	33 715
Helt ledige permitterte	4 357	3 024	4 054	2 517
Delvis ledige ikke permitterte	14 916	13 508	14 664	12 693
Delvis ledige permitterte	3 330	2 601	3 450	1 999
Andre (inkl. tiltaksdeltakere)	7 744	7 751	8 568	6 895
Sum	75 756	65 870	73 269	57 819

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Gjennomsnittlig mottok dagpengemottakere ytelsen i 21 uker i 2017. Dette er en reduksjon på en uke sammenlignet med 2016. Flertallet av dagpengemottakerne er helt ledige arbeidssøkere (inkl. helt permitterte). I 2017 var det gjennomsnittlig om lag 42 000 personer i denne gruppen. I 1. halvår 2018 var det i gjennomsnitt om lag 36 200 helt ledige dagpengemottakere. Dette er en reduksjon på om lag 22 pst. fra 1. halvår 2017.

Permitteringer finner først og fremst sted i industrien og i bygg og anlegg. Omfanget av permitteringer varierer mye over konjunktorene og gjennom året. Fra 2016 til 2017 gikk antallet permitterte ned med om lag 27 pst. I 1. halvår 2018 har antallet permitterte gått ned med 66 pst. sammenlignet med 1. halvår 2017, og ble redusert til 4 500 helt og delvis permitterte. Om lag 55 pst. var helt permitterte.

I 2017 var det 57 pst. av de helt ledige, inkludert helt ledig permitterte, som mottok dagpenger.

Bruk av sanksjoner for mottakere av dagpenger

Dagpengeordningens krav til mobilitet og disponibilitet skal praktiseres strengt og konsekvent. Sanksjonene mot dem som selvforskyldt er ledige eller som uten rimelig grunn lar være å ta jobb eller delta i arbeidsmarkedstiltak, er et viktig virkemiddel for å sikre aktiv arbeidssøking. Avstengning skjer i form av tidsbegrenset bortfall eller forlenget ventetid for å få dagpenger.

I 2017 ble det fattet om lag 4 200 vedtak om tidsbegrenset bortfall, og om lag 7 700 vedtak om forlenget ventetid for å få dagpenger som følge av selvforskyldt ledighet. I 1. halvår 2018 ble det fattet om lag 1 900 vedtak om tidsbegrenset bortfall, og om lag 4 100 vedtak om forlenget ventetid.

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 319, 15. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen utrede adgang til i større grad å åpne opp for å ta utdanning, herunder utdanning som gir studiepoeng, mens man mottar dagpenger.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 15 S (2017–2018).

Hovedregelen etter folketrygdloven § 4-6 er at personer som er under utdanning eller opplæring ikke har rett til dagpenger. Begrunnelsen er at de i utgangspunktet ikke kan anses som reelle arbeidssøkere eller fullt ut disponible for arbeidsmarkedet, så lenge de er under utdanning.

Innenfor dagens regelverk er det adgang til å kombinere utdanning med dagpenger i følgende tilfeller:

- utdanning/opplæring som eksplisitt er tilpasset fulltidsarbeid, dvs. som foregår utenfor normal arbeidstid og med redusert studieprogresjon. Slik utdanning anses som tilpasset full-

tidsarbeid selv om inntil ti dager av undervisningen per semester pågår på dagtid.

- utdanning/opplæring som eksplisitt er tilpasset fulltidsarbeid, som er påbegynt minst seks måneder før ledigheten, kan fortsette i inntil seks måneder etter ledighetstidspunktet, med full studieprogresjon.
- utdanning/opplæring i form av arbeidsmarkedstiltak eller visse typer kortvarige utdanningsløp som ikke er del av lengre utdanningsløp (maksimalt tre måneders varighet).
- deltaking på full tid i godkjent opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere i inntil ett år, med adgang til forlengelse.
- deltakelse i introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere.

Våren 2016 ble det gjort flere justeringer i dagpengeregelverket som øker fleksibiliteten, og legger bedre til rette for at ledige med dagpenger kan ta utdanning. Endringene gjaldt særlig økt mulighet for å ta utdanning som er særskilt tilpasset fulltidsjobb. Endringene har medført at flere utdanninger enn tidligere, og da særlig studier i regi av universitet/høyskole, nå godkjennes i kombinasjon med dagpenger. Departementet er av den oppfatning at disse regelverksendringene i stor grad ivaretar hensynene til en fornuftig og målrettet tilpasning til dagens situasjon på arbeidsmarkedet. Unntakshjemmelen i folketryktdloven § 4-6 gir også lite rom for ytterligere utvidelser av adgangen til å ta utdanning i kombinasjon med dagpenger.

Det er viktig å holde fast på at dagpengene skal være en midlertidig inntektssikring mens man søker nytt arbeid, og i utgangspunktet ikke skal finansiere ordinær utdanning. Kompetanseheving og kvalifisering kan isolert sett fremstå som fornuftige sysler for arbeidsledige, men kan også gå på bekostning av arbeidssøkeraktiviteten. Departementet viser i den forbindelse til at regjeringen har satt ned et offentlig utvalg som utreder problemstillinger som berører finansiering av utdanning for arbeidsledige. Livsoppholdsutvalget skal frem mot desember 2018 utrede løsninger og modeller for inntektssikring slik at flere voksne kan ta utdanning på grunnskole og videregående nivå. Utvalget skal i tillegg til Lånekassens finansieringsordninger bl.a. vurdere arbeidsrettede tiltak og ytelser som hører inn under Arbeids- og velferdsetaten.

Regjeringen finner det hensiktsmessig å avvente vurderingene fra Livsoppholdsutvalget før det eventuelt vurderes ytterligere utvidelser i adgangen til å ta utdanning med dagpenger.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Dagpenger, overslagsbevilgning

I Revidert nasjonalbudsjett 2018 ble bevilgningen redusert fra 13 348 mill. kroner til 11 610 mill. kroner. For 2019 foreslås en bevilgning på 10 307 mill. kroner. Den anslåtte utgiftsreduksjonen fra 2018 til 2019 skyldes en mer positiv utvikling på arbeidsmarkedet, færre dagpengemottakere og reduksjon i gjennomsnittlig ytelse.

I 2019 legges det beregningsteknisk til grunn et gjennomsnittlig antall dagpengemottakere på om lag 48 800, og årlig utbetaling per dagpengemottaker på om lag 213 400 kroner. Budsjettforslaget må også ses i sammenheng med regjeringens forslag til endringer i dagpengeordningen.

Redusert maksimal periode (49 uker til 26 uker) med fritak for lønnsplikt under permittering

Etter hovedregelen i lov om lønnsplikt under permittering er maksimal periode med fritak fra lønnsplikt 26 uker. Som følge av ringvirkningene i norsk økonomi av oljeprisfallet i 2014, ble perioden utvidet i 2015 og videre i 2016 til 49 uker. Arbeidsgiver har ti dagers lønnsplikt i starten av permitteringsperioden (arbeidsgiverperiode I). I 2016 ble det innført ytterligere fem dagers lønnsplikt etter 30 uker (arbeidsgiverperiode II).

Arbeidsledigheten har nå gått betydelig ned og etterspørselen etter arbeidskraft stiger. Antall permitterte er også redusert. Ved utgangen av august 2018 var det registrert 2 500 helt eller delvis permitterte. Det er vel 1 000 færre enn på samme tid i fjor. En studie fra Oslo Economics og Frischsenteret⁵⁵ tyder på at et mer sjenerøst permitteringsregelverk med lengre fritaksperiode og kortere arbeidsgiverperiode bidrar til å øke innstrømmingen til permittering. Det er viktig at inntektssikringsordningene understøtter høy sysselsetting. Regjeringen foreslår at maksimal periode med fritak fra lønnsplikt under permittering reduseres fra 49 til 26 uker fra 1. januar 2019. Samtidig faller arbeidsgiverperiode II bort. Forslaget vil redusere utgiftene til dagpenger under kap. 2541, post 70 med 80 mill. kroner i 2019. Det er anslått en samlet effekt av endringen på om lag 288 mill. kroner i 2020. Forslaget anslås å gi en reduksjon i gjennomsnittsbeholdningen av dagpengemottakere på om lag 330 i 2019 og ytterligere 830 i 2020.

⁵⁵ Falch, N. S., Røed, K. og Zhang, T (2018). Virkninger av endringer i permitteringsregelverket. Delrapport 2 utarbeidet av Oslo Economics og Frischsenteret på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet.

Endre fastsettelsen av dagpengegrunnlag for dem som får vedtak basert på de tre siste årene

Dagpengene beregnes ut ifra bruttoinntekt siste avsluttede kalenderår før søknad, eller de siste tre avsluttede kalenderårene dersom det gir høyere dagpenger. Inntekt over 6G regnes ikke med i dagpengegrunnlaget. Når det er inntekten de siste tre avsluttede kalenderårene som utgjør dagpengegrunnlaget, regnes taket på 6G i praksis ut ifra gjennomsnittlig inntekt de siste tre avsluttede kalenderårene. Regjeringen foreslår at begrensningen på 6G skal gjelde inntekten i hvert enkelt av de tre siste årene før søknadstidspunktet, i stedet for gjennomsnittet. Endringen gjøres gjeldende fra 1. januar 2019. Dermed vil praksis for beregningen av 6G-begrensningen bli den samme for dagpengene som for arbeidsavklaringspenger, sykepenger og uførepensjon.

Forslaget innebærer en reduksjon i utgiftene til dagpenger under kap. 2541, post 70 Dagpenger på om lag 23 mill. kroner i 2019. Regelverksendringen vil først ha full budsjetteffekt i 2021, og det er da anslått en samlet effekt av endringen på om lag 54 mill. kroner under kap. 2541, post 70 Dagpenger. Forslaget anslås å berøre i gjennomsnitt om lag 1 460 dagpengemottakere i 2019, ytterligere 1 510 i 2020 og ytterligere 420 i 2021. Disse vil få lavere gjennomsnittlig ytelse som følge av forslaget.

Bedre inntektssikring for personer som nylig har blitt arbeidsledige – forskjøvet opptjeningsperiode for dagpenger

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 63, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen, i samarbeid med KrF og Venstre, fremme forslag til endringer i dagpengeordningen som styrker arbeidslinjen og

som på en bedre måte enn i dag ivaretar formålet om inntektssikring for de som nylig har blitt arbeidsledige.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Meld. St. 1 (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018) og Prop. 1 S (2017–2018), Innst. 2 S (2017–2018).

I dag legges inntekt det siste eller de tre siste avsluttede kalenderår til grunn i vurderingen av minsteinntektskrav og beregningsgrunnlag for å få dagpenger, fordi det er dette man har hatt tilgjengelige opplysninger om til nå. Når kravet til minsteinntekt og beregningsgrunnlag vurderes ut fra inntekt det siste eller de siste tre avsluttede kalenderår, kan det gi urimelige utslag for enkelte. Ledige som eksempelvis har opptjent krav til minsteinntekt i perioden januar til juni, men som ikke var i arbeid året før, vil ikke få dagpenger samme år. De må vente til årsskiftet. Med innføring av A-ordningen rapporteres inntekten månedlig, og Arbeids- og velferdsetaten har nå tilgang til løpende opplysninger om inntekt.

Forsikringshensyn tilsier at inngangsvilkårene og beregningsreglene bør knyttes til det mest aktuelle inntektstapet, og ikke et inntektstap som ligger langt tilbake i tid. Regjeringen foreslår derfor å flytte opptjeningsperioden for minsteinntekt og beregningsgrunnlag nærmere søknadstidspunktet. Fra 1. juli 2019 skal inntekten de siste 12 eller 36 månedene forut for søknadstidspunktet legges til grunn. Dagpengene vil da i større grad enn i dag baseres på inntekt kort tid før ledigheten inntreffer. Forslaget vil gi bedre inntektssikring for personer som nylig har blitt arbeidsledige. Forslaget anslås ikke å ha budsjettmessige konsekvenser for dagpengebevilgningen.

Budsjettforslag

For 2019 foreslås en bevilgning på 10 307 mill. kroner.

Kap. 5705 Refusjon av dagpenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs	26 707	23 000	26 000
71	Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge	224	800	800
	Sum kap. 5705	26 931	23 800	26 800

Budsjettforslag 2019**Post 70 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs**

Arbeids- og velferdsetaten kan forskuttere lønns-
garantimidler i form av dagpenger dersom vilkå-
rene for dekning gjennom lønnsgarantiordningen
er tilstede. Arbeids- og velferdsetaten fremmer
refusjonskrav i konkursboet for utbetalte dagpen-
ger når det blir klart at det vil bli utbetalt lønns-
garantimidler til arbeidstaker.

For 2019 foreslås en bevilgning på 26 mill. kro-
ner.

Post 71 Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge

Arbeids- og velferdsetaten kan søke refusjon for
utbetalte dagpenger til personer som er bosatt i
Norge og har blitt helt arbeidsledige fra arbeid i et
annet EØS-land. Tilsvarende kan andre EØS-land
kreve refusjon fra Norge for utbetalte dagpenger
til personer som er bosatt i det andre EØS-landet,
og har blitt helt arbeidsledige fra arbeid i Norge.
Mellom de nordiske landene er det inngått en
avtale om å ikke kreve slik refusjon.

For 2019 foreslås en bevilgning på 0,8 mill.
kroner.

Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv., <i>overslagsbevilgning</i>	832 164	795 000	890 000
	Sum kap. 2542	832 164	795 000	890 000

Hovedtrekk ved regelverket

Lønnsgarantiordningen skal, på visse vilkår,
dekke arbeidstakerens utestående krav på lønn
mv. når arbeidsgiver går konkurs, jf. lov av
14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for
lønnskrav ved konkurs mv.

Arbeids- og sosialdepartementet har ansvar
for lønngarantiregelverket, og ordningen forval-
tes av NAV Lønnsgaranti. I tillegg til skriftlig søk-
nadsbehandling innebærer også lønnsgaranti-
arbeidet muntlig informasjon og veiledning om
garantiordningen til bl.a. arbeidstakere, bobesty-
rere og tingretter.

Lønnsgarantiordningen omfatter arbeidsfor-
hold der det skal betales arbeidsgiveravgift til fol-
ketrygden. Unntatt fra ordningen er selvstendig
næringsdrivende, oppdragstakere og arbeids-
takere som har hatt en eierandel i virksomheten
på minst 20 pst., med mindre vedkommende kan
sannsynliggjøre at han/hun ikke har hatt vesent-
lig innflytelse over driften.

De krav som kan dekkes gjennom lønnsgaranti-
ordningen er lønn og annet arbeidsvederlag for
maksimalt seks måneder. Lønnskravet må ikke
være forfalt lenger tilbake enn 12 måneder før frist-
dagen i konkursen. Opptjente feriepenger kan dek-
kes for samme år som fristdagen og året før. Pen-

sjonsytelser og erstatning for tapt arbeidsvederlag kan dekkes for maksimalt seks måneder. I tillegg kan renter av utestående lønnskrav inntil fristdagen og eventuelle inndrivelseskostnader dekkes.

Den maksimale dekningen er begrenset til et bruttobeløp tilsvarende to ganger folketrygdens grunnbeløp på fristdagen. I tillegg kan man få dekket rimelige omkostninger i forbindelse med konkursbegjæringen.

Rapport

Antall konkurser på landsbasis og antall foretaks konkurser, antall ansatte, ansiennitet og lønnsnivå i de bedrifter som rammes av konkurs, påvirker

utbetalingenes samlede størrelse i lønnsgarantiordningen. Utbetalingene gjennom lønnsgarantiordningen er slik konjunkturavhengige. Økonomien i det enkelte år har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innbetaling av dividende. Utover dette vil svingninger i restansesituasjonen i NAV Lønnsgaranti kunne påvirke utgiftene i de enkelte år.

Utbetalingene ett år refererer seg i hovedsak til innkomne saker i utbetalingsåret, samt innkomne saker foregående år. Bobestyrere vil ofte måtte bruke noe tid på å få oversikt over konkursboet. Det vil derfor kunne ta litt tid før kravene sendes inn.

Antall konkurser på landsbasis og antall nye saker inn til lønnsgarantiordningen

År	2015	2016	2017
Antall konkurser	4 462	4 544	4 557
Herav antall foretaks konkurser ¹	3 328	3 308	3 455
Antall nye saker inn til lønnsgarantiordningen	2 081	2 126	2 077

¹ Med foretaks konkurser menes konkurser i foretak med ansatte arbeidstakere. I tabellmaterialet er det derfor skilt mellom antall konkurser totalt og antall foretaks konkurser, hvor personlige konkurser og enkeltmannsforetak er skilt ut.

Utviklingen i samlet antall konkurser inn til lønnsgarantiordningen økte med 0,3 pst. fra 2016 til 2017. Økningen første halvår 2018 er på 11,9 pst. Antall foretaks konkurser økte i 2017 med 4,4 pst., og økningen første halvår 2018 er på 15,7 pst. Antall ansatte berørt av konkurs økte i 2017 med 18,8 pst., men har i 1. halvår 2018 gått ned med 5,9 pst. Antall saker inn til garantiordningen gikk ned med 2,3 pst. i 2017, men har gjennom 1. halvår 2018 økt igjen med 2,6 pst. Antall berørte ansatte er også fortsatt høy.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv., overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter for staten i henhold til lov av 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.

Antall konkurser var i 2017 omtrent på nivå med året før, mens andelen foretaks konkurser økte med 4,4 pst. Både samlet antall konkurser og andelen foretaks konkurser har økt hittil 2018. På bakgrunn av denne utviklingen forventes en økning i utgiftene for ordningen, og det anslås en utgift for 2019 på om lag 890 mill. kroner.

For 2019 foreslås en bevilgning på 890 mill. kroner.

Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Dividende	254 976	200 000	230 000
	Sum kap. 5704	254 976	200 000	230 000

Hovedtrekk ved ordningen

Dividende innbetales ved at staten trer inn i arbeidstakernes prioriterte dividendekrav i konkursboet når arbeidstakere får utbetalt lønns- og garantimidler.

Dividenden kan til en viss grad ses i sammenheng med endringene i utbetalingene, samt den generelle økonomiske situasjonen i boene. Innbetalingene relaterer seg til både inneværende og tidligere års utbetalinger. Økonomien i det enkelte bo har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innkreving av dividende. Dette kan igjen ha sammenheng med sammensetningen av hvilke bransjer/næringer som har økonomiske problemer. En annen påvirkningsfaktor kan være bobestyrers muligheter og ressurser i forbindelse med inndrivning av midler til boet. Det er derfor et betydelig etterslep i dividenden i forhold til utbetalingene.

Rapport

I 2015 og 2016 ble det innbetalt dividende tilsvarende 185 mill. kroner og 168 mill. kroner. I 2017 var innbetalingene på 255 mill. kroner. Dette var en økning på 51,9 pst. i forhold til 2016, og kan bl.a. ses i sammenheng med en sterk økning i dekningsgraden i 2017. Det forventes en fortsatt høy dividende, men med noe lavere dekningsgrad enn for siste år, med et anslag for 2019 på om lag 230 mill. kroner.

Budsjettforslag 2019

Post 70 Dividende

For 2019 foreslås en bevilgning på 230 mill. kroner.

Del III
Omtale av særlege tema

7 Fornye, forenkle og forbedre

IKT-moderniseringa i Arbeids- og velferdsetaten

Program for IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten vart starta i 2012. Eit hovudmål for programmet er å sikre betre tenester for brukarane og auke effektiviteten i saksbehandlinga.

Saksbehandlingsløysingane for økonomiske ytingar skal endrast slik at brukar har tilgang til døgnopne sjølvbeteningsløysingar som skal sørge for dialogen mellom forvaltning og brukar som ikkje krev fysisk oppmøte. Brukar skal finne all nødvendig informasjon om Arbeids- og velferdsetaten sine tenester og eigne saker hos etaten på internett.

Kommunikasjonen mellom Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgivarar skal så langt som mogleg støttast av elektroniske dialogløysingar og automatisert datautveksling.

For Arbeids- og velferdsetaten vil nye saksbehandlingsløysingar legge til rette for ein betydeleg auke i saker som kan behandlast automatisk. Dette vil gi raskare saksbehandling, auka likebehandling og betre kvalitet. Effektivisering av saksbehandlinga vil gjere det mogleg å frigjere årsverk i Arbeids- og velferdsetaten som kan omdisponerast til oppfølgingsarbeid for å få fleire i arbeid.

Prosjekt 1 i IKT-moderniseringa vart avslutta i 2015. Prosjektet leverte systemstøtte, inkludert ei sjølvbeteningsløysing for ny uføretrygd frå 1. januar 2015. I tillegg vart det utvikla sjølvbeteningsløysingar for innsyn i eiga sak og dagpenge. Stortinget ga sitt samtykke, jf. Prop. 67 S (2015–2016) og Innst. 291 S (2015–2016), til at Prosjekt 2 kunne starte opp i 2016 med formål å etablere fleksible IKT-løysingar som skal gi høg grad av automatisering og god kvalitet i saksbehandlinga av foreldrepengar og eingongsstønad. Rapportering frå Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at Prosjekt 2 er i rute. I samsvar med milepæl og leveranseplanar er prosjektet godt i gang med etablering av ny vedtaksløysing som skal takast i bruk for foreldrepengar.

Regjeringa har i samsvar med premissane i Prop. 67 S (2015–2016) gitt Arbeids- og sosialdepartementet i oppdrag å planlegge Prosjekt 3 med

hovudinnretning å realisere moderne digitale systemløysingar på sjukepengeområdet. Forutan sjukepengear omfattar dette pleiepengear, omsorgspengear, opplæringspengear og svangerskapspengear.

Planlegginga av Prosjekt 3 har vore gjennom ekstern kvalitetssikring (KS2). På basis av tilrådingane fra KS2-rapporten foreslår regjeringa å starte Prosjekt 3 i januar 2019.

Arbeidstidsordningar mv.

Arbeidslivet er meir samansett enn før, og ulike arbeidstakarar har ulike behov. Regjeringa sitt forslag til endringar i arbeidsmiljølova er vedtatt av Stortinget og tredde i kraft 1. juli 2017, jf. Prop. 72 L (2016–2017) og Innst. 303 L (2016–2017). Desse endringane opnar mellom anna opp for at dersom både arbeidsgivar og arbeidstakar ynsker det, kan delar av arbeidet leggjast til tidsrommet mellom klokka 21.00 og 23.00 utan at dette skal reknast som nattarbeid. Det er vidare gjort endringar i medlevarforskrifta og forskrift om arbeidstid for avlastarar. Medlevarforskrifta vil nå i tillegg til å gjelde for institusjonar for personar med rus- og atferdsproblem, òg omfatte einslege mindreårige asylsøkarar (i kraft frå april 2016) og institusjonar for personar med utviklingshemming, einslege mindreårige flyktingar som er busette i kommunane og barn plasserte i barnevernsinstitusjonar (i kraft frå 1. juli 2017). Når det gjeld avlastarar skal desse normalt reknast som arbeidstakarar, og dette har ført til usikkerheit om ordningane i kommunane. Endringane i forskrift for avlastarar (i kraft 1. juli 2017) gjer ved unntak frå arbeidstidsreglane det mogleg å vidareføre tilbodet om avlasting til dei aller fleste brukarane. Desse endringane gir ei forbetring og forenkling av regelverket og er forventa å kunne bidra til ein meir effektiv bruk av arbeidskrafta.

Statens pensjonskasse

Statens pensjonskasse (SPK) jobbar vedvarande med forbetringar av tenester og dagleg drift, og har hatt fleire viktige leveransar i 2018. Automati-

seringsgraden i pensjoneringsprosessen har auka ytterlegare. Regelmotoren, som bereknar alle pensjonar, er flytt til ei ny, effektiv plattform som også gjer det mogleg å analysere fleire data. Beteningsløysingane på nett blir vidareutvikla for å gjere det enklare for både medlemmer og medlemsverksemder å søkje informasjon, få svar på spørsmål og få utført fleire oppgåver på nett. I 2016 tok SPK i bruk chat for å forbetre svartenesta til medlemmer, og av dei som kontaktar SPK nyttar stadig fleire chat. Det er også etablert eit samarbeid med KLP og NAV om etablering av felles omgrep og definisjonar knytte til nytt regelverk for offentleg tenestepensjon.

Statens pensjonskasse har vidare starta opp pensjonsprogrammet PRO25 for å innføre nytt pensjonsregelverk. Ei sentral målsetting er å etablere effektive løysingar som også er tilrettelagde for digital samhandling med til dømes NAV, skatteetaten og andre tenestepensjonsleverandørar, men òg med medlemmer og medlemsverksemder. Her blir også beteningsløysingar vidareutvikla, med støtte for beslutningar og høve til å simulere eigen pensjon.

Pensjonstrygda for sjømenn

Pensjonstrygda for sjømenn har gjennomført eit fornyingsprosjekt på IKT-området. Dei nye systema medfører ei betydeleg modernisering og effektivisering av etaten.

I 2017 har Pensjonstrygda for sjømenn forenkla og automatisert fleire prosessar gjennom eit robotiseringsprosjekt. Det er også lansert ei ny nettside for å gjere det enklare for både medlemmer og medlemsverksemder å søkje informasjon, få svar på spørsmål og få utført fleire oppgåver på nett. Det er utarbeidd ein første versjon av appen «Ditt PTS» som skal gjere det enklare for medlemmer å finne eige fartstid, få kunnskap om sjømannspensjon, motta meldingar, informasjon, simulere eigen pensjon og søkje pensjon på mobil eller nettbrett.

IKT- systemet er også tilrettelagd slik at det kan vidareutviklast for eit justert pensjonsregelverk i samband med den langsiktige tilpassinga til pensjonsreforma.

8 Innsats mot fattigdom

Regjeringa har som mål å bevare eit samfunn med små forskjellar. Regjeringa vil redusere fattigdom gjennom å inkludere fleire i arbeidslivet og redusere risikoen for at levekårsutfordringar går i arv.

For personar i yrkesaktiv alder, heng fattigdom og låginntekt til stor del saman med manglande eller for låg deltaking i arbeidsmarknaden. Arbeids- og velferdspolitikken står derfor sentralt i innsatsen mot fattigdom. Manglande deltaking i arbeidsmarknaden har ofte si årsak i utfordringar på andre levekårsområde. Personar som har utfordringar knytt til helse, bustad og sosiale forhold kan ha behov for samordna bistand frå arbeids- og velferdsforvaltninga og andre tenester. Det sosiale sikkerhetsnettet skal bidra til at alle får nødvendig bistand slik at dei kan delta i arbeidslivet og på andre arenaer i samfunnet. Det sosiale sikkerhetsnettet omfattar også velferdstenester som familievern og barnevern, helsetenester og tiltak for rusavhengige, bustadsosialt arbeid og innsats for vanskelegstilte på bustadmarknaden mv. Tiltak og innsatsar i utdanningspolitikken, helse- og omsorgspolitikken, bustadspolitikken, oppvekst- og familiepolitikken, integreringspolitikken mv. har også stor betydning for innsatsen mot fattigdom.

Arbeids- og sosialdepartementet har eit ansvar for å koordinere regjeringa sin innsats mot fattigdom. Sektoransvarsprinsippet gjeld og inneber at omsynet til fattigdom skal ivaretakast innanfor sektordepartementa sine ansvarsområde.

Regjeringa foreslår i statsbudsjettet for 2019 å styrke målretta tiltak mot fattigdom. Tiltaka er:

- 20 mill. kroner til å styrke tilskotsordninga Støtte til oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom (Los-ordninga). Målgruppa er unge med risiko for å avbryte utdanninga.
- 15 mill. kroner til Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom. 10 mill. kroner av løyvinga skal gå til eit pilotprosjekt for å dekkje individuelle utgifter ved deltaking i organiserte fritidsaktivitetar. 3 mill. kroner skal gå til Røde kors sitt tiltak «ferie for alle» og 2 mill. kroner skal gå til ferietiltak i regi av Den Norske Turistforening.

- Ordninga med gratis kjernetid i barnehage utvidast til å gjelde to-åringar frå 1. august 2019. Det er sett av 46 mill. kroner til tiltaket.
- 60 mill. kroner til å styrke bustøtteordninga for barnefamiliar og andre store husstandar.
- Skjermingsordninga i bustøtta for personar som var uføre og tok i mot bustøtte før 1. januar 2015 blir varig.
- Om lag 40 mill. kroner til styrking av område-satsingar, mellom anna 20 mill. kroner til tilskotsordninga og 9 mill. kroner til rekrutteringstiltak til barnehagar i utsette byområde.

Nedanfor er satsingar i 2019 og andre innsatsar under Arbeids- og sosialdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kulturdepartementet som har særleg betydning for innsatsen mot fattigdom omtala. Ei meir utførleg omtale er å finne i budsjettproposisjonane til dei ulike departementa.

Arbeid og velferd

Deltaking i arbeidsmarknaden er det viktigaste verkemiddelet ein har for å førebygge og redusere fattigdom. Arbeid gir inntekt og økonomisk sjølvstende, og betrar levekåra og livssituasjonen til enkeltpersonar og familiar. Arbeid gir òg fellesskap og nettverk. Innsatsen for å få fleire i arbeid er viktig for å motverke at låginntekt og levekårsutfordringar går i arv.

Arbeids- og velferdspolitikken skal legge til rette for at flest mogleg kan forsørgje seg sjølve gjennom arbeid. Arbeids- og velferdsforvaltninga (NAV) rår over ei rekke tiltak og verkemiddel for personar som treng arbeidsretta bistand. Inntekts-sikringsordningane skal gi økonomisk sikkerheit for personar som ikkje kan arbeide.

Enkelte grupper kan ha særlege utfordringar med å komme seg i arbeid. Regjeringa har tatt initiativ til ein inkluderingsdugnad for å få fleire inn i arbeidslivet. Regjeringa har sett ned eit sysselsettingsutval som mellom anna skal foreslå tiltak som kan løfte deltaking i arbeidslivet for utsette grupper.

Personar som ikkje har gjennomført vidaregåande opplæring har auka risiko for å bli ståande utanfor arbeidsmarknaden over lang tid. Mange unge står utanfor arbeid og utdanning. Regjeringa har sett i verk ein landsdekkjande ungdomsinn-sats, og innført aktivitetsplikt for mottakarar av økonomisk sosialhjelp under 30 år. Forsøket med NAV-tilsette i vidaregåande skule er særleg retta inn mot elevar som står i fare for å slutte som følge av levekårsutfordringar og sosiale problem. Målet er å auke gjennomføringa i vidaregåande opplæring og fremje overgang til arbeid.

Arbeids- og velferdsforvaltninga skal bidra til at utsette barn og unge og familiane deira får eit samordna tenestetilbod. For å motvirke at fattigdom og levekårsutfordringar går i arv, blir det gjennomført ei systematisk utprøving av ein heilskapleg modell for oppfølging av barnefamiliar med låginntekt i NAV-kontor. Eigne familiekoordinatorar følger opp familiane med omsyn til arbeid, økonomi, bustad og barna sin situasjon.

Innsatsen for eit arbeidsliv med høg sysselsetting og for økonomisk og sosial sikkerheit er nærare omtalt i del II i denne proposisjonen.

Utdanning

Kunnskap og kompetanse er ein viktig føresetnad for at ein stor del av befolkninga deltek i arbeids- og samfunnslivet. Deltaking i barnehage, skole, læreverksamper og høgre utdanning legg grunnlaget for sjølvstende, sosial mobilitet og medverknad. Ved at den enkelte får utnytta evnene sine, vil dei kunne realisere sine ønsker og ambisjonar, og bidra til fellesskapet ved å delta i arbeids- og samfunnsliv.

Regjeringa har gitt barnehagepolitikken ein tydelegare sosial profil gjennom fleire tiltak for å fjerne økonomiske hindringar for at barn får gå i barnehage. Gratis kjernetid på 20 timar per veke er eit tilbod til tre-, fire- og femåringar frå familiar med låg inntekt. Eit nasjonalt minstekrav til redusert foreldrebetaling gjer at ingen familiar må betale meir enn seks pst. av samla skattbar inntekt for ein barnehageplass, med maksimalprisen som ei øvre grense. Det er ei utfordring at mange familiar i målgruppa ikkje bruker desse ordningane. Ei evaluering av ordningane, som kjem i slutten av 2018, vil sjå nærare på kjennskap til ordningane og årsaker til kvifor nokre familiar ikkje bruker tilbodet. Ein delrapport frå evalueringa, som blei lagt fram i mai, syner at det er mange i målgruppa som ikkje kjenner til ordningane, og at søknadsplikta for å få moderasjon gjer terskelen for bruk høgare. Samtidig viser delrapporten at ordnin-

gane er viktige tiltak som legg til rette for at fleire barn får gå i barnehage. Regjeringa foreslår at ordninga med gratis kjernetid i barnehage utvidast til å gjelde to-åringar frå 1. august 2019. Det er sett av 46 mill. kroner til tiltaket. Det foreslås òg 9 mill. kroner til rekrutteringstiltak til barnehagar i utsette byområde.

Frå hausten 2016 er det gitt tilskot til forsøk med gratis deltidstilbod i SFO i Oslo, Drammen, Stavanger og Trondheim. Tiltaket skal bidra til at fleire elevar frå familiar med låg sosioøkonomisk status og/eller elevar med minoritetsspråkleg bakgrunn får moglegheit til å gå på SFO. I 2017 starta eit seksårig forsøk med gratis barnehage og SFO for dei barna som står utanfor desse tilboda. Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag å lage ein modell for korleis midlane best kan treffe målgruppa, og ein del av løyvinga skal gå til forskning for å gi meir kunnskap om effekten av gratis tilbodet. For barnehageåret 2017–2018 gjekk midlane til ei eittårig tilskotsordning med gratis barnehage for utsette femåringar som ikkje gjekk i barnehage frå før. Femåringane kom frå familiar med låg inntekt og/eller frå minoritetsspråklege familiar.

Regjeringa la våren 2017 fram ei melding til Stortinget om tidleg innsats og kvalitet i skolen (Meld. St. 21 (2016–2017)). Regjeringa har styrka arbeidet mot mobbing for å sikre eit betre miljø i barnehage og skole. 0-24-samarbeidet og Program for betre gjennomføring av vidaregåande opplæring har som mål å redusere fråfall og seinare utanforskap i samfunnet. Gjennom betre samordna tenester skal utsette barn og unge og familiane deira få tilpassa og tidleg hjelp. Dette kan bidra til at dei kan lykkast i skolen, noko som igjen kan gi grunnlag for varig deltaking i arbeidslivet.

Regjeringa vil utvikle og sette i gang ei kompetansereform som legg til rette for å lære heile livet. Opplæringstilbodet til vaksne med svake grunnleggande ferdigheter er styrkt, m.a. er løyvinga til Kompetansepluss auka. For nærare omtale, sjå Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Oppvekst og familie

Regjeringa vil redusere fattigdom gjennom å hindre at levekårsutfordringar går i arv. Barn som veks opp i låginntektsfamiliar skal ha moglegheit til å delta i sosiale fellesskap på lik linje med andre.

Regjeringa la våren 2015 fram *Barn som lever i fattigdom – regjeringens strategi* (2015–2017). I

strategien la regjeringa vekt på førebyggjande innsats for å motverke at fattigdom går i arv og tiltak som kan dempe negative konsekvensar for barn og unge som veks opp i fattigdom. Dei 64 tiltaka er retta mot at alle barn får lik moglegheit til deltaking og utvikling. Strategien følgde opp anbefalingane i Riksrevisjonen si undersøking av barnefattigdom (Dokument 3:11 (2013–2014)). Perioden for strategien gjekk ut ved årsskiftet, men innsatsområda i strategien ligg fast og dei ansvarlege departementa følger opp ei rekkje av tiltaka. Tiltaka ligg under Barne- og likestillingsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Samarbeid med fylkesmenn, kommunar og det sivile samfunnet er viktig i arbeidet.

Statusrapporten *Barn som lever i fattigdom – rapport om arbeidet med regjeringas strategi 2015–2017*, blei lagt fram i januar 2018. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har hatt ansvaret for rapporten, i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet, Helsedirektoratet, Husbanken, Integrerings- og mangfaldsdirektoratet, Kulturdepartementet og Utdanningsdirektoratet. Rapporten syner at strategien har ført til større merksemd om fattigdom som levekårsproblem, og konsekvensane dette har for barn og familiar. Tilsvarende statusrapportar om fattigdom i barnefamiliar skal utarbeidast annakvart år. I 2019 blir den andre rapporten publisert.

Regjeringa har styrka det sosiale sikkerhetsnettlet rundt utsette familiar i 2018. Løyvingane til ferie- og fritidsaktivitetar for fattige barn og familiar deira, familievernet, foreldrestøttande tiltak, helsestasjon- og skulehelsetenestene, barnevernet, psykisk helse- og rusfeltet og arbeidet mot vald og overgrep er auka. Barnefamiliar og vanskelegstilte på bustadmarknaden er prioritert. Det er innført rimelegare barnehageplassar og ei nasjonal ordning med gratis kjernetid i barnehage for låginntektsfamiliar frå barna er tre år. Ungdommar i låginntektsfamiliar har fått meir i skulestipend, og det er sett i gang eit fireårig prøveprosjekt med gratis deltids plass i SFO i Drammen, Oslo, Stavanger og Trondheim.

Den nasjonale tilskotsordninga mot barnefattigdom er styrka og er på nær 290 mill. kroner i 2018. Fafo evaluerte tilskotsordninga i 2018. Tilskotsmidlane har ført til ekstra merksemd om barnefattigdom og inkludering i kommunane og dei har stimulert til samarbeid mellom fleire etatar og tenester. Frivillig og offentleg samarbeid har

auka. Totalt fekk 225 kommunar tilskot i 2018, mot 170 i 2017.

Kulturdepartementet vektlegg gode rammevilkår for frivillige organisasjonar slik at dei kan skape aktivitetstilbod med låg terskel. Lokale aktivitetsmidlar (LAM-midlar) til idrett og ordninga Inkludering i idrettslag har som mål å halde kostnadane låge og senke tersklar for deltaking.

Deltaking i fritidsaktivitetar har betydning for trivsel, fellesskap og meistring. Barn og unge i låginntektsfamiliar, mellom anna barn og unge med innvandrarbakgrunn, deltek i mindre grad i fritidsaktivitetar enn andre barn på same alder. Biblioteka er opne lærings- og kulturarenaer og fyller ein viktig demokratifunksjon når dei formidlar opplysning, kultur og kunnskap til alle. Det skal gjerast ein særskild innsats for at barn og unge i familiar med låg inntekt skal delta i tilbodet saman med jamnaldrande. Over budsjettet til Kulturdepartementet gis det tilskot til tiltak mot barnefattigdom. Løyvinga i 2019 blir fordelt med 5 mill. kroner til tiltak i folkebiblioteka og 5 mill. kroner til områdesatsingar.

Regjeringa ynskjer like moglegheiter for alle, og vil styrke det sosiale sikkerhetsnettlet ytterlegare. Trygg og god omsorg, gode barnehagar og skoler og deltaking på fritida er grunnleggjande i arbeidet med like moglegheiter og gode levekår for alle barn. Fritidserklæringa er ein viktig reiskap for å inkludere alle barn i aktivitetar. God integrering, trygge og gode buforhold og gode helsetenester er andre sentrale område i arbeidet mot barnefattigdom.

Regjeringa foreslår å styrke tilskotsordninga *Støtte til oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom* (Los-ordninga) med 20 mill. kroner i 2019. Gjenom tilskotsordninga kan kommunane tilsetje «losar», som følger opp unge i alderen 12–24 år individuelt. Målgruppa er unge med vanskar knytt til dømes til omsorgssituasjonen i heimen, svakt sosialt nettverk og helseproblem, og kor det er risiko for at dei avbryt utdanninga.

Regjeringa foreslår å løyve 15 mill. kroner i 2019 til *Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*. Av løyvinga er det foreslått at 10 mill. kroner skal gå til etablering av ei pilotordning for å dekke individuelle utgifter ved deltaking i organiserte fritidsaktivitetar. I arbeidet med Fritidserklæringa har det vore etterspurnad etter ei slik løysing for barn som ikkje har høve til å til å betale. Pilotordninga vil ha ei varigheit på to år for å få meir erfaring med korleis slike utgifter knytt til deltaking i organisert fritidsaktivitet kan administrerast lokalt. Av dei resterande 5 mill. kronene skal 3 mill. kroner gå til Røde kors sitt tiltak «ferie for

alle» og 2 mill. kroner til ferietiltak i regi av Den Norske Turistforening.

Sjå meir omtale av regjeringa sitt arbeid mot barnefattigdom i Prop. 1 S (2018–2019) for Barne- og likestillingsdepartementet.

Helse

I Jeløyerklæringa står det at: «Selv om folkehelsen i Norge generelt er god og levealderen høy, er sosiale forskjeller i helse og levekår fortsatt ei utfordring. Regjeringen vil legge til rette for god helse og gode levekår for å gi bedre muligheter for alle.» Utjamning av sosiale helseforskjellar vil òg bidra til å redusere fattigdom.

Tiltak innan psykisk helse og rus er viktig i arbeidet med utjamning av helseforskjellar. Regjeringa har prioritert å styrke tenestene til menneske med psykisk helse- og/eller rusutfordringar, bl.a. gjennom å lovfeste krav om at kommunar frå 2020 må ha psykologkompetanse. Det har vore ein solid auke i rekrutteringa av psykologar i kommunane frå 2013–2017. Fleire psykologar vil òg bidra til å styrke det helsefremjande arbeidet i kommunane. I august 2017 la regjeringa fram strategi for god psykisk helse. Denne er følgd opp gjennom ein eigen opptrappingsplan for barn og unge hausten 2018.

Innanfor rusfeltet har regjeringa sett i verk ein opptrappingsplan for perioden 2016–2020 på 2,4 mrd. kroner til auka innsats i spesialisthelsetenesta og til kommunalt rusarbeid. Dette gir eit historisk løft for ei utsett gruppe. Ventetid innanfor tverrfagleg spesialisert behandling har gått ned. I statsbudsjettet for 2019 foreslår regjeringa å auke løyvinga til opptrappingsplanen med 281 mill. kroner.

Regjeringa har styrkt tilbodet til gravide, til barn, unge og foreldra deira gjennom helsestasjons- og skulehelsetenesta med ein gradvis opptrapping gjennom kommuneramma og dessutan gjennom øyremerkte tilskot. I 2018 utgjorde tilskotet 853,3 mill. kroner til kommuneramma og 307,2 mill. kroner i øyremerkte tilskot til helsestasjons- og skulehelsetenesta og områdesatsingar.

Det er lagt til rette for at kommunane som ein del av folkehelsearbeidet arbeider systematisk for å jamne ut sosiale helseforskjellar. I denne samanhengen kan det vera ei støtte at folkehelseprofilane til Folkehelseinstituttet no synleggjer sosiale forskjellar i kommunar betre ved at det er profil på bydelnivå, og dessutan at det er lagt inn indikator for utdanningsforskjell i forventa levealder. Profilane viser òg tydeleg geografiske forskjellar i ulikskap. Med *Program for folkehelsearbeid* har regje-

ringa starta eit tiårig utviklingsarbeid retta mot kommunane. Å betre den psykisk helsa for barn og unge er prioritert i satsinga.

Regjeringa legg fram neste folkehelsemelding våren 2019. Folkehelse omfattar innsats i fleire sektorar. Utjamning av sosial ulikskap i helse blir gjennomgåande i heile meldinga, dvs. at alle tiltak og strategiar vurderast òg ut i frå korleis dei påverkar sosiale helseskilnader.

Bustad

Regjeringa vil at ingen skal vere utan bustad. Alle skal ha ein trygg og god stad å bu, og vere ein del av eit trygt bumiljø og lokalsamfunn.

Regjeringa vil legge til rette for at så mange som mogleg av dei som ønsker det, skal kunne eige bustaden sin. Startlån fremjar eigarlinja ved å medverke til at òg vanskelegstilte skal kunne eige bustad. Husbanken skal prioritere arbeidet med å hjelpe vanskelegstilte frå leige til eige.

Samtidig er det viktig å stimulere til fleire og meir eigna utleigebustader for vanskelegstilte på bustadmarknaden. Husbanken gir tilskot og grunnlån til utleigebustader.

Desse måla er forankra i den nasjonale strategien for bustadsosialt arbeid, *Bolig for velferd* (2014–2020). Strategien gir retning for arbeidet med bustader og oppfølgingstenester for vanskelegstilte på bustadmarknaden. Strategien skal bidra til at kommunane møter ein samordna stat og får betre rammevilkår i arbeidet. Barn og unge er ei prioritert målgruppe.

Bustøtte skal hjelpe husstandar med låge inntekter og høge buutgifter til å kunne bu trygt og godt. Regjeringa vil sørge for ei god ordning med bustøtte, som er målretta dei som treng det mest. Bustøtta for barnefamiliar og andre store husstandar blei styrkt i 2016 ved at grensa for godkjende buutgifter blei heva. Frå 2017 tel ikkje lenger inntekta til barna med i utrekninga av bustøtta til husstanden. Det er òg innført ein ny modell for prisjustering av bustøtta, slik at satsane i regelverket held følge med prisstiging. I statsbudsjettet for 2019 foreslår regjeringa, som eit ledd i innsatsen mot barnefattigdom, å styrke bustøtta for barnefamiliar og andre store husstandar ytterlegare med 60 mill. kroner.

Regjeringa foreslår å auke grensene for godkjende buutgifter med 1 760 kroner i året for hushald på to personar, 3 520 kroner i året for hushald på 3 personar, 5 280 kroner i året for hushald på fire personar, og med 7 040 kroner i året for enda større hushald. Dette vil gjere at om lag 21 000 hushald med barn og om lag 2 600 andre

hushald i gjennomsnitt får om lag 2 700 kroner meir i årleg bustøtte.

Uføreforforma i 2015 førte til auka brutto uføreyting for mange mottakarar. Dette kunne ha ført til mindre bustøtte frå den statlege bustøtteordninga frå Husbanken. Ei skjermingsordning innanfor bustøtta har hindra dette fram til og med 2018. Regjeringa foreslår at denne skjermingsordninga blir varig. Ordninga gjeld personar som var uføre og tok imot bustøtte før 1. januar 2015. Sjå Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet for nærare omtale.

Områdesatsingane er eit viktig tiltak for å medverke til inkludering og likeverdige levekår i utsette byområde. Regjeringa vil halde fram med å støtte dette samarbeidet med kommunane. Det blir samla løyvd om lag 220 mill. kroner til områdesatsingar i Oslo, Drammen, Bergen, Trondheim og Stavanger i 2019.

Områdesatsingane skal forbetre tenester og nærmiljøkvaliteter der behova er størst, slik at fleire blir økonomisk sjølvstendige og aktivt deltakande i lokalsamfunn og storsamfunn. Dette er ein føresetnad for å motvirke fattigdom både på kort og lang sikt.

Det er i 2018 inngått ein ny intensjonsavtale om områdesatsing i Oslo sør i perioden 2018–2026. Indre Oslo øst har framleis store utfordringar, og regjeringa vil i samarbeid med Oslo kommune vurdere korleis dette arbeidet kan følgjast opp og inngå ein ny intensjonsavtale for perioden 2019–2026.

Regjeringa foreslår ei styrking av områdesatsingar i byer på om lag 40 mill. kroner i 2019, inkludert ei styrking av tilskotsordninga *Områdesatsing i byer* med 20 mill. kroner. Midlane skal nyttast til å styrke pågåande områdesatsingar og delfinansiere nye.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil i samarbeid med andre departement i 2018 legge fram ei utgreiing om korleis staten best

mogleg kan legge til rette for effektiv innsats i byområde med særleg store utfordringar. Sjå nærare omtale av områdesatsingar i Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Integrering

Hovudmålet for integreringspolitikken er at fleire er i arbeid og deltek i samfunnslivet. Regjeringa har starta eit integreringsløft, som heng tett saman med inkluderingsdugnaden og kompetansereformen. Desse initiativa gir høve til å ta større grep for å få fleire i arbeid. Vi vil hindre at store grupper fell frå eller blir ståande utanfor arbeidslivet, og motvirke systematiske skilnader i levekår mellom ulike grupper.

Regjeringa vil mot slutten av 2018 legge fram ein strategi som skal gi tydeleg retning for integreringsarbeidet framover. Formålet med strategien er å auke deltakinga for innvandrarar i arbeids- og samfunnsliv gjennom ein samordna innsats. Innvandrarar skal i større grad bli ein del av store og små fellesskap i det norske samfunnet. Introduksjonsprogrammet skal reformerast med tydelege forventningar til gode resultat og meir arbeidsretta eller utdanningsretta tiltak. Opplæringa i norsk og samfunnskunnskap skal fornyast og forbetrast. God kompetanse i norsk språk er ein grunnleggande føresetnad for deltaking i utdanning, arbeid og samfunnsliv, og regjeringa vil sørge for at fleire lærer betre norsk. Kunnskapsdepartementet er i gang med ein større gjennomgang av introduksjonslova som etter planen skal føre fram til eit lovforslag som vil bli sendt ut til offentleg høyring våren 2019.

Regjeringa foreslår ei rekkje målretta tiltak i 2019 for regjeringa sitt integreringsløft, sjå omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

9 FN sine berekraftsmål

FN vedtok i september 2015 berekraftsmål for perioden fram mot 2030 (Agenda 2030). Måla forpliktar Noreg både internasjonalt og nasjonalt. I Nasjonalbudsjettet for 2019 er det gitt ei samla omtale av alle berekraftmåla. Arbeids- og sosialdepartementet har ansvar for koordinering av berekraftsmål 1, og bidreg til berekraftsmål 8. Berekraftsmål 1 om å utrydde fattigdom blir følgd opp nasjonalt gjennom innsatsen for å redusere fattig-

dom og hindre at levekårutfordringar går i arv. Sjå omtale over 2 Innsats mot fattigdom, hovudmål om økonomisk og sosial sikkerheit og innleiande del punkt 3.4 om levekår og låginntekt. For omtale av delmål 8.6 sjå under hovudmål om eit omstillingsdyktig arbeidsliv med høg sysselsetting, og for omtale av delmål 8.8 sjå under hovudmål om eit sikkert og seriøst arbeidsliv.

10 Likestilling og mangfold

Oversiktstabellar over tilsette og gjennomsnittleg lønn etter kjønn

Nedanfor blir det gitt ei oversikt over status for arbeidet med likestilling og mangfold for Arbeids- og sosialdepartementet og for departementet sine underliggande verksemdar. Likestillings- og diskrimineringslova § 26 gir pålegg til offentlege arbeidsgivarar, både som offentleg myndigheit og som arbeidsgivar, å arbeide aktivt, målretta og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering på alle områda i samfunnet.

I tillegg til aktivitetsplikta, følger det av likestillings- og diskrimineringslova § 26a at arbeidsgivarar i offentlege verksemdar skal greie ut om den

faktiske tilstanden når det gjeld likestilling mellom kjønna. Lova gir òg pålegg til arbeidsgivarar i offentlege verksemdar om å gjere greie for tiltak som er sette i verk eller planlagde for å fremme lova sitt formål om likestilling uavhengig av etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsetting, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Statlege verksemdar som ikkje er pålagde å utarbeide årsmelding, skal gi utgreiinga i årsbudsjettet.

Tabellen under gir ei oversikt over prosentdelen kvinner i Arbeids- og sosialdepartementet og i underliggande verksemdar per 1. oktober 2017, totalt for verksemdene og i ulike stillingskategoriar.

Tilsette etter kjønn i Arbeids- og sosialdepartementet og underliggende verksemdar¹

		ASD	AV- etaten	TR	PTS	SPK	Atil	Ptil
Totalt i verksemda ²	2017	196	14 315	64	24	391	677	177
	2016	202	14 314	68	24	397	663	170
Andel kvinner i pst:								
I verksemdene	2017	61,7	70,0	56,0	58,0	56,5	60,0	46,0
	2016	61,1	70,1	56,0	58,0	56,0	60,0	46,0
Toppleiarar	2017	47,8	50,0	100	60,0	37,5	46,0	43,0
	2016	37,5	47,6	100	60,0	37,5	47,0	43,0
Mellomleiarar	2017	50,0	62,0	20,0	-	59,0	54,0	21,0
	2016	44,0	61,9	20,0	-	61,0	53,0	21,0
Alternativ karriereveg	2017	33,3	-	39,0	-	50,0	44,0	-
	2016	33,3	-	41,0	-	50,0	45,0	-
Saksbehandlarar	2017	67,1	71,0	56,0	56,0	54,0	65,0	43,0
	2016	69,1	70,9	64,0	56,0	57,0	61,0	43,0
Konsulentar/kontorstillingar	2017	77,0	79,1	86,0	100	-	86,0	94,0
	2016	91,7	79,4	86,0	100	-	87,0	89,0
Slutta	2017	33,0	69,4	50,0	100	66,0	38,0	33,0
	2016	78,0	69,8	80,0	100	56,0	50,0	86,0
Nytilsette	2017	55,6	68,5	38,0	100	68,0	50,0	42,0
	2016	43,8	65,3	50,0	50,0	53,0	50,	75,0
Deltidstilsette	2017	100	80,1	83,0	50,0	82,0	76,0	38,0
	2016	88,2	81,2	88,0	100	85,0	67,0	60,0
Mellombels tilsette	2017	60,0	71,7	73,0	-	60,0	57,0	50,0
	2016	58,3	70,5	53,0	-	67,0	59,0	75,0
Foreldrepermisjon	2017	100,0	90,6	0	100	69,0	50,0	100
	2016	100,0	92,7	100	67,0	55,0	88,0	80,0

¹ Tabellen er utarbeidd av Arbeids- og sosialdepartementet på bakgrunn av tal frå eige lønns- og personalsystem og tal frå dei underliggende verksemdene. Forkortingar: Arbeids- og sosialdepartementet (ASD), Arbeids- og velferdsetaten (AV-etaten), Trygderetten (TR), Pensjonstrygda for sjømenn (PTS), Statens pensjonskasse (SPK), Arbeidstilsynet (Atil), Petroleumstilsynet (Ptil). I kategorien alternativ karriereveg ligg fagdirektørar, spesialrådgivarar, faste dommarar, overlegar og overingeniørar, sjefingeniørar og senioringeniørar. I kategorien saksbehandlarar ligg rådgivarar og seniorrådgivarar. I kategorien konsulentar ligg førstekonsulentar og seniorkonsulentar. I ASD består toppleinga av ekspedisjonssjefane, departementsråd og direktør. I Trygderetten er det berre ein toppleiar, og denne er ei kvinne. I PTS er det berre eitt leiarnivå, og alle leiarane er plassert i kategorien toppleiarar.

² Verksemdene nyttar ulikt talgrunnlag for «totalt i verksemda» i denne rapporteringa. I TR utgjer totalt i verksemda dei tilsette i aktiv teneste. I SPK, AV-etaten og ASD utgjer totalt i verksemda tilsette i aktiv teneste og dei tilsette som er i lønna permisjon. I PTS, Atil og Ptil utgjer totalt i verksemda tilsette i aktiv teneste, og tilsette i både lønna og ulønna permisjon.

Tala i tabellen under viser at kvinner i gjennomsnitt jamt over har lågare lønn enn sine mannlege

kollegaer. Biletet er meir nyansert når ein ser på dei enkelte stillingskategoriane i verksemdene.

Kvinner sin del av lønna til menn etter stillingskategori¹

		ASD	AV- etaten	TR	PTS	SPK	Atil	Ptil
I pst.								
Gjennomsnitt for heile verksemda	2017	89,8	93,0	80,3	90,1	90,7	97,0	82,1
	2016	90,4	92,4	81,1	91,5	89,1	94,6	80,3
Toppleiarar	2017	105,1	95,3	100,0	104,8	88,8	105,2	104,2
	2016	104,5	94,4	100,0	104,8	89,7	107,6	103,5
Mellomleiarar	2017	96,2	94,5	102,9	-	98,2	100,1	98,0
	2016	95,8	95,1	109,3	-	98,2	101,1	98,3
Alternativ karriereveg	2017	96,8	-	100,0	-	113,2	98,7	-
	2016	107,0	-	100,0	-	111,3	100,7	-
Saksbehandlarar	2017	99,8	95,0	93,5	103,9	89,7	105,5	88,1
	2016	98,6	95,9	86,9	104,5	84,0	99,3	86,3
Konsulentar/kontorstillingar	2017	108,5	101,4	100,7		-	92,0	102,9
	2016	105,6	101,6	101,6		-	87,3	110,7

¹ Tabellen er utarbeidd av Arbeids- og sosialdepartementet på bakgrunn av tal frå eige lønns- og personalsystem og tal frå dei underliggende verksemdene.

Legemeldt sjukefråvær i Arbeids- og sosialdepartementet og underliggende verksemdar

Tabellane under viser tal for legemeldt sjukefråvær for departementet og underliggende verksemdar, totalt og fordelt på kjønn.

Legemeldt sjukefråvær totalt per 31. desember 2017

	ASD	AV- etaten	TR	PTS	SPK	Atil	Ptil
2017	1,9	5,7	3,6	4,7	4,5	3,4	2,1
2016	1,7	5,7	5,8	2,5	4,1	4,0	2,8

Det er relativt stor skilnad i nivået på sjukefråværet mellom verksemdene. I det statelege tariffområdet var det totale sjukefråværet 4,4 pst. Tala i tabellen over gir ein indikasjon på at det legemeldte sjukefråværet i 2017 ligg under nivået for det statlege tariffområdet i Arbeids- og sosialdepartementet, Trygderetten, Arbeidstilsynet og

Petroleumstilsynet. Sjukefråværet i Arbeids- og sosialdepartementet og Petroleumstilsynet er lågt samanlikna med andre statlege verksemdar.

Det har vore ein nedgang i sjukefråværet i Trygderetten, Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet i 2017. I Arbeids- og velferdsetaten var sjukefråværet 5,7 pst. i både 2017 og 2016.

I Arbeids- sosialdepartementet, Pensjonstrygda for sjømenn og Statens pensjonskasse har det vore ein auke i sjukefråværet frå 2016 til 2017.

Samanlikna med arbeidslivet sett under eitt, er sjukefråværet i Arbeids- og sosialdepartementet og dei underliggende verksemdene likvel langt

lågare enn gjennomsnittet for alle næringar sett under eitt.

Det legemeldte sjukefråværet i Arbeids- og sosialdepartementet var 1,9 pst. i 2017 mot 1,7 pst. i 2016. Til samanlikning var det gjennomsnittlege legemeldte sjukefråværet i departementa 3,3 pst. i 2017 og 2,9 pst. 2016.

Legemeldt sjukefråvæer menn og kvinner per 31. desember 2017

	ASD		AV-etaten		TR		PTS		SPK		Atil		Ptil	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
2017	0,8	2,6	3,9	6,5	1,9	4,6	3,5	5,5	2,7	6,0	3,2	3,5	0,9	1,2
2016	0,8	2,3	3,8	6,5	1,8	6,3	3,1	2,0	2,4	5,5	3,0	4,6	0,5	2,3

Tala viser at det framleis er stor skilnad mellom menn og kvinner i det legemeldte sjukefråværet i heile sektoren, bortsett frå i Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet der det har vore ein nedgang i det legemeldte sjukefråværet blant kvinner. I desse verksemdene er det lite som skiljer det legemeldte sjukefråværet mellom menn og kvinner.

Petroleumstilsynet og Arbeids- og sosialdepartementet skil seg ut med eit lågt sjukefråvæer blant både menn og kvinner, men det er framleis relativt stor skilnad i sjukefråværet mellom kjønna i Arbeids- og sosialdepartementet. Sjukefråværet for menn i det statlege tariffområdet var 2,8 pst. i 2017. Blant menn ligg sjukefråværet i Arbeids- og velferdsetaten, Pensjonstrygda for sjømenn og Arbeidstilsynet over det gjennomsnittlege nivået for sjukefråværet i det statlege tariffområdet. Det har og vore ein auke i sjukefråværet blant menn i alle verksemdene bortsett frå i Arbeids- og sosialdepartementet, der sjukefråværet for menn er uendra frå 2016.

Sjukefråværet for kvinner i det statlege tariffområdet var 6,0 pst. i 2017. Tala over gir ein indikasjon på at sjukefråværet blant kvinner i Arbeids- og velferdsetaten er høgare enn gjennomsnittet i det statlege tariffområdet i 2017. Frå 2016 til 2017 har det vore ein auke i sjukefråværet blant kvinner i Arbeids- og sosialdepartementet, Pensjonstrygda for sjømenn og Statens pensjonskasse. Samtidig har det vore ein nedgang i sjukefråværet blant kvinner i Trygderetten, Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Sjukefråværet i Arbeids- og velferdsetaten er uendra frå 2016, og var 6,5 pst. i 2017.

*Nærare om arbeidet med likestilling i verksemdene
Arbeids- og sosialdepartementet*

Kvinnedelen i departementet har vore stabil dei seinare åra, og 61,7 pst. av dei 196 tilsette er kvinner. Tendensen har vore den same for dei nyrekrutterte og for dei som sluttar dei siste åra, men ikkje i 2016. Av dei nyrekrutterte var delen kvinner 44,4 pst., mens delen kvinner som slutta var 66,7 pst. I 2017 var 66 pst. av dei nyrekrutterte kvinner, mens delen kvinner som slutta var 33 pst.

Kjønnsperspektivet er ein del av departementet sin lokale personalpolitikk. Departementet har særleg fokus på at kvinner og menn får like moglegheiter for fagleg utvikling, forfremming, alternative karriereveggar og karriereutvikling til høgare stillingar, men det er framleis slik at balansen mellom kjønna i dei ulike stillingskategoriane varierer. Blant toppleiarane er delen kvinner 42,3 pst. ein auke frå 37,5 pst. i 2016. Blant mellomleiarane har det vore ein liten auke i delen kvinner frå 47,8 pst. i 2016 til 50 pst. i 2017. Det er ei overvekt av kvinner i dei lågare stillingskategoriane, og blant saksbehandlarar er kvinnedelen 67,1 pst. og i stillingsgruppa konsulentar utgjør kvinner 77 pst. I stillingskategorien alternativ karriereveg var 33,3 pst. kvinner, ein auke frå 16,7 pst. i 2016. Departementet vil forsette å vere merksame på utviklinga her.

Prinsippet om likelønn skal takast vare på gjennom den lokale lønnspolitikken. Lønnsutviklinga i samanliknbare grupper skal vere uavhengig av etnisk bakgrunn, funksjonsevne, kjønn og alder. Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner i departementet lågare enn for menn, og utgjør 89,8 pst. av menn si lønn. Dei siste åra har gjennomsnittleg lønn for kvinner vore om lag 10

pst. lågare enn den gjennomsnittlege lønna for menn. Som tala i tabellen over syner, er biletet meir nyansert når lønna til kvinner og menn blir samanlikna innanfor kvar stillingskategori. Kvinner tener i snitt meir enn menn i stillingskategori-ane toppleiarar og konsulentar. Blant mellomleiarane tener kvinner i snitt 96,2 pst. av menn si lønn, og i stillingskategorien saksbehandlarar tener kvinner 99,8 pst. av menn si lønn. Det er fleire kvinner enn menn i dei lågare stillingskategori-ane, og det kan forklare noko av årsaka til skilnaden i gjennomsnittleg lønn for kvinner og menn.

Departementet deltek i staten sitt traineeprogram for personar med høgare utdanning og nedsett funksjonsevne, og har til kvar tid ein trainee tilsett. Forutan søkarar til traineestillingen var delen søkarar som oppgav å ha nedsett funksjonsevne 6,8 pst. i 2017, mot vel éin pst. i 2016. Ingen av desse fylte vilkåra for stillingane dei søkte på. Å nå dei kvalifiserte søkarane med nedsett funksjonsevne opplevast som ei utfordring. Departementet nyttar jobbportalen «Jobbforalle» for å nå målgruppa betre, og søkarar med nedsett funksjonsevne blir innkalla til intervju, dersom dei er kvalifiserte. Departementet har i eigen IA-plan sett mål for rekruttering frå målgruppa (delmål 2), og har som mål å ta imot IA-kandidatar. Det blir gjort i samarbeid med NAV Arbeidslivssenter.

Tilsette med innvandrarakgrunn utgjorde 6,1 pst. av dei tilsette i departementet ved utgangen av 2017, og av desse var 2,6 pst. frå landgruppe 2 (Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utanfor EU). Av totalt 405 søkarar til ulike stillingar i Arbeids- og sosialdepartementet i 2017, opplyste 11,5 pst. av søkarane at dei har innvandrarakgrunn frå landgruppe 2. Av dei som vart innkalla til intervju hadde 7,8 pst. innvandrarakgrunn frå landgruppe 2. Til samanlikning var delen 17,3 pst. i 2016. Det blir jobba med å auke rekrutteringskompetansen i departementet gjennom ulike interne tiltak.

Arbeids- og velferdsetaten

Arbeids- og velferdsetaten er ein kvinne-dominert arbeidsplass og kvinne-delen har vore stabil på om lag 70 pst. dei åtte siste åra. Det var 14 315 tilsette i etaten i 2017. Fordelinga mellom kjønna er tilnærma lik for dei nyrekrutterte som for dei som sluttar i etaten.

Delen kvinner er noko ulik mellom dei ulike einingane, og er høgast i Arbeids- og tenestelinja med over 75 pst. kvinner i nokre fylke og lågast i Arbeids- og velferdsdirektoratet, der kvinne-delen

er rett under 50 pst. Dette heng saman med at kvinne-delen er høgast i dei lågaste stillingskategori-ane, og fell med aukande stillingsnivå. Kvinne-delen blant toppleiarane var 50 pst. i 2017, ein auke frå 47,6 pst. i 2016. I stillingskategorien mellomleiarar er kvinne-delen framleis aukande og var i 2017 62 pst. mot 56,8 pst. i 2010.

Det er ein minimal nedgang i den totale delen tilsette menn i verksemda frå 2010 til 2017. Talet på søkarar viser at det er ein noko høgare del menn som søker på stillingane enn det som vert tilsett. Av dei som søkte på stillingane var det 36,3 pst. menn og 63,6 pst. kvinner. Det har ikkje blitt prioritert å gjere særskilde grep frå sentralt hald for å få fleire menn til å søke stillingar i etaten.

Prinsippet om likelønn i Arbeids- og velferdsetaten skal takast vare på gjennom den lokale lønnsstatistikken. Lønnsutviklinga i samanliknbare grupper skal vere uavhengig av etnisk bakgrunn, funksjonsevne, kjønn og alder. Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner i Arbeids- og velferdsetaten noko lågare enn for menn, og utgjer 93 pst. av menn si lønn. Kvinnelege toppleiarar tener i snitt 95,3 pst. av menn si lønn, kvinnelege mellomleiarar tener i snitt 94,5 pst. av menn si lønn og kvinnelege saksbehandlarar tener i snitt 95 pst. av menn si lønn. Det er kun i stillingskategorien konsulentar og kontorstillingar kvinner i snitt tener noko meir enn menn. I dei lokale lønnsoppgjera i 2016 og 2017 var ei av føringane at ein skulle sjå særleg på forskjellane i lønn mellom kvinnelege og mannlige seniorrådgivarar, og gjera utjamnande grep om forskjellane ikkje kunne forklarast med anna enn kjønn. Til tross for at kvinner har vore prioritert i lønnsforhandlingane, særskild i stillingane saksbehandlarar og rådgivarar, så har det ikkje gjort store utslaga på lønnsstatistikken. Det kan forklarast med gjennomstrøymingar blant tilsette i verksemda.

I tilpassingsavtalen for Arbeids- og velferdsetaten er partane einige om at etaten skal ha ein personalpolitikk som legg til rette for likestilling og mangfald knytt til etnisk bakgrunn, funksjonsevne, kjønn og alder. I samsvar med avtalen skal arbeidsoppgåver som gir utvikling, auka kompetanse eller som på anna vis medverkar til å kvalifisere forfremming, fordelast slik at kvinner og menn får same grunnlaget for karriereutvikling.

I alle kunnigjingane i etaten blir det oppmoda om å søke på stillingane utan omsyn til alder, kjønn, funksjonsevne eller etnisk bakgrunn. Det er eit krav at minimum éin søkar frå kvar av dei underrepresenterte gruppene (definert som innvandrarakgrunn eller med redusert funksjonsevne) blir kalla inn til intervju dersom det finst

kvalifiserte søkarar. Dette er det opplyst om i det elektroniske rekrutteringsverktøyet til etaten, og søkarar blir oppmoda om å opplyse om dei har innvandrarbakgrunn eller redusert funksjonsevne.

Med bakgrunn i regjeringa si igangsetting av inkluderingsdugnaden, vil det bli sett i gang tiltak for å auke tilsetning av personar med nedsett funksjonsevne, personar med «hull i CV» og personar med innvandrarbakgrunn.

Arbeids- og velferdsetaten er fast medlem i det statlege mangfaldsnettverket. Nettverket har hatt likestilt rekruttering som tema i både 2016 og 2017.

I 2017 var 2,5 pst. av dei nytilsette i etaten personar med nedsett funksjonsevne. Det er ein stor nedgang frå 2016 da 4 pst. av dei tilsette i Arbeids- og velferdsetaten var personar med nedsett funksjonsevne. Det er ei større utfordring å få rekruttert personar med redusert funksjonsevne enn med innvandrarbakgrunn. Fleire driftseiningar rapporterer at dei ikkje har mottatt søknadar frå denne gruppa, og at det er ei utfordring å tiltrekke seg søkarar. I 2017 var det berre 0,9 pst. av alle søkarane som har oppgitt at dei har nedsett funksjonsevne.

Etaten deltek i Statens traineeprogram for personar med nedsett funksjonsevne og høgare utdanning med tre stillingar i ulike einingar i perioden 2017–2018.

Arbeids- og velferdsetaten har hatt ein jamn auke i talet på tilsette med innvandrarbakgrunn frå 2011 til 2017. Etaten har gått frå å ha 7,4 pst. tilsette med innvandrarbakgrunn i 2011 til 10,9 pst. i 2017. Det er fleire tilsette med bakgrunn frå landgruppe 2 enn frå landgruppe 1. Tilsette med bakgrunn frå landgruppe 2 utgjorde 7 pst. i 2017. Auken har vore størst i delen tilsette med bakgrunn frå landgruppe 2.

I Arbeids- og velferdsdirektoratet hadde 14,5 pst. av dei tilsette innvandrarbakgrunn i 2017, mot 13,9 pst. i 2016. Dette er ein større del av dei tilsette enn om ein ser på tala for heile etaten samla. I direktoratet har det vore meir enn ei dobling i delen tilsette med innvandrarbakgrunn frå 2011 til 2017, i følge tala frå SSB.

Lokalisering i Oslo gjer det enklare å rekruttere kvalifiserte personar med innvandrarbakgrunn. I Arbeids- og tenestelinja er det stor variasjon mellom fylka, noko som speglar størrelsen på innvandrarbefolkninga i fylket. I Oslo utgjør personar med innvandrarbakgrunn 32,9 pst. av dei tilsette, og i Akershus rundt 15 pst. I Oslo har om lag 25 pst. av desse bakgrunn frå landgruppe 2, og

i Akershus har 10 pst. av desse bakgrunn frå landgruppe 2.

IA-plassar er i ulik grad tatt i bruk i etaten, sjølv om dei fleste driftseiningane stiller plassar til disposisjon. I 2017 har det vore registrert 145 IA-plassar, ein nedgang frå 2016 (227) og frå 2015 (258). IA-plassar har medverka til at fleire har fått faste og mellombelse stillingar, både i etaten og hos andre arbeidsgivarar. Arbeids- og velferdsetaten er usikre på kvifor det har vore ein nedgang i IA-plassar dei siste to åra.

Trygderetten

Trygderetten er ei forholdsvis lita verksemd med 64 tilsette i 2017, og av desse er 56 pst. kvinner. Toppleiar er ei kvinne, og blant mellomleiarane er kvinnedelen 20 pst.

Innan dei ulike stillingskategoriane har samansetninga vore meir eller mindre lik dei seinare åra. Blant rettsmedlemmane er 43 pst. kvinner, blant rettsfullmektigane er tendensen motsett, her er delen kvinner 67 pst. I lågare stillingskategoriar som økonomi, personal, arkiv, IT, kontortenester med vidare, er kvinnedelen 80 pst. Delen tilsette på deltid består i hovudsak av kvinner.

Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner i Trygderetten lågare enn for menn, og utgjør 80,3 pst. av den gjennomsnittlege lønna til menn. Trygderetten skil seg frå dei fleste statlege verksemdene ved at dei to største stillingsgruppene, dommarane og rettsfullmektigane, har lik lønn. Rettsfullmektigane har ein lønnsstige med ansiennitet som kriterium for lønnplassering. For dei andre stillingsgruppene er det ikkje avdekkja store lønsmessige forskjellar innanfor ulike stillingsgrupper basert på kjønn. Blant Trygderetten sine saksbehandlarar og kontortilsette er det ein stor kvinnedel, og desse stillingsgruppene har hatt ei jamn lønnsutvikling dei seinare åra. Blant mellomleiarane tener kvinnene noko meir enn sine mannlege kollegaer.

Trygderetten arbeider aktivt for at kvinner og menn i organisasjonen skal bli behandla likt, uavhengig av kjønn. I stillingsutlysingar blir det understreka at arbeidsstaben skal spegle samansetninga i befolkninga både når det gjeld kjønn og kulturelt mangfald.

Trygderetten er ei IA-verksemd. Eitt mål er at sjukefråværet i Trygderetten ikkje skal vere høgare enn 5 pst. i perioden. Det legemeldte sjukefråværet var på 3,6 pst. i 2017, ein nedgang frå 2016 da sjukefråværet var 5,8 pst. og 1,4 pst. lågare enn verksemdas IA-mål.

Trygderetten har sett som delmål at verksemda skal behalde medarbeidarar med redusert funksjonsevne, heilt eller delvis, fram til ordinær pensjonsalder, ved mellom anna å tilby tilrettelegging av det fysiske arbeidsmiljøet. Trygderetten har som mål å ha ein høg gjennomsnittleg pensjonsalder.

Trygderetten har ikkje sett konkrete mål for rekruttering av personar med innvandrarbakgrunn. Dersom det er kvalifiserte søkarar med innvandrarbakgrunn på ledige stillingar, kallast alltid minst éin inn til intervju. Embetet som rettsmedlem (dommarar) og stillinga som rettsfullmektigar må vere besett av personar med norsk statsborgarskap.

Pensjonstrygda for sjømenn

Pensjonstrygda for sjømenn er ei lita verksemd med 24 tilsette. I både 2017 og 2016 utgjorde kvinnedelen 58 pst. av dei tilsette mot 71 pst. på same tid i 2015 og 83 pst. i 2014. Kvinnedelen auka mykje i nokre år, og det har vore eit ønske om å oppnå ei betre likevekt mellom kjønna. Kvinner er fortsatt i fleirtal i verksemda, men det er nå betre balanse mellom kjønna. I leiinga er 50 pst. kvinner når øvste leiar medreknes. Blant saksbehandlarane, som er den største gruppa med tilsette, er kvinnedelen 56 pst. mot 73 pst. i 2014.

Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner og menn i Pensjonstrygda for sjømenn tilnærma lik, og gjennomsnittleg lønn for kvinner utgjorde 100,5 pst. av menn si lønn utan medrekna øvste leiar. Jamlege analysar av forholda i verksemda viser at det er små forskjellar mellom kvinner og menn si lønn, så vel i leiinga som blant saksbehandlarane. Blant toppleiarane og saksbehandlarane er den gjennomsnittlege lønna for kvinner noko høgare enn for menn og utgjør 105 pst. av den gjennomsnittlege lønna til menn.

Pensjonstrygda for sjømenn er ei IA-verksemd og har som mål at sjukefråværet ikkje skal vere høgare enn 4,5 pst. I 2017 var det legemeldte sjukefråværet 4,7 pst. mot 2,5 pst. i 2016. Det har vore jobba mykje med førebyggjande tiltak, oppfølging og tilrettelegging.

Statens pensjonskasse

Statens pensjonskasse har 391 tilsette, og kvinnedelen er 56,5 pst. I toppleiinga er kvinnedelen 37,5 pst., medan kvinnedelen blant mellomleiarane er 59 pst. I stillingsgruppa saksbehandlarar er kvinnedelen 54 pst., ein nedgang frå 57 pst. i 2016. I

gruppa alternativ karriereveg er kvinnedelen 50 pst., noko den og var i 2016.

Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner i Statens pensjonskasse lågare enn for menn, og utgjorde 89,1 pst. av menn si lønn i 2016 og 90,7 pst. av menn si lønn i 2017. Innanfor kvar stillingskode tener menn jamt over noko meir enn kvinner, bortsett frå i alternativ karrierevegsstillingar. Blant mellomleiarane er lønna tilnærma lik mellom kjønna. Statens pensjonskasse analyserar lønnsforholda jamleg, og i dei lokale lønnsforhandlingane fokuserer verksemda mellom anna på at tilsette i permisjon og deltidsstillingar ikkje diskriminerast.

Statens pensjonskasse har vore ei IA-verksemd sidan 2002. Verksemda har sett aktivitetsmål når det gjeld personar med nedsett funksjonsevne, og skal halde fram med eksisterande praksis for tilrettelegging av arbeidsplassar og tilby minst 11 praksisplassar/tiltaks plassar for personar som har behov for arbeidstrening. I 2017 hadde verksemda fem personar inne på praksisplass, mot ni personar i 2015. I 2017 hadde verksemda 64 tilsette med innvandrarbakgrunn, noko som utgjør 16,4 pst. av dei tilsette, ein auke frå 13 pst. i 2015.

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har 677 tilsette, og kvinnedelen er 60 pst. Arbeidstilsynet er opptatt av å ha ei mest mogleg lik kjønnsbalanse i verksemda. Blant toppleiarane er kvinnedelen 46 pst. og blant mellomleiarane er kvinnedelen 54 pst. I Arbeidstilsynet er det og overlegar og ingeniørar, og kvinner utgjør 44 pst. av dei tilsette i desse gruppene. I perioden rekrutterte verksemda 55 nye medarbeidarar, og av dei nyrekrutterte var 45 pst. kvinner. I føregående periode var tala 59 pst. kvinner og 41 pst. menn. Arbeidstilsynet er framleis opptatt av å ha ein god balanse mellom kjønna.

Arbeidstilsynet har ein god lønnsbalanse mellom kvinner og menn i dei fleste samanliknbare stillingar. Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner i Arbeidstilsynet knapt lågare enn for menn, og utgjør 97 pst. av menn si lønn, ein auke frå 95 pst. i 2016. Blant toppleiarane er gjennomsnittleg lønn for kvinner 105,2 pst. av menn si lønn, blant mellomleiarane er gjennomsnittleg lønn lik mellom kjønna. Blant saksbehandlarane tener kvinner i snitt noko meir enn sine mannlege kollegaer. Det er kun i stillingskategorien konsulentar kvinner si lønn har vore markant lågare enn menn si lønn, men den auka frå 87 pst. i 2016 til

92 pst. i 2017. I dei lokale lønnsforhandlingane har likelønn mellom kjønna høg prioritet.

Arbeidstilsynet er ei IA-verksemd, og sjukefråværet blir følgd tett opp. I 2017 var det legemeldte sjukefråværet blant menn 3,2 pst., ei svak auke på 0,2 pst. Blant kvinner var sjukefråværet 3,5 pst, ein nedgang frå 2016 på 1,1 pst. Verksemda sitt arbeidsmiljøutval (AMU) har også i 2017 hatt eit særskilt fokus på tema som omhandlar uheldig belastning, vald og truslar frå eksterne. Arbeidstilsynet har gjennomført ei intern opplæring for verneomboda der temaet har vore konflikthandtering og trakassering. Etaten sin innsats med tilsyn innan sosial dumping har ført til eit auka fokus på førebyggjande tiltak og aktivitetar når det gjeld sikkerheita for inspektørane på tilsyn.

Arbeidstilsynet har lagt til rette for og sett i gang særlege tiltak for at arbeidsstyrken skal spegla mangfaldet i befolkninga når det gjeld kjønn, alder, funksjonsevne og etnisk bakgrunn. Verksemda har mellom anna utarbeidd ei intern skildring av arbeidsprosessar som også tydeleggjer mangfaldsperspektivet knytt til rekruttering. I rekrutteringssystemet kan søkarar synleggjere at dei har nedsett funksjonsevne eller innvandrarbakgrunn. Ei erfaring verksemda har gjort, er at det ikkje er mange som gir til kjenne at dei har ei funksjonsnedsetting.

Når det gjeld personar med innvandrarbakgrunn har Arbeidstilsynet fleire tilsette som kjem frå ulike kulturar. Arbeidstakarar som kan fleire språk og har god kunnskap om ulike kulturar, er positivt for arbeidsgivar.

Sidan 2008 har Direktoratet for Arbeidstilsynet deltatt i staten sitt traineeprogram for personar med høgare utdanning og nedsett funksjonsevne. Arbeidstilsynet har positiv erfaring med traineeprogrammet, og deltek i programmet som starta opp hausten 2017. Arbeidstilsynet er ei IA-verksemd, og i avtaleperioden 2014–2018 skal alle einingar i Arbeidstilsynet opprette minst ein IA-arbeidsplass per år i form av plassar til opplæring og arbeidstrening. Verksemda har opparbeidd god kompetanse på dette området, og har god dialog og eit godt samarbeid med NAV Arbeidslivssenter. Verksemda opplever at dei har lukkast godt med å inkludere og følge opp denne målgruppa. Etaten hadde totalt 10 personar med nedsett funksjonsevne i arbeidspraksis i 2017.

Petroleumstilsynet

Petroleumstilsynet har 177 tilsette. Det er god balanse mellom kjønna og i både 2017 og 2016 var 46 pst. av dei tilsette kvinner og 54 pst. av dei til-

sette menn. Blant toppleiarane er kvinnedelen 43 pst. som i 2016, medan kvinnedelen blant mellomleiarane framleis er 21 pst. Arbeidet med å fremme likestilling mellom kjønna er forankra i Petroleumstilsynet sin personalpolitikk, og er ein integrert del av verksemda. I vurderinga av behov for nye medarbeidarar inngår ei analyse av samansettinga av kjønn og alder. Ei intern undersøking om arbeidsforholda og arbeidsmiljøet i etaten som blei gjennomført i mars 2015, viser at kjønn har lite å seie for opplevinga av arbeidsforholda og arbeidsmiljøet i verksemda. Petroleumstilsynet planleggjar å ha ein tilsvarande intern undersøking om arbeidstilhøve og arbeidsmiljøet i 2019.

Sett under eitt er gjennomsnittleg lønn for kvinner i Petroleumstilsynet lågare enn for menn, og utgjorde 82 pst. av menn si lønn, mot 80 pst. i 2016. Når det gjeld skilnadene i lønn for kvinner og menn med omsyn til «totalt i verksemda» og «saksbehandlarar» i tabellen, så gjer verksemda merksam på at Petroleumstilsynet er delt inn i ei fagavdeling med fleire fagområde og ei administrativ avdeling, der fleirtalet av dei tilsette er kvinner. Skilnadene i lønn mellom dei to grupperingane kjem av at kompetansekrava og etterspurnaden etter nye medarbeidarar i snitt er vesentleg høgare når det gjeld medarbeidarar i fagavdelinga enn i administrativ samanheng. Fleirtalet av medarbeidarane i den administrative avdelinga er kvinner.

Skilnadene i lønn mellom kvinner og menn med omsyn til toppleiarar og mellomleiarar er ellers relativt liten, og gjennomsnittleg lønn for kvinner er 104 pst. av menn si lønn for toppleiarar og 98 pst. for mellomleiarar. I snitt er mannlege medarbeidarar i verksemda eldre og har lengre erfaring frå arbeidslivet. Petroleumstilsynet rekrutterer i stor grad ingeniørar, og det har vore stor konkurranse om denne type arbeidskraft i petroleumsnæringa. Det er i stor grad etterspurnaden etter kompetanse og kapasitet som styrer lønnsnivået i petroleumsnæringa. Seinare i lønnsutviklinga bidreg sentrale og lokale føringar for dei lokale forhandlingane til å betre den kvinnelege lønnsprofilen samanlikna med den mannlege. Før dei lokale forhandlingane om lønn, ber verksemda leiarar og organisasjonene vurdere om nokon av skilnadene i lønn mellom kvinner og menn kan skuldast kjønn.

Verksemda si målsetting er å ivareta og legge til rette for medarbeidarar med særlege behov og nedsett funksjonsevne på ein god måte. Det var ingen søkarar med nedsett funksjonsevne til dei utlyste stillingane i 2017. I administrative stillingar kan verksemda legge til rette for søkarar med

nedsett funksjonsevne. For medarbeidarar som skal arbeide på innretningar offshore og på petroleumsanlegg på land, er det krav om helseattest og kurs i sikkerheit.

Alle kvalifiserte søkarar med innvandrarbakgrunn blir kalla inn til intervju. Det er ei målset-

ting å tilby minst éin praksisplass per år. Denne praksisplassen ønsker verksemda primært å tilby personar med annan etnisk bakgrunn enn norsk. I 2017 hadde verksemda ein praksisplasskandidat.

11 Omtale av klima- og miljørelevante saker

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet – miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

Regjeringa sin klima- og miljøpolitikk bygger på at alle samfunnssektorar har eit sjølvstendig ansvar for å legge miljøomsyn til grunn for aktivitetane sine og for å medverke til at dei nasjonale klima- og miljøpolitiske måla kan bli nådde. For omtale av regjeringa sine samla klima- og miljørelevante saker, sjå Klima- og miljødepartementet sin fagproposisjon.

Eit sikkert og seriøst arbeidsliv er eit av hovudmåla for ansvarsområda til Arbeids- og sosialdepartementet, mellom anna knytt til det å redusere risiko for storulykker i petroleumssektoren. Forebygging av forureining frå petroleumsverksemda utgjer eit viktig bidrag frå Arbeids- og sosialdepartementet til regjeringa sitt heilskaplege arbeid med klima og miljø. Hovudtyngda av Arbeids- og sosialdepartementet sin klima- og miljøinnsats ligg på resultatområdet for *forureining*. I tillegg vil kunnskap knytt til arbeidsmiljø og arbeidshelse, som mellom anna Statens arbeidsmiljøinstitutt bidreg til, truleg også kunne overførast på områder knytt til forureining. Til dømes kan dette gjelde kunnskap om kjemisk og biologisk eksponering og helseeffektar.

Arbeidsmiljø- og sikkerheitsstyresmaktene sitt tilsyn med petroleumsverksemda på norsk kontinentalsokkel og på enkelte landanlegg blir utført av Petroleumstilsynet. Petroleumstilsynet si oppfølging av at petroleumsverksemdene følger krava i regelverket, medverkar til eit høgt nivå på sikkerheit og arbeidsmiljø i petroleumsindustrien. Petroleumsverksemda er strengt regulert når det gjeld helse, miljø og sikkerheit. I regelverket er det stilt krav til robust utforming av utstyr og anlegg, som mellom anna inneber krav til barrierar mot ulykker og uønskte hendingar som kan føre til akutt forureining. Dette bidreg til å forebygge akutt forureining til sjø og til luft og samtidig bygge opp om dei nasjonale målsettingane i klima- og miljøpolitikken.

Rapport 2017

Gjennom arbeidet med *Risikonivå i norsk petroleumsverksemd* (RNNP) overvakar Petroleumstilsynet trendar for uønskte hendingar og ulykker i petroleumsverksemda. Dette arbeidet gir viktig informasjon for å kunne betre effekten av sikkerheitsarbeid og dermed kunne forebygge hendingar som kan gi akutt forureining på norsk sokkel. Totalbiletet frå RNNP-rapportar kombinert med erfaringar frå tilsyn var bakgrunnen då Petroleumstilsynet i 2007 retta særleg merksemd mot tre områder: forebygging av brønnskrollhendingar, forebygging av akutte utslepp av kjemikalier og forebygging av akutt forureining frå innretningar på havbotnen. Dei to første prioriteringane har bakgrunn i trendutveklinga, medan prioriteringa av innretningar på havbotnen synleggjer Petroleumstilsynet si forventning til oppfølging på dette området.

RNNP viser at dei to siste åra har det ikkje vore registrerte brønnskrollhendingar innan leiteboring. Hendingar innan produksjon viser likevel ei auke dei siste åra, slik at det samla sett ikkje er nokon tydeleg forbetring når det gjeld forebygging av brønnskrollhendingar med potensiale for forureining på norsk sokkel dei seinare åra. Læring frå brønnskrollhendingar med potensiale for forureining er viktig fordi det gir kunnskap om barrierar som har innverknad på forebygging av alle type brønnskrollhendingar, både dei med potensiale for personellskader og dei med potensiale for forureining.

Kjemikalieutslepp har sidan 2009 variert rundt eit høgt nivå, og står for om lag 80 pst. av alle akutte utslepp på norsk sokkel med utsleppsmengde over ein kubikkmeter. Denne typen utslepp er slik dominerande, både når det gjeld talet på utslepp og årleg utsleppsmengde. Petroleumstilsynet arbeider for ei meir effektiv forebygging av akutte utslepp av kjemikalier.

Det er ofte dei same faktorane som reduserer risiko for menneske, som og forebygger forureining. Det er generelt framleis behov for merksemd om forebygging av akutt forureining i arbeidet med sikkerheit i norsk petroleumsverksemd.

Vidare arbeid

Petroleumstilsynet vil arbeide vidare med å utvikle og forvalte sikkerheitsregelverket slik at krav til teknologi, operasjonar og styring av verksemdene i petroleumssektoren underbygger nasjonale og regionale miljømål og klimapolitik-

ken. Førebygging av akutt forureining er slik eit positivt miljøbidrag, som blir følgd opp i tilsyn, i trepartsfora og i samarbeid med andre myndigheter. Petroleumstilsynet vil og føre vidare eit aktivt samarbeid med andre etatar i samband med utvikling og oppfølging av heilskaplege forvaltningsplanar for dei norske havområda.

12 Samfunnssikkerheit og beredskap

Arbeids- og sosialdepartementet har eit todelt ansvar for samfunnssikkerheit og beredskap. Det gjeld arbeids- og velferdsområdet og arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet, under dette petroleumsverksemda. Myndigheitsansvaret omfattar:

- Folketrygda sine pensjonar og ytingar, offentlig tenestepensjon o.a., også ved kriser eller katastrofar i fredstid og i krig.
- Å medverke til å dekke samfunnet sitt behov for arbeidskraft ved kriser i fredstid og i krig.
- Førebygging og beredskap i petroleumsverksemda – både offshore og på nærare gitte landanlegg med tilknytt rørleidningsystem. Ansvaret omfattar både helse, miljø og sikkerheit inkludert storulykkerisiko, samt sikkerheitstiltak og beredskap mot medvetne handlingar.
- Arbeidsmiljø- og sikkerheit i arbeidsliv på land, – men her er ansvaret for storulykker plassert hos Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).

Arbeids- og sosialdepartementet har to overordna mål for arbeidet med samfunnssikkerheit og beredskap:

- Å førebygge uønskte krisehendingar i eigen sektor.
- På ein god måte vere i stand til å handtere og minske følgene dersom dei like fullt skulle oppstå.

Departementet nyttar ei rekke verkemiddel i arbeidet med desse måla, som risiko- og sårbarheitsanalyser, regelverksutvikling, krise- og beredskapsplanar, øvingar, evalueringar m.m. Krava, oppgavene og prioriteringane i «*Instruks for departementas arbeid med samfunnssikkerheit (Samfunnssikkerheitsinstruksen)*» av 1. september 2017 ligg til grunn for bruken av verkemiddel. Instruksen følger av fullmakt i kongeleg resolusjon av 10. mars 2017 «*Ansvar for samfunnssikkerheit i sivil sektor på nasjonalt nivå...*».

Mål 1: Førebygge uønskte krisehendingar i eigen sektor

Departementet har i 2017 og 2018 hatt fokus på auke kunnskapen og oversikta over samfunnssikkerheitsmessige risikovurderingar. Det er i 2018 utarbeidd ei overordna risiko og sårbarheitsanalyse for sektoren basert på analyser knytt til etatane sine kritiske samfunnsfunksjonar. Denne vil bli nytta som eit grunnlag for departementet si overordna styring. Analysen viser eit samansett bilde av ulike typar hendingar på tvers i sektoren. Arbeidet med systematisk risikotenking er godt utvikla på petroleumsområdet. Målingane *Risikonivå i norsk petroleumsverksemd (RNNP)* ble sett i gang i 1999/2000. Styresmaktene, saman med partane i næringa, gir ut denne felles årlege rapporten om risikoutviklinga. Petroleumstilsynet nyttar dette som eit grunnlag for å prioritere oppfølging av aktørane og næringa generelt.

Informasjons- og IKT-sikkerheit er ei aukande utfordring. Underliggende verksemdar og etatar har ansvaret for IKT-sikkerheit i eigen sektor. *Meld. St. 38 (2016–2017) IKT-sikkerheit et felles ansvar* viser til at auka digitalisering er blant dei mest relevante truslane for samfunnet. Dette er òg tema i styringsdialogen, og departementet har arbeidd med ein rettleiar for styring av IKT i våre underliggende verksemdar. Arbeids- og velferdstaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygda for sjømenn administrerer arbeidsmarknadstiltak, ytingar, pensjonar og forsikringar. Det er etablert ulike reserveløysingar for å adressere og redusere risikoen for IKT-svikt knytt til desse tenestene. Modernisering av arbeids- og velferdsforvaltninga sine IKT-system vil bidra til å styrke IKT-sikkerheit i sektoren. Sjå Del II, programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferds politikken, kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, for nærare omtale.

Trusselbilette for IKT forandrast stadig og det er nødvendig med kontinuerlig overvaking av moglege hendingar og angrep. Vi har eit særleg fokus på utvikle sikring mot eventuelle dataangrep der angriparen samarbeider med ein aktør på innsida. Innan petroleumsverksemda er IKT-systema i aukande grad samankopla i nettverk for

fjernstyring som til dels òg medfører tilknytning til internett. Petroleumstilsynet er i gang med prosjekt som vurderer moglege løysingar med tanke på den HMS- risikoen dette kan medføre.

Prop. 153 L (2016–2017) *Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven)* blei behandla og vedtatt av Stortinget 27. februar 2018. Arbeids- og sosialdepartementet har tatt del i arbeidet med forskrifter til den nye lova, samtidig som det blir arbeid med å tilpasse sektoren til nye krav.

Petroleumsløva pålegg operatørane (oljeselskapa) eit sjølvstendig ansvar for beredskap mot fare- og ulykkesituasjonar, samt å sjå til at underreprenørar m.v. møter krava til beredskaps- og sikkerheitstiltak. Det er utvikla eit regelverk som stiller strenge krav til dei enkelte selskapa sin innsats, og Petroleumstilsynet fører tilsyn med næringa. Ambisjonen er at norsk petroleumsvirksomd skal vere leiande på helse, miljø og sikkerheit. Meld. St. 12 (2017–2018) *Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten* viser til at næringa har vore prega av endringar både i aktivitetsnivå, lønnsemd og aktorbilde. Sjå Del II under hovudmål om eit sikkert og seriøst arbeidsliv, samt programkategori 09.40 Arbeidsmiljø- og sikkerheit, kap. 640 Arbeidstilsynet og kap. 642 Petroleumstilsynet, for nærare omtale av meir konkrete mål og satsingar.

Mål 2 : Vere i stand til å handtere og minske følgene av ei krisehending i sektoren.

Arbeids- og sosialdepartementet har utvikla eit planverk for krisehandsaming som dekker dei ulike typane kriser som departementet kan bli involvert i. Planverket blir jamleg revidert og ny revisjon er i gang. Departementet oppdaterer òg planane for krisehandsaming ved tryggingspolitiske kriser og krig (knytt til Sivilt beredskapssystem, SBS), i samarbeid med underliggende verk-

semder. Dette er òg ein del av førebuingane til deltaking i NATO øvinga Trident Juncture 18.

Departementet har utvikla eigne krav til planlegging, gjennomføring og evaluering av krisehandteringsøvingar og reelle hendingar. Evalueringane blir lagt til grunn for forbetringar i planverket. I 2018 har vi så langt hatt tre øvingar for å øve både departementet sjølv og kontakten med andre departement, samt samarbeid med underliggende etatar og regjeringas krisestøtteining. Det er blitt øvd på samarbeid mellom departementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet ut frå eit scenario med ei større hending på eit NAV-kontor. Vidare har departementet delteke i terrorøvinga Nordlys/Gemini 18, og det har vært gjennomført ei mindre intern øving. Det blir nå arbeid med å følge opp dei læringspunkta som er avdekte. Hausten 2018 vil Arbeids- og sosialdepartementet sin sektor delta i NATO øvinga Trident Juncture 18.

Departementet vil halde fram med å vidareutvikle det gode samarbeidet med både underliggende etatar og andre verksemder om øving og opplæring i krisehandsaming. Underliggende etatar har i tillegg eit sjølvstendig ansvar for at dei gjennomfører krisehandsamingsøvingar.

Ved ei hending innan petroleumsvirksomd er det operatør som er ansvarleg for å sette i verk nødvendige tiltak og rapportere til Petroleumstilsynet, samt andre berørte etatar. Det operative ansvaret for å førebygge og handtere uønskte hendingar er lagt til næringa, og styring av storulykkerisiko skal vere ein integrert del av selskapa sin aktivitet. Petroleumstilsynet har ei beredskapsvaktordning som varslar vidare til andre involverte styresmakter og sikrar effektiv oppfølging av eige ansvarsområde ved krisesituasjonar. Dette omfattar formidling av informasjon til Arbeids- og sosialdepartementet.

13 Grunnbeløp, særtillegg og stønader

Grunnbeløpet er ein faktor som blir nytta til å fastsetje og berekne retten til og storleiken på mange ytingar etter folketrygdlova. Grunnbeløpet blir mellom anna nytta til å fastsette opptening av alderspensjon, til opptening og berekning av pensjonsytingane frå folketrygda, til fastsetting av inntektsgrenser for inntektsprøvde ytingar og til fastsetting av det maksimale sjukepengegrunnlaget ein kan nytte ved berekning av sjukepengar. Grunnbeløpet blir regulert kvart år frå 1. mai. Frå 1. mai 2018 auka grunnbeløpet frå 93 634 kroner til 96 883 kroner. Dette er ein auke på 3,47 pst. Det gjennomsnittlege grunnbeløpet auka med 2,7 pst. frå 2017 til 2018, frå 93 281 kroner til 95 800 kroner.

Grunnbeløpet blir fastsett på grunnlag av venta lønnsauke i inneverande år, justert for eventuelle avvik mellom venta og faktisk lønnsauke dei siste to åra. I Revidert nasjonalbudsjett 2018 vart det lagt til grunn ein forventa lønnsauke i 2018 på 2,8 pst. I rapporten frå Det tekniske berekningsutvalet for inntektsoppgjera vart faktisk lønnsauke for 2017 førebels anslått til 2,3 pst., medan anslaget i Revidert nasjonalbudsjett 2017 var på 2,4 pst. Det er eit negativt avvik på 0,1 prosentpoeng eit år tilbake i tid, som det skal korrigerast for ved årets regulering. Faktisk lønnsauke for 2016 på 1,7 pst. er ikkje endra, og det ligg ikkje føre avvik to år tilbake i tid.

Frå 1. januar 2011 blei det innført fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon, og reglane for korleis minsteytinga i alderspensjonen frå folketrygda blir målt ut vart endra. Særtillegget vart avløyst av eit pensjonstillegg, og minste pensjonsnivå for personar med låg eller ingen tilleggspensjon blir fastsett som eit kronebeløp. Er satsen høgare enn den grunn- og tilleggspensjonen pensjonisten har rett til, blir differansen betalt ut som eit pensjonstillegg.

Personar fødte til og med 1942 er ikkje omfatta av reglane om fleksibelt uttak og levealdersjustering. Dei aller fleste har tatt ut alderspensjon før 2011. Dersom dei likevel tar ut alderspensjonen etter 2010, skal dei framleis få særtillegg om tilleggspensjonen er låg. Personar fødte i 1943 som tok ut alderspensjon med særtillegg i 2010, vil få omgjort særtillegget til pensjonstillegg dersom dei reduserer pensjonsgraden eller får ny opptening mv. Den ordinære satsen for særtillegget er 100 pst. av grunnbeløpet.

Satsane for minste pensjonsnivå i folketrygdlova § 19-8 utgjer pr. 1. mai 2018 153 514 kroner for låg sats, 177 675 kroner for ordinær sats, 186 968 kroner for høg sats, 194 192 kroner for særskild sats i sjettede ledd bokstav a og 291 022 kroner for særskild sats i sjettede ledd bokstav b. Satsane er knytt opp til sivilstatus og storleiken på ektemakens inntekt og pensjon.

a. Grunnbeløpet

Følgjande pensjonsytingar blir fastsette i høve til grunnbeløpet:

Stønadsform	Utgjer i pst. av grunnbeløpet
1. Full grunnpensjon til einsleg pensjonist, og til pensjonist med ektemake som ikkje har rett til pensjon	100
2. Full grunnpensjon til pensjonist med ektemake/sambuar som og har rett til pensjon, eller som forsørgjer seg sjølv ¹	90
4. Barnetillegg for kvart barn før inntektsprøving (gjeld uføretrygd)	40
5. Barnepensjon	
a) for 1. barn når ein av foreldra er død	40
b) for kvart av dei andre barna når ein av foreldra er død	25
c) for 1. barn når begge foreldra er døde: Same beløp som pensjon til etterlatne til den av foreldra som ville ha fått størst slik pensjon	
d) for 2. barn når begge foreldra er døde	40
e) for kvart av dei andre barna når begge foreldra er døde	25
6. Full overgangsstonad til etterlaten, ugift, skilt eller separert forsørgjar	225
7. Sært tillegg til ytingar i folketrygda	
a) for einsleg pensjonist, pensjonist som forsørgjer ektemake under 60 år (ordinær sats)	100
b) for ektepar der begge har minstepensjon (100 pst. for kvar), og for pensjonist som forsørgjer ektemake over 60 år	200
c) for pensjonist som har ektemake med tilleggspensjon som er høgare enn særtillegget etter ordinær sats	74

¹ Ektefelle/sambuar som har årleg inntekt større enn to gonger grunnbeløpet blir rekna som sjølvforsørgjande.

For alderspensjonistar svarar fullt tillegg for ektemake til 25 pst. av minste pensjonsnivå med høg sats, medan barnetillegg svarar til 20 pst.

b. Sært tillegg

Sært tillegg blir gitt til personar som får:

- alderspensjon og er fødd i 1942 eller tidlegare og enkelte alderspensjonistar som er fødd i 1943
- overgangsstonad og pensjon til gjenlevande ektefelle etter kapittel 17
- overgangsstonad eller pensjon til tidlegare familiepleiar etter kapittel 16 og
- pensjon til foreldrelost barn etter kapittel 18

Sært tillegg blir fastsett i pst. av grunnbeløpet. Sært tillegg er først og fremst meint for dei som ikkje har tent opp tilleggspensjon. Sært tillegg blir redusert eller fell bort i den utstrekning det blir gitt tilleggspensjon.

c. Pensjonstillegget

Pensjonstillegget blir gitt til personar som får alderspensjon etter kapittel 19.

Pensjonstillegget blir fastsett med eit kronebeløp og blir utbetalt dersom summen av grunnpensjonen og tilleggspensjonen er lågare enn minste pensjonsnivå etter § 19-8.

Andre stønader som Stortinget fastset¹:

Type stønad	2018	2019
1a. Grunnstønad for ekstraavgifter grunna varig sjukdom, skade eller lyte etter folketrygdlova § 6-3 (lågaste sats)	8 136	8 232
1b. Ved ekstraavgifter utover lågaste sats, kan grunnstønad bli auka til	12 420	12 564
1c. eller til	16 284	16 464
1d. eller til	23 988	24 252
1e. eller til	32 508	32 868
1f. eller til	40 596	41 052
2a-1. Hjelpstønad til uføre som må ha hjelp i huset ²	13 560	-
2a-2. Hjelpstønad etter folketrygdlova § 6-4 til dei som må ha særskilt tilsyn og pleie grunna varig sjukdom, skade eller lyte	14 580	14 748
2b. Høgare hjelpstønad etter folketrygdlova § 6-5 til barn under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie	29 160	29 496
2c. eller til	58 320	58 992
2d. eller til	87 480	88 488
3. Behovsprøvd gravferdsstønad opptil	23 337	23 990
4. Stønad til barnetilsyn etter lova §§15-11 og 17-9 ³		
for første barn	46 656	47 724
for to barn	60 888	62 280
for tre og fleire barn	68 988	70 572

¹ Satsane under punkt 1, 2 og 4 er årlege beløp for ytingane.

² Stønad til hjelp i huset gjaldt tilfelle før 1. januar 1992. Overgangsordninga vart oppheva frå 1. juli 2018.

³ Stønad til barnetilsyn etter folketrygdlova §§ 15-10 og 17-9 første ledd bokstav a) gjeld frå 1.1.2016 stønad til barnetilsyn for einslege forsørgarar og etterlatne som er i arbeid. Stønaden dekkjer 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpa i tabellen er maksimale refusjonssatsar. Stønaden er inntektsprøvd.

14 Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemder – STAMI

Finansdepartementet har i samråd med aktuelle departement etablert nye prosedyrar for rapportering av nettobudsjetterte verksemder sine kontantbeholdningar per 31. desember med verknad

frå statsrekneskapen for 2010. Det blei i samband med budsjettproposisjonen for 2011 utarbeidd tre standardtabellar med nøkkeltal:

Utgifter og inntekter etter art: Formålet med tabellen er å vise verksemda sine brutto utgifter og inntekter ut frå kontantprinsippet og med inndeling etter art ut frå dei same prinsippa som gjeld for dei bruttobudsjetterte verksemdene (i heile kroner)

Utgifter/inntekter	Rekneskap 2015	Rekneskap 2016	Rekneskap 2017	Budsjett 2018
1. Utgifter				
Driftsutgifter:				
Utgifter til løn	85 850 963	79 084 377	88 592 491	86 505 000
Varer og tenester	42 494 431	46 866 550	34 345 144	35 170 156
Sum driftsutgifter	128 345 394	125 950 927	122 937 635	121 675 156
Investeringsutgifter:				
Investeringar, større anskaffingar og vedlikehald	9 740 131	11 525 840	11 601 806	8 000 000
Sum investeringsutgifter	9 740 131	11 525 840	11 601 806	8 000 000
Sum utgifter	138 085 525	137 476 767	134 539 441	129 675 156
2. Inntekter				
Driftsinntekter:				
Inntekter frå sal av varer og tenester	4 370 266	2 580 378	4 574 868	3 752 000
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar	0	0	0	0
Refusjonar ¹	1 774 984	0	0	0
Andre driftsinntekter	80 557	67 678	200 980	20 000
Sum driftsinntekter	6 225 808	2 648 056	4 775 848	3 772 000

Utgifter/inntekter	Rekneskap 2015	Rekneskap 2016	Rekneskap 2017	Budsjett 2018
Overføringer til verksemda:				
Inntekter frå statlege løyvingar	114 588 000	117 090 000	121 649 000	121 821 000
Andre innbetalingar	17 304 943	16 870 379	15 197 680	14 277 000
Sum overføringsinntekter	131 892 943	133 960 379	136 846 680	136 098 000
Sum inntekter	138 118 751	136 608 435	141 622 528	139 870 000

3. Nettoendring i kontantbeholdninga (2–1)

	33 226	-868 331	7 083 087	10 194 844
--	--------	----------	-----------	------------

¹ Frå 2015 blir refusjonar knytte til foreldrepengar og sjukepengar m.m. rekneskapsførte som reduksjon i utgifter til lønn. I tabellen ovanfor er refusjonar presenterte i utgift til lønn brutto som inntekt.

Inntekter etter inntektskjelde: Dei fleste nettobudsjetterte verksemdene har fleire inntektskjelder, og formålet med tabell 2 er å gi ei oversikt over dei ulike inntektskjeldene (i heile kroner)

Inntektskjelde	Rekneskap 2015	Rekneskap 2016	Rekneskap 2017	Budsjett 2018
Løyvingar til finansiering av statsoppdraget				
Løyvingar frå fagdepartementet	114 588 000	117 090 000	121 649 000	121 821 000
Løyvingar frå andre departement	0	0	0	0
Løyvingar frå andre statlege forvaltingsorgan	962 286	3 243 177	3 871 000	0
Tildeling frå Noregs forskingsråd	11 383 223	6 575 778	6 663 250	8 566 200
Sum løyvingar	126 933 509	126 908 955	132 183 250	130 387 200
Offentlege og private bidrag				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar	17 500	0	0	0
Bidrag frå private	4 650 273	7 051 424	4 663 430	5 710 800
Tildelingar frå internasjonaleorganisasjonar	291 661	0	0	0
Sum bidrag	4 959 434	7 051 424	4 663 430	5 710 800
Oppdragsinntekter				
Oppdrag frå statlege verksemder	0	0	0	0
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemder	0	0	0	0
Oppdrag frå private	0	0	0	0
Andre inntekter (kursinntekter, laboratorieinntekter)	6 225 808	2 648 056,00	4 775 848	3 772 000
Sum oppdragsinntekter	6 225 808	2 648 056	4 775 848	3 772 000
Sum inntekter	138 118 751	136 608 435	141 622 528	139 870 000

Andre inntekter enn basisløyvinga er i hovudsak forskingsbidrag. Instituttet sine inntekter frå bidragsforskninga (frå Noregs forskingsråd og andre bidrag) utgjorde i 2017 om lag 11 pst. av

instituttet sine totale inntekter. Inntektskjeldene er i all hovudsak offentlege midlar frå andre finansieringskjelder, hovudsakleg Noregs forskingsråd og andre forskingsfond.

Verksemnda si kontantbeholdning per 31. desember i perioden 2013–2015 med spesifikasjon av formålet kontantbeholdninga skal nyttast til (i heile kroner)

Balanse 31. desember	2015	2016	2017	Endring 2016–2017
Kontantbeholdning				
Behaldning på oppgjerskonto i Noregs Bank	63 122 834	62 254 503	69 337 590	7 083 087
Behaldning på andre bankkonti, andre kontantbeholdningar og kontantekvivalentar	0	0	0	0
Andre kontantbeholdningar	0	0	0	0
Sum kontantbeholdning	63 122 834	62 254 503	69 337 590	7 083 087
Avsetningar til dekking av kostnader med forfall i neste budsjettår:				
Feriepengar mv.	7 237 053	7 283 490	7 173 419	-110 071
Skattetrekk og offentlege avgifter	5 775 985	6 697 209	6 215 760	-481 449
Gjeld til leverandørar	1 252 133	4 735 950	7 702 735	2 966 785
Gjeld til oppdragsgivarar	0	0	0	0
Annan gjeld med forfall i neste budsjettår	-1 321 186	-2 551 648	-865 023	1 686 624
Sum til dekking av kostnader med forfall i neste budsjettår	12 943 985	16 165 002	20 226 891	4 061 888
Avsetningar til dekking av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår				
Prosjekt finansierte av Noregs forskingsråd mv	14 724 570	13 169 454	13 040 542	-128 912
Større oppstarta, fleirårige investeringsprosjekt finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartement	4 896 523	4 896 523	4 896 523	0
Konkrete oppstarta, ikkje fullførte prosjekt finansierte av løyvingar frå fagdepartement	20 557 756	18 023 524	21 173 634	3 150 110
Andre avsetningar til vedtekne, ikkje igangsette formål	0	0	0	0
Sum avsetningar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår	40 178 848	36 089 501	39 110 699	3 021 199

Balanse 31. desember	2015	2016	2017	Endring 2016–2017
Andre avsetningar				
Avsetningar til andre formål/ikkje spesifiserte formål	10 000 000	10 000 000	10 000 000	0
Fri verksemdskapital	0	0		0
Sum andre avsetningar	10 000 000	10 000 000	10 000 000	0
Langsiktige forpliktingar (netto)				
Langsiktige forpliktingar knytte til anleggsmiddel	0	0	0	0
Anna langsiktig gjeld	0	0	0	0
Sum langsiktig gjeld	0	0	0	0
Sum netto gjeld og forpliktingar	63 122 834	62 254 503	69 337 590	7 083 087

Utanom avsetningar til arbeidsgivaravgift, feriepengar og arbeidsgivar sine pensjonsinnskot, inneheld kontantbehaldninga konkrete utgiftsforpliktingar i form av forskotsinnbetalte forskingsbidrag i dei enkelte prosjekta, og del av tidlegare

års løyving som i framtidige år vil gå med til å anskaffe vitskapeleg utstyr i tillegg til dekking av periodevise høgare kostnader, mellom anna for NOA og den arbeidsmedisinske satsinga.

15 Arbeidstakarrettar og like konkurransevilkår i global samanheng – Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO)

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) heldt i juni 2018 si årlege generalforsamling, arbeidskonferansen 2018. Konferansen samlar regjeringar, arbeidsgjevarar- og arbeidstakarrepresentantar frå ILO sine 189 medlemsland for å handsame ulike tema i relasjon til arbeidslivet globalt. Konferansen består av plenum og ulike tekniske komitear, og tema er bestemt av styret i ILO. Kwart medlemsland er representert av ein delegasjon med stemmerett, med to regjeringsrepresentantar, ein arbeidsgjevarrepresentant og ein arbeidstakarrepresentant, som alle er fritt stilt i avgjerdsprosessen. Generaldirektøren sin rapport til konferansen handla i år om å fremme likestilling mellom kjønna og å styrke posisjonen til kvinner på arbeidsmarknaden gjennom ein målretta og aktiv innsats på alle nivå.

Konferansen innleia med ei drøfting av moglege nye ILO instrument om vold og trakassering i arbeidslivet. Det var stor semje om at det er behov for internasjonalt leiarskap i kampen mot vold og trakassering og eit aukande behov for ein integrert tilgang, mellom anna i lyset av MeToo-kampanjen. Fleirtalet ønskte ein konvensjon supplert av ein rekommandasjon. Sakshandsaminga går over to år og instrumenta skal vedtakast endeleg på arbeidskonferansen i 2019, ILO sitt 100-års jubileum. Instrumenta skal fastlegge rettार og ansvar, og definere felles strategiar og samarbeid. ILO vil på bakgrunn av drøftingane arbeide vidare med instrumenttekstane fram mot neste års konferanse.

Gjennomføringskomiteen er ein fast komité under konferansen, som har som hovudoppgåve å gjennomgå konkrete saker i land som ofte og vedvarande bryt ILO sine viktigaste konvensjonar. Sakene er basert på rapporten som ekspertkomiteen utarbeider på grunnlag av medlemslanda sine rapportar. Komiteen handsama 24 slike landsaker. Dei 6 mest alvorlege sakene gjaldt alt frå brot på arbeidstidsreglane til saker om tvangsarbeid. Av alle sakene var det flest saker om brot på konvensjonane om retten til å organisere seg og retten til kollektive forhandlingar. Dette gjaldt 9 av dei 24 sakene. Det var også fleire saker som

gjaldt brot på konvensjonane om sosial dialog og trepartssamarbeid. I tillegg gjaldt sakene eit vidt spekter av konvensjonar, mellom anna om barnearbeid, likeløn og sysselsettingspolitikk.

Ekspertkomiteen publiserer årleg ein gjennomgang av medlemsstatane si lovgjeving og praksis innan eit utvald tema. Målet er å undersøke konvensjonane og rekommandasjonane sine praktiske gjennomføring og verknad, analysere utfordringar og å finne løysningar for å fremme ratifikasjon. Temaet i år var arbeidstid. Rapporten frå ILO, General Survey concerning Working-time instruments – Ensuring decent working time for the future, tok føre seg 9 konvensjonar, seks rekommandasjonar og ein protokoll. Det blei heldt eit felles nordisk innlegg der dei nordiske landa understreka at det er viktig at arbeidstidsinstrumenta må vere fleksible og opne for at arbeidslivet sine partar skal og bør ha stor innverknad på utforminga av arbeidstidsregelverket.

Konferansen diskuterte også korleis ILO og organisasjonane sine medlemmer kan fremme sosial dialog og trepartssamarbeid og kva for tiltak som bør settast i verk for å auke ratifisering og implementering av særleg ILO sine to kjernekonvensjonar om retten til å organisere seg og drive kollektive forhandlingar. Dei siste åra har det vore eit aukande press på prosessar og institusjonar som støtter retten til fritt å organisere seg og retten til kollektive forhandlingar, særleg på grunn av finanskrisa og aukande bruk av ikkje-standardiserte arbeidsformer. Det har funne stad ein nedgang i medlemskap i arbeidstakarorganisasjonar. I land som Noreg og dei andre nordiske landa, med høg dekning av kollektive forhandlingar og sterke trepartsmekanismar, er det mindre ulikskap. Forhandlingane resulterte i konklusjonar med ein tilhøyrande konferanseresolusjon, som summerer opp korleis organisasjonen og medlemmane best kan bidra til å realisere målsettinga gjennom mellom anna intern koherens, tiltak innan regulering, statistikk og kunnskap, teknisk rådgiving, kapasitetsbygging og utviklings-samarbeid, og styrking av partane i arbeidslivet si rolle.

Vidare drøfta konferansen oppdatering av ILO sin strategi for utviklingssamarbeid, som varte til 2017. Forhandlingane resulterte i konklusjonar med ein tilhøyrande konferanseresolusjon, som oppmodar til å styrke auka landseigarsskap; fremme endå fleire resultat og innverknad på bakkenivå; styrke politisk samstemtheit på alle nivå; ein auka rolle for den private sektoren i bærekraftsagendaen til FN; eit styrka fokus på utvikling av kapasitet; fremme innovative og inkluderande former for partnerskap og finansiering; og auka openheit gjennom sosial dialog.

I tillegg avgjorde konferansen å oppheve seks ILO-konvensjonar og tre rekkommandasjonar, som

reknast for utdatert/forelda. Formålet er å fjerne alle juridiske verknader av forelda konvensjonar for både ILO og medlemsland. Oppheva konvensjonar vil slik ikkje lenger vere ILO sine standardar. Land, som har ratifisert konvensjonen, vil ikkje lenger ha plikt til å rapportere til ILO, og ILO sitt overvakingssystem vil ikkje lenger sjå til etterleving av konvensjonen.

Endeleg avgjorde konferansen ei rekke endringar i koden til Sjøfartskonvensjonen frå 2006, knytt til vern av løn til sjøfolk og andre rettar medan sjøfolk vert heldt fanga på eller av skipet som følge av piratverksemd eller væpna ran mot skip.

Arbeids- og sosialdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2018–2019) om statsbudsjettet for år 2019 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Arbeids- og sosialdepartementet føres det i Prop. 1 S (2018–2019) statsbudsjettet for budsjettåret 2019 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686, 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Administrasjon				
600	Arbeids- og sosialdepartementet			
	01 Driftsutgifter		215 613 000	215 613 000
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.			
	21 Spesielle driftsutgifter		55 100 000	
	50 Norges forskningsråd		166 730 000	
	70 Tilskudd		34 730 000	
	72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.		16 280 000	272 840 000
	Sum Administrasjon			488 453 000
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken				
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>		71 000 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>		352 500 000	423 500 000
605	Arbeids- og velferdsetaten			
	01 Driftsutgifter		11 657 125 000	
	21 Spesielle driftsutgifter		33 320 000	
	22 Forsknings- og utredningsaktiviteter		54 185 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		303 690 000	12 048 320 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
606	Trygderetten			
	01	Driftsutgifter	78 770 000	78 770 000
		Sum Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken		12 550 590 000
		Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse		
611	Pensjoner av statskassen			
	01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	17 500 000	17 500 000
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse			
	01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	4 262 000 000	
	22	Sluttoppgjør, <i>overslagsbevilgning</i>	-1 849 000 000	
	70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	161 000 000	2 574 000 000
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden			
	01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	1 000 000	
	70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	24 000 000	25 000 000
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	01	Driftsutgifter	27 000 000	
	70	Tap/avskrivninger	2 000 000	
	90	Utlån, <i>overslagsbevilgning</i>	5 900 000 000	5 929 000 000
615	Yrkesskadeforsikring			
	01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	91 000 000	91 000 000
616	Gruppelivsforsikring			
	01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	206 000 000	206 000 000
		Sum Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse		8 842 500 000
		Tiltak for bedrede levekår mv.		
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering			
	21	Spesielle driftsutgifter	80 975 000	
	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>	146 750 000	
	70	Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>	121 975 000	
	74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.	13 735 000	363 435 000
		Sum Tiltak for bedrede levekår mv.		363 435 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Arbeidsmarked				
634	Arbeidsmarkedstiltak			
	01 Driftsutgifter	250 000 000		
	76 Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>	7 110 545 000		
	77 Varig tilrettelagt arbeid, <i>kan overføres</i>	1 459 405 000		
	78 Tilskudd til arbeids- og utdannings- reiser	68 120 000		
	79 Funksjonsassistanse i arbeidslivet	61 920 000	8 949 990 000	
635	Ventelønn			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	12 000 000	12 000 000	
	Sum Arbeidsmarked			8 961 990 000
Arbeidsmiljø og sikkerhet				
640	Arbeidstilsynet			
	01 Driftsutgifter	639 500 000		
	21 Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud	11 800 000		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	4 900 000	656 200 000	
642	Petroleumstilsynet			
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 21</i>	284 500 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	29 400 000		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 700 000	315 600 000	
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt			
	50 Statstilskudd	124 875 000	124 875 000	
646	Pionerdykkere i Nordsjøen			
	72 Tilskudd, <i>kan overføres</i>	3 300 000	3 300 000	
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.			
	01 Driftsutgifter	19 700 000		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	1 600 000		
	70 Tilskudd til faglig utvikling	2 000 000	23 300 000	
649	Treparts bransjeprogrammer			
	21 Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer	2 900 000	2 900 000	
	Sum Arbeidsmiljø og sikkerhet			1 126 175 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Kontantytelser				
660	Krigspensjon			
	70 Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>		59 000 000	
	71 Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>		159 000 000	218 000 000
664	Pensjonstrygden for sjømenn			
	70 Tilskudd		37 000 000	37 000 000
666	Avtalefestet pensjon (AFP)			
	70 Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>		2 490 000 000	2 490 000 000
667	Supplerende stønad til personer over 67 år			
	70 Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>		345 000 000	345 000 000
	Sum Kontantytelser			3 090 000 000
Statens forretningsdrift				
2470	Statens pensjonskasse			
	24 Driftsresultat			
	1 Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-652 695 000		
	2 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	452 222 000		
	3 Avskrivninger	127 106 000		
	4 Renter av statens kapital	307 000		
	5 Til investeringsformål	55 645 000	-17 415 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		122 364 000	104 949 000
	Sum Statens forretningsdrift			104 949 000
Arbeidsliv				
2541	Dagpenger			
	70 Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>		10 307 000 000	10 307 000 000
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.			
	70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv., <i>overslagsbevilgning</i>		890 000 000	890 000 000
	Sum Arbeidsliv			11 197 000 000
Sosiale formål				
2620	Stønad til enslig mor eller far			
	70 Overgangsstonad, <i>overslagsbevilgning</i>		1 940 000 000	
	72 Stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far i arbeid, <i>overslagsbevilgning</i>		170 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	73	Tilleggsstønader og stønad til skolepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	91 700 000	
	76	Bidragforskott	704 200 000	2 905 900 000
2650		Sykepenger		
	70	Sykepenger for arbeidstakere mv., <i>overslagsbevilgning</i>	37 190 000 000	
	71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 480 000 000	
	72	Pleie-, opplærings- og omsorgspenger mv., <i>overslagsbevilgning</i>	1 000 000 000	
	73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	293 660 000	
	75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	2 080 000 000	42 043 660 000
2651		Arbeidsavklaringspenger		
	70	Arbeidsavklaringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	31 670 000 000	
	71	Tilleggsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	229 600 000	
	72	Legeerklæringer	425 000 000	32 324 600 000
2655		Uførhet		
	70	Uføretrygd, <i>overslagsbevilgning</i>	92 950 000 000	
	75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	86 000 000	
	76	Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	41 000 000	93 077 000 000
2661		Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.		
	70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 561 600 000	
	71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 514 700 000	
	72	Stønad til servicehund	5 145 000	
	73	Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning	130 000 000	
	74	Tilskudd til biler	814 900 000	
	75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	3 369 600 000	
	76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	310 000 000	
	77	Ortopediske hjelpemidler	1 637 300 000	
	78	Høreapparater	737 670 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	79	Aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år	50 450 000	10 131 365 000
2670		Alderdom		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	75 740 000 000	
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	147 550 000 000	
	72	Inntektpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	2 730 000 000	
	73	Særtilllegg, pensjonstillegg mv., <i>overslagsbevilgning</i>	6 078 000 000	232 098 000 000
2680		Etterlatte		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 090 000 000	
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	805 000 000	
	72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	85 000 000	
	74	Utdanningsstønad	300 000	
	75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	5 000 000	1 985 300 000
2686		Stønad ved gravferd		
	70	Stønad ved gravferd, <i>overslagsbevilgning</i>	196 000 000	196 000 000
		Sum Sosiale formål		414 761 825 000
Sum departementets utgifter				461 486 917 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Arbeids- og sosialdepartementet			
3605	Arbeids- og velferdsetaten		
	01 Administrasjonsvederlag	9 260 000	
	04 Tolketjenester	2 655 000	
	05 Oppdragsinntekter mv.	27 155 000	
	06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	27 600 000	66 670 000
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse		
	01 Gebyrinntekter, lån	23 000 000	
	90 Tilbakebetaling av lån	10 900 000 000	10 923 000 000
3615	Yrkesskadeforsikring		
	01 Premieinntekter	118 000 000	118 000 000
3616	Gruppelivsforsikring		
	01 Premieinntekter	98 000 000	98 000 000
3634	Arbeidsmarkedstiltak		
	85 Innfordring av feilutbetalinger, arbeidsmarkedstiltak	200 000	200 000
3635	Ventelønn mv.		
	01 Refusjon statlig virksomhet mv.	8 000 000	8 000 000
3640	Arbeidstilsynet		
	04 Kjemikaliekontroll, gebyrer	7 006 000	
	05 Tvangsmulkt	2 535 000	
	07 Byggesaksbehandling, gebyrer	22 725 000	
	08 Refusjon utgifter regionale verneombud	13 090 000	45 356 000
3642	Petroleumstilsynet		
	02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	7 530 000	
	03 Gebyr tilsyn	71 170 000	78 700 000
	Sum Arbeids- og sosialdepartementet		11 337 926 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.		
5470	Statens pensjonskasse		
	30 Avsetning til investeringsformål	55 645 000	55 645 000
	Sum Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.		55 645 000
	Skatter og avgifter		
5571	Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet		
	70 Petroleumstilsynet – sektoravgift	122 120 000	122 120 000
	Sum Skatter og avgifter		122 120 000
	Renter og utbytte mv.		
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse		
	80 Renter	963 000 000	963 000 000
	Sum Renter og utbytte mv.		963 000 000
	Folketrygden		
5701	Diverse inntekter		
	71 Refusjon ved yrkesskade	940 000 000	
	73 Refusjon fra bidragspliktige	235 000 000	
	80 Renter	1 700 000	
	86 Innkreving feilutbetalinger	1 150 000 000	
	87 Diverse inntekter	26 950 000	
	88 Hjelpemiddelsentraler m.m.	63 000 000	2 416 650 000
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs		
	70 Dividende	230 000 000	230 000 000
5705	Refusjon av dagpenger		
	70 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs	26 000 000	
	71 Refusjon av dagpenger for grensarbeidere mv. bosatt i Norge	800 000	26 800 000
	Sum Folketrygden		2 673 450 000
	Sum departementets inntekter		15 152 141 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 600 post 01	kap. 3600 post 02
kap. 601 post 21	kap. 3601 post 02
kap. 605 post 01	kap. 3605 postene 01, 04 og 05
kap. 605 post 21	kap. 3605 post 02
kap. 621 post 21	kap. 3621 post 02
kap. 640 post 01	kap. 3640 postene 06 og 07
kap. 640 post 21	kap. 3640 post 08
kap. 642 post 01	kap. 3642 postene 06 og 07
kap. 642 post 21	kap. 3642 post 02

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettorrdningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

III

Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan:

1. omdisponere inntil 10 pst. av bevilgningen under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 01 Driftsutgifter til kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere.
2. omdisponere inntil 11 mill. kroner under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 77 Varig tilrettelagt arbeid i forbindelse med forsøket med VTA i kommunal regi.
3. omdisponere inntil 10 pst. av bevilgningen under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 77 Varig tilrettelagt arbeid til kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere.

4. omdisponere fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 634, post 79 Funksjonsassistanse i arbeidslivet inntil 10 pst. av bevilgningen under kap. 634, post 79.

5. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, post 21 Spesielle driftsutgifter og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.

6. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan overskride bevilgningen under kap. 2470 Statens pensjonskasse, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, med inntil 50 mill. kroner mot dekning i reguleringsfondet.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

V

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
634		Arbeidsmarkedstiltak	
	76	Tiltak for arbeidssøkere	2 774,8 mill. kroner
	77	Varig tilrettelagt arbeid	822,1 mill. kroner

VI

Fullmakt til å starte opp Prosjekt 3 i IKT-moderniseringsprogrammet i Arbeids- og velferdsetaten

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan starte opp Prosjekt 3 i IKT-moderniseringsprogrammet i Arbeids- og velferdsetaten med utgangspunkt i en kostnadsramme på 847 mill. kroner. Utover denne rammen vil eventuelle ubrukte midler fra Prosjekt 2 kunne benyttes i Prosjekt 3.

VII

Fullmakt til å pådra staten forpliktelser utover budsjettåret for gjennomføring av forsøk med velferdsobligasjoner

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan gi tilsagn som pådrar staten forpliktelser utover budsjettåret for å gjennomføre forsøk med velferdsobligasjoner innenfor en samlet ramme på inntil 10 mill. kroner i 2018 og 2019 på kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering, post 63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte.

Andre fullmakter

VIII

Fullmakt til å ettergi rente- og avdragsfrie lån

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan ettergi rente- og avdragsfrie lån til arbeidsmarkedstiltak for personer med nedsett arbeidsevne der dette blir vurdert som nødvendig for å sikre den videre driften.

IX

Fullmakt til nettobudsjettering

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2019 kan nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, postene 01, 21 og 45, refusjoner av kommunenes andel av utgifter til opprettelse og drift av NAV-kontorer.

Folketrygden

Andre fullmakter

II

Stortinget samtykker i at med virkning fra 1. januar 2019 skal følgende ytelser i folketrygden gis etter disse satsene¹:

		kroner
1a.	Grunnstønad for ekstrautgifter grunnet varig sykdom, skade eller lyte etter lovens § 6-3 (laveste sats)	8 232
1b.	Ved ekstrautgifter utover laveste sats, kan grunnstønaden forhøyes til	12 564
1c.	eller til	16 464
1d.	eller til	24 252
1e.	eller til	32 868
1f.	eller til	41 052
2a.	Hjelpstønad etter lovens § 6-4 til de som må ha særskilt tilsyn og pleie grunnet varig sykdom, skade eller lyte	14 748
2b.	Forhøyet hjelpstønad etter lovens § 6-5 til barn under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie	29 496
2c.	eller til	58 992
2d.	eller til	88 488
3.	Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	23 990
4.	Stønad til barnetilsyn etter lovens §§ 15-10 og 17-9 første ledd bokstav a) ²	
	for første barn	47 724
	for to barn	62 280
	for tre og flere barn	70 572

¹ Satsene under 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.

² Stønad til barnetilsyn etter lovens §§ 15-10 og 17-9 første ledd bokstav a) gjelder fra 1.1.2016 stønad til barnetilsyn for enslige forsørgere og etterlatte som er i arbeid. Stønaden dekker 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønaden er inntektsprøvet.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 10/2018

